

THEOLOGICKÁ REVUE

THEOLOGICAL REVIEW

4/2021

TATO REVUE VYCHÁZÍ OD ROKU 1929, PŮVODNĚ POD NÁZVEM NÁBOŽENSKÁ REVUE ČČS, OD ROKU 1968 THEOLOGICKÁ REVUE ČČS(H). AKTUÁLNÍ NÁZEV MÁ OD ROKU 1991, KDY PŘEVZALA VYDÁVÁNÍ HUSITSKÁ THEOLOGICKÁ FAKULTA UNIVERZITY KARLOVY

THIS REVIEW HAS BEEN IN EXISTENCE SINCE 1929. ITS ORIGINAL TITLE WAS THE RELIGIOUS REVIEW OF THE CZECHOSLOVAK CHURCH, SINCE 1968 THE THEOLOGICAL REVIEW OF THE CZECHOSLOVAK HUSSITE CHURCH. THE CURRENT TITLE, THEOLOGICAL REVIEW, WAS ADOPTED IN 1991 WHEN THE HUSSITE THEOLOGICAL FACULTY OF CHARLES UNIVERSITY TOOK OVER THE PUBLISHING

Issued by the
**HUSSITE THEOLOGICAL FACULTY
OF CHARLES UNIVERSITY**
ISSN 1211-7617
Registration: MK ČR E 644
Volume 92

Vydává
**HUSITSKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA
UNIVERZITY KARLOVY**
ISSN 1211-7617
Registrace: MK ČR E 644
92. ročník

Šéfredaktor | Editor in chief: Prof. ThDr. Jan Blahoslav Lášek, Dr. h. c.
Zástupce šéfredaktora | Deputy Editor: Doc. ThDr. Kamila Veverková, Ph.D.
Odpovědný tajemník redakce | Responsible secretary of the board: ThDr. Marketa Langer, Ph.D.

Redakční rada | Editorial Board

prof. PhDr. Alexander Kolesnyk, DrSc. (Berlin);
prof. ThDr. Jan Blahoslav Lášek, Dr. h. c. (UK HTF);
doc. ThDr. Jiří Vogel, CSc. (UK HTF);
doc. ThDr. Kamila Veverková, Ph.D. (UK HTF);
doc. PhDr. Bedřich Nosek, CSc. (UK HTF);
doc. PhDr. Pavel Boček, CSc. (MU FF);
ThDr. Petr Šandera, Th.D. (ČČSH);
PhDr. Jiří Beneš, (FLÚ AV ČR, v. v. i.);
prof. ThDr. Karel Skalický, Th.D. (JČU TF).
Rev. Georgy Kochetkov - St. Philaret's Orthodox Christian Institute, Moscow;
Dr. L. J. Mussina - St. Philaret's Orthodox Christian Institute, Moscow;
prof. zw. Dr. hab. Czesław Glombik - Slezská univerzita Katowice;
Dr. Peter Wörster - Herder-Institut, Marburg n/L.;
prof. Dr. Thomas Kothmann - Universität Regensburg;
prof. PhDr. Peter Kónya, Ph.D. - Prešovská univerzita v Prešove,
doc. ThDr. JUDr. Oleksandr Bilash, CSc. - Užhorodská národní univerzita

Adresa redakce | Editorial Office - Contact details

Univerzita Karlova, Husitská teologická fakulta,
Theologická revue, P.O.Box 56, 140 21 Praha 4 - Krč, Česká republika.
e-mail: redakce.thr@htf.cuni.cz

Theological Review has been included in the list of reviewed, non-impact journals published in the Czech Republic and EBSCO database.
Contributions and suggestions should be sent to the editorial board.
Unsolicited manuscripts will not be returned.
All articles in this issue have been reviewed.
The review process is mutually anonymous.
Guidelines for authors are available on the website www.theologicka-revue.cz
This journal is a quarterly. The price of each issue is 78 CZK, VAT included. Individual annual subscription for Czech Republic residents is 312 CZK, VAT and postal service included.
Bank details: Česká spořitelna Prague 4, account no.: 66661389/0800, variable symbol: registration number (from the mailing label)- volume (or the volume number). The editorial board accepts orders for whole volumes and for individual issues.
The journal is distributed by <https://www.theologicka-revue.cz/index.php/distribuce/>

Theologická revue je zařazena do Seznamu recenzovaných neimpaktovaných periodik vydávaných v ČR a databáze EBSCO.
Příspěvky a náměty zasílejte na adresu redakce. Nevyžádané rukopisy se nevracejí.
Všechny články v tomto čísle jsou recenzované.
Recenzní řízení je oboustranně anonymní.
Pokyny pro autory jsou na webových stránkách www.theologicka-revue.cz
Časopis vychází čtyřikrát ročně. Cena jednotlivého čísla 78,- Kč, vč. DPH.
Celoroční jednotlivé předplatné v ČR činí 312,- Kč, vč. DPH (při poštovní službě).
Bankovní spojení: Česká spořitelna Praha 4, č. účtu: 66661389/0800, variabilní symbol: evidenční číslo (z adresního štítku) - ročník (eventuelně číslo ročníku).
Objednávky celého ročníku i jednotlivých čísel přijímá redakce.
Distribuce
<https://www.theologicka-revue.cz/index.php/distribuce/>

© HTF UK

Cover design: Josef Karhan

Typography: ThDr. Marketa Langer, Ph.D.

Print: PBTisk a. s.

THEOLOGICKÁ REVUE

ČTVRTLETNÍK HUSITSKÉ THEOLOGICKÉ FAKULTY
UNIVERZITY KARLOVY

THEOLOGICAL REVIEW

QUARTERLY JOURNAL PUBLISHED BY THE HUSSITE THEOLOGICAL FACULTY
CHARLES UNIVERSITY

4/2021

OBSAH | CONTENTS

EDITORIAL	371 – 373
Články Articles	
1. JAN ROKYTA	374 – 385
FARSKÝ A MODERNISMUS FARSKÝ AND MODERNISM	
2. JAROSLAV HRDLIČKA	386 – 443
TA EIS HEAUTON (FRANTIŠEK KOVÁŘ: DIÁŘE 1928 – 1936) TA EIS HEAUTON (FRANTIŠEK KOVÁŘ: DIARY 1928 – 1936)	
3. CARSTEN SELCH JENSEN	444 – 462
BALTSKÉ KŘÍŽOVÉ VÝPRAVY. THEOLOGIE SVATÉ VÁLKY V OBLASTI BALTSKÉHO MOŘE KOLEM ROKU 1200 THE BALTIC CRUSADES: A THEOLOGY OF HOLY WAR IN BALTIC SEA REGION AROUND 1200	
4. VLADISLAV SHESTAKOV / GABRIEL KŇAŽEK	463 – 474
PSYCHOLOGICKÁ ANALÝZA AKCENTACÍ CHARAKTERU RESPONDENTŮ PRAKTIKUJÍCÍCH OKULTISMUS A PSYCHOLOGICAL ANALYSIS OF CHARACTER ACCENTUATIONS IN RESPONDENTS PRACTICING OCCULTISM	
5. MARKÉTA HOLUBOVÁ	475 – 494
RABI MOŠE CHAJIM LUZZATTO: DERECH HA-ŠEM –	

KAPITOLA DRUHÁ – O DŮVODU STVOŘENÍ

RABBI MOSHE HAYIM LUZZATTO:

THE WAY OF THE LORD – CHAPTER TWO – PURPOSE OF CREATION

6. JULIUS FILO

PASTORÁLNA SLUŽBA - SÚČASŤ BOŽEJ MISIE

PASTORAL SERVICE: A PART OF THE DIVINE MISSION

495 – 504

Recenze | Book Reviews

*Martin Muránsky, Ernst Tugendhat a jeho „prvá filozofia“
(Anna Hogenová)*

505 – 506

*Jeffrey Veidlinger: In the Midst of Civilized Europe:
The Pogroms of 1918–1921 and the Onset of the Holocaust
(Filip Šanca)*

506 – 510

Stejně jako knihy, mají i odborné časopisy své osudy. Nejinak je tomu i v případě našeho časopisu. Snažíme se vyhovět všem požadavkům, které jsou na nás kladeny, zejména těm, které umožňují postupné umístění Theologické revue v různých databázích. Pomalu se nám to daří, ve velké míře s pomocí našich autorů i čtenářské obce. Ne příliš příznivé byly také okolnosti jako doba „covidová“ a s ní spojený nedostatek papíru. Zdá se, že jsme toto všechno překonali a revue tedy pokračuje ve vydávání. Uvádíme tato fakta k vysvětlení skutečnosti, že došlo ke zpoždění ve vydávání. Děláme vše možné i nemožné, abychom se dostali zpět do harmonogramu.

Na Univerzitě Karlově došlo v říjnu 2021 k novým rektorským volbám. Po úspěšném působení prof. Tomáše Zimy, který zastával tento úřad po dvě období, byla rektorkou univerzity zvolena prof. MUDr. Milena Králíčková Ph.D., která se ujímá této funkce v únoru 2022.

Husitská teologická fakulta plní úspěšně své úkoly v oblasti vzdělávání i vědy, o nichž jsou pravidelné zprávy na našich webových stránkách a není třeba je dále komentovat (www.htf.cuni.cz). Odborné výzvy, z domova i ze světa, se snažíme dynamicky reflektovat, což není vždy jednoduché, vezmeme-li v úvahu poměrně malé společenství vyučujících i studentů. Někdy se úspěchy dostávají pomaleji, než bychom si přáli, ale dostávají se. Není snadné uspět v konkurenčním prostředí, naše výsledky přesto dokazují, že to možné je. Zejména se radujeme z toho, že vycházejí monografie našich učitelů v zahraničí.

Číslo revue, které nyní dostáváte do rukou, přináší opět řadu zajímavých článků. Dějinám českého katolického modernismu je věnován článek **Jana Rokyty „Farský a modernismus“** a pramenná edice **Jaroslava Hrdličky „Ta eis heauton“**, obsahující diáře významného českého modernisty, později patriarchy Církve československé husitské Františka Kováře z let 1928-1936. V říjnu 2021 navštívil fakultu děkan teologické fakulty kodaňské univerzity **Carsten Selch Jensen**, který zde v rámci evropského programu EU 4+ přednesl přednášku **„Baltské křížové výpravy. Teologie svaté války v oblasti Baltského moře kolem roku 1200“**. Text otiskujeme česky v plném znění. **Vladislav Shestakov** a **Gabriel Kňazek** otiskují výsledky svého výzkumu v článku **„Psychologická analýza akcentací charakteru respondentů, praktikujících okultismus“**. Docentka UK HTF **Markéta Holubová** publikačně pokračuje ve zveřejňování svého bádání v článku **„Rabi Moše Chajim Luzzato: Derech ha-šem – kapitola druhá – O důvodu stvoření“**. Judaistická studia, zaměřená především na náboženské myšlení, mají na HTF svou tradici. Významný slovenský praktický teolog, který léta působil na Univerzitě Komenského-Evangelické teologické fakultě v Bratislavě, profesor **Julius Filo** je pak autorem příspěvku **„Pastorální služba-súčasť božej misie“**.

Číslo pak uzavírají dvě recenze knih M. Muránského a J. Veidlingera od A. Hogenové a F. Šancy.

Jsme přesvědčeni, že i toho číslo najde příznivé přijetí u čtenářů. Zdravíme vás z redakce, přejeme vše dobré, úspěchy v profesním i osobním životě a těšíme se na další spolupráci.

Za všechny, kdo se na tvorbě našeho časopisu podílejí,

Jan B. Lášek, šéfredaktor

Just like books, professional journals hide their own fates. This is true also in the case of our journal. We strive to meet all the demands that are placed on us, especially those that allow for the successive placement of the *Theological Review* in various databases. We are slowly succeeding, mainly with the help of our authors and our wide readership. Circumstances such as the “Covid era” and the associated paper shortage have also not been very favourable. We seem to have overcome all of this, and thus the *Theological Review* continues to be published. We offer these details to explain the fact that there has been a delay in publication. We are doing everything both possible and nearly impossible to get back on schedule.

The election for the new rector at Charles University was held in October 2021. After the successful tenure of Prof. Tomáš Zima, who held this office for two terms, Prof. MUDr. Milena Králíková Ph.D. was elected Rector of the University and will take up this position in February 2022.

The Hussite Faculty of Theology is successfully fulfilling its tasks in the field of education and academics, which are regularly reported on our website and need no further comment (www.htf.cuni.cz). We try to reflect the professional challenges from home and from abroad in a dynamic way, which of course is not always easy given the relatively small community of teachers and students. Sometimes our successes are slower to arrive than we would like, but they certainly do come. It is not easy to succeed in a competitive environment, yet our results prove that it is possible. We are particularly pleased that monographs of our teachers are being published abroad.

This issue of the *Theological Review* which you now have in your hands presents a number of interesting articles. The history of Czech Catholic Modernism is the subject of Jan Rokyta's article "Farský and Modernism" and Jaroslav Hrdlička's source edition "Ta eis heauton," contains the diaries of František Kováø, an important Czech Modernist, later Patriarch of the Czechoslovak Hussite Church, from 1928-1936. In October 2021, the Dean of the Faculty of Theology at the University of Copenhagen, Carsten Selch Jensen, visited the Faculty to give a lecture on "The Baltic Crusades: The Theology of Holy War in the Baltic Sea Region around 1200." The text is printed here in full in Czech. Vladislav Shestakov and Gabriel Knyazek print the results of their research in the article „A Psychological Analysis of Accentuations of the Character of Respondents Practicing Occultism." Markéta Holubová, associate professor at the Hussite Theological Faculty, continues to publish her research in the article "Rabbi Moshe Chaim Luzzato: Derech Hashem - Chapter Two - On the Reason for Creation." Judaic studies, mainly focused on religious thought, maintain a good tradition at the HTF. A prominent Slovak practical theologian who worked for years at the Comenius University-Evangelical Theological Faculty in Bratislava, Professor Julius Filo, is the author of the paper "Pastoral Service: A Part of the Divine Mission." The issue concludes with two reviews of books by M. Muránský and J. Veidlinger by A. Hogenová and F. Šancy.

We are convinced that this issue will also find a favourable reception among our readers. We greet you from the editorial office, wish you all the best and much success in your professional and personal life, and we look forward to further cooperation.

On behalf of all those involved in the production of our journal,

Jan Blahoslav Lášek, Editor-in-Chief

FARSKÝ A MODERNISMUS

JAN ROKYTA

KATEDRA FILOSOFIE A RELIGIONISTIKY FAKULTA FILOSOFICKÁ, UNIVERZITA PARDUBICE
FACULTY OF ART AND PHILOSOPHY
DEPARTMENT OF PHILOSOPHY AND RELIGIOUS STUDIES
UNIVERSITY OF PARDUBICE

jaro0972@upce.cz

FARSKÝ AND MODERNISM

Abstract: The study is devoted to the problem of modernism in the work of the first patriarch Karel Farský. The aim is to delineate specific moments that are characteristic of his thought within the framework of modernism in theology. The study does not aim to place Farský within a historical context, but in the context of the history of thought. The figure of Alfred Loisy is also used for comparison with the direction of modernism in a wider European context. In several places the work draws on the conclusions of two already published studies.¹

Keywords: Karel Farský; modernism; specific ideas of Farský's thought

THEOLOGICAL REVIEW, Vol. 92, 2021, No. 4, Number of Article 1, p. 374 – 385.

DOI: 10.14712/12117617.92.4.1

1. Modernismus. Teze: společné prostředky a cíle?

V polovině devatenáctého století prochází společnost proměnou mezi předmoderními systémy, charakterizovanými lokalizovanou důvěrou a dále moderními systémy a podobami společnosti, charakterizovanými vztahem důvěry ve vyvázané abstraktní systémy. V církvi, kde hraje nejdůležitější roli konkrétní společenství v daném místě, mělo narušení příbuzenských vztahů, místní komunity, náboženské kosmologie, tradice jako prostředku propojenosti minulosti, přítomnosti a budoucnosti, fatální důsledky.² Druhým problémem pro církve bylo, že historický a textový výzkum dokázal nepodloženost některých dogmatických tvrzení o biblickém textu samotném, potažmo o církevních dějinách. Nastalá krize křesťanské teologie nakonec zasáhla všechny její oblasti a přinesla otázku, jak

¹ Problémům Farského vztahu ke státu, historii a české reformaci jsou věnovány dvě předchozí studie: *Farský a husitská tradice*. In Karel Farský, Praha: Blahoslav 2017, ISBN 978-80-7000-135-6; *Farský, církve, stát a dějiny*. In *Theologická revue UK*, 1/2018, s. 38-48.

² GIDDENS Anthony, *Důsledky modernity*, Praha: SLON 2003, s. 92-93.

autenticky reagovat na tyto a související moderní výzvy. Jeden ze sociologizujících pohledů na katolický modernismus tvrdí, že je reakcí na stav v katolické teologii a samotné církvi, jež se dostala do rozporu se specifiky, přinesenými dobou industriální společnosti. V první řadě směřoval zájem modernistů ke smíření vědy a církve, aplikaci nových moderních vědeckých metod při zkoumání Bible, dějin církve, dogmat a náboženské filozofie. Návrhy na smíření církve s demokratickou společností zahrnovali reformu církevní disciplíny, celibátu, používání národního jazyka v liturgii, zkvalitnění teologického vzdělání kněží, posílení angažovanosti církve při řešení sociálních otázek, širší zapojení laiků do života církve, pro kněze pak umožnění podílet se na spolkovém životě.³

Katolický modernismus je možné charakterizovat jako komplex hnutí, na jehož podobu měla silný vliv vůdčí osobnost a místní podmínky. Nabýval jak teologického rozměru, tak politicko-sociálního aspektu. Nelze však mluvit o jednotném proudu modernismu s uniformní naukou, tato podoba je modernismu přičítána z hlediska hierarchických, autoritativních a tradicionalizujících směrů v římském katolicismu. Společné směřování modernismu je mu přičítáno daleko spíše v negativním smyslu, a to restriktivními prvky, jimiž se hierarchie vůči modernismu a postavám modernismu vyhraňovala. Společným vědomím bylo spíše uznání nutnosti vnést nový intelektuální život do církve. Stejným způsobem nelze provázat modernismus v náboženském smyslu s pojmem pokroku, a to v implikativním smyslu. Zatímco ti, kteří se zabývali teologickými otázkami mohli být považováni za „pokrokáře“ v jedné oblasti, v žádném případě nebyli nutně „pokrokáři“ v oblasti jiné.⁴ Tato teze však nevyklučuje liberální směřování modernismu, a to především k otázce svobody svědomí.

Teologický pohled na modernisty však musí zahrnovat i otázku jejich vlastní motivace. Pro kněze samotné bylo rozhodující, jak oslovit soudobého člověka, s jeho jistotami otřesenými moderní dobou, směřující na jedné straně k sekularizaci a individualizaci, na straně druhé pak k odlidštění a byrokracii moderního státu. Důležitým aspektem vztahu jednotlivce ke světu, společnosti a institucím i jako je církev, byla důvěra v ně samé. Podoba důvěry se na rozhraní společnosti předmoderní a moderní prudce mění.⁵ Reakce na změny ze strany samotné církve z hlediska institucionálního byla podle očekávání problémem samým. Zde vyvstává otázka možnosti sebereflexe církve jako instituce a hlubší sebereflexe

³ MAREK, Pavel. *Apologetové nebo kacíři?* Rosice: Gloria 1999, s. 9-10.

⁴ REARDON, Bernard M. G. „Roman Catholic Modernism“. In *Nineteenth-Century Religious Thought in the West*, Vol. 2., SMART Ninian, CLAYTON John, SHERRY Patrick, KATZ Steven T. (eds.), Cambridge: Cambridge University Press 1988, s. 141-142.

⁵ GIDDENS Anthony, *Důsledky modernity*, Praha: SLON 2003, s. 92-99.

nějaké instituce v konkrétní chvíli vůbec. Předpokladem bylo, aby katolicismus prošel takovou proměnou, při níž by katolická církev při zachování své identity měla větší vliv zejména na katolické věřící a na současný svět obecně.⁶

Katoličtí modernisté hledali odpověď na otázku, proč se například inteligence odvrací od církve ve třech sférách. První odpovědí bylo chování církevní hierarchie, druhou nepromyšlená výchovná činnost církve a za třetí poměr mezi státem a církví.⁷ Problém však byl i hlubší, spočívající například i v otázce nevyrovnanosti s vlastní historií. J. Š. Baar ve svých dopisech tento fakt nesmířenosti s vlastní historií, která se v Čechách objevuje, hořce hodnotí: „... jiní národové neměli husitism, kališnictví, Bílou horu, protireformaci, exulanty, a pokud měli Luthera, Zwingliho, Kalvína, hugenoty – vyrovnali se s tím dávno i v Německu i ve Francii i v Holandsku, ať už církvi přirozeně anebo nepřátelsky. Pouze v Čechách nedovolilo nikdy Rakousko, aby se ty staré rány radikální zhojily. Bránilo tomu, nechalo je na těle národa kvasit, takže se z toho stala chronická choroba, farism, pokrytectví, takže právem *Kölnische Zeitung* nazvala rakouský katolicismus svinstvem, a to neznala český katolicismus!“⁸

Jako poznámku na okraj je nutné uvést i protiargument ze strany odpůrců, poukazující výlučně na osobní rovinu motivace kněží, kteří se později s římskokatolickou církví rozešli. Svádět reformní snahy například na snahu kněží vstoupit do manželství je poněkud více než nepřesné a končí pro protistranu až komicky. V dopisu Josefa Hofera, adresovaném Antonínu Procházkovi, se nakonec trochu vyděšeně o manželství píše: „Až teprve druhého dne po schůzi Ohniska se mi vše rozbřesklo – ten osudný telegram do Říma, v němž oznamujeme, že se všichni, jak jsme tam byli, oženíme, pakliže do 14 dní nedá odpovědi. Neukvapili jsme se? To hrozné slovo všichni.“⁹ Manželství, navíc hromadná svatba několika kněží najednou, jako reakce na nekomunikaci římskokatolické hierarchie, působí v dnešní době úsměvně. Vzhledem ke kontextu tehdejší doby, církevnímu právu, celibátu a oddanosti modernistů proměně církve, však plně vyjadřuje zoufalost situace, kdy celibátní kněží již nemají další vážnější prostředky, jak svoji hierarchii vybudit alespoň k nějaké adekvátní odpovědi.

Katolická moderna, byť utlumená papežskou encyklikou *Pascendi dominici gregis* z roku 1907, však nikdy nezanikla, pouze omezila svou veřejnou činnost a přizpůsobila se novým poměrům. Existovala jako spontánní aktivita kněží

⁶ KOLESNYK, Alexander. „Modernes Denken im Katholizismus“. In *Modernismus. Historie nebo výzva?*, KUČERA Zdeněk, LÁŠEK Jan B. (eds.), Brno: L. Marek 2002, s. 48.

⁷ MAREK, Pavel. *Apologetové nebo kacíři?* Rosice: Gloria 1999, s. 37.

⁸ MAREK, Pavel. *České schisma*. Rosice-Olomouc: Gloria 2000, s. 141.

⁹ Tamtéž, s. 120.

v oblasti korespondence, literární a ediční činnosti, společných výletů a lidských kontaktů. Kněží však nerezignovali na politickou a církevně společenskou rovinu svých snah. Anonymně publikovaný příspěvek v pražských Národních listech z 19. září 1917 s názvem *Požadavky českého katolického kněžstva*, pocházející od Gustava Adolfa Procházky, opakuje politické a společenské požadavky osvobození katolického kléru od přímé nadvlády hierarchie katolické církve. Tradice a dědictví katolické moderny jsou v tomto ohledu jedním z hlavních pilířů úsilí o reformu církve a jejího postavení ve společnosti, které se objevilo po vzniku samostatného Československého státu. Vedení reformní Jednoty však usilovalo opřít se nejenom o mocenské pozice, ale především o vybudování autority zdola jako pevné organizace, zahrnující podstatnou část kléru v celé Československé republice.¹⁰

2. Farského specifčnost v kontextu modernismu

2.1 Mocenský aspekt a klerikalismus

Problémem Farského je jeho chápání politického kontextu. Farského myšlení ohledně politické roviny se pohybuje ve dvou navzájem souvisejících rozměrech. V prvním si Farský uvědomuje, že požadavky modernistů jsou náboženským programem, majícím dopad na ekleziologii, vztah církve a státu, postavení laiků v církvi. Náboženské požadavky modernistů pro něj ve veřejném prostoru nemají neutrální charakter. V rovině druhé je pro Farského náboženský program nutný i jako konkrétní politická orientace, to znamená i ohledně vztahu nejenom k historii, státu, ale ke konkrétnímu státu a současné podobě společenského a politického uspořádání. Zde ale nechce opustit křesťanství a rozměr zjevení. V tomto smyslu je Farský v druhém rozměru daleko spíše alternativou Masarykova náboženského programu.¹¹

Samotná krize římskokatolické církve byla jedním z důležitých faktorů při vzniku Církve československé. Reakce římskokatolické hierarchie na krizi, probíhající v nové situaci vztahu mezi státem a církví, byla v tomto případě povětšinou z hierarchického pohledu. Samotný Farský si uvědomoval, že cílevědomý postup arcibiskupa F. Kordače zužuje manévrovací prostor pro samostatné aktivity kněží. Pro vznik nové církve byl však ze strany římskokatolické hierarchie podceněn „lidový faktor“, spočívající v široké podpoře, které se nově vznikající církvi dostalo.¹² Dobově došlo ze strany římskokatolické církve k ignorování přání laiků, hierarchie

¹⁰ Tamtéž, s. 9-11, 22. O dějinách obnovené Jednoty po roce 1918 a všech peripetiích jejího vývoje pojednává CHADIMA, Martin. *Dr. Karel Farský: I. patriarcha Církve československé (husitské)*. Hradec Králové: Královéhradecká diecéze Církve českoslov. husitské 2017, s. 27-32.

¹¹ TOTH, Daniel. „Zdeněk Trtík. Teolog Církve československé husitské“. In *Zdeněk Trtík*, Kučera Zdeněk, Toth Daniel, Vogel Jiří (eds.), Hradec Králové: Pedagogická fakulta UHK 2005, s. 50.

¹² MAREK, Pavel. *České schisma*. Rosice-Olomouc: Gloria 2000, s. 92

vůbec nebrala v potaz postoje širších lidových vrstev, které umožnily nové církvi její etablování a vzestup.¹³ Zde se nejedná pouze o nějaký abstraktní teologický program ze strany modernistů, ale o fenomén modernismu, který se prokázal v okamžiku politického zlomu a vzniku samostatného Československa jako silně sociálně mobilizující faktor. Svou roli zde hrála i síla osobností zakladatelů nové církve, a především jejich hodnověrnost.

V další rovině potom i faktor reakce hierarchie římskokatolické církve, který byl důležitým negativním prvkem při vzniku nové církve. V římskokatolické církvi se v Čechách na sklonku roku 1918 opětovně objevuje reformního hnutí, které však nejde považovat úzce za přímé pokračování katolické moderny nebo za vyvrcholení plánovaného a dlouho připravovaného úsilí o založení národní církve.¹⁴ Problematickým pro toto hnutí se stává hierarchický pohled a způsob řešení problémů v římskokatolické církvi. Nikoliv však přímo z důvodů možných osobních problémů s církevní disciplínou, ale především z ignorování sociální, politické a historické situace ze strany církevní hierarchie. V tomto smyslu například Farský termín „klerikalismus“ nepoužívá v prvním plánu ve smyslu ztotožnění s pojmem katolicismus, ale s určitým myšlením ve sféře obecně církevní. V tomto ohledu mluví i o židovství. Hubert Jedin konstatuje o klerikalismu toto: „*Klerikalismus, to není žádný pojem, nýbrž heslo. Nikdo ho nemůže definovat, pouze se může pokoušet popsat jeho obsah.*“¹⁵ Pod tímto pojmem se v tradičním pojetí rozumí činnost církve a jejich duchovenstva, překračující úzce vymezený prostor daný náboženským posláním. Daleko více je potom v konečném důsledku zneužíváním náboženství ze strany církve a směřuje k politickým účelům. V některé rovině je pojem „klerikalismus“ ztotožňován s politickým katolicismem. Termín „klerikál“ pak má v době poplatné pro vznik a rozvíjení se katolického modernismu, potažmo i v kontextu hnutí souvisejícího se vznikem církve československé, negativní obsah. Navozuje představu nepokrokovosti, reakčnosti a zpátečnictví.¹⁶

Tento styl myšlení se může projevit i jinde, ne pouze v církvi římskokatolické, pro Farského je nebezpečím i pro církve právě vznikající. Farský používá termín klerikalismus pro pochopení církevní praxe, nejenom však té minulé, ale i soudobé. Obecně jím vystihuje ponejprve překračování prostoru vymezeného náboženským posláním církve a teprve ve druhé rovině je Farskému klerikalismus mnohdy ztotožněn s pojmem katolicismus. Namísto je hodnocení Pavla Marka, že reformní

¹³ MAREK, Pavel. *Církevní krize na počátku první československé republiky (1918-1924)*. Brno: L. Marek 2005, s. 215.

¹⁴ MAREK, Pavel. *České schisma*. Rosice-Olomouc: Gloria 2000, s. 7.

¹⁵ MAREK, Pavel. „Klerikalismus a jeho interpretace ve volebních zápasech katolických stran před 1. světovou válkou“. In *Teorie a praxe politického katolicismu*, MAREK Pavel (ed.), Brno: CDK 2008, s. 18-19.

¹⁶ Tamtéž, s. 15-17.

hnutí bylo především daní římskokatolické církve v Čechách za austrokatolicismus, neřešení problémů církve a liknavý, či málo taktický postup hierarchie.¹⁷

Farský přistupuje k pojmu „klerikalismus“ jako k hodnotově zabarvenému, ovšem s dalším podstatným rozdílem oproti použití, například v antiklerikální tradici francouzského osvícenství, kde pojem „klerikalismus“ zosobňuje nebezpečí pro svobodu a republikánské hodnoty. V Rakousku byla samozřejmě struktura státu s katolicismem plně identifikována.¹⁸ Pro Farského je sice klerikalismus nebezpečím pro český národ, ale především pro církev samotnou, nikoliv primárně pro hodnoty státu nebo sekulární étos. Pro Farského je klerikalismus spojen s hierarchickým nazíráním a mocenským aspektem, s nímž souvisí i ignorování dialogu, a to z hlediska arogance moci. V tomto ohledu je Farskému modernismus spojen především s kritikou pojetí hierarchie a moci v církvi.¹⁹ Farský do modernistického myšlení vnáší specifický prvek identifikace pohledu na tradici a církevní dějiny s mocenským aspektem, nikoliv však v anticírkevním smyslu, ale ve prospěch samotné církve. Farského chápání antiklerikalismu se radikálně odlišuje od podoby například antiklerikalismu francouzských osvícenců a ateistů, neboť je zaměřen ku prospěchu církve.

2.2 Chápání svobody

Dalším důležitým teologickým rozměrem ve vztahu k modernismu je Farskému chápání svobody. Vztah vlastních laiků k římskokatolické církvi Farský nazývá otrockým, neboť v něm absentuje svoboda, svědomí a vnitřní víra. Pro Farského je v jeho době jeden z hlavních úkolů církve československé, který však takto explicitně nezformuluje, zabránit upadnutí statisíců římských katolíků, znechucených počínáním církve, do bezvěrectví.²⁰ Skepsi některých bývalých i stávajících členů Jednoty vyjadřuje J. Š. Baar v dopise Františku Teplému z 23. 11. roku 1919: „*Vláda, nechťjíc dnes sama vyvolávatí nové zmatky, půjde s episkopátem proti kléru – ale lid? Ten půjde za šidítky hesel o Bílé hoře, protireformaci, Husovi a – pryč od církve.*“²¹

Dalším rozměrem otázky svobody je pohled modernistů na církevní dějiny. Ústřední postavou modernismu je v tomto ohledu samozřejmě Alfred Loisy, tvrdící na počátku svých úvah, že náboženské dějiny mohou být kriticky „čisté“ a nemusí

¹⁷ MAREK, Pavel. *České schisma*. Rosice-Olomouc: Gloria 2000, s. 177.

¹⁸ BALÍK, Stanislav. „Kulturní boj v českých zemích a politický katolicismus“. In *Teorie a praxe politického katolicismu*, Marek Pavel (ed.), Brno: CDK 2008, s. 79.

¹⁹ FARSKÝ, Karel. *Stát a církev. Poměr státu českého k církvi římské od prvopočátku až do roku 1924*. Praha: Blahoslav 1924, s. 15, 59.

²⁰ FARSKÝ, Karel. *Náboženství v národě československém*. Praha 1924, s. 26.

²¹ MAREK, Pavel. *České schisma*. Rosice-Olomouc: Gloria 2000, s. 127.

vždy přinášet teologickou interpretaci. Loisy věřil, že jeho integrita jako vědce závisí na jeho svobodě rozlišovat mezi historií a tradicí.²² Farský toto rozlišení modernistů ohledně církevních dějin neakceptuje přímo. Pro něj vstupuje do dějin nejenom tradice samotná, ale s tradicí i určitý prvek násilí a ovládnutí spjatý s hierarchickým myšlením.

Církevní svoboda však Farskému není abstraktním pojmem. Jedná se ponejprve o svobodu konkrétně realizovanou, a to v určité ekleziologické podobě, v tomto případě v důrazu i na místní kontext. Nejenom dějinná reminiscence na husitství, ale i filozofický obzor modernismu daly vyrůst myšlenkám na regionalizaci církevní správy v rámci katolického modernismu a dále důrazu na kolegiální ideu v rámci biskupského zřízení, včetně formy volby biskupů. K dalším dosaženým prioritám patří především prvek národního jazyka v liturgii.²³ Na svém počátku se Církev československá snažila katolickou věrouku nově vykládat.²⁴ Jako důležitý prvek pro Církev československou již v jejích počátcích je však jasně laický element, na jednu stranu vědomě ovlivňující věrouku, na straně druhé dodávající potenciál k sociálnímu a hospodářskému růstu. Mobilizačním prvkem laického živilu byla nejenom upřímná víra, ale i národní důraz, a to včetně otázky interpretace vlastní dějinnosti. Při vzniku Církve československé hrálo roli postupné vytváření odlišné věrouky, společně s budováním demokratických vnitřních struktur, zapojujících laiky, včetně žen²⁵, což stavělo nepřekročitelnou hranici mezi církvemi, ale i mezi reformně naladěnými duchovními.²⁶

Farského zkušenost s hierarchicky uplatňovanou autoritou v církvi byla trpce osobní.²⁷ Odmítá centralistické směřování církve. Již jeho praxe jako patriarchy je svázána s pohledem z hlediska života především konkrétních náboženských obcí. Nutné je položit si otázku po obecné povaze centralizace v církvi, rezignování na zapojení laiků do života a rozhodování církve a směřování ke klerikalismu. Jeden z důležitých rysů náboženství, které akceptovalo centralismus, klerikalismus,

²² REARDON, Bernard M. G. „Roman Catholic Modernism“. In *Nineteenth-Century Religious Thought in the West*, Vol. 2., SMART Ninian, CLAYTON John, SHERRY Patrick, KATZ Steven T. (eds.), Cambridge: Cambridge University Press 1988, s. 157.

²³ KUČERA, Zdeněk. *Hoře a milost*. Brno: L. Marek 2001, s. 22.

²⁴ MAREK, Pavel. *Církevní krize na počátku první československé republiky (1918-1924)*. Brno: L. Marek 2005, s. 215.

²⁵ Ženy v církvi jsou zvolené již v Ústředním církevním výboru. CHADIMA, Martin. *Dr. Karel Farský: I. patriarcha Církve československé (husitské)*. Hradec Králové: Královéhradecká diecéze Církve českoslov. husitské 2017, s. 90.

²⁶ MAREK, Pavel. *Církevní krize na počátku první československé republiky (1918-1924)*. Brno: L. Marek 2005, s. 212.

²⁷ CHADIMA, Martin. *Dr. Karel Farský: I. patriarcha Církve československé (husitské)*. Hradec Králové: Královéhradecká diecéze Církve českoslov. husitské 2017, s. 36-37.

hierarchické myšlení a neevangelijní pojetí moci je podle Farského nemožnost se reformovat.²⁸

Problémem svobodné církve je následovně vztah se státem, který logicky určuje i míru nezávislosti a svobody církve, pro Farského samozřejmě v podmínkách zkušenosti se spojením trůnu a oltáře v Rakousku. Sama Jednota duchovenstva se postavila za požadavek odluky církve a státu, která měla garantovat autonomní vývoj. Ve vymezování se vůči státu je očividná historická zkušenost a snaha o nastolení korektních vztahů. Program Jednoty je zcela jasně i vizí vnitřního zdemokratizování římskokatolické církve.²⁹

Hus a husitství v celém svém spektru slouží Farskému nejenom jako odvolání se na kontinuitu opravných snah v církvi, ale též jako zdroj legitimizace pro deklarování rozdílu mezi církví a náboženstvím.³⁰ Reformní úsilí českého duchovenstva v chápání současníků, včetně Farského, spadá spolu s českou reformací do jedné linie, která je chápána jako linie pokroku nejenom sociálního, ale i mravního.³¹ Husovo učení charakterizuje Farský rozparem s dosavadní církevní institucí a jako v konečném důsledku osvobození. V jeho interpretaci Hus chápe církevní instituci a papežství jakožto klerikální teokracii. Husův spor s církví tehdejší doby nabývá pak především morálního rozměru, přičemž pramenem víry je Husovi podle Farského Písmo.³² Z. Trtík odkazuje Farského pojetí Ducha Kristova k Husovu pojetí reformačního principu, jenž v chápání Trtíka znamená, že Kristus přebývá v našich srdcích. Jedná se o třetí způsob víry podle Husa, v němž se Kristus stává spásnou pravdou. Farského důraz na živého Krista tak Trtíkovi odkazuje i na husitskou tradici. Ústřední hodnotou této tradice je živý Kristus zakládající spásu, důstojnost, rovnost a svobodu těch, s nimiž je v obecenství u jednoho stolu.³³ Nakonec se náboženství Farskému váže k rovině osobního svědomí.³⁴ Svoboda svědomí je v české podobě modernismu však daleko více vztažena k Boží transcendentci³⁵, než například ke kantovskému kontextu a pojetí subjektu.

²⁸ FARSKÝ, Karel. *Z pode jha*. Praha 1921. s. 9.

²⁹ MAREK, Pavel. *České schisma*. Rosice-Olomouc: Gloria 2000, s. 35-36.

³⁰ Tamtéž, s. 3.

³¹ MAREK, Pavel. *Emil Dlouhý-Pokorný*. Brno: CDK 2007, s. 205-206.

³² FARSKÝ, Karel. *Náboženství v národě československém*. Praha 1924, s. 20.

³³ KADEŘÁBEK, Václav, TRTÍK, Zdeněk. *Život a víra ThDr. Karla Farského*. Praha: Blahoslav 1982, s. 109.

³⁴ FARSKÝ, Karel. *Český problém církevní*. Praha: Nakladatel Ant. Hajn 1919, s. 8-12.

³⁵ Zde je zajímavý moment vzhledem k teologickým motivům české reformace, konkrétně k Husovu spisu *O církvi*, kde explicitní hranicí ospravedlnění je svrchovanost Boží, nikoliv konání kněze. /Hus Jan, *O církvi*, DOBIÁŠ František M., MOLNÁR A., Praha: Československá akademie věd 1965, s. 88./

2.3 Zkušenost kněze jako určující v kontextu změn společnosti

Na počátku 20. století se profilují dvě představy křesťanství. První pojímá křesťanství jako dynamické a stále se vyvíjející. Druhá potom jako neměnné, věčné a dogmatem svázané učení.³⁶ Problematickým je zde pojetí církevního dogmatu, zda nadčasově dané nebo lidsky podmíněné a vytvořené, v modernismu nejvíce akcentované u Alfreda Loisyho. Harvey Hill přišel se zajímavou interpretací Loisyho myšlení, podle něhož se před exkomunikací v prvním období svého bádání snažil smířit kritické čtení dějin s katolickou doktrínou a zahrnout poznatky historické vědy do teologického rámce, aniž by ohrožoval křesťanskou víru nebo obětoval svou intelektuální integritu. Loisy tak zpočátku navrhoval, že katolická teologie může být stále intelektuálně věrohodná a při věrnosti tradici přizpůsobit aspekty křesťanské minulosti potřebám současnosti. Nejvíce výrazným rysem Loisyho historické teologie je právě svoboda od omezení dějin, umožňující reagovat na současné potřeby. Rozdíl dějin a teologie tak Loismu umožnil smířit teologické nároky na biblickou neomylnost a historické identifikování chyb v Bibli, aniž by obětoval cenné poznatky obou disciplín.³⁷ Oproti tomuto pro církev pozitivnímu prvku se autonomie dějin zbavená teologických přístupů interpretace stala jako důsledek největším dopadem z jeho kritického díla a dostalo se jí největší vědecké pozornosti. Historické studie a teorie historického vývoje upozornily teology na realitu a legitimitu náboženských změn. V mnohém však vedly závěry historických a biblických studií k dalším konsekvencím. Příkladem může být otázka Ernsta Renana, zda katoličtí teologové mají dostatek svobody, aby se stali historiky.³⁸

Loisy odmítá podobu teologického pohledu, tvrdícího, že základní náboženská tvrzení, dogmata, se nikdy nezměnily. Z historického hlediska považuje tento přístup za neobhájitelný. V historickém ohledu uvažuje však nikoliv pouze nad římskokatolickou, potažmo křesťanskou naukou. V tomto ohledu mluví o náboženství obecně jako o určitém jevu. Loisy se však nezaměřuje pouze na proměnlivost náboženství jako celku v čase, uvědomuje si i proměnlivost významu určitého jednání v rámci celku konkrétního náboženského systému.³⁹ Jeho myšlení však klade hranici, která je pro teologii nakonec přínosná. Například zázraky

³⁶ MAREK, Pavel. *Apologetové nebo kacíři?* Rosice: Gloria 1999, s. 12.

³⁷ Hill, Harvey. „La Science Catholique. Alfred Loisy's Program of Historical Theology.“ In *Zeitschrift für Neuere Theologiegeschichte/Journal for the History of Modern Theology*, 1996/1, Vol. 3; Iss. 1, s. 40-41, 48.

³⁸ Tamtéž, s. 40-41.

³⁹ LOISY, Alfred. *Essai historique sur le sacrifice*. Paris 1920, s. 20. Dostupné z <https://ia902803.us.archive.org/1/items/essaihistoriques00lois/essaihistoriques00lois.pdf> [27. 07. 2022] Loisy tvrdí: „Il va de soi que le sens de l'action sacrée, la façon d'entendre son efficacité, se transforme avec la religion, et qu'autre est le concept de cette action dans les cultes magico-religieux des non-civilisés ou des demi-civilisés, autre dans les cultes nationaux des civilisés, autre dans les économies de salut universel.“

interpretuje na základě rozlišení mezi fakty přístupnými historickému zkoumání a výkladem víry.⁴⁰

V obecně teologické rovině si Farský uvědomuje rozdíl mezi určitou podstatou křesťanství a historicky podmíněnou formou, která může procházet krizí.⁴¹ Pro Farského existuje rozpor mezi církví ve smyslu institucionálním a na straně druhé samotným náboženským rozměrem, zosobněným v evangeliu.⁴² Pohled na interpretaci evangelií pak podle Farského prochází dějinnými změnami, což mění i náhled na podstatu křesťanství.⁴³ Velice dobře si uvědomuje rozdíl mezi určitou podstatou křesťanství, spočívající na evangelijním, christocentrickém základu, a historicky podmíněnou formou, jež může mnohdy procházet velice silnou krizí.⁴⁴ Samotným problémem je však povaha těchto dějinných změn, popřípadě možnost, že zde dochází k historickému vývoji, který je směřováním k pokroku. Církevní praxe v tomto smyslu, ač podléhající mocenským změnám, se potom musí vrátit ke vzoru evangelijní praxe. Problémem je zde motivace. Farský vychází primárně z potřeby kněze působícího v určitém místě, kde musí získat důvěru svých farníků a udržet si svou hodnověrnost. V tomto bodu spočívá i rozdíl mezi modernistou jako je Loisy a Farským. Loisy se domnívá, že rozpory mezi tradiční vírou a kritickou historickou a biblickou vědou, půjdou vyřešit subtilnějším definováním předmětu každého z nich.⁴⁵ Pro Farského podobu modernismu je primát praxe vždy na prvním místě. Určitý náznak směřování k obdobnému postupu, zakládajícím se na otázce definice, jak sloučit přesně poznání přírodní vědy s Písmem, lze nalézt ve Farského spisu *Stvoření*.⁴⁶ Ačkoliv Farský v mnohém podává souhrn znalostí ohledně moderní vědy, ve výkladu samotném se drží biblických kategorií.⁴⁷

Z hlediska moderního světa a nastávající sekularizace Farský zavrhuje myšlenku privatizace religiozity. Náboženství je pro něj součástí sociálního a politického života, v tomto ohledu jej chápe i jako motivaci ve veřejné sféře a dále jako nejenom donucovací prostředek, ale i motivační prostředek ve

⁴⁰ HILL, Harvey. „La Science Catholique. Alfred Loisy's Program of Historical Theology.“ In *Zeitschrift für Neuere Theologiegeschichte/Journal for the History of Modern Theology*, 1996/1, Vol. 3; Iss. 1, s. 44.

⁴¹ FARSKÝ, Karel. *Náboženství v národě československém*. Praha 1924, s. 28.

⁴² Tamtéž, s. 7.

⁴³ FARSKÝ Karel. *CČS Stručné informace o náboženských názorech a organizaci církve československé*. Praha: Blahoslav 1929, s. 7.

⁴⁴ FARSKÝ, Karel. *Náboženství v národě československém*. Praha 1924, s. 28.

⁴⁵ HILL, Harvey. „La Science Catholique. Alfred Loisy's Program of Historical Theology.“ In *Zeitschrift für Neuere Theologiegeschichte/Journal for the History of Modern Theology*, 1996/1, Vol. 3; Iss. 1, s. 43-44.

⁴⁶ FARSKÝ, Karel. *Stvoření*, Praha 1920.

⁴⁷ PROCHÁZKA, Tomáš. „Stvoření, aneb Farského láska k přírodě“. In *Karel Farský*. Butta Tomáš, Vaníček Jiří (eds.), Praha: Blahoslav 2017, s.36-37.

veřejném životě.⁴⁸ Náboženská praxe tak pro Farského není nikdy neutrální a svázána se státem může přímo ovlivňovat život lidí i podle nekřesťanských kritérií.

V další rovině církevní praxe si Farský, stejně jako další modernisté, uvědomoval problém srozumitelnosti kázání a podoby zvěstování, s nímž církev vstupuje do světa. Nepokládá si však například otázku vyprázdňenosti symboliky předmětným myšlením, jako v budoucnosti například Tilich.⁴⁹ Na rozdíl od cesty jiných teologů jde Farský důrazem na konkrétní situaci. Nikoliv však pouze sociální, ale především lidskou. Zde je vidět jeho zakotvení v konkrétní duchovenské praxi. Farský i jako patriarcha je myslí na prvním místě kněz se zkušeností v konkrétním místě, teolog a patriarcha až posléze. Modernismus v doktrínálním smyslu se zrodil z nespokojenosti s tím, co bylo pocíťováno jako nedostatečné v intelektuálním učení církve, jako reakce na potřeby doby, zejména v oblasti filozofie, apologetiky a biblické exegeze.

Pravděpodobně by se ale našla jedna paralela mezi Farským a například teologem Paulem Tilichem v budoucnosti. Je jí Tilichova teze o Kristu, v němž přichází esenciální lidství v podmínkách dějinné existence a dějiny ovlivňuje.⁵⁰ V tomto ohledu je realizace možná pouze v osobní rovině, v církvi potom ve společenství církve, bez všech hierarchických a mocenských aspektů. Z hlediska nápravy církve, pastoračních vztahů a misie Farský věří v osobní kontakt, navozující opětovně důvěru a vztah. M. Chadima výstižně píše: „*Ostatně, byl to právě dr. Farský, který od založení církve cestoval z jedné vesnice do druhé, z jednoho města do dalšího, neboť věřil v moc osobního setkání a slova vyřčeného tváří v tvář.*“⁵¹

Ve směřování interpretace dějin se u Farského objevuje stejný moment jako u A. Loisyho, nevyplývá však jako u Loisyho z biblických studií. Vychází z nutnosti praxe, střetu kněze opravdově hlásajícího evangelium s lidmi, na jejichž bytostné otázky neumí v kontextu tradiční nauky odpovědět. Pokud byl impuls modernismu v podstatě apologetický a byla jím nutnost učinit modernímu člověku katolickou nauku srozumitelnou v kontextu měnícího se moderního světa, pak musela v sobě zahrnovat důkladné přehodnocení tradičních postojů.⁵² Bez uznání historie ze strany církve se Loisy se obával popření historického vývoje a změn ze strany

⁴⁸ FARSKÝ, Karel. *Český problém církevní*. Praha: Nakladatel Ant. Hajn 1919, s. 8-12.

⁴⁹ KUČERA, Zdeněk. *Pravda a iluze moderní teologie*, Praha: Blahoslav 1986, s. 93.

⁵⁰ TILLICH, Paul. *Lidské tázání po nepodmíněném*. Brno: CDK 1997, s. 17.

⁵¹ CHADIMA, Martin. *Dr. Karel Farský: I. patriarcha Církve československé (husitské)*. Hradec Králové: Královéhradecká diecéze Církve českoslov. husitské 2017, s. 22.

⁵² REARDON, Bernard M. G. „Roman Catholic Modernism“. In *Nineteenth-Century Religious Thought in the West*, Vol. 2., SMART Ninian, CLAYTON John, SHERRY Patrick, KATZ Steven T. (eds.), Cambridge: Cambridge University Press 1988, s. 149.

církve, izolace od moderního intelektuálního života a konce církve v následné krizi víry.⁵³ Pro Farského by narušení poslání církve nevyplývalo pouze z popření moderního intelektuálního života, ale z prosté ignorace světa, z nenaslouchání otázek věřících a z arogance moci.

3. Závěr

Ohledně modernismu jako proudu uvažování v teologii nelze vytyčit přesné pojmové vymezení. Modernismus samotný je reakcí, která právoplatně do církve patří. Pramení z otázky, zda církev plní svoje povinnosti dané evangeliem, jestli je srozumitelná a lidé, mezi nimiž je podle evangelia povinná působit, jí rozumějí. Důležité jsou konkrétní sociální a kulturní podmínky, v nichž jednotlivé osobnosti modernismu působili. V tomto ohledu jednotlivé osobnosti vnášejí do myšlení modernismu specifika. Pro uvažování Karla Farského je specifický pohled na klerikalismus, který je daleko spíše symptomem stavu církve obecně a není možné jej spojovat výlučně s římskokatolickou církevní formací, i když v ní vidí Farský její bytostné vtělení. Úvahy o římskokatolické církvi, zvláště z institucionálního úhlu pohledu, jsou Farskému nejenom teologickou záležitostí. Mají svůj dopad na praktické fungování i nové církve, pro Farského mnohdy s bolestným osobním rozměrem. Důležitým rozměrem Farského je primárnost praxe, Farský, ač patriarcha, je mnohdy konkrétním knězem, vycházejícím ze života věřících v daném místě. Církev, která vznikla *via facti*, právě pod neodmyslitelným vlivem Farského v sobě nese snahu o decentralizovanou strukturu, demokratickou volbu svých představitelů a rozhodující vliv laického prvku. Zde se jedná o důraz právě na konkrétní podmínky, v nichž konkrétní laici žijí, a nikoliv mocenské rozhodnutí z centra. Církev pak podle Farského má být deklerikalizovaná a moc v ní nemá nabývat podoby neevangelijní.

Autor této studie je zavázán Martinu Chadimovi za rozhovory o prvním patriarchovi Církve československé. Mnohé, co jím bylo vysloveno, byť mimoděk, mělo rozhodující dopad na tuto studii. Dále autor vděčí emeritnímu biskupu Štěpánu Kláskovi za pečlivé pročetí celého textu a za laskavé připomínky. Veškeré chyby, nepřesnosti a pošetilosti spadají pouze na vrub autora. Studie je věnována mým dcerám, Amálce a Klárce.

⁵³ HILL, Harvey. „La Science Catholique. Alfred Loisy's Program of Historical Theology.“ In *Zeitschrift für Neuere Theologiegeschichte/Journal for the History of Modern Theology*, 1996/1, Vol. 3; Iss. 1, s. 54.

TA EIS HEAUTON (František Kovář: Diáře 1928 – 1936)¹

JAROSLAV HRDLIČKA
HUSITSKÁ THEOLOGICKÁ FAKULTA UNIVERZITY KARLOVY
HUSSITE THEOLOGICAL FACULTY OF CHARLES UNIVERSITY
jaroslav.hrdlicka@htf.cuni.cz

TA EIS HEAUTON (František Kovář: Diary 1928 – 1936)

Abstract: This theologian studied at the Theology Faculty of Charles University in Prague, where he graduated as a Doctor of Theology in 1916. After the First World War, he joined the clergy's reformist movement in the Roman Catholic Church, and was involved in the foundation of the Czechoslovak Hussite Church (CHC). Many years of religious and New Testament study gave Kovář a broad perspective and prepared him for his theological work in the CHC. From 1926, Kovář dedicated himself to teaching its theologians and to CHC's publishing ministry. In 1931-1935 during the patriarchy of G A Procházka, Kovář operated outside the church for the Ministry of Education and National Enlightenment. His friends in the Dr. Karel Farský Society helped him return to his research in the CHC, in particular PhDr Antonín Hartl. Kovář was named Extraordinary Professor of New Testament Research for the CHC at the Hus Faculty on 19 October 1935.

Keywords: CHCH; Czechoslovak Republic; K. Farský; A. Hartl; F. Kovář; T. G. Masaryk; E. Dlouhý-Pokorný; G. A. Procházka; A. Spisar; F. Žilka

THEOLOGICAL REVIEW, Vol. 92, 2021, No. 4, Number of Article 2, p. 386 – 443.

DOI: 10.14712/12117617.92.4.2

Praha-Dejvice 23. srpna 1928

Léta žiji uprostřed historických událostí a velmi často si uvědomuji, jak by bylo záhodno aspoň v krátkosti v náznacích zaznamenávat hlavní události a jejich běh. Pro církev československou jsou tato prvá léta tvoření a budování chvílemi nejdůležitějšími pro všecku budoucnost a není téměř člověka, který by je zaznamenával,

¹ *Deník Františka Kováře 23. srpna 1928 - prosinec 1936*, Archiv rodiny Františka Kováře, neinventovaný fond Františka Kováře. Autor jej nazval *Τὰ εἰς ἑαυτὸν* (Ta eis heauton), česky *Hovory k sobě*, podle díla římského císaře Marca Aurelia (121-180). Jedná se o text na pomezí memoárů a deníkových záznamů, nesený výrazně vědomím odcírkevnění moderní české společnosti. Jejich autor ThDr. PhDr. František Kovář (1888-1969), modernistický kněz, teolog, překladatel, editor, později profesor a děkan Husovy československé evangelické fakulty bohoslovecké (HČEFB), patriarcha ČČSH, profesor Husovy československé bohoslovecké fakulty (HČBF) se stal jednou ze známých osobností české meziválečné religionistiky a novozákonní vědy. Jeho deníky vynikají střídavým, kritickým a mnohde skrytě polemickým charakterem. Jsou nepřehlédnutelným historickým pramenem pro poznání dějin ČČSH i české společnosti mezi světovými válkami. V této edici jsem vynechal jen několik odstavců věnovaných záležitostem Kovářovy rodiny.

zvláště ne z nás, kteří žijeme v samém ústředí a vše řídíme. Jsme všichni prací přetížení, církevní konáme takřka jen posledním prstem levé ruky, po všech četných pracích jiných a vedle nich. Proto není ani chvílky volné k záznamu toho, co se děje, tím méně toho, co se cítí. Píši pravidelně týdně článek do oficiálního listu církve, Českého zápasu, jsem předsedou redakční rady, zdá se, jako by list podával obraz o životě v církvi, ale ve skutečnosti to nejdůležitější věcné tam zaznamenáno není, stejně ostatně jako není v denních listech zaznamenáno to pravé a pro běh událostí ve státě rozhodující zákulisní dění, jak mám příležitost denně pozorovat, jako účastník ministerstva školství a nár(odní) osvěty.² O prázdninách, kdy je kolej prázdná, cítím stále nutkání, zaznamenávat aspoň hlavní události a zkušenosti. Proto konečně začínám, ač sám sobě nedůvěřuji, že budu moci dlouho pokračovat, věda, že za krátko, zvláště až přijedou zas bohoslovci, nával práce znemožní nalézt chvílku k napsání byť i jen několika řádek v této knize. Zkoušel jsem v minulých letech činit aspoň krátké poznámky v rubrikách diária u jednotlivých dnů, ale ani k tomu se nedostávalo času. Vzal jsem si diárium do úřadu, abych tam několik poznámek denně připsal, když už v koleji není k tomu kdy, ale ani v ministerstvu nebylo lze splnit předsevzetí. Našla-li se po několikahodinovém diktování do stroje chvílka ke druhé hodině odpolední, býval jsem a jsem tak prací duševně a nervově vyčerpán, že není pomýšlení na záznamy. Konečně i ten fakt stojí za konstatování, neboť myslím, že žádná generace nebyla a nebude stížena tak kletbou práce a shonu, jako naše generace přechodu mezi starým a novým světem, prožívší světovou válku s jejími mukami, převrat s jeho nadšením a nadějami a počátky nového života s tápáním dětí, jež se pokoušejí o chůzi. Na vše jsme dopláceli svým životem tělesným i duševním. Kéž naše děti z toho mohou a dovedou žít!

Po pětinedělní pravidelné dovolené, kterou jsem se ženou, Helenkou a Slávekem strávil v letošním mimořádně krásném, slunném, teplém létě za četného koupání a slunění, v spokojenosti, klidu a štěstí v Masečíně u Štěchovic v domku ženinych rodičů, odkud psával jsem jen týdně článek pro Č(eský) zápas, vrátil jsem se 13. srpna do ministerstva i koleje a na obou místech čekalo nahromaděno práce nadbytek. Nelekám se jí, pracuji vlastně celý svůj život vždy za dva i tři lidi, ale přece jen cítím, že v roce, kdy se dožívám čtyřicítky svého věku, ubývá oné dřívější pružnosti těla a snáze se dostavuje únava.

² Vznik ČSR r. 1918 byl spojen s vytvářením nových společensko-politických a správních struktur státu. 2. listopadu 1918 (zákonem Národního výboru československého č. 2/ 1918 Sb. z. a n.) vznikl Úřad pro správu vyučování a národní osvěty, pak Ministerstvo školství a národní osvěty (MŠANO). Definitivně správu školství v předmnichovském Československu upravil zákon č. 292/ 1920 Sb. z 9. dubna 1920. F. Kovář působil v ministerském odboru IV. Vysoké školy, věda a umění, lidová výchova.

V ministerstvu zastupuji svého přednostu vrch. odborového radu JUDr. Stanislava Mojžíše, jinak dramatického spisovatele s pseudonymem Stanislav Lom, ve vedení oddělení, do jehož kompetence náleží umělecké školství (akademie výt(arných) umění, uměl(ecko)průmyslová škola a obě hudební a dramatické konservatoře, pražská i brněnská), dále osvětová péče o literaturu, divadelnictví, hudbu a výtvarné umění.³ Sama tato funkce vyžádá si mnoho práce, takže ovšem stojí vlastní má úřední agenda, věcné potřeby uměl(eckých) škol a výtvarnictví, jež mám v referátu. V této funkci jsem také 15. srpna zastupoval svoje ministerstvo v Brně při pohřbu hud(ebního) skladatele a profesora konservatoře dr. Leoše Janáčka. O pohřbu tohoto populárního Brňáka byl všeobecný soud, že Brno dosud takového pohřbu nevidělo.⁴ Po pohřbu jsem se chtěl podívat do Sebranic, kde byla zrovna slavná sebranická pouť.⁵ Zatím však zdržel jsem se po pohřbu na výstavě děl Jóži Úprky, pořádané klubem výt(arných) umělců Aleš v Brně, kterou jsem musel také úředně navštívit a tak jsem při zpáteční cestě jen z vlaku zahlédl Sebrance v záři zapadajícího slunce.⁶ Byl bych rád uviděl staříčké rodiče, poněvadž na počátku července t. r, kdy jsme u nich byli se ženou naposled, sotva jsme s nimi mohli pohovořit, ježto z obou dnů, jež jsme tam byli, jsme prvý strávili v Boskovicích, kde jsme se sešli dvacet let od maturity, druhý u Sloupských jeskyň a Macochy.⁷ Dá Bůh, že příští rok zastihneme je ještě na živu a ukážeme jim děti, neboť Slávečka skoro dvouletého dosud neviděli!⁸

Práce na vedení církve také ještě stojí. Je tu v Ústřední radě jen gener(ální) tajemník Antonín Procházka, který pro církev již mnoho zájmu nemá a srdcem dlí v Lišanech u Rakovníka, kde si staví vilu a kam denně dojíždí.⁹ Včera přijel na zasedání Diecézní rady západočeské diecéze z dovolené patriarcha Gustav (A.) Procházka a po schůzi večer v jeho bytě mohli jsme hovořit o některých důležitých věcech církevních. Bohužel nešlo to otevřeně, neboť tam byl přítomen člen

³ LOM Stanislav (1883 - 1967), vlastním jménem JUDr. Stanislav Mojžíš. V letech 1919 – 31 působil v odborech V. Národní osvěta a pak IV. Vysoké školy, věda a umění, lidová výchova MŠANO jako odborový a později ministerský rada. V letech 1932 - 39 ředitel Národního divadla. Autor řady historických her.

⁴ Poslední cesta mistra dra Leoše Janáčka, in: Národní listy, roč. 68, č. 226/ 1928, s. 2; Slavnostní pohřeb mistra Leoše Janáčka v Brně, in: Národní politika, roč. 46, č. 227/ 1928, s. 3. Tisk zaznamenal Kovářovu přítomnost na Janáčkově pohřbu.

⁵ F. Kovář pocházel ze Sebranic u Boskovic.

⁶ Klub výtvarných umělců Aleš vznikl v Brně v roce 1919. Roku 1923 otevřel vlastní výstavní pavilon.

⁷ Ústní maturitní zkoušky F. Kovář konal ve dnech 16. - 20. července 1908.

⁸ KOVÁŘ Blahoslav doc. PhDr., DrSc. (1926 - 2002), syn Františka a Heleny Kovářových. Titulu PhDr. dosáhl r. 1951. V letech 1950 - 1961 působil jako vedoucí knihovny Husovy fakulty.

⁹ PROCHÁZKA Antonín (1875 - 1944), tajemník ÚR ČČSH.

diec. rady farář Hlaváček z Kladna a před tím nelze o všem hovořit.¹⁰ Je to typický bývalý římskokatolický farář, jež do nové církve přivedla vlastně a především obtíž celibátu, ovšem nezachovávaného, neboť měl děti. Kněží tohoto druhu nemají mne v lásce. Jsem jim příliš radikální, nestojím prý již na půdě křesťanství, ano jsem prý ateista. V patriarchovi samém je velmi málo náboženského, není ani stínem prvního patriarchy Dr. Karla Farského, před rokem zde v koleji zesnulého. Jeho zvolením za patriarchu prestiž církve velmi utrpěla a je to patrné nejen v její vnitřní situaci, ale i v tom, jak její požadavky jsou ze strany státu i veřejnosti přehlíženy. Mohl jsem mu hned včera říci řadu dokladů. Církev domáhá se toho, aby jí byla rozpočtově usnesením vlády zabezpečena na řadu let subvence na stavbu jejích sborů. Má na splnění tohoto požadavku určité morální právo. Když před několika lety se uvolila vydat církvi římské kostely, které v počátcích církve zabrala v obcích, které skoro celé přestoupily k ČČS, slíbil minist(erský) předseda Dr. Švehla, že za to dostane od státu dostatečnou podporu, aby si vystavěla kostely vlastní.¹¹ Se stavbami bylo započato na všech stranách, subvence byla poskytnuta asi po tři roky za sebou, ale v r. 1927 již ne. A tak dnes jsou četné nábož(enské) obce zatíženy obrovskými dluhy a nastal již i případ, že sbor, tuším ve Vítkovicích, se dostal do dražby. V r. 1927 byla však subvence ztracena vinou vedení církve. V prosinci 1927, na počátku, přivezl jsem vzkaz přednosta církevního odboru v MŠ(A)NO, sekč(ního) šéfa dr. Müllera, že má připraveny 2 000 000 Kč jako stavební subvenci pro ČČS, ale že je třeba, aby někdo z církve zašel k ministrovi a požádal jej o ní.¹² Přednesl jsem věc osobně na schůzi ústř(ední) rady. Byl určen místopředseda její, Ferd(inand) Prášek, poslanec za stranu národně socialistickou, aby k ministru v té věci došel, ježto volba patriarchy dosud nebyla provedena a Prášek jako místopředseda církev vedl.¹³ Leč strana jeho nebyla ve vládě, nýbrž v opozici a tak Prášek jednáje jako politik a ne člen vedení církve, k ministru nešel, doufaje stále v brzkou změnu vlády a vstup jeho strany do vlády, aby pak mohl, jako v četných případech jiných, říci, že subvenci vymohla vlastně jeho strana, jakmile vstoupila do vlády.¹⁴ Tak k povolení subvence pro ten rok nedošlo,

¹⁰ HLAVÁČEK Josef (nar. 1877), duchovní ČČSH, v Kladně působil v letech 1927 – 1929; PROCHÁZKA Gustav Adolf (1872 – 1942), římskokatolický kněz, 1920 – 23 duchovní, 1923 – 28 biskup, 1928 – 42 patriarcha ČČSH.

¹¹ ŠVEHLA Antonín Dr. h. c. (1873 - 1933), čs. politik z Republikánské strany zemědělského a malorolnického lidu.

¹² MÜLLER Václav dr., přednosta odboru VI. Církevní záležitosti, později přednosta menšinového oddělení MŠANO.

¹³ PRÁŠEK Ferdinand (1886 - 1971), statkář, starosta Čáslavi 1919 – 1922, poslanec Československé strany národně socialistické.

¹⁴ 12. října 1926 jmenována devátá vláda ČSR (tzv. panské koalice) v čele s Antonínem Švehlou. Nevstoupily do ní socialistické strany.

k nesmírné škodě nábož(enských) obcí, resp(ektive) příslušníků a funkcionářů rad starších, poněvadž ti většinou svým majetkem a podpisem na směnkách ručí za půjčky. Dnes jsou postavené sbory zadluženy, řada jich nemůže být dokončena pro nedostatek peněz a mnoho obcí má pozemek i plány, ale nemůže se stavbou započít bez podpory.¹⁵ Sama ústř(ední) rada je staviteli dlužna přes jeden milion korun za sbor, který se staví již dva roky při koleji a mohl být dávno hotov, kdyby byly peníze.¹⁶ Je pravděpodobné, že pro r. 1928 nebude zas subvence povolena, ježto není v rozpočtu MŠ(A)NO úhrady a nemůže již být následkem změny v ustanovení finančního zákona opatřena tím způsobem jako dřív, že totiž koncem roku jednotlivá ministerstva ze svých úspor dala MŠ(A)NO k dispozici určitou částku. Ústř(ední) rada pomýšlí uzavřít asi padesátimil(ionovou) půjčku na úhradu dluhů za stavby a dokončení rozestavěných i naprosto potřebných sborů a vyjednává s nějakou finanční skupinou. Ta však chce mít nějakou státní záruku, že církev bude dostávat stavební subvence, aby jimi mohla hradit úroky i umořovat půjčku. Posl(anec) Prášek dřív ve svém nesmírném optimismu a k podepření svého vlivu v církvi tvrdil, že má vyjednan s ministrem financí a školství tzv. garanční zákon, kterým se stát zaručí za dluh církve do padesáti mil(ionů). Později to změnil a tvrdil, že je zaručen zákon, nebo aspoň usnesení vlády, že církev bude po deset let dostávat stavební subvenci pět mil(ionů) ročně. Když splnění se nedostavovalo, vzal na sebe patriarcha, zatím zvolený, další jednání sám a dosáhl slibu ministra školství dr. Hodži, že bude subvence rozpočtově zajištěna na několik let.¹⁷ Ministr to také výslovně prohlásil v rozpočtovém jednání senátu. Patriarcha se domníval, že tím je vše zabezpečeno. Avšak včera jsem mu mohl oznámit na základě zjištění u rozpočtového referenta v minist(erstvu) dr. Hrejsy, že pro příští rok v st(átním) rozpočtu, který byl již vládou schválen a tiskne se, aby byl za krátko předložen parlamentu, není pro CČS žádné stav(ební) subvence.¹⁸ Církevní odbor sice předložil min(isterské) radě návrh, aby do st(átního) rozpočtu od r. 1929 do r. 1938 byla každoročně zařazována částka tří mil(ionů) Kč pro tento účel, ale spis byl presidiu min(isterské) rady zaslán patrně až po schválení rozpočtu a návrh nemusí být vzhledem k tomu již projednáván. Patriarcha by musil dále ústně jednat se všemi příslušnými osobnostmi, chce-li ještě věc zachránit, ačli je to ještě možno.

¹⁵ PLECHATÝ František, Deset let práce pro zdravé církevní ústřední hospodářství, in: Jednomu z nejlepších. Sborník k šedesátým narozeninám ministerského rady JUDr. Josefa Dvořáka, ÚR CČS, Praha 7. května 1945, s. 2 – 4. Autor hodnotí dobovou ekonomickou situaci ÚR CČSH i řady náboženských obcí církve, jako velmi problematickou, téměř na pokraji úpadku. Tato situace vyvolala v CČSH snahy po nápravě tohoto stavu.

¹⁶ ZIMA Alois (1873 - 1960), stavitel ústřední budovy CČSH; srov. teř ZIMA Alois, Jak vznikly bohoslovecká kolej a Husův sbor Církve Československé v Praze Dejvicích, in: Český zapas, roč. 31, č. 23/ 1948, s. 143.

¹⁷ HODŽA Milan (1878 – 1944), československý politik.

¹⁸ HREJSA Gustav JUDr. (1889 - 1966), čs. právník, 1920 - 1942 působil na MŠANO.

Je dnes věc církve v kruzích vlády v kursu velmi nízkém. Vládne koalice složená z katolických lidovců a ľudovců spolu s agrárníky.¹⁹ Rozhoduje zástupce minist(erského) předsedy, nemocného dr. Švehly, kněz Msgr. dr. Šrámek a ten přirozeně a vlastně celá koalice bude proti tomu, zvláště je-li pravda, že u příležitosti sjednání modu vivendi s Vatikánem před nedávnem vláda se zavázala, že nebude ČČS nijak podporovat více, než jiné církve.²⁰ Tato stavební subvence pak je vskutku něco speciálního pro ČČS, jiné církve jí nemají, ježto nemají těchto potřeb.

Podobně je tomu s druhým základním požadavkem ČČS, zřízením bohoslovecké fakulty. Ta je vskutku naprosto nutná, má-li se církev emancipovat od vlivu evangelíků, na jejichž Husově fakultě tvoří její bohoslovci převážnou většinu, a má-li mít formu a osoby, pracující k ideovému vyhranění a vyjasnění.²¹ Ač ministr Hodža v kult(urním) výboru senátu slíbil, že během léta bude parlamentu předložen vládní návrh zákona na zřízení této fakulty, nedospěla nyní na sklonku léta věc dále, než že návrh byl rozeslán z MŠ(A)NO všem ministerstvům k připomínkovému řízení, jehož výsledek není jistý, zvl. pokud jde o názor a stanovisko min(isterstva) financí, jež se staví zásadně proti všem novým vysokým školám. I v tomto případě jsem musel patriarchu upozornit na nutnost intervence, nemá-li být na celý rok a možná na vždy celá věc zabita.

S fakultou souvisí další věc, studijní dovolená osob, které by pro fakultu přišly v úvahu. Sám převzal jsem před dvěma lety řízení bohosl(ovecké) koleje na smlouvu, v níž se mi ú(střední) rada zavázala, že mi vymůže k tomu dovolenou, ale dodnes se tak nestalo.²² Zatím přibylo mi i jiné práce, přednášky v kursech pro bohoslovce, příští rok má ještě přistoupit kurs pro učitele nábož(enství), celoroční příprava pro fakultu a jiné veřejné povinnosti v církvi. Konat to vše mimo službu v ministerstvu není mi již možno, poněvadž nervový stav nesnese již déle stálého přepínání, které trvá již několik roků. Proto jsem v ú(střední) r(adě) prohlásil, že řízení koleje v příštím roce převezmu jen jestli dostanu z MŠ(A)NO placenou dovo-

¹⁹ V lednu 1927 Hlinkova slovenská ľudová strana vstoupila do vlády dvěma ministry. 8. října 1929 z ní vystoupila.

²⁰ Modus vivendi vstoupil v platnost 2. února 1928. Tím byly obnoveny diplomatické styky mezi Vatikánem a ČSR; ŠRÁMEK Jan Msgr. (1870 - 1956), čs. kněz a politik.

²¹ Č. 197. Zákon ze dne 8. dubna 1919, jímž se zřizuje Husova československá evangelická fakulta bohoslovecká v Praze, in: Sbíрка zákonů a nařízení státu československého, částka XL, roč. 1919, s. 267; Fakulta byla zřízena 8. dubna 1919 zákonem č. 197. Činnost zahájila 8. listopadu 1919. srov. též Profesorský sbor HČEFB – MŠANO, dopis z 10. února 1937, ÚCA ČCE, fond HČEFB, karton 1. Dopis podává data žádosti profesorského sboru fakulty o interkorporování HČEFB do svazku UK z let 1922, 1923, 1937.

²² Karel Farský - Františku Kováři, dopis z 7. srpna 1926, Archiv rodiny Františka Kováře, neinventovaný fond Františka Kováře. Farský blahopřál Kováři ke zvolení prvním ředitelem koleje ČČSH a vyjádřil přesvědčení, že teolog založí novou tradici církve. Uvedl: „Může Ti to být důkazem, (...) plně důvěry a také dokladem, že ÚR dovede postupovat zcela věcně.“

lenou. Na stejném požadavku trvá i prof. Alois Spisar, má-li příští rok konat kursy pro bohoslovce a pro učitele nábož(enství) a připravit se na fakultu.²³ Podobně i prof. Vojtěch Ondrouch, který má mít na fakultě církevní historii a učí dosud na St(átní) průmyslové škole v Bratislavě.²⁴ Patriarcha sice o všech třech dovolených jednal s ministrem školství a ten slíbil vyhovět, avšak dodnes se nic nestalo. Sám jsem situaci vylíčil presid(iálnímu) šéfovi dr. Šípovi, s nímž jsem před lety seděl v téže místnosti ve vysokoškolském odboru po dlouhou dobu.²⁵ Upozornil jsem jej, že ČČS má před sebou velké možnosti a že stát má povinnost ji podporovat, nemá-li se jednou její dnešní vláda vydat výtkám jako Jiří z Poděbrad vůči Jednotě bratrské. Upozornil jsem jej také, že má-li se počítat se mnou na novou fakultu, je nutná bez prodlení dovolená. Ale přes všechny sliby se nestalo nic, ač od rozmluvy uplynuly skoro dva měsíce.

Jsou tu tři doklady toho, jak se požadavkům církve ze strany státu nevyhovuje. Mnoho z toho třeba sice připsat na účet všeobecné situace politické, mnoho i tomu, že představitelé církve nejdou za svými potřebami a požadavky dost energicky a vytrvale, ale hlavní důvod je v tom, že církve nemá prestiže, autority, vážnosti, což vše souvisí s jejím vnitřním stavem, který jindy zaznamenám. Patriarcha není osobnost, která by budila úctu a autoritu, aby sama získávala i pro požadavky, které přednáší. Není ani osobou dost vážnou. Činí dojem vesnického faráře liberálního ducha, jakým po léta byl a jakým zůstává, nesnaže se změnit se.

Proto jsme musili v hovoru k stejným zkušenostem o situaci církve dospět tváří v tvář jiné skutečnosti těchto dnů. Ve dnech 24. - 30. srpna se koná v Praze konference (Světové) aliance pro přátelství mezi národy prostřednictvím církví. ČČS je zastoupena biskupem dr. Stejskalem v stálém výboru Aliance, dále samým patriarchou v přípravném domácím výboru pro pražskou konferenci, ale na pozvánkách, jež byly rozeslány do ciziny a kde jsou podpisy zástupců všech církví v Československu, vědeckého a politického světa, není uveden žádný zástupce ČČS. Týž osud stihl Svobodné bratrství dr. Čapka.²⁶ Prof. Žilka z Husovy fakulty,

²³ SPISAR Alois (1874 - 1955), římskokatolický kněz, pak duchovní, učitel náboženství a teolog ČČSH, profesor Vysoké školy bohovědné ČČS a HČEFB v Praze.

²⁴ ONDROUCH Vojtěch prof. ThDr, PhD. (1891 - 1963), teolog, historik, 1929 - 1938 působil na Střední průmyslové škole v Bratislavě, 1938 - 1950 přednášel dějiny starověku na FF University Komenského v Bratislavě. Věnoval se dějinám Slovenska v době římské.

²⁵ ŠÍP Ladislav JUDr. (1888 - 1967), ministerský rada MŠANO. Ministerstvo se dělilo na osm odborů: I. Národní školství, II. Střední školství, III. Odborné školství, IV. Vysoké školy, V. Národní osvěta (věda a umění, lidová výchova), VI. Církevní záležitosti, VII. Legislativní záležitosti, sociální péče o studentstvo, VIII. Kulturní styky s cizinou.

²⁶ ČÁPEK Norbert Fabián (1870 - 1942), čs. náboženský myslitel, r. 1922 založil hnutí Svobodné bratrství, od r. 1923 Společnost Svobodného bratrství.

který je organisátorem této konference, vysvětluje to „opomenutím“, ale ne prý úmyslným.²⁷ Je to arci zvláštní opomenutí!

Z mnoha okolností a zkušeností soudím, že pravda je tato: evangelické naše církve nepovažují CČS a Svob(odné) bratrství za církve křesťanské, nýbrž za spolky, nechtějí dále, aby se v cizině něco o nich příznivého vědělo a proto se stalo „opomenutí“, zvláště když těmto dvěma korporacím se v r. 1927 podařilo v Praze zorganizovat velmi úspěšný kongres pro pokrok v náboženství bez účasti evangelíků, kteří přes všecko zvaní se neúčastnili a doufali vše zmařit.²⁸

Tak situace CČS není ani na poli církevním nikterak příznivá! Nezdá se však, že by to vše patriarchu nějak vzrušovalo, nebo znepokojovalo. On má svých 100 000 Kč ročně, krásný byt v koleji, práce nemusí být žádná, když se dělat nechce a tak - co!?! Je tak povrchní a mělký, že s ním nic nepohne. Nemá vůbec svého mínění a mění názor a rozhodnutí obratem ruky. Stačí nepatrné zavanutí větříku druhého mínění, aby se třtina naklonila na stranu zcela opačnou. V jedné schůzi ústř(ední) rady jsem odůvodnil, že se nedoporučuje letos konat prázdninový kurs katechetský, jaký byl vloni. Bylo tedy v ú. r. usneseno, že letos nebude. Za několik dnů na to ve schůzi d(iecézní) r(ady) pražské někdo si přál, aby kurs přece jen byl. Usneseno tedy bez jediného slova jiného mínění od patriarchy, aby kurs byl a ú. r. byla o to požádána. V příští schůzi ú. r. vskutku na návrh patriarchy usneseno, aby kurs byl. Když jsem jej ale upozornil na důvody, jež jsem uváděl proti kursu, zvláště okolnost, že také máme právo na odpočinek o prázdninách, že je potřeba přípravy, že to nejde sfouknout, že to není jako něco promluvit od oltáře atd., řekl prostě: tak tedy kurs nebude! A přes to, že v úřední zprávě ze schůze ú. r. v Č(eském) zápase bylo publikováno usnesení, že kurs být má, nikdo víc se o n(ě) pak nestaral. To je jen jeden případ mezi sty jiných podobných.

Upozornil jsem včera také patriarchu, že je ohlášen příjezd kněze Polské národní církve (starokatolické) Piechociňského a biskupa národní církve chorvatské Kalogjera, že oba patriarchu žádají o důležitou schůzku.²⁹ Odpověděl, že odjíždí ještě ven za rodinou, abych s nimi sám promluvil.

Dnes vskutku mi telefonovali ráno z koleje do ministerstva, že mi přivedou dva pány. Přišli po desáté hodině dva, onen Polák a s ním dr. A. I. Van den Bergh,

²⁷ KOVÁŘ František, Pražský kongres církví, in: Český zápas, roč. 11, č. 37/ 1928, s. 2; ŽILKA František prof. ThDr. (1871 - 1944), čs. evangelický teolog.

²⁸ Pražský kongres se stal pokračováním předválečných světových kongresů pro svobodné křesťanství a náboženský pokrok konaných postupně v Londýně (1901), Amsterdamu (1903), Bostonu (1907), Berlíně (1910), Paříži (1913) a po první světové válce v menším rozsahu v Bostonu (1920) a Leidenu (1922). Kongresu v Praze 4. - 8. září 1927 se z Československa účastnila i CČSH a čeští unitáři. Odstup ČCE ke kongresu byl motivován především teologicky.

²⁹ KALOGJERA Marko (1877 - 1956), biskup 1924 - 1956, Hrvatska starokatolička crkva; PIECHOCIŃSKI Marian (+ 1930), kněz, Polski Narodowy Kościół Katolicki (PNKK).

profesor na starokatolickém semináři v Utrechtu.³⁰ Seděli u mne v úřadě do 14. hodin a prohovořili jsme mnoho věcí, německy. Jedou z Utrechtu, kde byla právě konference členů Utrechtské unie, svazu církví starokatolických, ale také tam byli episkopalisté anglosaští a pravoslavní Bulhaři.³¹ Mluvílo prý se tam mnoho o naší církvi, litovalo se, že nebyla pozvána. Holandská starokat(olická) církev, jež je jaksi mateřskou dvě stě let starou církví Unie nevěděla ani o její existenci. Doporučeno, aby byla získána pro Unii. Informovali se tedy především o možnosti toho. Během hovoru se ukázalo, že podle jejich zásad je věcí každé jednotlivé církve její zřízení i její učení. Avšak chtějí určité nutné věci společné, především uznávání apoštolské poslušnosti. Zde tedy byl střed jejich zájmu, jak je tomu v CČS. Když jsem jim vyložil, jak naši biskupové nejsou svěcení, nýbrž jen zřizování, že se na ně přenáší vlastně jen jurisdikce vzládním rukou kněží i laiků, a že se u nás uznává nanejvýš apoštolská poslušnost skrze kněze, ale ne skrze biskupy ve smyslu katolickém a pravoslavném, chtěli vědět, zdali by naši biskupové mohli být dodatečně vysvěceni od biskupa některé církve, která má uznávanou všeobecně (i Římem) apošt(olskou) poslušnost. Bylo potřebí, abych jim vylíčil celý veliký několikaletý boj v CČS v jejich počátcích o tuto otázku, hledání svěcení u různých církví, starokatolické, anglikánské a hl. pravoslavné a konečně, když se ukázalo, že to nejde bez ztráty myšlenkové samostatnosti církve, rozhodnutí o vlastním svěcení, aby pochopili, že je nějaké dodatečné svěcení vyloučeno. Když pak poznali i odmítavé stanovisko CČS k eucharistii, uznali, že by mohl být jen *Freundschaftsverhältnis* s Unii, ale přistoupení k ní že možné není. Prý se to však může časem změnit!

Dejvice 31. prosince 1928

Mnoho dnů jsem nepsal, ačkoliv jsem si vědom, jak důležitých událostí pro život svůj i jiných jsem svědkem i spolučinitelem, a jak důležité je záznamy o tom činit. Leč není na to času, nezbude ho tolik! Začal jsem činit krátké poznámky, aspoň v diáriu na r. 1928, šlo to několik neděl, ale na konec odpadlo i to.

Až dnes při ukončení roku aspoň několik poznámek.

Od 17. září 1928 mám z ministerstva dovolenou k řízení koleje, ale teprve od 1. října jsem jí začal užívat, chtěje dokončit v ministerstvu aspoň nejdůležitější práce, do nichž by nástupce hned nevníkl a které nemohly čekat. Dovolená byla vymožena cestou politickou, na výslovnou žádost dr. Frankeho jako předsedy klubu poslanců strany národně socialistické u ministra dr. Hodži.³² Důvody církvi

³⁰ BERGH, Adrianus Johannes van den (1883 - 1943), profesor církevního práva.

³¹ Kongres pro světový mír prostřednictvím církví byl konán 24. - 30. srpna 1928 v Praze. Mezinárodní kongres starokatolíků v srpnu 1928 a zasedání Mezinárodní starokatolické biskupské konference (IBK) mu předcházely.

³² FRANKE Emil (1881 – 1939), čs. politik spjatý s Československou stranou národně socialistickou.

uváděné nedostačovaly, pro církve by to nikdy učiněno nebylo. Tak jsme ve všem zpolitizováni!

Kdybych byl neměl dovolené, byl bych nezůstal ředitelem koleje, poněvadž jsem věděl od lékaře, že by toho můj zdravotní stav nadále nesnesl. Ústřední radě jsem tuto skutečnost oznámil a žádal, aby učinila příslušné opatření. Postarali se o dovolenou, ač jsem měl tehdy dojem, že patriarcha Procházka by byl raději, abych odešel. Věděl jsem od posl(ance) Práška, že mu kdysi nadhodil, nebylo-li by vhodné odstranit od vlivu na budoucí duchovní i mne i Spisara. Od té doby do dneška mám dokladů toho více. Vrátnému Mottlovi, jemuž jsem už před rokem říkal, aby si hledal místo, že tu nebude moci zůstat, patriarcha na jeho stížnosti, co má práce a jak málo platu – prý mou vinou – řekl, aby počkal do podzimu, že já zatím odejdu z koleje. Nevím tedy, proč zatím byl také pro mou dovolenou a ponechání v koleji.

Za tu dobu, co jsem celý den jen v jediné práci, v koleji, jsem už nesčetněkrát litoval, že jsem raději dovolenou neodmítl a nezůstal jenom v ministerstvu, i kdybychom se musili sebe více uskromňovat pro malý příjem. Když jsem odcházel z ministerstva na dovolenou, doufal jsem, že se tam již nevrátím, že do té doby, než dovolená vyprší (konec března 1929), bude příznivě rozhodnuto o zřízení bohoslovecké fakulty čsl. církve, že se bude na ní se mnou počítat a že se mi dovolená prodlouží. Zatím ale věc zřízení fakulty stojí, československá církev a Husova fakulta činí vše, aby naše fakulta nebyla zřizována, a v církvi naší se o fakultu nějak zvlášť nestarají. Tento problém se nepociťuje nijak trpce, jiné, hlavně finanční, jsou bližší. Zatím v ministerstvu na mém místě v referátu příjemném je usazen jiný a já budu v případě návratu nucen (si) zvykat nové práci, nehledě na to, že dovolenou jsem ztratil letos vánoční renumeraci v ministerstvu a možná ztratím i povýšení a budu se vracet podruhé do ministerstva s hanbou, ovšem bezdůvodnou.³³

Práce méně nemám. Výhodou je pouze to, že nepracuji na dvou místech a práce tak (není) zcela disparátní, jako dříve. Ale mám letos v koleji šest hodin přednášek týdně pro bohoslovce, jednu hodinu pro katechety, dále řízení koleje

³³ V letech 1921 - 24 se F. Kovář orientoval na získání docentského místa v oboru srovnávací vědy náboženské na FF UK. Jeho habilitační text vyšel r. 1922 pod názvem Představy pársismu a židovství o posledních věcech světa a lidstva. Tato i předešlé dvě Kovářovy práce byly v periodiku Naše Věda jeho redaktorem, profesorem FF MU Antonínem Beerem (1881 - 1950) napadeny za nepřiměřené citace pramenů. Kritik vytkl Kovářovu habilitačnímu spisu doslovné užití práce Paula Deussena Die Philosophie der Bibel, jež nebyla uvedena mezi prameny. Kovář se při zkoumání rukopisu své práce ujistil, že zde Deussenovu knihu uvedenu má. Chybou sazeče při korektuře vydaného textu uvedena nebyla. Kovář, citující prameny způsobem běžným na Bohoslovecké fakultě UK, se k této kritice postavil čestně, docentury se vzdal a vrátil se z UK na MŠANO; srov. též BEER, Antonín. Odhalení plagiátů Františka Kováře, Představy pársismu a židovství o posledních věcech světa a lidstva, Filosofické myšlení helenistického židovstva, O náboženském vývoji lidstva, in: Naše věda, roč. 6, č. 5 - 7/ 1924, s. 85 - 100.

a obstarávání redakčních věcí Českého zápasu, vedle řady prací v církvi, které si sám ukládám a na sebe беру, jako v organizacích mládeže, ústř(ední) radě, přednášení, psaní článků atd.

Nutí mne k tomu stav církve. Den ze dne lze pozorovat větší a větší pokles důvěry ve vedení církve. Není arci divu a pro mne, který zde vše z blízka vidí a pozoruje je jasno, že takto musí časem nastat v církvi stav přímo kritický. Patriarcha je člověk typu venkovského, nebo spíše maloměstského faráře, ješitný, sobecký a hlavně – bez páteře, bez vlastního názoru a bez pevného charakteru. Ústř. rada má členstvo celkem bezvýznamné a není ani možno jednou za měsíc na schůzích nabýt názoru o stavu církve a nalézt vhodná cesta, po kterých se má vést. Budu se nutit, abych v dalším nastínil hlavní znaky dnešní církevní situace.

Sám pro sebe vidím, že jsem v církvi cizincem, že se v ní moje práce nevidí ráda a od mnohých duchovních se sleduje přímo nenávisťně.³⁴ Poznal jsem to na synodě duchovních na konci srpna, kdy by mne snad byli utloukli, když jsem se zastal největších dvou vymožeností a možností církve, svobody svědomí a demokracie, jež by byli nejraději tito duchovní, které jsem nepříjemně podnítil svým referátem o potřebě hlubšího a širšího vzdělání, (zrušili). Poznal jsem to od té doby z řad kněží z četných jiných dokladů. Sdružení duchovních moravských se dokonce usnesením, zaslaným ústř. radě, postavilo výslovně proti mně a koleji. I o tom později více.

Svět laický pak vidí ve mně člověka nemožných přísných požadavků, když chci opravdovost. Jsou to celé romány, čeho všeho musíme se ženou vytrpět od členů dejvické nábož(enské) obce, kteří denně sledují přímo každé naše hnutí a každé naše jídlo a mezi sebou o tom šíří klepy, ač nám nikdy nic neřeknou. Vrátný Mottl s nimi držel a teď, když byl propuštěn, začne jeho msta a hlavní boj.

Patriarcha a hl. jeho paní v tom všem jsou jako na pozorovací hlídce, poslouchají klepy ze všech stran, sami vyzvídají pomocí své služky kdejaké hnutí v domě a je vidět, jak sbírají materiál. Cítím jasně, jak je mu nepříjemné, že má ve své blízkosti kritického pozorovatele jeho činů, který nepodkuřuje, nevelebí, ale pouze pracuje. Nemůže to skončit pro mne dobře, ač konečné vítězství nemůže nebýt mé, neboť na mé straně je pravda i dobro.

Jedinou oázou v tom všem jsou drahé děti a žena, domácnost, které se mohou bohužel věnovat sotva hodinu po obědě a hodinu po večeři. Teď však přece přijdu skoro denně s Helenkou na procházku na chvíli po obědě.

³⁴ 8. ledna 1920 se F. Kovář zúčastnil schůze Klubu reformních kněží na Smíchově, z níž vzešla CČSH. Situaci v nové církvi hodnotil jako ne zcela přehlednou, proto až do roku 1925 setrval v pravoslavné církvi. Jeho pozice v CČSH nebyla v dalších letech i přes podporu dr. K. Farského nijak pevná.

Silvestrovská bilance celé mé situace není nijak utěšená a přál bych si vřele, aby příští léta byla jiná. Přes to jedno plus musím zaznamenat: pokrok duchovní. Psal jsem tento rok do každého čísla Č(eského) zápasu článek, což byla povinnost většinou velmi trpká. Avšak byla spojena s tou předností, že jsem si přemnohé věci musil objasnit a jasně formulovat, zvláště věci, které jsem psával pro úvodníky. Se Spisarem jsem nuceným stykem v redakční radě také nalezl leckterý styčný bod, poznal jsem jeho povahu a shledal ji v lecčem příznivější, než jsem původně soudil. Konečně přednáškami v kolejních kursech jsem také nucen si přemnohé věci ujasňovat a formulovat. Vedoucím pak postavením a stykem s mladými lidmi, problémy, jež z toho stále vznikají, nutnost stálého a bezodkladného rozhodování jsou cenné podněty k práci, příležitosti k vlastní výchově a zdokonalení. Přes všechny nesnáze, dřinu, nepochopení vím a cítím, že duševně rostu a velmi jsem vyrostl v tomto roce, v němž jsem dosáhl čtyřicátého roku svého života!

Dejvice 4. července 1929

V předvečer odjezdu na dovolenou zaznamenávám aspoň několik faktů k zachycení situace a stavu věci. Celý letošní rok byl mimořádný tím, že jsem měl z ministerstva dovolenou (úplnou a placenou) a mohl jsem se věnovat práci nade vše mi drahé: pro náboženství, církev, kolej.

Původně byla dána dovolená do konce března, pak byla prodloužena do konce září 1929. Méně práce jsem za tu dobu dovolené neměl. Čili, pracoval jsem od rána do noci, stejně jako když jsem byl do ½ 3 v ministerstvu a pak v koleji. Avšak též nebyla ta práce rozdělena, nebyla dvojitá zářež, diametrálně rozdílná, nýbrž práce jen jedna. A udělal jsem jí dost. Řízení koleje s pětapadesáti bohoslovci, se stravováním sedmdesáti osob, nákupy, účtování, výchova a vedení bohoslovců – to vše samo by stačilo na celé zaměstnání jednoho člověka. V starosti o kuchyň a o služebný personál (kuchařka, šest služek) měl jsem neocenitelnou pomocnici ve své drahé ženě. A její práce nebyla menší. Kuchařka je sice velmi spolehlivá, svědomitá a poctivá, ale není samostatná, potřebuje stálého vedení, rady a opory, sama hned ztratí hlavu. Dnešní služby jsou úrovně tak ubohé, že po dobrém se s nimi nic nespraví, nedovedou si vážít mírného zacházení a nedělají dobrotu, neznají konců svých požadavků. Chtějí nad sebou knutu, křik, nadávky - pak teprve dělají dobrotu. Toho ovšem my jsme dělat ani nemohli, ani nechtěli a tak jsme měli s personálem mnoho obtíží, stálé boje služek s kuchařkou atd. To vše žena trpěla, řídila, zvládala, rovnala, někdy klidněji, leckdy nervy selhávaly. Byl to stálý boj se služebným personálem o tom, aby byly práce svědomitě a dobře vykonány. Ač bychom rádi byli bez bojů, aby se vše dělo v klidu a míru, nebylo to možné, ne naší vinou. A co bylo s personálem, bylo i s bohoslovci, ovšem na jiné linii a jinými často metodami a na jiné úrovni. Ale v podstatě boj, boj, boj můj s nimi, aspoň

většinou, aby zachovávali domácí a studijní řád, aby plnili povinnosti mravní, lidské a stavovské. Často byl ten boj velmi intenzivní, často byl to boj proti všem a se všemi. Ale nepovolil jsem a ke konci roku jsem konstatoval, že většina uznala, že já jsem měl pravdu a ne oni.

Ovšem musili být čtyři z 1. ročníku počátkem června propuštěni. Ti, kteří domácí a studijní řád opětovně a zlovolně neplnili a přímo se jeho ustanovením vysmívali, od velikonoc do přednášek na fakultu nechodili, nýbrž raděj(i) po Praze, po parcích a plovárnách se potulovali a živit se nechávali, také kolejní kursy zanebávali, v pokojích kouřili, v karty hráli atd.

Nebylo jiného vyhnutí, než je propustit. Od jara jsem měl každý večer výchovné promluvy. S počátku o „martyškovství“ u příležitosti Medkova Plukovníka Švece, poněvadž i v koleji a církvi je plno takových Martyšků.³⁵ Potom o životospřáve a mravnosti sexuální hodně podrobně, pak (o) tvoření povahy, charakteru a ke konci o společenském chování. Před tím od počátku stud. roku střídali se bohoslovci a každý (student druhého ročníku) měl po tři dny krátkou promluvu a čtení Písma, určuje při tom i písně. Po nich (studenti prvního ročníku) určovali jen písně, přečetli místo z Písma a pronesli vhodnou k tomu modlitbu, vždy v rámci tří slok písně. Ke konci roku (studenti druhého ročníku) měli každý jeden večer v taláru Kalousovu večerní pobožnost s krátkou promluvou. Ale před tím vždy já jsem měl promluvu buď výchovnou, nebo o poměrech v církvi, činnosti duchovního atd. K výchovnému působení patřil arci především můj individuální styk s jednotlivými bohoslovci. Buď, že já jsem je k sobě volal, nebo oni sami přicházeli. Někteří si tomu uvykli a konali, co jsem jim určil za nutné k tomu, zanechat určitého návyku, nebo rysu špatného a cvičit se a zvykat jinému. Zasahoval jsem do duševního života některých velmi hluboce, takže uznali, že se za ta dvě léta zcela přetvořili. Jiní arci nestáli o působení a vliv na ně, vyhýbali se, aspoň na čas, ale bylo jich, takových neúvěřivců, celkem málo. Letos mnoho nám jako výchovný prostředek pomáhaly kolejní bohoslužby nedělní, vždy o osmé hod(ině). Já, nebo některý z pražských duchovních, jehož jsem požádal, sloužil liturgii, vlastně jen prováděl s chlebem a kalichem, co liturgie předpisuje a říkal slova zpřítomnění. Vedle něho dva bohoslovci v talárech konali ostatní. Jeden zpíval části zpěvné a četl epištolu, druhý recitoval modlitby, zpíval evangelium a měl promluvu. Naučil jsem je vkládat vložky, jež jsem sám v souladu s obsahem promluvy a dobou církv(evního) roku vybíral z Písma, takže každé naše bohoslužby tvořily zbožný celek. Promluvy jsme

³⁵ MEDEK Rudolf (1890 - 1940), básník, prozaik zobrazující boj legií. Jeho drama Plukovník Švec bylo inspirováno smrtí tohoto důstojníka. Buřič Martyška je organizátorem vzpoury proti Švecovi a ztělesněním odporu k jakékoliv kázni.

měli o Ježíši a pak o Pavlovi, podle německých kázání od Bitzia.³⁶ Bylo velmi jasně patrné, jaký úkol tyto bohoslužby během roku vykonaly. Nejen že se (studenti druhého ročníku) naučili kázat, ale všichni se naučili z bohoslužeb něco mít pro svůj duševní, náboženský a mravní růst, svou zbožnost. Zprvu byli přítomni dost lhostejně a chladně, ale postupem doby rostl nejen zájem, ale i zbožná účast. Staly se jim potřebou. Většinu jsem jich měl já s nimi a hlavní ráz vždy jsem uveřejňoval v Č. zápase.

Tato výchova však a řízení koleje byly jen nevelkou částí mé činnosti. Kolej vedle výchovy musí poskytovat za dnešního stavu věci, kdy naši bohoslovci jsou na bohosl(ovecké) fakultě cizí konfese, bohoslovcům také odborné vzdělání. To se děje bohosl(oveckými) kursy, které jsou jedině mým dílem a musel jsem si je na ústř. radě pracně dobývat. Začal jsem je sám svým kursem přednášek O náboženství na podzim r. 1925.³⁷ Tehdy byly to jen moje dvě hodiny jednou týdně. Letos měly kursy již sedmadvacet hodin týdně a celou řadu oborů: hierografii, hierosofii, psychologii nábož(enství), dějiny dogmatu, etiku, církv(evní) právo, kazatelství, katechetiku, liturgii, matriky.³⁸ Program kursů, výběr osob, plán s nimi probrat, celé učivo řídit, prostě být duší celého toho studia, bylo mou radostí. A sám jsem v tom přednášel šest hodin týdně, nejen svědomitě dodržovaných, ale namnoze předržovaných, jen aby se co nejvíc předneslo. Když některý z kolegů nemohl na svou hodinu přijít, vždy jsem rád jeho hodiny převzal. Kromě toho jsem letos organizoval také katechetský kurs pro výpomocné učitele a učitelky z Velké Prahy, devět hodin týdně a sám jsem v něm jednu hodinu přednášel. Letošními přednáškami v kursech jsem zase také sám byl nucen k dalšímu studiu a to jak z dějin nábož(enství), tak psychologie nábož(enství) a nejvíce z předmětu, který jsem ohlásil jako Některé základní problémy náboženské a probíral letos poměr náboženství a vědy a pak problém víry vůbec.³⁹ Z kursů byly na konci roku zkoušky a úspěch v nich podmínkou pro další ponechání v koleji. Víím, jak Husova fakulta nerada viděla naše kursy a také mne, jako jejich iniciátora a duši. Viděli při tom, že nám nedostačuje jejich fakulta. Musil jsem s ú. r. vybojovat také účast prof. Spisara

³⁶ BITZIUS Albert (1835 - 1882), švýcarský reformovaný duchovní, teolog, politik a autor kázání. Jeho sedmisvazková *Predigten* vycházela posmrtně v letech 1883 - 1903.

³⁷ KOVÁŘ František, *O náboženství. Přednáškového kursu část první*, TND ČČS, Praha 1926; KOVÁŘ František, *O náboženství. Přednáškového kursu část druhá*, TND ČČS, Praha 1927.

³⁸ Metoda srovnávání má při zkoumání náboženství tři možnosti užití. Hierografie je pozorováním a popisem řádných i výjimečných náboženských jevů a procesů. Hierologie odhaluje pravidelnosti v náboženských jevech a procesech. Hierosofie se snaží tato jevy a procesy vysvětlit.

³⁹ KOVÁŘ František, *O náboženském vývoji lidstva, Přednášky na škole vysokých studií pedagogických v Praze v studijním roce 1922 - 23*, Vytisštěno jako rukopis, Praha 1923. F. Kovář zde navázal i na přednáškový kurs, který konal jako úředník MŠANO na Škole vysokých studií pedagogických (ŠVSP), dvouleté instituci pro dozdělování učitelů národních škol, založené r. 1921.

při nich a těmito kursy jsme se letos hodně sblížili. Před svými hodinami i po nich zastavoval se u mne v ředitelně. Měli jsme příležitost blíže se poznat, vyměnit si názory a v mnohém, třebaš ne ve všem, se shodnout.

Dalším článkem byla činnost literární. I mé kolejni přednášky vydali si bohoslovci rozmnoženy strojem. Psychologii nábož(enství), vše to, co bylo předneseno za poslední tři roky, také letošní „problémy“, dějiny nábož(enství) a mimo to i co jsem min(ulého) roku přednášel: Psychologické podmínky vzniku CČS.⁴⁰ Vedle toho psal jsem řadu článků do Č. zápasu, ale jen příležitostně, neboť letos je „zlidověn“ a ideových článků má pořádku.

Mládež CČS se sama organizovala a za letošní rok vzrostl počet Jednot na sto.⁴¹ Scházelo však hlavní, program speciální činnosti, aby se nehrála jen divadla a aby se neodvraceli od nábož(enských) programů tím, co brali z YMCA a co pro naši mládež není. I zde jsem byl na místě. Od ledna pracuji pro mládež vždy na měsíc napřed etický program na podkladě náboženském a programy se osvědčily i líbily, byl-li ovšem schopný vůdce, který dovedl je upravit svému prostředí a schopnosti členstva. Ústř(ední) svaz je zde rozmnožoval a rozesílal. O Vánocích v kursu jsem je částečně vysvětlil, o letnicích v novém kursu vůdců jsem vyslechl jejich zkušenosti, podle nichž mohl bych leccos upravit jinak od podzimu.

Letošní millenium smrti sv. Václava vyvolalo i činnost církve spolu s ostatními pokrokovými složkami národa. Byl jsem ú. radou určen zástupcem církve v pokrokovém souručenství v této otázce a strávil jsem mnoho večerů a odpolední na poradách, které zdály se často už marnými a hrozily rozbitím celého souručenství pro naprosto se rozcházející názory.⁴² Držel jsem se linie, kterou jsem pro CČS vytkl již před rokem v článku Č. zápasu, pak v kalendáři Č. zápasu na letošní rok a ke které se po dlouhých debatách přidala i většina pokrokových stran.⁴³ Měl jsem příležitost toto stanovisko znovu obšírně vysvětlit za všeobecného souhlasu na veřejném shromáždění církve na Slovanském ostrově 18. března 1929 a moje

⁴⁰ KOVÁŘ František, Psychologické podmínky vzniku CČS. Poznámky z přednášek konaných v bohoslovecké koleji CČS v roce 1927/ 28, Studující čs. bohosloví, Praha 1929.

⁴¹ Mládež církve byla organizována do Jednot mládeže, jež zastřešovaly diecézní organizace mládeže a Ústřední svaz.

⁴² Zápis ze schůze ÚR CČSH ze 7. ledna 1929, Kniha zápisů schůzí ÚR CČSH, ÚAM CČSH. Na počátku příprav se jednalo o otevření diskuse v církvi o způsobu oslav. Církev směřovala své svatováclavské oslavy do aktivit tzv. pokrokového proudu. Schůze ÚR CČSH 7. ledna 1929 rozhodla, že oslavy „konat bude církev s pokrokovým souručenstvím, zúčastní - li se toto i oslav jejich. V případě negativním bude oslavy konat samostatně.“

⁴³ KOVÁŘ František, Československá církev a českoslov. národ, in: Český zápas, roč. 11, č. 43/ 1928, s. 2 - 3; KOVÁŘ František, Tisíciletí, in: Český zápas 1929. Rodinný kalendář Církve československé, s. 32 - 35; srov. též KOVÁŘ František, Václav a Hus, svatováclavství a husitství, in: Český zápas, roč. 12, č. 27/ 1929, s. 221 - 223. Oslavám tisíciletí světčovy smrti věnoval Kovář článek i při výročí M. J. Husa.

přednáška vyšla s titulem Svatováclavské oslavy v Tisk. družstvu až dodnes ve třech vydáních (10 000 výtisků) a zdá se, že bude koncem prázdnin třeba vydání nového.⁴⁴ Za CČS mluvil jsem o této otázce znova ještě podrobněji na řečnickém semináři, který pořádaly 23. a 24. března v Praze sdružené pokrokové korporace. Vedl jsem za CČS jednání tak, že církev a za ni i já (s patriarchou a r. Kloubkem) kooptováni do Národního výboru pro oslavy, ač s počátku katol(ičtí) biskupové a hl(avně) opat dr. Zavoral prosil členy, jen aby nebyla tam brána CČS, s těmi pány že tam přece nemohou sedět. A program oslav, dřív zcela katolicky konfesní, byl pak změněn v zcela všenárodní, pokud se tímto Výborem vedle oslav čistě katol(ičtých) pořádá.⁴⁵

O svatodušním sjezdu mládeže jsem měl přednášku Dnešní mladý člověk a náboženství. Také tu vydal Ústř(ední) svaz (Jednot mládeže CČS) tiskem v úhledné brožurce.⁴⁶

Hlavní mou literární prací za tento rok je však Náboženská revue čl. církve. Léta se o ni jednalo marně, až letos, když jsem měl dovolenou, jsem ji uskutečnil.⁴⁷ Dosud jsou venku dvě čísla a skoro celá jsou mnou vyplněna, hlavně rozhledy jsou moje. Spisár měl být s počátku spoluredaktorem, ale pak jej ú(střední) rada zamítla a proto on zase nechce se nijak víc revue věnovat, než tu a tam nějakým článkem. S revue je veliká práce, ale je mi velmi milá a dělal bych ji třeba každý měsíc.

Pokud se mé práce týče, jsem s uplynulým stud(ijním) rokem spokojen. Ne tak pokud se týče mého poměru k vedení církve. Patriarcha mne nejen úmyslně od všeho, i informací o stavu církve, oddaluje, ale je otevřeně proti mně, což pozoroval jsem po celý rok, ale hlavně v poslední době. Barometrem nejlepším je služební personál jeho rodiny, který po koleji roznáší, jak se patriarcha vyslovuje nepokrytě a drasticky proti mně. Tím také se vysvětlí, že mi v poslední schůzi ú. rady 17. června bylo oznámeno, že se mnou pro příští rok nepočítají s ředitelstvím koleje, poněvadž prý mne chtějí zcela uvolnit pro vědeckou práci a revue. To je arci průhledná zástěrka. Týž důvod trvá již tři roky a nikdy u nich nerozhodoval. Víím, že nejsem patriarchovi příjemný. Konám svou práci dobře, toho jsem si plně vědom

⁴⁴ KOVÁŘ František, Svatováclavské oslavy. Přednáška, kterou vykonal na velké veřejné manifestační schůzi čl. církve na Slovanském ostrově v Praze dne 18. března 1929, TND CČS, Praha 1929.

⁴⁵ V červnu 1929 došlo ke kooptování zástupců CČSH do Národního výboru pro oslavy svatováclavského tisíciletí. Zástupci církve ve výboru se stali patriarcha G. A. Procházka, F. Kovář a člen ÚR CČSH JUDr. Vilém Kloubek; KLOUBEK Vilém JUDr., rada Nejvyššího správního soudu; ZAVORAL Metoděj Jan OPraem (1862 - 1942), opat premonstrátského kláštera v Praze na Strahově, čs. politik.

⁴⁶ KOVÁŘ František, Dnešní mladý člověk a náboženství, ÚSJM CČS, Praha 1929.

⁴⁷ Zápis ze schůze ÚR CČSH z 13. února 1929, Kniha zápisů schůzí ÚR CČSH, ÚAM CČSH. Schůze ÚR CČSH 13. února 1929 o revue dohodla: „Vědecká revue bude vycházet čtyřikrát do roka se samostatnou přílohou Ústředního věstníku. Redakci revue má ředitel dr. Kovář.“

a proto, že mám církev rád a o ní vysoký ideál, který usiluji vštípit i bohoslovcům a uskutečňovat u sebe i u nich, jsem jemu nepohodlný, ježto jej to zastiňuje. Je mi trapné o této věci psát. Výsledek všeho toho, co jsme se ženou zažili za uplynulý rok, je, že patr(iarcha) nynější je člověk nejen malého vzdělání, nepatrných obzorů, ale že je to člověk ve všem malý i mravně. Podle toho je ovšem i stav církve, jejíž prestiž denně klesá. Ú. r. je složena jednak z biskupů s měřítky katolických hierarchů, jednak z laiků s měřítky politickými a spolkářskými pro církev. Patriarcha pak nestrpí vedle sebe nikoho, kdo se neklaní, nevelebí a o něco usiluje. Za rok byl z jeho okolí „odstřelen“ gener(ální) tajemník Procházka, vrchní účetní rada Gajdík, katech(eta) Roháček, celá minulé diec(ezní) rada s odborníky.⁴⁸ Místo nich obklopuje se lidmi stejně malými, diletanty a často i lidmi zništnými. Sám vést nedovede, ale sebe vést dává lidem naprosto podprůměrným. Církev, jež má možnosti jako žádná jiná, za těchto okolností, za tohoto vedení, jich neuskuteční. Klesá na úroveň takových metodistů, nebo baptistů, jichž nikdo ve veřejném životě národa nepocituje, ani nepostrádá. Za dva roky od smrti Farského církev klesá stále níže, třeba mladí duchovní, kteří vycházejí z koleje, by mnoho dovedli zlepšit. Avšak ty, které já doporučuji na lepší místa, úmyslně posílá do hor a míst od dráhy a kultury vzdálených. Škoda, že není kdy vypsát případy. Snad bude k tomu čas po návratu z dovolené, ještě během prázdnin.

S bohosloveckou fakultou za celý rok věc nepokročila vůbec. Těsně před prázdninami, počátkem června na komisi, na níž byl také prof. dr. Kozák a dr. Jindř(ich) Hrozný, umluveno s velkým nadšením, žádat zřízení vysoké školy studia náboženského, která by zatím měla tři fakulty: Husovu československou, pro CČS, tyto dvě v Praze a třetí evangelickou augsb(urského) vyznání v Bratislavě.⁴⁹ Byla by to cesta nejschůdnější a do Vánoc by mohla vést k cíli. Avšak druhý den po oné komisi rozhodnut pravý opak: čekat na zřízení vlastní fakulty, poněvadž prý ministr školství dr. Štefánek ujistil, že bude to na podzim.⁵⁰ Nevidí, že to už se říká týmiž slovy všemi ministry po několik let. Hlavní důvod však prozradil posl(anec) Prášek: abychom měli svou fakultu víc(e) v rukou, aby se nedostala do rozporu s vedením církve.

⁴⁸ PROCHÁZKA Antonín (1875 - 1944), tajemník ÚR CČSH. Byl jedním z Kovářů kladně nakloněných spolupracovníků, jehož odchod teologovo postavení v ústředí církve oslabil. Stal se projevem střídání v ústředním aparátu církve po zvolení nového patriarchy. Ten se snažil svými lidmi nahradit Farského spolupracovníky. Procházka byl penzionován od 1. dubna 1929; GAJDÍK Petr (1872 - 1945), vrchní zemský účetní rada, místopředseda ÚR CČSH, pak i duchovní, byl též odstraněn z ústředí církve. Jeho pohřeb vykonal prof. František Kovář; ROHÁČEK Jan (nar. 1892), duchovní CČSH, působil v Praze 1922 - 1938.

⁴⁹ HROZNÝ Jindřich PhDr. (1885 - 1952), bratr orientalisty Bedřicha Hrozného, 1928 - 1935 působil na MŠANO; KOZÁK Jan Blahoslav prof. (1888 - 1974), čs. filosof, teolog a politik.

⁵⁰ ŠTEFÁNEK Antonín (1877 - 1964), slovenský politik, ministr školství a národní osvěty v československé vládě 1. 2. 1929 - 7. 12. 1929. Od 20. 2. 1929 po Milanu Hodžovi.

S nynějším vedením ovšem se do sporu dostat musí. Malí lidé chtějí uplatňovat jen moc, i když za ní nestojí právo a spravedlnost. To však ve věcech náboženských nejde a v církvi demokratické jednou tyto choutky budou hrubě odbyty. Je to patrné na veškeré náladě duchovenstva i laiků proti dnešnímu vedení církve, zvláště v poslední době, když byl zbaven úřadu farář jaroměřský, bývalý generální vikář a správce diecéze Kuřík a turnovský farář Hůta.⁵¹ Valná hromada Jednoty duchovenstva) 28. června byla ostře vyhraněna proti vedení církve. Byl jsem tam zvolen do výboru Jednoty a byl tam přijat i můj návrh, nabídnout církve (evním) úřadům i disciplinovaným, že se duchovenstvo pokusí nalézt smír, můstek, na němž by se obě strany sešly. Valná hromada zvolila k tomu tři členy: prof. Spisara, faráře Janeše a mne.⁵² Dodnes nevím, bude-li nabídka k umožnění smíru přijata. Mezi laiky, kde je stále napětí proti duchovním, jeví se odpor proti vedení tím, že skoro obecně při návrzích na novou ústavu jsou proti doživotnímu biskupství a pro systém presbyterní, nebo kongregační.

O velikonocích jsme se letos vypravili s oběma dětmi do Sebranic. Maminka byla před tím těžce nemocna chřipkou a nevím, jestli jsem ji neviděl naposled, velmi špatně vypadala.⁵³ Tatínek vypadá dosti dobře, ač je mu letos osmdesát let a je hodně trápen revmatismem.⁵⁴

Děti máme od počátku května v Masečíně a někdy v neděli jsem za nimi jezdil. Žena tam s nimi pobyla vždy několik dnů a zas se vracela do koleje, aby vše uvedla do pořádku v kuchyni i při úklidu. Koncem června se přestalo vařit, pro příští rok nemá se již v koleji vařit, mají se bohoslovcům povolovat stipendia. Ač bylo to definitivně usneseno ve schůzi ú. rady 10. června, přec zase ve schůzi 17. června bylo to zvikláno a nejsou vlastně stanoveny žádné pevné podmínky pro přijímání na příští rok. Snad budu si moci pro budoucnost zaznamenat důvody, velmi vážné, jež mne vedly k návrhu na změnu provozu v koleji.

⁵¹ KUŘÍK Alois (1887 - 1959), studoval v Hradci Králové, zde vysvěcen na kněze římskokatolické církve, 1921 - 1929 farář ČČSH v Jaroměři. Jako správce východočeské diecéze ČČSH nebyl zvolen jejím biskupem. Vůči vedení církve pak vystupoval podporován opozičním periodikem Husova liga a byl suspendován. Pak v ČCE, 1930 ustanoven vikářem ve Velenicích; HŮTA František X. (nar. 1886), žil v Turnově a zde působil v letech 1926 - 1929 jako farář.

⁵² 28. června 1929 se konala valná hromada Jednoty duchovenstva ČČS. Její účastníci se postavili proti vedení církve a novému patriarchovi. Do výboru kněžské organizace byl zvolen i Kovář, který zúčastněným navrhl, aby duchovenstvo i hierarchie církve začali hledat společnou platformu další spolupráce. Členové valné hromady Jednoty zvolili komisi, jež měla připravit dialog s vedením církve. V komisi byli Alois Spisara, František Kovář a Alois Janeš; JANEŠ Alois (1874 - 1929), duchovní ČČSH.

⁵³ KOVÁŘOVÁ Antonie, roz. Roháčková (1864 - 1931), matka F. Kováře.

⁵⁴ KOVÁŘ Antonín (1849 - 1935), otec F. Kováře.

Letos 30. června bylo vysvěceno na kněze čtyřadvacet bohoslovců, počet dosud ze všech nejvyšší.⁵⁵ Jistě dlouho jich tolik nebude, možno že nikdy už ne. Když odcházeli, bylo patrné, jak na mně lpí a jak je jim nesrovnatelná myšlenka, že bych já neřídil kolej, nýbrž někdo jiný. Dostávám o tom již také dopisy.

V koleji 31. prosince 1929

Konec roku volá, abych zachytil aspoň některá fakta z událostí a prostředí. Snad jich budu jednou potřebovat, snad jen děti si je jednou přečtou, až mne tu nebude.

Po návratu z prázdnin v druhé polovině srpna najednou nikdo z vedení církve nemluvil o usnesení, že se mnou nepočítají od prázdnin ve vedení koleje. Řekl prý sice posl(anec) Prášek v červenci na církevním sjezdu v Táboře, že již ředitelem nebudu a že místo moje je rezervováno pro Kuříka, ale pak už se o tom nemluvalo.⁵⁶ Když jsem se vrátil, starala se ústř. rada o další mou dovolenou, ale ne pro vědeckou práci, nýbrž pro řízení koleje a hlavně přednášky v ní. Věc byla tentokrát velmi obtížná. Nedávné rozhodnutí vlády stanovilo, že dovolená se smí udělit jen na rok, a mně rok uplynul v polovině září. I tentokrát však pomohly politické důvody, že přece jen došlo k prodloužení dovolené do konce února 1930. Ústř(ední) rada byla u ministra školství dr. Štefánka se čtyřmi požadavky: zřízení bohoslov(ecké) fakulty, stavební subvence, zvláštní subvence na rekonstrukci kostela sv. Václava na Zderaze a mou dovolenou. Tři prvé musil ministr odmítnout a tak musil vyhovět aspoň v posledním bodě, neboť bylo před volbami do parlamentu (27. X. 29) a nebylo možno církev ve všem zamítnout.⁵⁷ Mohlo by se toho využít politicky proti straně agrární ve volbách. A tak ministr nařídil presidiu MŠ(A)NO prodloužení dovolené, což se muselo stát se souhlasem minist(rů) financí a vnitra a z důvodů vědeckých i veřejných, jakož i vzhledem k tomu, že mám být jmenován na bohosl(oveckou) fakultu ČČS, o niž se jedná.

Tak bylo umožněno, že jsem mohl zase pokračovat v dosavadní své práci, která mě je milá, a od ní bych byl s těžkým srdcem se vracel do ministerstva k aktům.

Letos je má práce v koleji poněkud pozměněna. Dosáhl jsem přece toho – po prázdninách mi v ústř. radě více přáli – že se v koleji nevaří. Důvody mé byly finanční, ale hl(avně) pedagogické. Bohoslovci dostávají stipendia jako příspěvek na stravování v akad(emické) mense. Tím ubyla velmi nepříjemná starost a zlost s personálem. Jsou nyní jen dvě starší služebné pro úklid v domě. Ubylo také účtování, objednávání atd. Za to jsem se mohl více věnovat přednáškám. Kolejní

⁵⁵ 30. června 1929 ve sboru dejvickém byli vysvěceni 24 novokněží církve československé, in: Český zápas, roč. 12, č. 28/ 1929, s. 234.

⁵⁶ Na sjezdu příslušníků ČČSH v Táboře 21. července 1929, konaného v rámci Jihočeské výstavy (23. června – 15. srpna 1929).

⁵⁷ Předčasné volby do parlamentu Československé republiky se konaly 27. října 1929.

kursy jsem letos doplnil na nejvyšší možnou úroveň a plnost a pochybuji, že bude kdy studium tak vyhovovat jako letos i když bude snad jednou samostatná fakulta. Letos chodí bohoslovci na dvačtyřicet hodin přednášek a cvičení a z toho jen pět hodin je na Husově fakultě, vše ostatní máme v koleji. Sám mám dvanáct hodin týdně, bez zvláštní renumerace. Při dosavadních odborných zkouškách bohoslov(oveckých) jsem pozoroval naprostou neznalost bible a proto jsem si vzal šest hodin přednášek s tématem: Základy bibli(ckého) studia SZ a NZ. Dále mám dvě hodiny dějin náb(oženství), dvě hod(iny) psychologie náb(oženství) a dvě hod(iny) seminář, návod k vědecké práci. Sama příprava na tyto přednášky zabírá mi denně spoustu času, ale je to práce milá.

I s otázkou fakulty podařilo se mi na schůzi ú. rady pohnout na novou kolej. Přes opačné rozhodnutí před prázdninami v ú. r. o otázce společné Vysoké školy přivedl jsem věc k novému rozhodování, využiv faktu, že došli zklamání ve své důvěře ve slib ministra školství, že fakulta bude na podzim. Po prázdninách jim ministr řekl, že není na věc pomyslen. Přesvědčil jsem ú. radu o výhodnosti společné vysoké školy a poněvadž v listopadu měl zasedat synod českobratrské církve, využil jsem toho, a vymohl, že se začalo se synodním výborem i Husovou fakultou jednat, jak by se stavěli ke společné Vysoké škole theologické se samostatnými fakultami: českobratrskou a československou, po příp. i slovenskou evangelickou a společným rektórátem. Sám jsem na společné poradě celý plán nastínil a ten byl přijat nejen zástupci syn. výboru a fakulty, ale pak i synodem samým. Zatím však, zdá se, nastala situace, že už nejen ani tento plán nedá se uskutečnit, ač před rokem byl by šel hravě. Je sice po říjnových volbách politicky situace pro církve čsl. příznivější, ale ministrem financí je dr. Engliš a ten je zásadně proti každé nové vysoké škole, zvláště když nyní čekají republiku reparace 100 mil. ročně, které se musí uhradit v rámci rozpočtu; není tedy ani 10 000 Kč k dispozici, tím méně půl mil(ionu).⁵⁸ Tak mi líčí situaci v(rchní) odb(ový) r(ada) dr. Dvořák v MŠ(A) NO, s nímž jsem jednal již o dalším plánu.⁵⁹ Radí, aby církev čsl. zatím, jako prvou etapu, přijala stolice na Hus(ově) fak(ultě), pak usilovala o samostatné oddělení na té fak(ultě), se svým stud(ijním) a zkuš(ebním) řádem a teprve jako poslední etapu o oddělení fakulty vlastní. V ú. r. budu o tom referovat v lednové schůzi. Zdá se, že věc nabyla nové tvářnosti jednou skutečností: dosud věc fakulty nezdála se věcí a potřebou celocírkevní. Členové ú. r. dost vlažně se o ni starali a měl jsem vždy dojem, jako by si mysleli, že o ni usilujeme se Spisarem jen pro své osobní zájmy. Nyní ale patriarcha Procházka stále častěji mluví o tom, že rezignuje na

⁵⁸ ENGLIŠ Karel (1880 - 1961), čs. národohospodář, ministr financí ve vládě široké koalice 7. 12. 1929 - 29. 10. 1932 Františka Udržala do 16. 4. 1931.

⁵⁹ DVOŘÁK Antonín JUDr., ministerský rada MŠANO.

patriaršství a půjde jako profesor pastorálky na fakultu. Stává se tak fakulta jeho věcí osobní a to, zdá se, bude mít dobrý účinek na postup celé ú. r. ve věci fakulty.

Poměry v církvi na prahu desátého výročí jejího vzniku nejsou nijak utěšené. Několik osob, býv(alých) členů diec(ézní) rady, která nenavrhl(a) nynějšího patriarchu ani za kandidáta, nýbrž Spisara a která musila po zvolení Procházkové rezignovat, se mstí, chce zase k moci, organizuje a podněcuje oposici proti nynějšímu vedení a má tu výhodu, že může velmi dobře využívat chyb, které to vedení činí. Nynější patriarcha na svůj veliký úkol nestačí, nemá pro vůdčí postavení ani vlastností, ani rozhledu, ani zkušeností a obklopuje se i nechá ovládat lidmi podprůměrnými. Diecézní rada pražská je složena jen z kývalů, v ú. r. ani v kanceláři (patriarchy) není iniciativy, vůbec žádného vedení, poněvadž není ani cíl, ani vědomí cesty k němu a proto ani řízení k němu po důsledné a pevné cestě. Z dnešního vedení nikdo neví, co se chce. Činí se rozhodnutí, která se neprovedou, nebo změní co nejdříve a trvá se na maličkostech, které dráždí. Oposice má snadnou práci. Získala snadno hlavně všecko duchovenstvo, které je postiženo snížením dotace a které nechce kázně. Je všeobecná rozmrzelost, otrávenost, nedůvěra, defétismus. Pod záminkou revize ústavy vede se boj proti nynějšímu vedení, s otevřeným cílem, aby Diec(ézní) rada pražská i ú. rada byly odstraněny a na místa jejich aby usedla oposice.⁶⁰ Také mne chtěli do oposice přetáhnout a Spisar mi výslovně řekl, že mi v očích duchovenstva škodí, že jsem zůstal ředitelem koleje, ač mi dali najevo, že se mnou nepočítají. Já však sloužím věci a nikoliv osobám, ať je to vedení, nebo oposice. Zním přespříliš dobře nedostatky dnešního vedení, a zvláště nezpůsobilost a neschopnost nynějšího patriarchy a nemohu souhlasit s jeho metodou a činy, s čímž se také netajím. A on to velmi dobře ví, proto je chlad mezi námi a z jeho strany nedůvěra ke mně. Je totiž zvyklý lichocením a velebením a ještě víc jeho paním. To ovšem nedělám ani já, ani moje žena. Nemohu být s patriarchou a dnešním vedením, chci-li prospěch církve a koleje. Ale nemohu být ani s oposicí. Přesvědčil jsem se, že ve všech vedoucích členech oposice (Spisar, Urban, Plechatý, Kalous, Roháček, Halbhuber, Lemberk, Hůta, Vápeník a j.) je plno zášti, nenávisti, zloby, ale také osobních ambicí, touhy po moci a hlavně autokracie, až despotismus.⁶¹ Toho u patriarchy a dnešního vedení přece není. Jsem opět sám v církvi, jako jsem v ní byl od počátku a patrně budu vždy. Mezi bohoslovci nehledám přívrženců, úmyslně pěstuji vědomý odstup mezi sebou a jimi a vidím, že po krátkém působení jsou spíše proti mně, patrně návodem býv(alých) římských kněží, kteří mne nemají rádi. Přes to jsem si vědom, že i v své izolovanosti a objektivitě napravo

⁶⁰ LEMBERK Václav, O potřebě nové demokratické ústavy ČČS, in: Husova liga, roč. 1, č. 10/ 1929, s. 6. Oposice v této době vstoupila s patriarchou a ústředím církve do zápasu o novou ústavu ČČSH.

⁶¹ LEMBERK Václav (1879 - 1951), učitel náboženství ČČSH.

i nalevo činím dobře a držím a hájím věc církve, pracuje pro ni a pracuje mnoho na několika frontách.

Oposice různými vlivy dosáhla toho, že bývalý poslanec Prášek, místopředseda ústř. rady, byl stranou nár(odně) socialistickou dán na nevolebné místo při posledních volbách a zvolen nebyl. Je pravda, že Prášek jako exponovaný politik v mnohém byl církvi na škodu, ale v mnohém také jako poslanec jí velmi prospěl. Oposice v něm – neprávem - viděla hlavního činitele ve vedení církve, vlastního vůdčího činitele, který vládne libovolně patriarchou Procházkou a jeho porážkou chtěla porazit i patriarchu. Prášek zase tvrdí, že k jeho pádu přispěl ve straně i patriarcha sám. Pokládá to za nevděk, neboť prý jen jeho přičiněním se stal Procházka patriarchou. Zdá se, že koketuje s opozicí, aby ukázal patriarchovi a ústř. radě zuby. Patriarcha se zase snaží u Práška setřít neblahý a nemilý dojem, hájí jej veřejně proti výtkám oposice, že je neštěstím církve. Tím si škodí v řadách politických odpůrců Práškových mezi členy církve.

Oposice vede boj o novou ústavu a v ní chce provést presbyterní systém s biskupy volitelnými jen na šest roků. V jedné ze schůzí delegátů rad starších Velké Prahy jsem měl referát o ideji církve, jak má být ztělesněna v ústavě. Měl jsem vlastně náboženskou promluvu, ale narážel jsem jen na hluché uši jedněch a na závistivá a nepřející srdce druhých. Oni chtějí spolek, ne království Boží.⁶²

Rezignoval jsem na členství ve výboru Jednoty duchovenstva, když jsem poznal, že se dostal do rukou zaslepené oposice, plné zloby a nenávisti.

Svět naší církve je světem klepaření, malých, ubohých lidí i zájmů a proto jej nechávám raději jít kolem, soustředím se na svou práci ve vedení koleje, konání přednášek a činnost literární.

Tato je ovšem při veliké práci kolejně omezena skoro jen na Nábož(eskou) revue. Tyto dny vyšlo čtvrté číslo a ukončen první ročník. Poslední číslo z 48 stran má 42 stran mé práce a byl jsem nucen strhnout ji za týden. Když bohoslovci patnáctého odjeli, začal jsem pracovat pro revue a na Štědrý den 24. pros(ince) jsem seděl celé dopoledne v tiskárně dělaje poslední korekturu. Spolupracovníků není a Spisar se jako spiritus celé oposice vyhýbá tomu, co vydává ú. rada. Kdykoliv tento ročník revue vezmu do rukou, budu nad jeho stránkami prožívat letošní rok svého života znovu.

V druhé polovině srpna zasedal naukový výbor sněmovní v koleji a měli jsme v něm se Spisarem hlavní a rozhodující slovo. Sblížili jsme se názorově, ale

⁶² Kovářova kritika řady negativních stránek života v církvi je nesena jeho vzděláním i reformně církevní opravdovostí. V denících se opakovaně kriticky staví vůči jakémukoliv politikaření v CČSH, i jejímu úzce spolkovému pojetí. Nešetří v tom vedení církve, ani opozici. Usiluje o budování relačního a seriosního křesťanství. Jde, pronásledovaný pro svou opravdovost, ve stopách B. Bolzana, F. Náhlavského a mnoha dalších.

povahově jsme, myslím, vycítili mezi sebou oba kontrasty. On, který se honosí, že se nemění, že má stále své pevné a nezměnitelné přesvědčení, prodělal značnou změnu v názorech. Na synodě před rokem já jsem proti němu hájil svobodu svědomí v církvi. On před skoro třemi roky proti mně napsal článek, kde svobodu svědomí vykládal tak, že je svobodno odejít tomu, kdo má odchylné názory v církvi, ale že se ten odchod ponechává jeho charakteru.⁶³ Církev jej nevyhazuje, ale k odchodu radí. On dnes ve jménu svobody svědomí pro sebe a své se dovolává práva odlišného názoru menšiny, ač mu to nikdo nebere. A jakmile by se dostal k moci, svoboda svědomí měla by zase jiný obsah a výklad. Cítím za každou jeho líčenou přátelskou tvář neupřímnost a není mi možno s ním otevřeně hovořit. Ač on jediný intelektuálně v církvi stojí tak vysoko, aby bylo možno s ním hovořit o všech problémech a otázkách nitra i poměrů, není to možno učinit pro jeho negativní, závidějící a zásadně opoziční povahu. I vůči němu jsem osamocen.

Dejvice, Vuchterlova čp. 556, n 7.

28 - 31. prosince 1930

Celý rok jsem nepsal a po všem, co se událo tohoto roku, musím velmi litovat, že se mi nedostalo času, zaznamenat události a jejich postup vždy hned. Dnes mohu podat už jenom vybledlý obraz přehledný všech těch událostí, které budou mít patrně ještě dlouho svou dohru. Po roce píši za naprosto jiné situace, než před rokem. Také je naprosto jiné nálady a rozpoložení ducha. Dívám-li se zpět na poslední zápis, zdá se mi, že tehdy jsem stál na vrcholku, kam jsem vystoupil po značné námaze, ale kde jsem se cítil bezpečný a silný. A dnes jsem z vrcholu sražen dolů a nemám již ani síly, ani možnosti dostat se naň poznovu. Kéž bych mohl jednou říci, že tento pesimismus dnešní byl přehnaný a že situace nebyla tak zlá, jak se mi jeví nyní!

Když jsem byl v r. 1929 ve výboru Jednoty duchovenstva, dali jsme z výborové schůze ú. radě návrh, aby v den desátého výročí založení čsl. církve, 8. ledna 1930, byla synoda duchovenstva z celé církve. K mému návrhu byla ú. rada také požádána, aby programem této synody bylo: přehled práce za minulé desetiletí, uvědomění si stavu dnešního a pohled do budoucnosti s programem. Ú. r. vskutku návrh přijala a bylo usneseno, aby referát programový měl sám patriarcha. Avšak krátce před synodou žádal náhle patriarcha mne, abych za něho referát převzal. Vyhověl jsem a dal jsem si značnou práci pročtením Č. zápasu za deset let a poznámkami, aby byl referát přehledný a plný dat. Den před synodou jsem

⁶³ SPISAR Alois, Svoboda svědomí v církvi, in: Český zápas, roč. 11, č. 40/ 1928, s. 1 – 2.

pracoval dlouho do noci a nemohl jsem jít ani na schůzi duchovních, kteří 8. ledna 1920 byli při založení církve na Smíchově. K referátu 8. I. 30 jsem se bohužel dostal až odpoledne, v dejvickém sboru, kde je velmi špatná akustika. Bylo dosti zima, bylo špatně rozumět, přednáška byla dost dlouhá. Snažil jsem se mluvit pomalu, aby mi rozuměli. Duchovní čekali už raději na patriarchův referát o finančním zabezpečení duchovních, v referátu bylo dost historie a tak při všem tom, když jsem už asi 1 ½ hod. mluvil, začalo to být některým dlouhé a uherskobrodský farář Oskar Malý začal na mne volat, jak dlouho chci ještě mluvit.⁶⁴ Poněvadž jsem byl teprve za polovinou, řekl jsem, že ještě asi jednu hodinu. Ozvali se, že by se měl referát vydat tiskem, že si ho přečtou, že by se měl vzít další bod programu. Bylo mi dost trapně, když jsem viděl tuto odměnu a toto přijetí, ale co jsem měl dělat. Odešel jsem si sednout.

Patriarcha pak prohlásil, že můj referát ú. r. vydá. Mně záleželo především na konci referátu, kde jsem pronesl několik kritických slov o dnešním stavu církve. Byla to slova otevřená, ale byla adresována duchovním na jubilejní synodě, kde je třeba se zamyslet. Proto jsem mluvil, jak jsem cítil. Kdybych byl psal do novin, byl bych patrně leccos formuloval jinak. Když si druhý den vzkázali z ú. r. do ředitelny koleje pro rukopis, poslal jsem jim jej nezměněný, mysle si, že jistě mi oznámí, co by si přáli změnit. Zatím však nikdo nic neřekl a referát vyšel nákladem ú. rady s titulem Deset let CČS ve 2000 výtiscích a brzy na to opět ve 2000 výt(iscích) ve 2. vyd(áních), ježto prvé bylo ihned rozebráno.⁶⁵ Dr. Bartoš napsal v Kost. jiskrách v článku Krize CČS o této knížce: „K letošnímu svému jubileu vydala CČS nedávno malou, ale velecennou knížku, která zůstane asi nejvýznamnějším kladem jejích oslav a zaslouží zvláštního upozornění a doporučení. (...) Čtenář tu najde věcný, hodně spravedlivý, a jakéhokoliv falešného tónu oslavného prostý přehled dějin mladičké církve se vzácnými daty i fakty, zejména v jejím vzniku, čerpanými z vlastní bohaté zkušenosti předního účastníka událostí (tato část zaujímá více než polovičku spisku). A co uvítá ještě s povděkem obzvláštním, najde tu i vážný kritický pohled na to, co K. s pěknou otevřeností nazývá slovem, které jsem dal v čelo článku.“⁶⁶

Ještě před článkem Bartošovým, patrně ve schůzi ú. r. počátkem února 1930, byla projevena asi některými členy ú. r. nespokojenost s mým referátem, byli patrně

⁶⁴ MALÝ Oskar (1876 - 1948), duchovní CČSH.

⁶⁵ KOVÁŘ František, Deset let Československé církve, TND CČS, Praha 1929; KOVÁŘ František, Na prahu jubilejního roku čl. církve, in: Český zápas, roč. 13, č. 2/ 1930, s. 12 - 14. K oslavám napsal Kovář i kratší článek. S ním vzpomínali i Alois Spisar, František Žilka aj.

⁶⁶ BARTOŠ František M., Krize CČS III., in: Kostnické jiskry, roč. 12, č. 36/ 1930, s. 264 – 265; BARTOŠ František M., Krize CČS, in: Husova liga, roč. 2, č. 14 - 15/ 1930, s. 100 – 102; č. 18/ 1930, s. 124 – 125; č. 19/ 1930, s. 131 – 132. Bartošovu kritiku přetiskla na pokračování i ústředí CČSH opoziční Husova liga.

dotčení odstavcem o vůdcích. Biskup dr. Stejskal mi rozduřil v ředitelně koleje den po schůzi ú. r. vytýkal, že on není v celém referátu ani jednou jmenován, jako by neměl zásluh, za to Gorazd (Pavlík) prý je tam jmenován třikrát.⁶⁷ Patriarcha mi řekl, že mu vytýkali, proč dal referát v tomto znění do tisku a on musil doznat, že jej ani on, ani Pokorný nečetli, když jej posílali do tiskárny.⁶⁸ Korekturu jsem dělal sám. Ve schůzi prý mi vytýkali, že jsem tak mluvil proto, abych si to nerozházel s opozicí, kdyby snad ona zvítězila. Tak tedy pravda se nesmí říci! A také se netáží, je-li pravda, co jsem napsal. Také nikdo v církevnickém tisku nevyvracel, co jsem napsal. Ale začalo se první nepřátelství ú. r. jako celku proti mně. Za to, že jsem napsal pravdu. Musím dokonce dnes říci, že události od té doby jen upevnily ve mně a stále a stále potvrzovaly úsudek, že CČS je církví malých lidí a to nejen intelektuálně a sociálně, ale i mravně. Jak se mi to za ten rok ukázalo pravdivým! Ani v tu chvíli, kdy jsem to psal a pronášel, jsem tak necítil naprostou pravdivost těch slov, jako ji cítím dnes a musel bych je napsat znova.

Tehdy jsem napsal k žádosti patriarchově do Č(eského) zápasu článek, vysvětlující kritičnost publikace, oni dali pořídit zvláštní otisk, který se vkládal do všech exemplářů. Při druhém vyd(ání) byl pak otištěn jako úvod. Jinak je vyd(ání) nezměněno.⁶⁹ Již na diecézním shromáždění pražském někdy záhy z jara (únor – březen 1930) mi delegáti z Vršovic říkali, že mají obavu, že mé publikace proti církvi budou využívat klerikálové, ač uznávali pravdivost toho, co jsem napsal. Když mé knížečky pak využil dr. Bartoš v článku Krise CČS, kde citoval celé odstavce moje, rozpoutala se proti mně bouře nenávisti v kruzích vedení církve a Č(eský) zápas v jednom čísle přinesl tři články proti mé publikaci, od patriarchy, Dlouhého-Pokorného a zvlášť přímo nenávistný od ředitele kanceláře ú. rady a redaktora Č(eského) z(ápasu) Pokorného.⁷⁰ V příštím čísle však JUDr. Hobza z Hradce Králové velmi dobře mou knížku hájil, takže jsem se divil, že jeho článek vůbec uveřejnili.⁷¹

V červenci poslal mi farář Böhm z Chotovín dopis, abych odvolal, co jsem v jubilejní publikaci napsal o duchovních, nebo že bude proti mně psát.⁷² Odvolat

⁶⁷ PAVLÍK Matěj, Gorazd (1879 - 1942), římskokatolický kněz, pak duchovní a biskup CČSH, později biskup pravoslavné církve v Československu.

⁶⁸ POKORNÝ František (1893 - 1959), duchovní, ředitel kanceláře ÚR CČSH, prozaik, básník, překladatel z italského, němčiny.

⁶⁹ KOVÁŘ František, Deset let Československé církve, in: Český zápas, roč. 13, č. 7/ 1930, s. 62.

⁷⁰ POKORNÝ Emil Dlouhý, Poznej sebe sama, in: Český zápas, roč. 13, č. 25/ 1930, s. 232 - 233; POKORNÝ František, Jubilejní čin, in: Český zápas, roč. 13, č. 25/ 1930, s. 232; PROCHÁZKA Gustav A., Komu prospěje?, in: Český zápas, roč. 13, č. 25/ 1930, s. 230.

⁷¹ HOBZA Ladislav, Važme si upřímnosti, in: Český zápas, roč. 13, č. 26/ 1930, s. 238; HOBZA Ladislav JUDr. (1901 - 1990), laik CČSH, čs. politik z Československé strany národně socialistické. V Hradci Králové pracoval na sklonku dvacátých let minulého století jako právník v jedné advokátní kanceláři.

⁷² BÖHM Ladislav (nar. 1886), duchovní CČSH, v Chotovínách působil v letech 1928 - 1930.

arci nebylo co, nebylo nic hanlivého řečeno a zvláště ne o všech. Proto jsem mu ani neodpověděl. V Husově lize objevila se pak řada článků proti mně a mé publikaci, hl. pokud mluví o duchovních.⁷³

Výsledek všeho byl, že ú. r. se usnesla zastavit prodej mé jubil(ejní) knížky. Katolíci prý z ní četli i z kazatelny a sám jsem viděl, jak Pražský večerník si s chutí ocitoval větu o duchovních. Jako by totéž nedělal tisk CČS, jde-li o nějaký kritický hlas katolíka proti jeho církvi. A jako by každý neměl spíše uznat za přednost společnosti, že sama sebe kritizuje, aby rostla a se zdokonalovala! Přiložím-li vyšší měřítko a chci dosíci, co být má, mělo by to být vítáno! A zvláště v církvi, která se stále honosí svými zásadami: svoboda svědomí a demokracie. Ono v ní ovšem není ani jednoho, ani druhého jinak, než jen na papíře a ve frázích.

A musím ještě podotknout, že o usnesení ú. r. o zákaze prodeje jsem se dověděl jen pod rukou, pokoutně. Kromě toho, co mi patriarcha řekl o prvé schůzi – a to řekl zcela důvěrně – nikdo mi přímo neřekl ani slova nespokojenosti do očí. Z nálady a chování patriarchy a jeho okolí jsem arci viděl chlad, nedůvěru a nepřátelství.

Ještě však na velké jubilejní schůzi círk(evní) v Obecním domě 13. dubna 1930, kde mluvil patriarcha a Prášek, tento druhý děkoval mi výslovně za mou činnost v koleji a církvi a velmi ji chválil. Lze si to přečíst v Č(eském) záp(ase) v referátu o této schůzi.⁷⁴ Tam jsem také dostal děkovnou adresu za činnost v církvi od nábož(enské) obce bratislavské. Víím ovšem, že to bylo dílo dr. Ondroucha a s jeho strany *captatio benevolentiae*, abych byl pro něho na fakultu, ale přes to je to významné.⁷⁵

14. dubna 1930 byla valná hromada Jednoty duchovenstva.⁷⁶ Víím, že patriarcha připravil dopisy, zaslanými svým věrným, účast svých lidí a že chtěl odstřelit dosavadní výbor, který si ve Svobodě svědomí vedl velmi opozičně, někdy až nepřičetně, zvl. v člancích Urbanových.⁷⁷ Bohužel se situace vyvinula tak, že jsem se i já stal shodou okolností beranem pro uskutečnění plánů patriarchových. Když

⁷³ Na obranu duchovních CČS, in: Husova liga, roč. 2, č. 16 - 17/ 1930, s. 112 – 114; Komu prospěla Ústřední rada CČS, in: Husova liga, roč. 2, č. 18/ 1930, s. 126 – 127.

⁷⁴ (anonym), 12. a 13. dubna v Praze, in: Český zápas, roč. 13, č. 17/ 1930, s. 157 - 159.

⁷⁵ ONDROUCH Vojtěch prof. ThDr, PhDr. (1891 - 1963), teolog, historik; *Captatio benevolentiae* - honba za přízní (lat.).

⁷⁶ (H.), Zápis o 5. (jubilejní) valné schůzi Jednoty CČS, v RČS dne 14. dubna 1930 v Husově sboru v Nuslích, in: Svoboda svědomí, roč. 3, č. 5 – 6. / 1930, s. 65 – 66.

⁷⁷ URBAN Rudolf, Dvojjí pravda, in: Svoboda svědomí, roč. 3, č. 3 – 4/ 1930, s. 39 – 42; SAINER Josef, O té krizi v naší církvi, o sněmu aj., in: Svoboda svědomí, roč. 3, č. 7 – 8/ 1930, s. 73 – 76. Poměrně vyváženě hodnotil v kontextu s dobovými zápasy v církvi Kovářovu brožuru 10 let CČS i redaktor periodika Jednoty duchovenstva CČS; URBAN Rudolf doc. ThDr. (1887 - 1934), duchovní CČSH, náboženský pedagog, působil na HČEFB a byl jednatelem Jednoty duchovenstva CČS.

jsem tam byl dotázán, proč jsem resignoval na členství ve výboru, nemohl jsem jinak, než říci všechno podle pravdy. To vše byly těžké obžaloby proti výboru, v němž jsem na členství rezignoval, a v němž hlavní slovo měl Urban jako jednatel a Kalous jako podněcovatel.⁷⁸ Výsledek byl, že patriarcha navrhl nedůvěru výboru, a ježto byli přítomni skoro jen jeho lidé, - dosavadní výbor buď vskutku byl osamocen, nebo příliš spoléhal na svou posici a nepostaral se o účast svých lidí, měl-li vůbec jaké, ač ovšem ti by stěží měli odvahu hlasovat proti patr(iarchovi) - nedůvěra vyslovena. Výbor donucen rezignovat a zvolen nový výbor, do něho i já. Neuvědomil jsem si v tu chvíli situaci, volbu jsem přijal. Časem teprve ze schůzí výborových, kam byl zván vždy i patr(iarcha) a kde měl hlavní účast – arci víc postranním jednáním – jednatel Hoffer, farář z Mikuláše, stvůra patr(iarchy), jsem poznal, že tato Jednota je nyní jen - ad maiorem gloriam patriarchae.⁷⁹ Poznal jsem také, jak výbor nemá vůbec ohlasu a důvěry v duchovenstvu. Toho se sic nic nedotazovalo, žádných dopisů nepsalo, ovšem ani proti nevystupovalo. Svoboda svědomí se stala bezvýznamným listem, který vyplňoval Sainer hlazením a kulháním na všechny strany.⁸⁰ Tak jsem viděl, jak jsem i oproti duchovenstvu osamocen a jak vedení církve, resp. patriarcha může se mnou učinit, cokoliv se mu zlíbí a nikdo se ani neozve, nikým to nehne.

Shoda všemožných okolností a hra událostí, které následovaly, byly a jsou toho druhu, že není možno vidět v tom všem pouhou náhodu. Čím větší odstup od všeho, tím víc vidím dnes zvláštní logiku v tom, něco, co se nedá vysvětlit rozumem. Život člověka ková a nelze za tím nevidět, či lépe nevěřit v Kovatele.

Na počátku r. 1930 se ukázalo, že za nynější situace je vskutku už neproveditelný zákon o zřízení Vysoké školy bohosl(ovecké), resp. novelizace zákona o Husově fakultě. Bylo třeba tuhého boje a velkého přesvědčování a velmi obezřetného postupu s mé strany, přesvědčit ú. radu, aby se šlo za Vysokou školou po etapách, z nichž prvu by bylo systemizování několika stolic pro CČS na Husově fakultě, z čehož by se časem za vhodné situace odloupla vlastní fakulta v rámci Vysoké školy. Hlavním odpůrcem tohoto řešení byl místopředseda ú. r., býv(alý) poslanec Prášek, který byl i proti Vysoké škole a chtěl jen a jenom naprosto samostatnou fakultu CČS. Získal pro to celou diec(ézní) radu v Hradci Králové, jež je zcela v jeho rukou. Poněvadž však patr(iarcha) sám toužil dostat se na fakultu, Kloubek ho podporoval i Stibor a Sladký a poněvadž stejně na fakultu chtěl i Stejskal, za nímž

⁷⁸ KALOUS František prof. (1881 - 1965), duchovní CČSH.

⁷⁹ HOFFER František (1886 - 1959), duchovní CČSH, 1930 - 1952 působil u sv. Mikuláše na Staroměstském náměstí.

⁸⁰ SAINER Josef (1873 - 1953), duchovní CČSH, redaktor Svobody svědomí. 2. ročník vydával od září 1929, tj. od č. 7 - 8.

jde bez výhrady Schneider, byla celá ú. r. kromě Práška a Kordule(ho) pro spokojení se s prvou etapou, systemizováním míst pro CČS na Hus(ově) fak(ultě).⁸¹ Hnal jsem věc pokud možno rychlým tempem, aby se uskutečnila v rámci resystemizace míst ve státní službě, letos prováděné. Nesnadná byla arci i práce s fakultou, získat sbor nejen aby souhlasil s požadavkem ú. r., ale aby sám o stolice spolu s ú. radou žádal, jak to chtělo ministerstvo školství, ale čemu sbor nechtěl rozumět. Je to zas jen mojí prací a zásluhou, že jsem v březnu s patriarchou a Kloubkem byl ve schůzi sboru a tam přesvědčil sbor, že se přidal k žádosti ú. r. k ministerstvu a prohlásil ochotu, povolát z čl. c. po dohodě s ú. r. čtyři řádné profesory, jakmile budou stolice systemizovány, což se čekalo od počátku st. r. 1930/ 31, mimo to pak zažádat o zřízení čtyř lektorátů pro CČS.

Poněvadž kruhy vládní i úřednické i politické slibovaly uskutečnění tohoto minimálního požadavku jako něco samozřejmého a naprosto lehkého, zdála se věc zcela jistou a bezpečnou. Leč nové její ohrožení nastalo, když MŠ(A)NO vládě navrhlo systemizování sice čtyř stolic profes. na Husovu fakultu pro CČS, ale ne čtyř řádných, jak ú. r. žádala, nýbrž dvou řádných a dvou mimořádných. Prášek i východoč(eská) diecéze znovu uplatnili požadavek samostatné fakulty a navrhovali zamítnutí dvou ř(ádných) a dvou mimoř(ádných) stolic.

Bylo potřebí zas, abych uváděním vhodných důvodů přesvědčoval jednotlivé členy ú. r. o zhoubnosti takového počínání. V té době jsem býval stále ještě zván do schůzí ú(střední) rady, kdykoliv šlo o tyto otázky. Mimo to jsem se stýkal se členy ú. r. často, třeba arci už ne u oběda jako dřív, dokud se v koleji vařil oběd pro ú. radu o dnech schůze a já s nimi vždy obědval a při tom se o všem dovídal a do mnoha věcí zasahoval. Když se přestalo v koleji vařit pro bohoslovce, propuštěn personál, přestalo se vařit i pro ú. r. Poněvadž se to stalo na moje velmi vážné důvody, paní patriarchová ostentativně proti tomu se nabídla, že ú. radě bude obědy vařit a také tak po nějakou dobu činila. Jednou také mojí ženě vypravovala, jak ji to vaření zmáhá a také finančně je obtížné a nadhazovala, že by se v tom měly se ženou střídat, ale ta to zcela rozhodně odmítla. I to bylo závažíčko, které se uplatnilo na váze osudu, když k tomu přišla vhodná chvíle.

Nebýt zájmu patriarchova (a ještě víc paní) a Stejskalova o fakultu, snad by byl Prášek přece prosadil i zde svou, jak skoro ve všem a moje důvody by byly nic nezmohly. Takto však přece jen dáno v ú. r. na moje důvody a nic se proti návrhu MŠ(A)NO na dvě ř(ádné) a dvě m(imořádné) stolice nenamítalo.

⁸¹ KORDULE Stanislav (1885 - 1940), studoval gymnasium v Jičíně, teologii v Hradci Králové, 1920 přestoupil do CČSH, od r. 1923 farářem náboženské obce v Hradci Králové, 1928 - 1940 biskupem východočeské diecéze CČSH; SCHNEIDER František PhDr., středoškolský profesor v Brně, laik CČSH, člen strany Československá národní demokracie.

Naopak, začaly se již přípravy k obsazení stolic, resp. k návrhu osob pro ně prof(esorskému) sboru HČEFB se strany ú. rady.⁸² A tu se začala jevit skutečnost strašlivou. Nejprve sebrána řada kandidátů a těm poslán k zodpovězení dotazník, jestli by kandidaturu přijali a položena jim k zodpovězení řada otázek.

To bylo krátce před velikonoce 1930, v polovině dubna, ale od této doby už se ú. r. přestala se mnou radit a dělali vše na svou pěst. Tak už sbor těch kandidátů dopadl hrozně. Prášek prosadil, že byl do něho na př. pojat i Plešinger, profesor nábož(enství) čsl. na středních školách v Praze, starý pán, dobrý a hodný, ale k profesuře zcela neschopný.⁸³ Ale je ovšem veřejné tajemství, že prý Prášek má poměr s jeho mladou ženou, která chce být paní prof(esorovou), ač už před tím Plešingerovi Pr(ášek) vymohl ustanovení na střední škole bez kvalifikace. Aby se paní mohla stát paní profesorovou, musel Plešinger nechat katechetství na měšť(ánské) škole, kde měl už platu přes 2000 Kč a přijmout čekatelství na střední škole s 900 Kč měs(íčně). Plešinger ovšem zodpověděl rád kladně všechny otázky dotazníku, který byl prostě trapný a stačil by sám, kdyby byl uveřejněn, aby vědecká veřejnost zamítla čsl. fakultu.

Pro jeho smýšlení je charakteristické, že se domníval, že toto vyslovení souhlasu stačí, aby se tím profesorem stal a všude ve společnosti se tím on i paní chlubili. Když se to pak nestalo, stěžoval si patriarchovi, že nyní bude pro posměch.

Mezi těmi kandidáty, jimž ú. r. poslal(a) výzvu, a které tedy sama vybrala, byli patriarcha Procházka, biskup dr. Stejskal, prof. Spisar, prof. dr. Ondrouch, Plešinger a já. Spisara arci by byli rádi z toho odstranili. Už delší dobu zabýval se patr(iarcha) myšlenkou, Spisara zcela odstranit a profesorem systematiky udělat bývalého jesuitu Adolfa Špaldáka, nyní světského profesora v Olomouci. Ten se sám nabízel a v Náb(ženské) revui jsem otiskl několik jeho článků (Kvasnica).⁸⁴ Ale poněvadž je to podivín a má své zvláštní ideály o církvi, činil si podmínkou, aby i jako profesor bohoslov(ecké) fakulty ČČS mohl nadále zůstat katolíkem. Patriarcha by mu to rád byl povolil, kdybych v přítomnosti Špaldákově po dvakrát za jeho návštěvy u patriarchy nebyl zdůraznil, že by takový čin ú. r. před svým členstvem neospravedlnila. Patr(iarcha) už se vyslovoval s nepokrytou radostí, jak bude Spisar nahrazen a jak

⁸² HČEFB - Husova československá evangelická fakulta bohoslovecká.

⁸³ PLEŠINGER Jan (1875 - 1952), učitel náboženství ČČSH.

⁸⁴ ŠPALDÁK Adolf (1877 - 1956), v letech 1895 - 1921 člen Tovaryšstva Ježíšova, spolupracovník A. C. Stojana, řídil prvních jedenáct ročníků periodika Acta Academiae Velehradensis, přispíval do ČKD, Slavorum litterae theologicae, mezi válkami polemizoval s A. Spisarem a K. Statečným. Jeho pokus získat profesorské místo systematické teologie za ČČSH na HČEFB byl neúspěšný; srov. též KVASNICA, Nejasné pojmy v morálce, in: Náboženská revue, roč. 1, č. 1/ 1929, s. 17 a násl.; KVASNICA, Moderní útvar náboženský, in: Náboženská revue, roč. 1, č. 2/ 1929, s. 50 a násl., KVASNICA, Výuka náboženství, in: Náboženská revue, roč. 1, č. 3/ 1929, s. 134 a násl.; srov. též KVASNICA, Naše filosofie, in: Český zápas, roč. 11, č. 47/ 1928, s. 1; KVASNICA, Společnost Páně, in: Český zápas, roč. 12, č. 4/ 1929, s. 27 - 28. Špaldákovy články vydával i Český zápas.

se mu ukáže, že ho církev nepotřebuje. Teď, když šlo konkrétně o kandidáty, bylo třeba sebrat proti Spisarovi materiál. Radili se v ú. radě, všichni proti Sp(isarovi) byli, za důvod uváděli pokrytecky, že prý by na fakultě bohoslovci byli rozpolceni, když by něco jiného říkal Spisar a něco jiného já. Také se však báli sami převzít odpovědnost za odstřelení Spisara, že prý by to lidé vytýkali patriarchovi jako osobní zaujatost a nepřátelství. A tak se usnesli, svolat schůzi všech diecézních rad a tam otázku kandidátů projednat, aby odpovědnost zamítnutí neslo více lidí. Bylo ovšem třeba mít důkazy proti Spisarovi. Zavolali ho k patriarchovi a tam za přítomnosti Stejskalovy a Pokorného kladeny mu otázky, intervenoval-li u sekč(ního) šéfa Müllera ve prospěch Hůty a Kuříka, je-li ve spojení s Husovou ligou a bude-li s ní ve spojení v budoucnosti.⁸⁵ Otázky i jeho odpovědi sepsány v protokole, a všemi podepsány. V dalších dnech zdála se však společná schůze diec(ézních) rad nebezpečnou. Hovořilo by se otevřeně, to všecko by se doneslo Spisarovi, přišlo by do novin, bylo by vyvracení, mrzutosti atd. Proto rozhodnuto, dát kandidáty se Spisarovým protokolem, jako výmluvným pokynem, jednotlivým diecesním radám k vyjádření.

Východočeská diecéze se usnesla, aby se stolice zamítly a trvalo se na samostatné fakultě. Pro případ však, že by ú. r. byla pro stolice na Hus(ově) fak(ultě), vyjádřila se i ona o kandidátech. Výsledek byl ten, že pro mne jediného se vyslovily všechny čtyři diec(ézní) rady. Spisara zamítla d. r. východočeská, ostatní tři byly pro něj. Pro Ondroucha se vyslovily pouze diec. rady slezská a moravská. Proti tomu, aby patriarcha zůstal patr(iarchou) a stal se zároveň profesorem, byly všechny diec. rady, také se vyslovily proti tomu, aby rezignoval na patriaršství a stal se profesorem. V Praze však přece tři členové diec(ézní) rady (hl. Kloubek a Kostlivý) mluvili a hlasovali pro to, aby patr(iarcha) byl i prof(esorem) i patr(iarchou) zároveň.⁸⁶ Proti Stejskalovi jako biskupu a profesoru zároveň se vyslovila Praha a Hradec Králové, Slezsko mu dalo na vůli, buď jedno, nebo druhé, Morava byla pro to, aby měl obojí. Kandidování Plešingerovo označila pražská diec. r(ada) za snižující a urážlivé, ježto nemá kvalifikace.

Přes toto votum diecézních rad usnesla se ú. rada na definitivní kandidátce takto: na řádné stolice: na první místo patriarcha, (praktické bohosloví), na druhé místo Spisar (systematické bohosloví), na mimořádné stolice na první místo biskup dr. Stejskal, na druhé místo já.

Nemohl jsem se necítit dotčen takovým jednáním. Stejskal je o pět let mladší věkem, než já a vědecké kvalifikace nemá žádné. A měl ještě tu odvalu mně říci, že dobrovolně ustoupil Spisarovi, že kdyby chtěl být řádným, že by ho jistě

⁸⁵ MÜLLER Václav dr., přednosta odboru VI. Církevní záležitosti MŠANO.

⁸⁶ KOSTLIVÝ Karel prof. (1881 - 1943), redaktor církevních periodik ČČSH.

ú. r. za řádného navrhla. Veřejně jsem nečinil nic proti tomuto postupu. Pouze řediteli Pokornému jsem řekl, že je to pro mne důležitý pokyn. Až půjde o práci, že počkám, až bude udělána nejdřív těmi, kteří jsou přede mnou v návrhu. Od té doby jsem také neposlal článku do Č. zápasu, také jsem nenapsal brožuru o CČS k sčítání, jak mne žádal Pokorný a také jsem neposlal článků, když je Prášek ode mne žádal pro nový svůj lidový týdeník Přelom.

Za to dr. Ondrouch zuřil, že se nedostal mezi kandidáty. Poslal patriarchovi několik hrubých dopisů a řadu článků do novin. Teprve později jsem se dozvěděl, že mu Stejskal namluvil, že hlavním odpůrcem jeho kandidatury jsem byl já, ač jsem s tím neměl co činit a nikdo se mne netázal o něm na radu.

Ústř(ední) rada svou čtveřici kandidátů poslala znovu diec(ézním) radám, aby se o ní znova vyjádřily. Pražská diec. rada mne tentokrát požádala o mé dobrozdání o celé věci. Bylo to k návrhu prof. Kocourka.⁸⁷ Zdůvodnil jsem obsáhle a nejdůležitějšími důvody, že v zájmu prestiže církve je nutno dát fakultě jen kandidáty, kterých nemůže odmítnout. Že však by odmítnout musila i patriarchu i Stejskala a podrobně jsem to zdůvodnil. Patriarcha přítomen nebyl, ale Kloubek mu jistě vše řekl. Zajímavé však je, že po mém výkladu pražská diec. rada celá, všemi hlasy, i těch tří, kteří dřív hlasovali jinak, se usnesla proti kandidatuře patriarchově i Stejskalově.

Tento můj čin mi arci patriarcha a hlavně paní nikdy neodpustí a za ten se mi už pomstili a ještě mstít budou. Patriarcha musil prohlásit v diec. radě, že kandidaturu nepřijímá.

Avšak přesto se ú. rada v další schůzi, tuším v červnu, usnesla znova trvat na původní čtveřici a patriarcha prý kandidaturu přijmout musí. Musí prý se Stejskalem hájit a držet na fakultě jednotnou linii, aby fakulta se nedostala do rozporu s vedením církve. Přece však se ú. r. neodvážila veřejně s tím vystoupit, poněvadž věc rozbouřila veřejné mínění a mnozí duchovní varovali patriarchu přijmout to. Bylo to nazýváno mnohoobročnictvím.⁸⁸

Poněvadž pak podle zpráv z ministerstva školství i zpráv politiků i členů vlády bylo lze čekat zřízení míst od stud(ijního) r(oku) 1930/ 31, oznámila ú. r. Husově fak(ultě) v červnu 1930, že navrhuje zatím Spisara a mne, podala fakultě naše publikace a žádala, aby nás uvážila. Další kandidáty, že sdělí dodatečně.

Měl jsem s počátku obavy, že mi snad Hus(ova) fak(ulta) bude dělat potíže, poněvadž jsem se nikdy netajil, že mi protestantismus nehoví a že CČS nemůže být a není protestantskou, ani katolickou, ale že musí usilovat o vytvoření nového

⁸⁷ KOCOUREK Václav (1885 - 1954), středoškolský profesor, klasický filolog, laický pracovník ÚR CČSH.

⁸⁸ (vka), Útěk od biskupství k profesuře, in: Husova liga, roč. 2, č. 14 – 15/ 1930, s. 102 – 103; K obsazení profesorských stolic na Husově fakultě, in: Husova liga, roč. 2, č. 21 – 22/ 1930, s. 154. Věci se opakovaně věnoval i opoziční církevní tisk.

typu křesť(anské) církve, jenž by byl syntézou obou. Ale přesvědčil jsem se, jak z hovoru s jednotlivými členy sboru prof(esorského) i z činů jeho, že Spisara a mne rádi navrhnou a vskutku návrhy dodnes připraveny mají, čekající jen na oznámení systemizace stolic.

Patriarcha sám v osobním styku se mnou se snažil nedat najevo nějakou nechuť, nebo změnu chování ke mně. Skutky a hl(avně) slovy za mémi zády, jak jsem se dovídal od lidí z jeho okolí, hl(avně) Lomoze a Píchy, však dával velmi emfaticky najevo, že – jak řekl Roháček – je mým největším nepřítelem.⁸⁹ Zakusil jsem to záhy.

Moje dovolená z ministerstva pro účely bohoslov(ecké) koleje ČČS byla dána v říjnu 1929 na půl roku, jako obyčejně. V lednu 1930 žádala ú. rada o její další prodloužení a to až do jmenování profesorem.⁹⁰ Poněvadž to bylo stále pro kolej, musila být dána podle usnesení vlády, za souhlasu minist(erstev) financí a vnitra. MŠ(A)NO odůvodňovalo udělení vždy důvody jednak veřejnými, jednak vědeckými důvody. Veřejnými, že šlo o řízení církevního ústavu, vědeckými, že šlo také o přednášky. A tak došlo zase k prodloužení dovolené od 1. března do konce září 1930.⁹¹ V presidiu mi však dr. Povolný řekl, že ministerstvo vnitra projevilo tentokrát souhlas naposled, ježto prý podle jeho názoru nejsou tu důvody ani veřejné, ani zdravotní.⁹² Netajil jsem se tedy tím, že je to moje poslední dovolená, ale doufal jsem, že do září už budou systemizována místa a že nebude-li už možno udělit dovolenou pro kolej, buď nebude to třeba, nebo že bude udělena vzhledem k blízkému jmenování profesorem. Chystali jsme se také ke stěhování z koleje a před odjezdem na prázdniny měli jsme již spoustu mých knih zapakováno v bednách. Staral jsem se již dříve také o byt. Byl jsem členem stavebního družstva Chelčický při ú. radě, vlastně jsem jím dosud. Družstvo mělo postavit domy s levnými byty na obou pozemcích ú. rady vedle koleje.⁹³ Poněvadž to však dělalo právní obtíže, začala stavět ú. rada a postavila domy sama. Avšak v době nejvyšších cen stavebního materiálu, takže stavby přišly na čtyři mil(iony) korun. Vše stavěno na

⁸⁹ LOMOZ Jan (1890 - 1957), duchovní a za 2. sv. války správce diecéze ČČSH; PÍCHA Josef František (1889 - 1977), hudební skladatel a pedagog z ČČSH; ROHÁČEK Jan (nar. 1892), duchovní ČČSH, působil v Praze v letech 1922 - 1938.

⁹⁰ ÚR ČČSH - MŠANO, Žádost o dovolenou Františka Kováře z 15. ledna 1930, čj. 215/ 30, NA, fond MŠK - osobní spis Františka Kováře 1919 - 48, karton 93.

⁹¹ Presidium MŠANO - ÚR ČČSH, Povolení dovolené Františka Kováře ze 7. února 1930, čj. 356/ 30, NA, fond MŠK - osobní spis Františka Kováře 1919 - 48, karton 93.

⁹² POVOLNÝ Jaroslav PhDr. (1884 - 1948), středoškolský profesor, autor říkadelských písní pro mládež, editor čs. klasiků, působil v presidiu MŠANO. Do kompetence presidiální kanceláře MŠANO patřily záležitosti celého ministerstva.

⁹³ Stavební družstvo Chelčický vyvolala k životu družstevní politika ÚR ČČSH v době patriarchátu dr. K. Farského.

dluh a výsledek byl, že byty přišly velmi vysoko, jedna místnost na 3000 Kč ročně činže a ještě vedlejší poplatky. Měl jsem jako místopředseda družstva již vybraný byt ve druhém posch(odí), ale když byly stanoveny tak vysoké činže, zřekl jsem se ho a přihlásil se o n(ěj) Kopal, který se právě stal vojenským duchovním ČČS při minist(erstvu) nár(odní) obrany.⁹⁴ Proto jsem se staral o byt jinde. Už v lednu 1930 jsem se přihlásil do družstva na Cibulce za Košířemi, kde bydlí Halbhuber a ten se mé věci tam v družstvu ujal.⁹⁵ Čekali jsme během prázdnin s určitostí přiděl třípokojevého bytu na Cibulce, ale nedostali jsme ho. Předseda družstva dr. Matoušek sice s jedním bytem pro nás počítal, ale nakonec jej musil přidělit staršímu členu družstva.

Poněvadž jsem již v r. 1929 oznámil ú. radě, že v případě nastoupení v ministerstvu bych mohl buď řídit kolej bez přednášek, nebo mít přednášky bez řízení koleje a poněvadž mi ú. r. ve schůzi ústy posl(ance) Sladkého řekla, že v tom případě by jim bylo milejší, abych měl přednášky, počítal jsem s tím, že nedojde-li k jmenování do října, se vrátím do ministerstva a budu mít přednášky v koleji.⁹⁶

Ale s tou možností návratu do ministerstva jsem velmi málo počítal, lekal jsem se jí přímo. Už když šlo o mou prvou dovolenou v r. 1928, jsem v ú. r. zdůrazňoval, že by to znamenalo, důsledně vzato, už se do ministerstva nevrátit. Sekční šéf dr. Wirth také tehdy všude prohlašoval, že se do min(isterstva) už nevrátím.⁹⁷ Měl jsem dojem, že vrátit se do ministerstva by znamenalo ostudu a hanbu, že by to pro většinu, ne-li všechny, znamenalo, že jsem se v koleji neosvědčil. Hlavně však jsem měl hrůzu při pomýšlení na práci s akty, k níž jsem nikdy vnitřně nepřirostl a kterou jsem konal jen a jen z nutnosti existenční, ač ovšem jsem ji konal svědomitě. Práce v koleji byla zcela jiná. S tou jsem vnitřně srostl, to byl můj živel, tam jsem pracoval přímo s rozkoší. A za poslední dva roky, kdy jsem měl dovolenou, jsem stálým studiem došel úrovně vskutku světové, jak konec konců to uznávala kritika Náb(ženské) revue. A teď to opustit, muset opustit a zase sedět celé dny nad akty, být jimi zaplaven, nemoci ani číst, vracet se domů zbitý a vyčerpaný? Jak jsem se toho hrozil a proto raději na to ani nemyslel a možnost toho přímo vylučoval. Systemizace se arci neprováděla, už se všeobecně čekalo, že místa na Hus(ově) fak(ultě) budou zřízena až při resystemizaci míst ve státní službě, což se očekávalo k 28. říjnu 1930. Měl jsem tím vším letos zkažené prázdniny. Jindy jsem o prázdninách, při chůzi po lesích, při ležení na slunci u vody a v každé skoro volné

⁹⁴ KOPAL Ladislav (1892 – 1975), vojenský duchovní ČČSH.

⁹⁵ HALBHUBER-HABR Jaroslav (1887 - 1972), učitel náboženství, redaktor, publicista ČČSH.

⁹⁶ SLADKÝ Václav (1879 - 1940), čs. politik, senátor, poslanec za Československou stranu národně socialistickou.

⁹⁷ WIRTH Zdeněk prof. dr. (1878 – 1961), historik umění, sekční šéf odboru kultury MŠANO.

chvíli myslil a plány dělal pro příští stud(ijn)í rok, pro kolej, pro přednášky. Letos nic. Předem byla úplná temnota, nešlo na nic myslet, poněvadž nebylo nic předem. Byl jsem z toho rozmrzelý a bralo mi to všechnu chuť i k četbě, kterou jsem tak rád v Masečíně jindy pěstoval sedě po obědě v křesle v stínu na dvorku, nebo před večerem a v podvečer, kdy se tak krásně sedělo v křesle na dvorku, děti pobíhaly kolem, nebo na návsi a nebylo už vedra. Ovšem bylo letos také počasí poměrně velmi nepříjemné, skoro stále bylo chladno a poprchalo, takže jsme se mohli v (říčce) Kocábě koupat až na konci srpna asi po čtyři dny.

Z prázdnin jsme přijeli ke konci srpna a o systemizovaných místech nikdo nic nevěděl. Když jsem šel 1. září do MŠ(A)NO pro plat, zašel jsem k dr. Povolnému. Řekl mi, že už by bylo na čase, aby zase byla podána žádost o další mou dovolenou. Podivil jsem se tomu a upozornil na stanovisko minist(erstva) vnitra. Právil, že nebude-li vnitro souhlasit s dovolenou, dají věc rozhodnout vládě a že jistě už si to zařídím skrze církev politickou cestou, aby vláda dovolenou povolila.

Řekl mi výslovně, že už s mým návratem do ministerstva nepočítají. Byl jsem tím velmi potěšen a slíbil jsem ihned potřebné zařídit. Hned na to jsem zašel k patriarchovi, vyložil mu celou situaci a žádal, aby opět ú. r. žádala o mou další dovolenou pro kolej. S počátku souhlasil a řekl, abych si napsal koncept, že se může hned poslat. Ale pak řekl, že to přece jen sám udělat nemůže, že to musí přijít do schůze ú. r. (ač vím, že dříve vždy to šlo bez schůze), která bude 10. září 1930. Slíbil mi, že tam celou věc přednese.

Hned na to 2. září 1930 jsem zašel k dr. Povolnému, řekl jsem mu o situaci a žádal, abych mohl žádost přinést 11. září. Souhlasil s tím a pro mne byla zase naděje další dobré práce. Od Povolného jsem zašel do II. odb(oru) k prof. Kocourkovi, jehož jsem po dobu prázdnin neviděl.⁹⁸ Chtěl jsem s ním hovořit o prázdninových číslech Husovy ligy, kde bylo několik článků jednak proti tomu, co jsem o duchovních (některých!) řekl v jubilejním referátu, jednak proti mé kandidatuře na fakultu.⁹⁹ Vyložil jsem mu také, že vlastně se mnou presidium už nepočítá a v církvi pro kolej také ne. Právě tehdy byla provedena reorganizace osvětového odboru a prof. Kocourek měl tam oběžník o tom. Chtěl jsem vidět, do kterého oddělení mne zařadili i prohlíželi jsme oběžník a shledali, že nejsem zařazen v oddělení žádném, že vskutku se mnou už nepočítají. Řekl mi na to prof. Kocourek: „Tu je ale nutno promluvit s patriarchou.“ Odpověděl jsem, že jsem to již učinil a vše jsem mu sdělil.

⁹⁸ KOCOUREK Václav (1885 - 1954), tento středoškolský profesor a laik ČČSH působil i na MŠANO.

⁹⁹ (Sinus), Co se nám píše z Moravy. Vezmi, vezmi, čti!, in: Husova liga, roč. 2, č. 14 – 15/ 1930, s. 103 - 104. Autor článku napadl Kováře pro neúspěšnou habilitaci na FF UK, uvedl i kritiky jeho díla od prof. A. Beera; Husova liga, volné sdružení ideových pracovníků ČČSH, opoziční organizace ve východočeské diecézi ČČSH, 1928 - 1931 vydávala tři ročníky periodika Husova liga. V jejím čele stál Václav Lemberk.

Když byla 10. září 1930 schůze ú. r., zavolali mě do ní asi v 6. hod., Prášek už odešel, i Schneider.¹⁰⁰ Patriarcha se tázal: Jak si to představuješ od prázdnin s kolejí? Řekl jsem o své situaci v ministerstvu, teď jiné než před prázdninami. Že už se mnou nepočítají, ač ovšem jistě mě vzít musí, když jsem tam úředníkem. Tu mi vpadl posl(anec) Sladký do řeči a prvil: My jsme se usnesli, že už nebudeme pro tebe o dovolenou žádat. Žádej tentokrát sám a to ne pro kolej, ale pro přípravu na fakultu. My to budeme podporovat a já sám promluvím příští týden s ministrem Dérerem.¹⁰¹ Musil jsem z toho usoudit, že už patr(iarcha) mou žádost přednesl. Že však už se rozhodli pro obsazení místa ředitele novou silou, že tedy se mnou nepočítají. Vnucovat se nedovedu. Prohlásil jsem na to, co vskutku jsem smýšlel. Dobrá, to je mi nejmilejší ze všeho, mít všechn volný čas pro sebe k studiu. Vyložil jsem však, že žádost musím podat hned k 11. září, ježto jsem tak slíbil a prosil jsem proto Sladkého, aby hovor s ministrem školství neodkládal na příští týden, nýbrž aby tak učinil hned. Slíbil vyhovět a hned telefonoval.

Já jsem zatím odešel do ředitelny a tam mi za chvíli telefonoval ředitel Pokorný, že Sladký mluvil telefonicky s Dérerem a ten slíbil vyhovět. V ředitelně mi bylo teprve bolestně. Měl jsem dojem, že jsem odkopnut, že mě přece jen mohli nechat v koleji. Tázal jsem se ještě ve schůzi, jak dlouho mám v koleji zůstat, a řekli mi, než bude nový ředitel, abych to zatím vedl.

Napsal jsem si hned žádost o dovolenou, a sice pro přípravu na fakultu. Napsal jsem také koncept doporučení ú. rady, oni mi to druhý den dali a já to zanesl osobně dr. Povolnému, jemuž jsem vyložil, že tentokrát žádám osobně a jde o dovolenou z důvodu čistě vědeckého. Přiložil jsem také své publikace za poslední léta.¹⁰²

Během dalších dnů oznámil mi Povolný telefonicky, že by bylo třeba žádost jinak instruovat, že by potřebovali, aby fakulta prohlásila moje přednášky v koleji za součást svých přednášek. Pak by MŠ(A)NO mohlo dát dovolenou samo ve své kompetenci. Zařídil jsem to opět u patriarchy. I tentokrát chtěl to mít ve schůzi ú. r., ale byla na štěstí v září dvakrát, takže to šlo. Dali mi přípis ú. r. pro fakultu, já jsem si zašel k děkanu prof. Hrejsovi a ten po několika dnech mi telefonoval, že už na ministerstvo poslali přípis, že přednášky, které konám v koleji, jsou součástí

¹⁰⁰ SCHNEIDER František PhDr., středoškolský profesor v Brně, laik ČČSH.

¹⁰¹ DÉRER Ivan (1884 - 1973), slovenský politik, ministr školství a národní osvěty v československé vládě široké koalice 7. 12. 1929 - 29. 10. 1932 Františka Udržala.

¹⁰² ÚR ČČSH - Presidiu MŠANO, Žádost o dovolenou Františka Kováře z 11. září 1930, čj. 4131/ 30, NA, fond MŠK - osobní spis Františka Kováře 1919 - 48, karton 93. Požadavkem byla úplná dovolená za dosavadních podmínek k vědecké práci a přípravě k profesorské činnosti. Žádost podepsali patriarcha G. A. Procházka a ředitel kanceláří ÚR ČČSH F. Pokorný; srov. též František Kovář - Presidiu MŠANO, Žádost o další dovolenou z 11. září 1930, NA, fond MŠK - osobní spis Františka Kováře 1919 - 48, karton 93.

vzdělání bohoslovců CČS, jež se děje na Husově fakultě.¹⁰³ Bylo to v posledních dnech září a počátkem října jsem dostal další dovolenou do konce února 1931 a to pro přednášky bohoslovcům CČS. Později mi řekl Povolný, že dali spis k vyjádření odb(oru) IV. (MŠ(A)NO) vzhledem k tomu, že dovolená byla motivována údajem, že budou pro CČS systemizovány stolice na H(usovu) f(akultu) a že jsem byl už prof(eserskému) sboru ú. radou na jednu z nich navržen. Odb(or) IV. napsal ve vyjádření, že vskutku je návrh na systemizování těchto stolic, že dosavadní průběh systemizačních příprav opravňuje k naději, že systemizace se stane a že tedy budu moci být jmenován během zimního běhu 1930/31 profesorem Hus(ovy) f(akulty).

Nepříjemně jsem byl překvapen, když jsem v Č. zápase četl ve zprávách z ú. r., že jsem rezignoval na místo ředitele bohoslov(ecké) koleje.¹⁰⁴ Byl jsem si přece vědom, že jsem nerezignoval. Rozhodnutí učinila ú. r., nikoliv já. Já jsem byl ochoten zůstat, kdyby byli o mou další dovolenou požádali. Ale mlčel jsem, vykládal jsem si to snahou po krátkém vyjádření, třeba ne zcela přesném.

Zatím vypsala ú. r. v září konkurs na místo ředitele koleje a v říjnu byl na schůzi ú. r. zvolen ředitelem dosavadní farář nuselský Martin Zeman.¹⁰⁵ Měl to od patriarchy již dávno slíbeno. Už na začátku září mi sdělil Lomoz, že se Zeman dotazoval v diec(ézní) radě, kdy bude vypsán ten konkurs na ředitelství koleje. A po vypsání konkursu na jedné schůzce pražských farářů, když byl patr(iarcha) dotazován, kdo bude ředitelem koleje, odpověděl: „Ú. r. sice dosud nerozhodovala, ale největší naděje má tady Martin.“ A přece kdyby byla ú. r. dbala jen věcných důvodů, byla by musila zvolit jako nejvhodnějšího žadatele pardubického faráře Kvasničku, člověka zcela duchovního a učeného.¹⁰⁶ Ovšem, ten nebyl vhod patriarchovi. Není „hodný“, oddaný a poslušný.

Hned den po zvolení v ú. r. byl Zeman pozván k patriarchovi a zavolali i mne, abychom se dohodli, kdy Zeman úřad převezme. Viděl jsem na obou, jak by chtěli, aby to bylo hned, nejdéle od 1. listopadu, což bylo v nejbližších dnech. Privil jsem, že nemám bytu. Patr(iarcha) mi nabídl volný byt v domě vedle koleje, v pátém posch(odí). Řekl jsem, že nemohu platit činži 11000 Kč. Privil, že by mi to usnadnili tím, že by mi dali za redigování revue, edice Blahoslav a církevní ročenky odměnu 5000 Kč ročně. Řekl jsem, pak že bych to mohl vzít a odstěhovat se hned, takže by Zeman mohl ředitelství převzít od 1. list(opadu). Rádi to akceptovali. Měl jsem sice možnost dostat dvoupokojový byt na Cibulce s nadějí na třípokojový v nejbližší

¹⁰³ Děkanství Husovy fakulty - Presidiu MŠANO, dopis z 29. září 1930, čj. 400/ 30, NA, fond MŠK - osobní spis Františka Kováře 1919 - 48, karton 93; HREJSA Ferdinand prof. ThDr. (1867 - 1953), čs. evangelický historik.

¹⁰⁴ Ze zasedání Ústřední rady 10. září 1930, in: Český zápas, roč. 13, č. 38/ 1930, s. 340.

¹⁰⁵ ZEMAN Martin (1879 - 1951), duchovní náboženské obce CČSH Praha Nusle 1920 - 1930.

¹⁰⁶ KVASNIČKA Jan (nar. 1879), duchovní CČSH, v Pardubicích působil 1925 - 1937.

době. Avšak dvoupokojový byl až nahoře na samém kopci, což by při ženině slabosti srdeční činilo velké obtíže s nošením nákupů. Mimo to byl to byt zruinovaný, potřeboval značné investice a to by bylo vyhození peněz, když bychom to vlastně brzy opustili.

Rozhodli jsme se počkat na třípokojový byt cibulecký zde vedle koleje. A hned jsme začali s přípravami na stěhování. 29. října 1930 jsme se přestěhovali. Největší nesnáz byla s mými spoustami knižními. Speditérská firma si činila podmínku pro knihy, aby byly v bednách jen do padesáti kg, což by znamenalo mít nejméně třicet beden. Udělali jsme to tak, že jsme knihy vyvozili výtahem do pátého posch(odí) v koleji a pak přes prkna, jimiž vrátný překlenul z okna chodby kolejní do okna koupelny nového bytu světlík mezi oběma domy, jsme je spouštěli do nového bytu. Trvalo to celý den.

Nový byt je sice pěkně řešen, pro sebe uzavřený, s balkonem v kuchyni, krásnou spíží, koupelnou, pokojíkem pro služku, velkou chodbou, roztomilou kuchyní a třemi pokoji krásnými. Ale je na střeše, jakoby přístavek, ze všech stran izolovaný, větrům vystavený, studený a hrozně vlhký. Musili jsme hned začít všude topit, topit a topit!

Jeden z pokojů jsem si zařídil jako svou pracovnu, dal do ní celou knihovnu a papíry a v ní jsem během listopadu prožil několik šťastných dnů práce v studiu. Začal jsem si připravovat opravdové přednášky vědeckou prací tvůrčí. Z dějin náboženství jsem přednášel dvě hod(iny) o náb(é)ženství staroegyptském. Dal jsem se do studia pramenů, nápisů, textů a byl jsem v tom šťasten. Dále tři hod(iny) přednášek z psychologie náb(ženství) a také zde jsem šel do hloubky a přednášky tvořil. A konečně dvě hod(iny) přednášek Četba a výklad knihy Jeremiáš. Zde jsem studiem začal získávat nové obzory a aplikace pro naši dobu. Byla to práce radostná a krásná. K tomu četba teologických a filozof(ických) časopisů světových, takže jsem se cítil na výši doby, ovládal vše, co se v myšlenkovém a teol(ogickém) světě děje a těšil jsem se, jak z toho všeho vytěžím pro revue, přednášky a činnost profesorskou. Zdálo se mi, že se sen mého života začíná splňovat a měl jsem chvílemi přímo strach z toho všeho. Tolikrát jsem byl v životě zklamán, že jsem považoval štěstí, které se mi otvíralo, za chvilkovou sluneční pohodu, zázvit, po němž přijdou nové mraky.

Přes to žil jsem chvíle šťastné tvorby. Zvláště dopoledne, když jsem si seděl v pracovně u psacího stolu u velikánského okna, z něhož ve výši pátého posch(odí) jsem viděl hemžení lidí na ulici a v dáli za Prahou pole a les u Kobylis, jsem cítil přímo fyzickou rozkoš z práce, když četbou se otvíraly nové obzory a novými poznatky přibývalo kamenů k výstavbě vlastního pevného přesvědčení a jasného

názoru o každé věci a tím i k výstavbě soustavy názorů čsl. církve, k níž jsem chtěl prací dalšího života dospět.

Jen jedno mne krutě vyrušovalo. Z ústř. rady mi dávali najevo nepřátelské činy. Rok před tím, než jsem se stal ředitelem koleje, dostal jsem z ú. r. pro potřeby redakce Edice Blahoslav psací stroj. Proto jsem si ho vzal z koleje do bytu. Ale z ú. r. proň posměšně poslali sluhu. Takových činů byla celá řada, takže jsem ráno vždy vstával s myšlenkou, čím mne zase ten den rozruší. Měl jsem dojem, že vše to je podnikáno pro to, aby mne vyprovokovali k nějakému činu. Buď proti ú. r. a církvi, aby mohli oni vystoupit proti mně, nebo mne znechutit tak, abych řekl „Nechte si to, já odejdu.“ Byl jsem i jinými v tom upevňován, že ú. r. má v úmyslu Spisarovi a mně znechucovat práci tak, abychom odmítli profesury, aby zbyli jako jediní kandidáti biskupové, kteří by se pak „obětovali“ a jako jediní schopní by stolice převzali, když si to celá církev přeje a je nutí. Umínil jsem si proto být silný a nedat se ničím vyprovokovat, ačkoliv to nebylo snadné.

V 2. čísle katechetského časopisu Idea napsal Halbhuber pod značkou -berněkolik slov o mém odchodu z koleje. Napsal, že můj odchod nutný nebyl, že jsem odešel na přání vlivných členů ú. r. a že to církvi k prospěchu nebude.¹⁰⁷ Tato zpráva vyvolala v ú. r. pravou bouři běsnění. Halbhuber dostal hned dotaz, je-li on pisatelem noticky. V Č. zápase byla zpráva vyvrácena dvakrát a oznámeno, že podle protokolů ú. r. jsem rezignoval čtyřikrát.¹⁰⁸ Na to jsem poslal ú. r. dopis, kde jsem vypsál pravý stav věci a žádal, aby můj dopis uveřejnili v Č(eském) z(ápase), jinak že se postarám, aby byl uveřejněn jinde. Odpověděli, že nemohou vzít můj dopis na vědomí, ježto prý odporuje úředním dokladům a spisům. Když jsem tuto odpověď ú. r. dostal, zůstalo mi vše v hlavě stát a kdybych byl starší, snad by mne byla ranila mrtvice. Začal jsem pochybovat o svém zdravém rozumu. Já jsem si přece vědom, že jsem nerezignoval a zde oni tvrdí pravý opak, já tedy jsem lhář! V rozrušení jsem si zašel ke Kloubkovi a chodili jsme venku a o všem hovořili. Zvěděl jsem, že oni vskutku všichni jsou přesvědčeni, že jsem rezignoval. Nic nevěděl o tom, že situace po prázdninách byla jiná než před nimi, že jsem byl ochoten zůstat, že jsem žádal patriarchu o podání žádosti za mou dovolenou pro kolej. Patriarcha prostě nic v ú. r. neřekl, ježto měl už se Zemanem ředitelství dohodnuto a mne se chtěl zbavit. Leč, to mi měl říci a já bych se byl nevnucoval! Dále jsem se od Kloubka dozvěděl, že ú. r. považuje můj dopis, jímž jsem pravdu

¹⁰⁷ (-ber-), Studium bohoslovců ČČS, in: Idea. List Spolku učitelů náboženství ČČS, roč.1, č. 1 - 2/ 1930, s. 13 - 14.

¹⁰⁸ (anonym), Idea, in: Český zápas, roč. 13, č. 39/ 1930, s. 350; srov. též (anonym), Ze zasedání ústřední rady 10. září 1930, in: Český zápas, roč. 13, č. 38/ 1930, s. 340; srov. též HALBHUBER Jaroslav, Pravdomluvně a odpovědně, in: Husova liga, roč. 2, č. 25/ 1930, s. 181. Halbhuber se proti nepřátelské odezvě z ÚR ČČSH ohradil v opozičním periodiku.

hábil, za akt nepřátelský. Vyrozuměl jsem, že mi chtějí vzít i přednášky u bohoslovců a že prostě s mou prací nepočítají. Jak prý si za těchto okolností představuji svou spolupráci s nimi? Vyrozuměl jsem, že se domnívají, jako bych já sám psal noticku Halbhuberovu, nebo jako bych s ní aspoň vyslovil souhlas. Je prostě vidět, že jsou v ú. r. proti mně hrozně poštváni. Kl(oubek) mi také naznačil, že mají proti mně dopisy v ú. r. Věří jim arci, aniž by slyšeli druhou stranu. Prof. Kocourek, který je hrozně úřední a jako člen diec(ézní) rady nic neprozradí, řekl mi aspoň tolik, že se chystají šibeničky. Jak mne nenávidí a zač mne považují, toho nejlepším dokladem se mi stal článek Naše kolej, který uveřejnil Přelom, Palcát, Čechoslovák.¹⁰⁹ Je tam psáno, jaký má být a jaký nemá být ředitel koleje. Má to být můj obraz v tom, co je tam psáno o řediteli, jaký být nemá. Horko mne polévalo, když jsem to četl, ale zároveň jsem si uvědomoval nejen hrůzu svého postavení, ale také to, že to není má tvář, co se v tom článku jeví, nýbrž že je to tvář nenávislného lidského Dábla, který by mne takového chtěl mít, aby mne mohl zničit. A při tom jsem nic proti tomu nemohl dělat, poněvadž jsem jmenován nebyl a hájením se proti tomu bych jen říkal, že se k tomu zrcadlu hlásím. Je to však příznačným dokladem úrovně církve, která takto bojuje. O mé práci se vůbec neví, jen se mi vylije škopek špíny na hlavu, a řekne se, že to jsem já. Dr. Ondrouch mi napsal, že mi může dokázat, že onen článek psal biskup dr. Stejskal! (....).

Je jasné, že začalo proti mně tažení z ú. r. A při tom já jsem si byl vědom jen jediného, že jsem pro církev po čtyři roky pracoval do úmoru, takže jsem vlastně ani nežil, ale viny jsem si nebyl vědom žádné. Z různých známek pak soudím, že nejen mi nikdo za tu práci nebude vděčen, ale naopak, že bude nynějším vedením církve prohlášena za škodlivou pro církev! Zajímavé jsou zjevy doprovodné. Aniž mi kdo řekl o nějaké mé vině, byl jsem a jsem patrně od ú. r. pokládán za velkého viníka, neboť najednou se mi začali vyhýbat všichni, kdo patří k okolí patr(iarchy) a jsou nějak na něm závislí: Lomoz, Pícha atd. Když někdo jde ke mně do bytu, jde po špičkách a číhá na vhodnou dobu, aby nebyl viděn Kloubkem nebo Kopalem, nebo někým z jejich rodin. Vrátný koleje se chová tak, jako by mě neznal a dává znát svou povýšenost. Prostě svět se změnil tak, že bych nevěřil v možnost toho všeho, kdybych neviděl skutečnost toho před sebou.

Leč přišly věci ještě horší. Počátkem prosince, když už byly známy výsledky resystemizace v státní službě a už byla prováděna i jmenování podle ní, začal jsem se v ministerstvu starat o výsledky pro ČČS a zvěděl jsem, že pro ČČS nebyly na Husově fakultě systemizovány stolice žádné. To byla pro mne arci zpráva strašlivá.

¹⁰⁹ (-Fh-), Naše kolej, in: Palcát, týdeník národní církve československé diecése ostravské, roč. 9, č. 50/ 1930, s. 2; srov. též (-Fh-), Naše kolej, in: Přelom, roč. 1, č. 5/ 1930, s. 3 - 4. Vydavatelem Přelomu byl propagační odbor ÚR ČČSH pod vedením F. Práška.

Začal jsem se starat o to, jsou-li při té fakultě systemizovány aspoň ony dvě mimořádné stolice, které tam byly pro CČS systemizovány od r. 1925, resp. 1926. Zvěděl jsem, že ty byly dány Husově fakultě pro její potřeby na její žádost, když ú. r. odpověděla, že nemá zájmu na jejich obsazení. Šel jsem přirozeně hned do presidia k dr. Povolnému, tázat se, budu-li jmenován odb(orovým) radou též při resystemizaci, když jsem první na řadě jako nejstarší vrchní komisař po mnoho let. Dověděl jsem se, že jmenován nebudu, že vůbec nepočítali s mým návratem do ministerstva, ale za to bude jmenováno patnáct kolegů, mladších než já. To byly vesměs zprávy Jobovy a stejně jako v Bibli, šly za sebou jedna po druhé a jedna horší než druhá. To byla má odměna za práci mnoha let. Při tom však v ministerstvu ujišťovali, že vlastně systemizace míst pro CČS, jak to ministerstvo navrhovalo, dosud není vládou zamítnuta, ač ovšem není dosud také povolena. Půjde-li pryč církev za tímto svým požadavkem, nemůže vláda nevyhovět. Ano, půjde-li za ním církev! Já však mám dojem, že ú. r. si míst na fakultě ani nepřeje a zvl(áště) ne patriarcha. Když já ne, tedy nikdo! Mám dokonce obavu, že církev sama, resp. Prášek, nebo Sladký upozornili ministra Frankeho, předsedu personální komise v minist(erské) radě, aby požadavek církve nechal padnout.¹¹⁰ Ú. radě nejde o věc, o vysokoškolské vzdělání duchovních, ale její moc a její udržení. Pak ale je lépe, nemají-li neodvislých profesorů v církvi, kteří by měli autoritu, vliv na duch(ovenský) dorost a při tom byli proti dnešnímu vedení církve a jeho oligarchii a politice moci, jež je z tohoto světa. Jim je milejší seminářiček, kde si ustanoví k přednáškám své oddané lidi. Na vědě přece nezáleží, vždyť patriarcha stále opakuje bohoslovcům po svém zkroucené non doctus sed sanctus, t. j. poslušný a oddaný biskupu, diec. a ú. radě.¹¹¹ Je ovšem také možné, že vláda se zdráhá vyhovět návrhu MŠ(A)NO na systemizaci z toho důvodu, že je informována, že se z míst chce dělat zaopatřovací ústav pro biskupy.

Buď jak buď, pro mne, existenci mou i mé rodiny plynul z toho jediný závěr. Starat se o postavení v ministerstvu! A proto přerušit dovolenou a nastoupit a starat se o své jmenování při nejbližší příležitosti a zajištění pořadí podle práva. Hned jsem svou žádost uplatnil u dr. Povolného i u presidiálního šéfa dr. Klimeše a zdůraznil, že jsem nikterak tento svůj stav nezavinil, také jsem nikdy sám o dovolenou nežádal, nemohu tedy být poškozen.¹¹² Oba to uznali, ale nyní se už nedá nic dělat, návrhy na jmenování jsou již v minist(erské) radě. Slibují však, že počátkem nového roku budou další změny a že by pak se dalo vše napravit jmenováním se zpětnou platností. Žádal jsem také presid(iálního) šéfa, abych směl svou záležitost

¹¹⁰ FRANKE Emil (1881 - 1939), ministr jedenácté vlády Československé republiky.

¹¹¹ Non doctus sed sanctus (lat.) – ne učený, ale svatý.

¹¹² KLIMEŠ Richard PhDr., JUDr. (1884 - 1961), publicista, ministerský rada MŠANO.

přednést ministrovi, ale odpověděl mi, že to ministrovi sdělí sám. Později mi řekl, že ministr sám uznal, že bude třeba pro ČČS nějaké stolice přece zřídit. Leč s tím už nepočítám, myslím, že by mne ú. r. nyní ani už nenavrhl. Tak se situace utvářela!

Když jsme 10. prosince 1930 ukončili přednášky pro bohoslovce, oznámil jsem ministerstvu, že přerušuji dovolenou, ježto se nespĺnily předpoklady očekávané při žádosti o ni i při jejím udílení a že 15. pros(ince) nastoupím službu a že prosím o přidělení práce.

Když jsem patnáctého vskutku nastoupil, užasl jsem znova. Prý nemají pro mne dosud místa v žádném oddělení, nevědí, kam mne přidělit, mám zatím do konce roku zůstat doma a nastoupit až 2. ledna 1931. Jsem tedy nezaměstnaný! A jako všecko má dvě stránky, tak i toto. Bylo štěstím to prodloužení dovolené, poněvadž jsem mohl ošetřovat doma nemocné, jak se ještě zmíním. Chápu, že mne žádný šéf v minist(erstvu) nechce. Každý ví, že sloužím jen pro existenci, srdce mě táhne jinam a při nejbližší příležitosti odejdu. Je to tragické. Zde v církvi, kde mám kvalifikaci jako té doby nikdo jiný, pracovat nesmím, a musím se dřít tam, kde jiný tu práci lépe zastane! Jak to působí na mou náladu, je pochopitelné. Mám chvíle, kdy myslím, že to nevydržím a zešílím! (....)

V stálém vyrušování prosincovém jsem lupal chvíle, abych připravil čtvrté číslo druhého roč(níku) Nábož(enské) revue, které mělo do konce roku vyjít. Příspěvek jsem měl pouze od Kloubka, krátký, ani na tři str(any).¹¹³ Musil jsem vše napsat sám. Když pak jsem 22. pros(ince) odnesl do tiskárny poslední rukopis, dostal jsem od ú. rady dopis, že ona si vyhrazuje sama redakci čtvrtého čísla a žádá o materiál. Tedy i to poslední, co mi zbývalo, mi vzali! A na tom jsem si tolik zakládal. Nedávno napsal J. B. Čapek v Činu, že já s Náb(oženskou) revue reprezentuji v církvi vyšší myšlenkovou snahu a že na vývoji této snahy mnoho záleží.¹¹⁴ Ú. r. tedy tomu vývoji jako na posměch učinila konec! Jindy bych se byl tím velmi trápil, ale nyní jsem se již po všech ranách poslední doby stal téměř apatickým. Aby neřekli, že jsem jim odmítl příspěvky – myslím, že čekali takové gesto – ponechal jsem ú. radě k dispozici všechny své rukopisy. Žádal jsem pouze, aby mi vrátili nepoužité i použité a aby neuváděli v čísle mne jako redaktora, když jsem opravdu jeho redakci neměl.

Tak mi osud bral za poslední dobu jedno po druhém, co jsem pokládal za cenné. Nejsem si vědom, že bych mohl být za něco trestán. Jsem snad tím vším pro něco vychováván? Rozhodně končí se důležitá kapitola mého života. Nejen poměry a situace, ale i já jsem se stal jiným. Naučil jsem se touto tvrdou školou

¹¹³ KLOUBEK Vilém, Církevní příspěvky, in: Náboženská revue, roč. 2, č. 4/ 1930, s. 150 – 152.

¹¹⁴ ČAPEK Jan Blahoslav, Co s Církví československou, in: Čin, roč. 2, č. 1/ 1930, s. 37. „Církev československá potřebuje vzdělaných pracovníků: dnes její vyšší myšlenkovou snahu reprezentuje dr. Kovář s Náboženskou revuí - první ročník překvapil svou hodnotou - na dalším vývoji této snahy mnoho záleží.“

velmi mnohému. A hlavně tomu, že lidské úsilí a namáhání je marné a neznamená nic. Úsilná moje mnoholetá práce je obratem ruky zničena a smetena a zdá se dokonce, že bude prohlášena za škodlivou. Na diec(ezním) shromáždění pražském 28. prosince 1930 řekl patriarcha, že oni ukáží, jak byla kolej dříve řízena! Jsem nad tím vším stále jako u vyjevení a nechci všemu tomu věřit. Snad učiní ze mne ještě i zločince. A nikdo se neozve v můj prospěch. Teď vidím, jak jsem osamocen, poněvadž jsem vždy šel sám, bez ohledu na osoby, za tím, o čem jsem byl přesvědčen, že je pravdou, spravedlností, dobrem, královstvím Božím. Chce mi Bůh ukázat, že jsem neměl pravdu, či je to jen zkouška všecko? Jsem sražen z vrcholu, k němuž jsem se svou těžkou prací došplhal, aby mi bylo ukázáno, jakou nicotou je člověk? Abych znovu a znovu na sobě a jiných prožíval, že nespravedlnost a zloba na světě vítězí a spravedlnost je trestána a stíhána? Jak odpoví mi budoucnost, až jednou budu číst tyto řádky a jejich obsah? Tak bych pokračoval v spoustě dalších otázek, kdyby čas mne nenutil pokračovat ve vypisování událostí, které nezaznamenány se zapomínají.

Celý letošní můj rok byl zase rokem ustavičné a úmorné práce. Byla koncentrována především na kolej. Celý minulý stud(ijn)í r(ok) (1929/ 30) jsem přednášel dvanáct hodin týdně, mezi tím šest hodin základů biblického studia Starého a Nového Zákona, při čemž jsem si mnohé ujasnil a upevnil. Na konci stud(ijn)ího r(oku) jsem strávil mnoho dnů jen zkouškami. Bohoslovci, kteří minulého roku byli vysvěceni, měli z dosavadních nejvíce mých přednášek a měl jsem je rád, třeba byli mezi sebou úžasně nesvorní a přímo se nenáviděli přes všecko mé napomínání. S jedním z nich, Hýblem, jsem chodíval ve středu do Stromovky a mohl jsem přes něj nahlédnout blíže do poměrů mezi nimi.¹¹⁵ Letos mám jen sedm hodin přednášek, jak už řečeno. Minulého roku měli bohoslovci pětáctýřicet hodin přednášek týdně a nestěžovali si, ježto jsem jim stále ukazoval na to, že vlastně vyjdou za dva roky a že tedy musí se dvojnásobně napsat. A oni to rádi činili. Při prvé odborné zkoušce v červnu 1930 šlo to lépe, než v letech před tím. V poslední schůzi se ú. r. usnesla podle Č(eského) Z(ápasu) zmenšit počet letošních přednášek pro přetíženost bohoslovců, ač letos nemají ani třicet hodin. Je to tedy pouze záminka, aby mohli zmenšit, ne-li zrušit moje přednášky.

Když se Zeman ujal ředitelství, začal hned vařit pro bohoslovce snídani a teď po vánocích bude prý v koleji zas celé zaopatření. Pro pětapadesát bohoslovců se to nevyplácelo, pro osmnáct nynějších se to bude vyplácet! Mimo to bude prý po vánocích zcela nový režim, daleko větší přísnost. Musí prý dostat docela jiného ducha!

¹¹⁵ HÝBL Vilém ThDr. (1909 - 1981), vysvěcen 29. června 1930, duchovní CČSH, doktorát získal r. 1947 na HČEFB.

Minulého stud(ijního) r(oku) jsem měl od Velikonoc do konce sám všechny večerní promluvy, přečetl a vyložil jsem celé ev(angelium) Markovo a 1. Thes(a-lonickým). Také letos v říjnu do svého odchodu jsem měl sám všechny promluvy. Rozloučil jsem se s bohoslovci zcela prostě, hlavně jsem je vybízel, aby byli opravdovými duchovními, nebo aby toho raději nechali. Za ně poděkoval mi bohosl(ovec) Musil.¹¹⁶ Do prvního roč(níku) letos se přihlásilo pouze pět nových. Poměry v církvi nelákají mladé lidi, ač katolíci mají letos ve všech svých ústavech přírůstek. Od nastoupení Zemanova se mi bohoslovci, zdá se mi, vyhýbají. Aspoň ke mně nechodí. Když byl v Přelomu uveřejněn hanebný článek proti mně, cítili se i bohoslovci dotčeni a chtěli podat ú. radě přípis, aby se tak nepsalo.¹¹⁷ Zeman jim však vzkázal, aby toho nechali, že by mohli vyletět, že vyletěli větší páni!

Kolej byla i v minulém roce stálou mou starostí. Nemohl jsem prostě ničemu jinému žít. Myslíl jsem na ni a práce v ní přímo a doslovně ve dne i v noci. Za celý rok jsem nešel do zábavy, poněvadž pro mne, pro stálé myšlenky na kolej a přednášky, žádná zábava nebyla zábavou, ani biograf. Nebylo pro mne ani rodiny. Po obědě jsem hned chodil na procházku a před čtvrtou hod(inou) zase jsem již seděl v ředitelně, nebo měl přednášky. Pro děti jsem měl vlastně chvíli jen od 7 – 8 h. večer, před spaním. A žena, chudák, to odnášela nejhůře, s ní jsem nikam nemohl, ta léta jsme prostě nežili.¹¹⁸ Žena to snášela s podivuhodnou silou, jen mi stále říkala, že se dřou a nic z toho nemám. Zdá se, že se dívala ještě příznivěji, než je tomu ve skutečnosti. Zdá se, že ze všeho bude spíše škoda a že to bude prohlášeno za špatné a církvi škodlivé!

Druhou mou starostí byla Nábož(enská) revue. Věnoval jsem jí také mnoho a měl jsem radost, když s ní byla spokojenost. Byla však projevována z kruhů mimocírkevních spíše než z církevních. Vskutku, nestalo se mi za celé ty dva roky, abych dostal z kruhů duchovních ČČS o revue ať projev souhlasu, ať nesouhlasu. Byl jsem prostě osamocen. Žena říkala, že jsem všem v té církvi spíše překážkou. Oni že chtějí církev malou, všecko podle svých malých měřítek a já jsem pro ně příliš vysoký. Oni to nechtějí a je jim to nepříjemné. Oni prý jsou s církví spokojeni, jaká je a je jim nepříjemné slyšet, že má být jiná, a jaká má být.

Když začala vycházet Idea, časopis učitelů nábož(enství) ČČS, za redakce Roháčkovy, začal jsem i tam přispívat. Také do Věstníku mládeže ČČS napsal jsem řadu článků. Na počátku roku je i v Č(eském) zápase řada mých článků.

¹¹⁶ MUSIL Jaroslav (nar. 1909), duchovní ČČSH.

¹¹⁷ (-Fh-), Naše kolej, in: Přelom, roč. 1, č. 5/ 1930, s. 3 – 4. Vydavatelem periodika byl propagační odbor při ÚR ČČSH pod vedením F. Práška.

¹¹⁸ KOVÁŘOVÁ Helena, roz. Brožová (nar. 1892), manželka F. Kováře.

V březnu byly oslavy osmdesátých narozenin Masarykových a já jsem měl v koleji cyklus čtyř dlouhých přednášek o poměru CČS k Masarykovým názorům o náboženství. Přednášky mi daly mnoho práce, ale za to prostudoval jsem celého Masaryka a získal pro celý život. Přednášky byly veřejně přístupné a jediné v církvi o Mas(arykovi), ale mimo bohoslovce byla účast nepatrná.¹¹⁹ I tu jsem viděl, jak jsem osamocen, ale ovšem také Masaryk v CČS. Přednášek či materiálu k nim chtěl jsem využít k většímu spisu a vyrovnání s Masarykem Hromádkovým. Za nynější situace zdá se to arci vyloučeným. Do přednášek ani jednou nepřišel patriarcha, ač byl vždy doma. Bylo to večer a ač je pořádala ú. rada, aniž mi arci za ně co dala, nebo jen poděkovala! K těm přednáškám se nabízel dr. Uhlíř, ale chtěl za jednu po 250 Kč!¹²⁰

Tento rok dostal jsem se také k jedné zajímavé práci mimo CČS. Letos slavila také YMCA deset let své činnosti v čsl. republice. Američané, kteří ji z velké části financují, chtěli vědět, stojí-li to za to, nejsou-li to vyhozené peníze a zřídili tzv. mezinárodní výbor pro vědecký výzkum YMCA. Tento výbor byl desetičlenný, složený z Čechů i Němců, znalců různých oborů veřejného života, pokud se v něm YMCA uplatňuje. Já jsem byl do výboru pozván jako znalec církvi. Zdá se, že to bylo na doporučení prof. Rádl. V tomto výboru jsem pracoval velmi rád, ač práce trvala několik měsíců a byly skoro týdně schůze. Výsledkem byla naše zpráva do Ameriky asi o třech stech stranách. Seznámil jsem se podrobně nejen s prací YMCA, což stojí za poznání samo o sobě a velmi mne obohatilo. Ale hlavně také blíže s prof. Ráblem a Hromádkou, tedy osobnostmi, s nimiž styk není nikdy bez užitku.¹²¹ V červnu jsme měli schůzi dvoudenní v letním táboře YMCA u Kácova na Sázavě, kam se mnou jela i žena a kde bylo velmi příjemně, ač jsme tam udělali kus práce.

Výsledkem mého seznámení s YMCA bylo, že jsem byl na červnovém sjezdu zvolen do ústředního výboru, který pak mne zase zvolil do komise pro stanovení programu YMCA na příští desetiletí.¹²²

¹¹⁹ MOC František, Z přednášek F. Kováře o Masarykovi a jeho náboženství, in: Svoboda svědomí, roč. 3, č. 3 - 4/ 1930, s. 29 - 32; č. 5 - 6/ 1930, s. 57 - 61; č. 7 - 8/ 1930, s. 79 - 81; č. 9 - 10/ 1930, s. 102 - 104; roč. 4, č. 1 - 2/ 1931, s. 9 - 11; č. 3 - 4/ 1931, s. 31 - 34. Kovářovy přednášky přepsal farář František Moc (1909 - 1978).

¹²⁰ UHLÍŘ Antonín (1882 - 1957), profesor Československé obchodní akademie v Praze, sociolog, překladatel z francouzštiny, politik Československé strany národně socialistické, z níž řada osobností měla k CČSH blízko.

¹²¹ HROMÁDKA Josef Lukl prof. PhDr. ThDr. (1889 - 1969), čs. evangelický teolog; RÁDL Emanuel (1873 - 1942), čs. biolog, filosof.

¹²² Výroční sjezd YMCA se konal 31. května a 1. června 1930 v Hradci Králové. Sjezdy se konaly jednou ročně, schvalovaly zprávy ústředních funkcionářů, uzavíraly činnost za uplynulý a připravovaly činnost na následující rok. Ústřední výbor tvořilo sedmadvacet členů, schvalovaných výročním sjezdem.

Dalším výsledkem bylo, že jsem byl pozván, abych přednášel na letošní prázdninové konferenci akademické YMCA v Litomyšli na téma Stav dnešního bádání o Ježíšovi. Přednáška stála dosti práce. Mohl jsem ji (z)pracovat teprve v prvních dnech července, po odchodu bohoslovců a to také bylo příčinou, že jsem nenalezl kdy, abych do této knihy zaznamenal počátkem července události, ač jsem stále doufal, že k tomu naleznu chvíli.

Děti jsme měli již v Masečíně a žena s Vlastou Suchánkovou byly se mnou v Litomyšli. Bylo tam také asi deset našich bohoslovců a dva duchovní, Kavan a Dlattla.¹²³ Zdrželi jsme se tam od 8 - 11. července. Moje přednáška vyšla v třetím čísle Nábož(enské) revue.¹²⁴

Z Litomyšle jsme všichni tři jeli do Liptovské Osady na Slovensko, kde byl prvý letní tábor mládeže ČČS, pořádaný moravským diec(ézním) svazem (Jednot mládeže ČČS) za vedení litovelského prof. Ondrouška a duchovního Dokoupila.¹²⁵ Prvý týden byl tzv. vůdcovský kurs, který já jsem řídil. Měl jsem denně přednášky a to za různých příležitostí, někdy velmi romantických. Buď ve sboru tamní nábož(enské) obce, nebo v přírodě u říčky Revúca, nebo jednou – to nejkrásnější kázání horské - na svahu horského hřbetu Malých Tater, ve výši 1700 m(etrů), kde jsme seděli ve vysoké trávě tváří proti slunci, takže jsme byli všichni do černa opálení za chvíli. Kraj je v Osadě překrásný. Bohužel jsme měli velmi špatné počasí, deštivé a studené. Na dva dny jsme si vyjeli také do Vysokých Tater. Byli jsme na Štrbě, lezli po horách (Ostrva) a spali, či nespali, po cikánsku v hotelu Kamzík pod Slavkovským štítem za bouře. Byly to krásné dny, ale rušené nemocí ženinou. (...)

Na konec se vracím zase k poměrům církevním. Dnešní vedení církve má vžitý starý římskokatolický pojem církve a ten chce uskutečnit násilnickou oligarchií, zcela proti ideji ČČS, demokratické, se svobodou svědomí. Právě proto, že to odporuje ideálům, které ČČS od počátku hlásala je všeobecná nespokojenost s dnešním stavem církve, která (se) může rozrůst v následky velmi neblahé. Hovořival jsem o poměrech s mnoha vážnými muži. Všichni souhlasili, že je nutno se ozvat a začít nový směr, uskutečňovat ideu ČČS, jak se jevila v počátcích. I evangelíci mají zájem na tom, aby u nás začaly jiné poměry. Jen proto byly jistě psány články dr. Bartoše v Kostnických jiskrách.¹²⁶ Ale dnešní vedení církve a hl(avně) patriarcha řeší vše násilnou metodou, žaluje a dosahuje z formálních důvodů odsouzení. Duchovní

¹²³ DLATTLA Bohumil (1905 - 1985), duchovní ČČSH; KAVAN Bernard (nar. 1901), duchovní ČČSH.

¹²⁴ KOVÁŘ František, Stav dnešního bádání o Ježíšovi, in: Náboženská revue ČČS, roč. 2, č. 3/ 1930, s. 97 - 117. Předneseno 9. července 1930.

¹²⁵ DOKOUPIL František (nar. 1901), duchovní ČČSH; ONDROUŠEK Bohumil, středoškolský profesor, klasický filolog, laik ČČSH.

¹²⁶ BARTOŠ František M., Krize ČČS I. – IV., in: Kostnické jiskry, roč. 12, č. 24/ 1930, s. 193 – 194, č. 28 - 29/ 1930, s. 223, č. 36/ 1930, s. 264 – 265, č. 50/ 1930, s. 376.

a většina funkcionářů v diec(ézních) radách i radách starších jsou závislí na vedení finančně, buď osobními platy, nebo stavebními a jinými subvencemi a proto drží s ním. Duchovnímu, který by se opovážil ozvat se prostě zastaví dotace. V tisku církevním se neotiskne nic, leč co lichotí vedení. Svobodný a neodvislý tisk se umlčí tím, že se mu podkládají nejhorší úmysly. Došlo to tak daleko, že dnes je nutno se uchýlit do Husovy ligy a psát anonymně jako před dvanácti lety do Práva národa. A tehdejší jenišovický farář odstřeluje nyní jako patriarcha ty, na jejichž slova tehdy nedočkavě čekal!¹²⁷ Oposice pak a hl(avně) Husova liga nekritickou kritikou, oposicí bez programu a bez rozvahy jen vlastně podporuje režim vedení a znemožňuje i zdravou kritiku všecku. Je to stav, že se nezdá z něho možné žádné východisko. Snad je to řízení Prozřetelnosti ukázat na ubohosti CČS, jak odsouzeníhodné je každé církevnictví, ale hlavně církev, která je pouhým spolkem a ne úsilím o království Boží na zemi. Byli jsme si v Praze dobře vědomi, že se musí něco stát a upozorňovali nás na to také Čeští bratří.¹²⁸ Avšak před sčítáním lidu 1. prosince 1930 nechtěli jsme nic podnikat, poněvadž by vedení každý případný nezdar svedlo na kritické hlasy, jako zakázalo mou brožuru Deset let proto, že prý nám škodí před sčítáním. Ale po sčítání jsme již otálet nesměli.¹²⁹

Sešlo se nás několik již po několikrát během prosince u Dlouhého-Pokorného v bytě a radili jsme se o tom, co dělat a jak dělat. Byli vždy přítomni Spisar, Plechatý, Halbhuber, Dlouhý-Pokorný a já, s počátku i Lemberk, později také Vápeník a Kalous.¹³⁰ Za hlavní věc jsme uznali mít vhodný tisk. S Lemberkem jsme ujednali, že nám předá Husovu ligu a že ji přeměníme v časopis pozitivní práce nábožensko mravně výchovné s kritikou jen jako doprovodem nepodstatným.¹³¹ Ale po diec(esním) shromáždění pražském jsme uznali, že je Husova liga potřebná jako silný oposiční tabák, že však vedle ní musíme vydávat čistě kladný list, snad Nový zápas, list pro duchovní obrození v CČS. Sestavujeme zatím kruh spolupracovníků a doufáme, že se dostaneme k tvořivé práci vychovávat v nové ideji CČS.¹³² Nalezli

¹²⁷ Gustav A. Procházka působil v Jenišovicích jako farář CČSH v letech 1920 - 1923.

¹²⁸ Je míněna ČCE.

¹²⁹ Druhé československé sčítání lidu (k 1. prosinci 1930) se konalo dle zákona č. 47/ 1927 Sb. K CČSH se přihlásilo 779 672 osob.

¹³⁰ Na konci listopadu 1930 došlo v Praze k setkání zástupců různých oposičních proudů v CČSH. Pozvání přijal i F. Kovář a zúčastnil se tohoto setkání v bytě faráře Emila Dlouhého Pokorného v Praze 27. listopadu 1930. Mezi účastníky nalezneme i Františka Kalouse, Václava Lemberka, Jaroslava Halbhubera, Františka Plechatého, Aloise Spisara a řadu dalších; KALOUS František prof. (1881 - 1965), duchovní CČSH; PLECHATÝ František (1884 - 1978), přední laický pracovník CČSH; VÁPENÍK František, berní tajemník, laik CČSH.

¹³¹ Periodikum sdružení Husova liga vycházelo 1928 – 1931.

¹³² HARTL Antonín, Sněmování československé církve, in: Sobota, roč. 2, č. 14/ 1931, s. 267 – 268. Nejbližším spolupracovníkem F. Kováře se v této době stal dr. A. Hartl (1885 - 1944), publicista, překladatel, laik CČSH. Jeho článek (věnovaný 2. zasedání 1. sněmu CČSH na jaře 1931) dokládá, jak si jejich názory na směřování

bych tu zase naději v budoucnost, kterou jsem již ztrácel a se mnou mnozí jiní. Je to poslední pokus. Nenalezneme-li ohlasu v církev(ní) veřejnosti – a to není vyloučeno – pak je všecko lidské dílo marné.

Košíře, V Cibulkách 406

31. prosince 1935

Pokračuji po uplynutí pěti velmi těžkých let života a po prožití věcí, jichž bych si už nepřál prožívat znovu, ale které bych si přál mít vypsány pro poučení a výstrahu svým dětem i jiným. Poznámky o nich činil jsem si v MŠ(A)NO a do diářů všech těchto pěti let.

Co toto pokračování piši, jsem již mimořádným profesorem Husovy fakulty, avšak pro vědu novozákonní pro ČČS. President republiky T. G. Masaryk jmenoval mě dekretem ze 7. listopadu 1935.¹³³ Svě služby jako odborový rada MŠ(A)NO jsem byl zproštěn koncem listopadu 1935.¹³⁴ Od 1. prosince 1935 jsem nastoupil na fakultě, 9. prosince jsem měl zahajovací přednášku na téma *Idea království Božího* a pak jsem týden měl přednášky do začátku vánočních prázdnin.¹³⁵ (...)

12. října 1931 odstěhovali jsme se z domu vedle koleje sem na periferii, bylo to nutné z důvodů finančních.¹³⁶ Smířil jsem se s tím nerad, žena sem šla velmi nerada, ale zvykli jsme tu. Dětem zahrádka a pobyt na zdravém vzduchu šly velmi k duhu a nyní na stěhování nepomýšlíme. Žijeme tu za větrem, a když jsem měl jistotu o jmenování profesorem, uznal jsem za nutné zřídit si sem telefon, ježto

CČSH i její školskou politiku byly blízké. Jako Kovář, i Hartl hodnotil opoziční aktivity Husovy ligy jako v mnohém spolkové a politikářské, kritizoval snahu vedení CČSH budovat v době hospodářské krize vlastní bohovědný ústav, místo přijetí profesorských míst na Husově fakultě. Oproti povrchnímu pochopení cílů CČSH usiloval o její hlubší teologickou a duchovní orientaci; srov. též O československé církvi, in: Kalich, roč. 15, č. 4/ 1931, s. 64. Anonymní sloupek v periodiku ČČE, seznamující s Hartlovým článkem, dokládá ekumenickou ozvučnost dobové situace v CČSH.

¹³³ Tomáš G. Masaryk - MŠANO, jmenovací dekret Františka Kováře mimořádným profesorem novozákonní vědy pro ČČS na Husově fakultě ze 7. listopadu 1935, NA, fond MŠK - osobní spis Františka Kováře, karton 93. President Masaryk abdikoval 14. prosince 1935.

¹³⁴ MŠANO - Františku Kováři, oznámení započtení služební doby z 27. prosince 1935, čj. 152787/ 35, NA, fond MŠK, Osobní spis František Kovář 1919 - 48, karton 93.

¹³⁵ KOVÁŘ František, Pozvánka na nástupní přednášku 9. prosince 1935, Archív rodiny Františka Kováře, neinventovaný fond Františka Kováře. 9. prosince 1935 přednesl nový mimoř. profesor ve velké posluchárně Husovy fakulty ve 2. poschodí Klementina svou nástupní přednášku *Idea království Božího*. Z MŠANO se jí jménem ministra kultury a národní osvěty Jana Krčmáře zúčastnil ministerský rada dr. Antonín Dvořák. Za UK byl přítomen rektor, historik prof. Gustav Friedrich, z CČSH biskup Stanislav Kordule a fakultní kolega přednášejícího prof. Alois Spisar. Z SKF se dostavili JUDr. Josef Dvořák a Jaroslav Halbhuber. Z kruhů blízkých patriarchovi Procházkovi přednášku navštívil dr. František Maria Hník; KRČMÁŘ Jan (1877 - 1950), ministr školství a národní osvěty v patnácté československé vládě tzv. česko - německé koalice.

¹³⁶ Stav osobní. Seznam přednášek, studijní rok 1938/ 39, HČEFB, Praha 1938, s. 5. Kovář s rodinou bydlel v Praze Košířích v ulici V Cibulkách 406/5.

jinak bych byl úplně odříznut od světa a neměl styků s lidmi, s nimiž se stýkat musím.

První léta z uplynulého pětiletí prožívali jsme za velmi těžkých finančních poměrů. Do konce června 1931 jsem měl ještě malý vedlejší příjem za přednášky v koleji. Když pak ty přestaly, aniž mi to kdo oznámil, nebo dokonce poděkoval, měli jsme pouze příjem vrchního komisaře. Dva dlouhé roky trvalo, než jsem se domohl toho, abych byl jmenován odborovým radou, a celou tu dobu jsme žili velmi těžce, nebylo ani na nejnужnějši a trpěli jsme všichni. Počátkem r. 1933 jsem byl jmenován odborovým radou, nastalo trochu zlepšení a to pak pokračovalo, čím více jsem v ministerstvu osvědčoval své schopnosti, svědomitost, píli a přesnost.¹³⁷ Časem jsem se stal členem Filmového cenzurního sboru při ministerstvu vnitra, členem profes(orského) sboru Státní školy knihovnické, hlavním redaktorem České osvěty a konečně i členem Filmového poradního sboru při ministerstvu obchodu.¹³⁸ To vše bylo spojeno s příjmy a tak při odchodu z ministerstva jsem měl stálého vedlejšího příjmu vedle platu 1075 Kč měsíčně, k čemuž přistupovaly honoráře za příspěvky v České osvětě, za zkoušky na Stát(ní) škole knihov(nické) aj.¹³⁹ Proto, když šlo o moje navržení na Husovu fakultu, prohlásil jsem v ústř(ední) radě, že bych mohl přijmout jen řádnou profesuru vzhledem k dosavadnímu svému platu. Když se však potom ukázalo, že zatím se nedá dosíci toho, aby druhá řádná stolice, systemizovaná pro CČS na Hus(ově) fak(ultě), byla již nyní uvolněna, uvolil jsem se přijmout i stolicí mimořádnou, ale s podmínkou, že nebudu finančně poškozen. Proto se ústř. rada rozhodla vyplácet mi vyrovnávací přídavek 1075 Kč měsíčně tak dlouho, dokud nebudu jmenován řádným profesorem. Částka se však zmenší o to, co budu mít po Novém roce na odměně za redakci Nábož(enské) revue, které se Spisar vzdal a která tedy zase po letech přejde na mne.¹⁴⁰

¹³⁷ Vláda, in: Příloha Věstníku MŠANO, roč. 15, č. 3/ 1933, s. 41. Jmenování zařadilo Kováře do 4. stupně platové stupnice.

¹³⁸ Knihovnický časopis Česká osvěta vycházel 1904 - 1948; Filmový poradní sbor, zřízený vyhláškou ministra průmyslu obchodu a živností z 14. listopadu 1934 (č. 131126/ 1934 o úpravě dovozu osvětlených filmů kinematografických) měl významné postavení v cenzurním procesu. Každý dovozce filmu jej musel na vlastní náklady předvést tomuto sboru a ten rozhodl o udělení dovozního povolení. Až pak následoval běžný cenzurní proces. I do něho F. Kovář vstupoval jako člen Filmového cenzurního sboru ministerstva vnitra. Ten byl r. 1919 sestaven ze zástupců řady ministerstev, včetně MŠANO. Sbor posuzoval vhodnost, či nevhodnost filmu z hlediska politického a mravního pro veřejné promítání.

¹³⁹ MŠANO - Františku Kováři, dopisy z 10. prosince, čj. 152838/ 35, 153268/ 35, 153269/ 35, Archiv rodiny Františka Kováře, neinventovaný fond Františka Kováře. Vedle mzdy úředníka MŠANO měl ztratit měsíčních 300 korun za odpovědné redaktorství České osvěty, 175 korun za přednášky na Státní škole knihovnické, 200 korun za činnost filmového cenzora, 400 korun za účast na předvádění filmů. Celkem se jednalo o měsíčních 1075 korun.

¹⁴⁰ ÚR CČSH - Františku Kováři, Pověření k redaktorství Náboženské revue CČS z 6. prosince 1935, čj. 5858/ 35, Archiv rodiny Františka Kováře, neinventovaný fond Františka Kováře.

Práci úřednickou jsem vždy pokládal za existenční nutnost, za prostředek výživy pro sebe a rodinu. Avšak konal jsem ji poctivě a svědomitě, jak jsem dovedl. Ministr školství dr. Krčmář mi také ve zprošťovacím dekretu vyslovil díky za výtečný výkon služby v ministerstvu. Těch téměř celých pět let služby v lidovýchovném oddělení mi však také „sedělo“. Byla to práce pro mně nejbližší a některé její úseky jsem vykonával velmi rád. Měl jsem tam mimořádně příznivé podmínky pro práci. Mým bezprostředním přednostou byl vrch(ní) odb(orový) rada Ant(onín) Matula, který, když poznal mou práci, mi ponechával úplnou volnost.¹⁴¹ Jako jeho zástupce jsem brzy poznal a zvládl agendu celého oddělení a vlastně jsem ji řídil já, Matula vždy schvaloval má opatření a podepisoval vše. Finanční věci jsem rozhodoval já suverénně, ideové téměř také, personální úplně. Musím vůbec říci, že jsem v ministerstvu našel nejlepší kolegiální a v poměru k představeným, ani k podřízeným, jsem nikdy neměl nejmenších nesnází, ani nepříjemností. Po všechna tato léta jsem měl kvalifikaci výtečnou. První rok jsem seděl v pokoji s kolegou, ale pak jsem měl vlastní místnost. Poslední dva roky překrásný velký pokoj na Maltézském nám(ěstí) s jedinečnou vyhlídkou na Hrad a s nábytkem, který přede mnou měl sekční šéf Mlčoch.¹⁴² Když bylo rozhodnuto o mém odchodu na fakultu, viděl Matula, že mu přestane klidné úřadování, při němž jsem vlastně já vše vedl. Ztratil zájem na lidovýchovném oddělení a zatím co před tím přes agrární stranu usiloval o to, aby se mohl stát ministerským radou jako přednosta tohoto oddělení, nyní využil situace a dal se přeložit do jiného oddělení pod záminkou, že tam je přednostenské místo systemizováno v druhé platové stupnici a že tam bude minist(erským) radou bez obtíží.

Odcházeli jsme tedy současně oba z lodi, kapitán i první důstojník. Kdybych tam byl zůstal, byl bych se stal přednostou lidovýchovného oddělení a dostal se do třetí plat(ové) stup(nice), čili byl bych měl plat řádného profesora dřív jako úředník, než ho dosáhnu na fakultě. Nelituji však, ač žena by byla raději viděla toto řešení. Pro mne však jmenování na fakultu mělo jiné výhody, velmi závažné, třeba finančně neznamena zlepšení, ale spíše zhoršení. Jsou tu však jiné věci, třeba snad imponderabilia.¹⁴³ Především to znamená mou rehabilitaci jako vědeckého pracovníka, nutnou po tom osudném mém omylu s docenturou na filozofické fakultě.¹⁴⁴ Tím je uznáno, že vědecky pracovat dovedu a že tehdy to byl omyl.

¹⁴¹ MATULA Antonín (1885 – 1953), středoškolský profesor, lidovýchovný pracovník, literární historik, prozaik, vrchní odborový rada V. odboru Národní osvěta (věda a umění, lidová výchova) MŠANO.

¹⁴² MLČOCH František JUDr. (1875 – 1938), ministerský rada MŠANO, věnoval se střednímu, vysokému a menšinovému školství v ČSR, podílel se na organizaci slavistiky na Karlově univerzitě.

¹⁴³ Imponderabilia, nepostizitelné okolnosti.

¹⁴⁴ KOVÁŘ František, Prohlášení profesorskému sboru FF UK v Praze z 6. října 1924, FF. č. 83/ 1924 - 25, AUK, osobní spis Františka Kováře inv. č. 398. Na FF UK se Kovář veniae legendi vzdal.

Toho omylu chtěli nepřátelé užít k zmaření jmenování u presidenta republiky, když už návrh kladně prošel ministrem školství i vládou republiky, učiněn ovšem prof(esorským) sborem Husovy fakulty. Ale Masaryk přes to jmenování provedl.¹⁴⁵ Bylo to poslední jeho jmenování vysokoškolského profesora. Za měsíc po něm rezignoval pro stáří na úřad presidenta republiky. Znamenalo to dále moji rehabilitaci v ČČS, která mne k jmenování navrhla r. 1930, ale nenavrhla mne, když začala nové jednání s Hus(ovou) fak(ultou) v r. 1934, kdy navrhla pouze Spisara a ne už mne, ač 1930 jsme byli navrženi oba.¹⁴⁶ R. 1934 jsem však já byl v církvi ještě psanec a se mnou všichni stejně smýšlející, seskupení ve Společnosti ThDr. Karla Farského, v jejíž čelo mne jako předsedu zvolili.¹⁴⁷ Moje jmenování na fakultu znamenalo tedy také vítězství Společnosti a ovšem – což je nejdůležitější – vítězství jejího směru, snah a zásad, jež jsou opakem směru, který dosud ovládá vedení církve, hl(avně) patriarchy Procházky. Moje jmenování znamenalo vítězství pokroku, svobody, práva a spravedlnosti v ČČS. Ve mně byly soustředěny síly tímto směrem pracující. Nešlo už jen o mne, ale o vše, co jsem ztělesňoval jako vůdce tzv. oposice v církvi za poslední léta. Pro mne osobně to neznamenal zmenšení, ale spíš ještě zvětšení práce, ač ovšem musím uznat, že je mi tato práce milejší a víc mi „sedí“, než práce v úřadě, k níž jsem nikdy srdcem přilnout nemohl. A last not least myslím, že to bude takto lepší pro rodinu a děti.¹⁴⁸ V poslední době mě práce úřednická přespříliš zabírala času. Od ½ 8 do ½ 3 denně v ministerstvu, ale téměř denně také zapřažení odpoledne a večer. Buď knihovnická škola, nebo filmová cenzura, nebo předvádění filmů pro poradní sbor, které trvalo od pěti do jedenácti h(odin) večer.¹⁴⁹ Domů nebylo možno pro vzdálenost za přestávky dojíždět a tak se stávalo, že jsem doma obědval a večerel pouze v sobotu a v neděli, jinak jsem denně odcházel ráno v 7 h(odin) a vracel se kolem jedenácté v noci, kdy už vše spalo. Nebylo čas učit se s Helou a se Slávkem, starat se o jejich výchovu, což

¹⁴⁵ President, in: Příloha Věstníku MŠANO, roč. 17, č. 12/ 1935, s. 313. F. Kovář byl jmenován mimoř. profesorem vědy novozákonní pro ČČSH na HČEFB.

¹⁴⁶ 11. dubna 1934 ÚR ČČSH rozhodla o návratu ČČSH na Husovu fakultu. Bylo navrženo jmenování A. Spisara řádným profesorem pro systematickou teologii; Ministr, in: Příloha Věstníku MŠANO, roč. 17, č. 3/ 1935, s. 43; President, in: Příloha Věstníku MŠANO, roč. 17, č. 5/ 1935, s. 53. Periodikum MŠANO pak informovalo o udělení titulu ThDr. h.c. A. Spisarovi i jeho jmenování řádným profesorem systematické teologie pro ČČSH na HČEFB.

¹⁴⁷ KOVÁŘ František, Dílo jeho pera, in: POKORNÝ František (ed.). Sborník dra Karla Farského, TND ČČS, Praha 1928, s. 106 - 122. Farskému věnoval Kovář příspěvek, který nejde cestou podílu na vytváření povrchního kultu prvního patriarchy.

¹⁴⁸ Last not least. Poslední, nikoli nejméně platný. Anglický citát z Julia Caesara (III., 1) a Krále Leara (I., 1) W. Shakespeara.

¹⁴⁹ Ministr, in: Příloha Věstníku MŠANO, roč. 17, č. 6/ 1935, s. 78. Na sklonku svého působení v MŠANO byl F. Kovář jmenován členem zkušební komise pro státní zkoušky při Státní škole knihovnické v Praze. Své další životní směřování mohl proto spojit s ministerstvem.

bylo ztíženo ještě tím, že ani žena to nemohla dělat pro chatrné zdraví. Cítil jsem v poslední době stále více neudržitelnost toho stavu, ale neviděl z něho vyhnutí a vskutku ho také nebylo, kdybych byl v ministerstvu zůstal. Hledění do filmů po celé hodiny denně ničilo také moje oči. Nevycházel jsem po celý rok ze zánětu oční sliznice. Poněvadž pak stravování v hostinci bylo velmi drahé a nad to žaludku na delší čas nesnesitelné, brávil jsem si oběd sebou, ovšem jen studené maso od minulého dne, nebo uzeniny a to nebylo nijak k prospěchu mého zdraví. Víím, že začínám-li v sedmačtyřiceti letech kariéru vysokoškolského profesora, nemohu dokázat žádných divů, ale doufám přece v nějakou práci. A kdyby už nebyla vel(i)ká, myslím, že stačí to, co jsem uvedl, že nemusím litovat, že k tomu došlo. Naopak, že tomu musím být rád a vděčen. Ztráta jen jedné věci mi bude nepříjemná. Jako vedoucí redaktor České osvěty měl jsem přístup k veškeré knižní produkci a vybral jsem si cokoli, co se mi zalíbilo pro svou četbu a psaní referátů a pro četbu ženě i dětem. Přečetl jsem za ta léta na sta knih, napsal spousty referátů, je jich ode mne v každém čísle ročníků z těchto let několik. Vybíral jsem si nejen knihy naučné, ale také nejlepší díla beletristická, ne-li k psaní posudku, aspoň k přečtení. Přečetli jsme se ženou za ta léta nejlepší literární novinky a zažili jsme nad těmi knihami nejkrásnější chvílky života, zvláště v klidu v Masečíně v době dovolené, na kterou jsme vždy vozili balíky knih. To mi nyní bude chybět a bude nutno hledat místo toho náhradu. Ztrátou také je, že už nebude volných lóží v Národním a Stavovském divadle, jichž jsme také dosti za ta léta užili. Žena se domnívá, že snad těžko oželím ztrátu filmů, ale tato ztráta mě nebolí, třeba to bylo také někdy pěkné, vidět nové skvělé filmy a mít za to ještě zapláceno. Takových filmů je však málo. Dětem jsem musel vždy ráno při snídani vypravovat o všech filmech, které jsem viděl a radil, na které filmy mají oni jít.

Že by k mému jmenování na Hus(ovu) fak(ultu) mohlo dojít, netroufal si nikdo v březnu 1935 ještě ani doufat. Vedení církve mne všude vykřičelo jako škůdce a nepřítel CČS. Ovšem to všechno se jen šušovalo od ouška k oušku, nikdy ne otevřeně a veřejně. Mně nikdy nikdo nic nevytkl, ani nedokázal. Byl jsem zostuzen, ale sám jsem o tom nevěděl. Jen výsledky mi to ukazovaly. Vzali mi řízení revue i edice Blahoslav, přednášky v koleji, členství ve zkušebních komisích. Byl jsem dán mlčky a tajně, bez soudu a možnosti obhajoby, do klatby a stal jsem se z vůle lidí, kteří měli špatné svědomí vůči mně, nepřítelem církve č. 1. Z mých bývalých přátel někteří přešli k vedení, jiní odešli vůbec ze všeho, nebo se stranili. Ale snad právě to nepřátelství proti mně projevované pudilo zas jiné lidi ke mně. Zatím co jedni se báli mne potkat a vyhnuli se setkání rychlým úprkem přes ulici, nebo strnulým prohlížením výkladní skříně, zatím co setkání se mnou, nebo dokonce vyhledávání mne, bylo pokládáno od vedení církve za akt oposice a nepřátelství vůči vedení,

kteřé samo sebe ztotožňovalo s církví, jiné to ke mně pudilo. Stával jsem se krystalizačním bodem, kolem něhož se shromažďovalo vše, co bylo právem nespokojeno se stavem a poměry čl. církve. Zprvu jsme se jen scházeli k přátelským hovorům, ale r. 1933 jsme utvořili Společnost ThDr. (Karla) Farského. Při ustavující schůzi jsem měl programovou přednášku a byl jsem zvolen předsedou. Vedení církve to vzalo jako vypovězení boje a rozhlašovalo, že je to na rozbití církve, že chceme zakládat novou církev. Prvý rok jsme pořádali přednášky s debatami, na nichž jsme si vyjasnili stanovisko a názory a vytvořili pevné těleso, které ví, co chce. Když jsme tak našli pevný bod i měřítko, začali jsme v r. 1934 vydávat Zprávy Společnosti Dr. Farského, v nichž jsme už přešli v kritiku poměrů v CČS.¹⁵⁰ Vedení nám dávalo samo látky víc, než jsme potřebovali, svými chybami a diletantismem. Byla to nešťastná soukr(omá) Vysoká škola bohovědná, hospodaření bankrotářská, fašistické metody a mnoho jiného. Naše Zprávy otevíraly lidem oči a stali jsme se jedněm odpovědnými nepřáteli církve, druhým jedinou její nadějí a záchranou. Od ledna 1935 jsme začali vydávat nový měsíčník Nový zápas, došlo k uskutečnění myšlenky, kterou jsem chtěl provést již koncem r. 1930.¹⁵¹ Zahájili a obnovili jsme zápas o svobodu ducha v CČS o svobodu projevu, demokracii a obnovu principů, z nichž církev vyšla. Ještě 15. března 1935 na schůzi výboru Ústředního svazu Jednot mládeže patriarcha prohlašoval, že jako smetli Lemberka a Husovu ligu, smetou i Kováře a Spol(ečnost dr. K.) Farsk(ého). Myslím však, že tehdy už mluvil silácky, poněvadž cítil svou prohru. To jsme už vydali Modrou knihu teorie a praxe a většina mládeže v církvi se za ni postavila.¹⁵² Vedení církve počalo cítit, že ztrácí důvěru a lidi. Zatímco v Dejvicích nebylo návštěv, v mé kanceláři v „dolní konsistoři“ se návštěvy stále víc množily, takže jsem se někdy celé dny nedostal k úřadování.¹⁵³ Ve Spol(ečnosti dr. K.) Farsk(ého) jsem našel několik oddaných lidí a spolupracovníků neobyčejně čestných: Dr. Hartla, Dr. Dvořáka, Dr. Šafáře, Plechatého, Kouřila, Roháče, Peška aj.¹⁵⁴ Žádný z nich nebyl na církvi závislý, měli ji rádi a nebáli

¹⁵⁰ Zápis ze Schůze výboru SKF 6. dubna 1934, ÚAM CČSH, fond SKF; srov. též Zápis ze Schůze výboru SKF 29. května 1934, ÚAM CČSH, fond SKF. Na schůzi Kovář oznámil, že je ústředí církve odhodláno zahájit proti SKF ostrou kampaň a vstoupit i do čistě osobních bojů. Příčina tkvěla právě ve Zprávách SKF, jež se setkaly se značným porozuměním členů církve pro věcný obsah.

¹⁵¹ Zápis o schůzi výboru SKF 7. listopadu 1934, ÚAM CČSH, fond SKF. Na schůzi rozhodli účastníci, že společnost bude vedle Zpráv SKF vydávat i časopis Nový zápas.

¹⁵² Modrá kniha teorie a praxe, Jednota mládeže CČS Praha Vinohrady, Praha 1934. Červen 1935 přinesl i další etapu zápasu SKF o zásadní vliv v hnutí mládeže církve. Kovář se rozhodl navštívit 4. valný sjezd Ústředního svazu Jednot mládeže CČS v Pardubicích. Zde měl být sveden zápas „o vítězství či porážku Modré knihy a tedy i SKF, neboť Modrá kniha je v podstatě jejím dílem, většina autorů a iniciativa jsou z SKF.“

¹⁵³ F. Kovář přijímal návštěvy ve své kanceláři na Malé Straně v MŠANO.

¹⁵⁴ Kandidátní listina ustavující valné hromady SKF z 21. května 1933, fond SKF, ÚAM CČSH. Kandidátní listina uchovala Kovářovy spolupracovníky. Navrhovala odborového radu dr. F. Kováře za předsedu SKF, vrchního

se ničeho – šli jsme jen za věcí. Z vedení církve dal nám na jevo pouze biskup Kordule, že s námi sympatizuje, ale že dělat pro nás nic nemůže; jen pouhé podezření, že má s námi styk, by stačilo, aby byl také „odstřelen“, jako já. Velký pokrok nastal, když došlo ke sblížení s mými bývalými žáky v koleji, mladými duchovními, kteří byli dáni do duchovní správy v Praze s určením, aby dělali doktoráty a připravovali se na akademickou dráhu pro ČČS. Já sám jsem je všechny kdysi k tomu určil a naváděl, ale byli získáni proti mně nejhoršími pomluvami. Jsou to Jaroslav a Oldřich Hradilové, dr. Viktor Šinták, dr. Otto Rutrle, dr. Miroslav Novák a Antonín Vinklárek.¹⁵⁵ Tito mladí duchovní začali se od podzimu 1934 scházet k hovorům studijním, a když se poznali a viděli, že si mohou důvěřovat, počali mluvit o poměrech v církvi a poznali, že kritika Zpráv Společ(nosti dr. K.) Farsk(ého) je pravdivá a cíle její správné. Sympatizovali s námi, ale přiznat se k nám znamenalo pro ně ztrátu nejen kariéry, ale vůbec existence. Poněvadž mne znali jako svého učitele a vychovatele, odhodlali se konečně počátkem r. 1935 požádat mne o rozmluvu, ovšem tajně a na zapřenou. Znal jsem je všechny dobře a neměl se čeho bát. Šel jsem jen za nejlepšími cíly a s největší vůlí, proto jsem souhlasil se schůzkou, třeba i s rizikem, že moje slova budou hned na to donesena patriarchovi, změněná třeba k nepoznání, neboť takových příkladů jsem měl už mnoho. Schůzka se konala v Košířích v bytě Oldřicha Hradila.¹⁵⁶ Na ní se ukázalo, že proti mně se užívá naprosto nepravdivých klepů, lží a pomluv. Mohl jsem jim hravě vyvrátit všecko, co proti mně slyšeli. Nejvíce mne překvapilo jejich sdělení, že ředitel Pokorný jim ukazoval můj podpis na listině a tvrdil – aniž jim to dal číst – že jsem se já zavázal podpisem Ústř(ední) radě, že nechám vsí práce v církvi, poněvadž uznávám, že jsem ji poškodil a oni že proti mně při zachování mé nečinnosti nic nepodniknou s ohledem na mou a rodiny existenci.¹⁵⁷ Lehce jsem mohl vše vyvrátit a naopak ukázat, že nejen sám nemám nejmenší viny, ale naopak že sám bych mohl vystoupit proti osobám, které mne skandalizují materiálem, jež mi samy daly do rukou,

odborového radu PhDr. Antonína Hartla (1885 - 1944) za 1. místopředsedu a Josefa Peška, učitele v Praze za 2. místopředsedu. Členy výboru navrzeni vrchní odborový rada JUDr. Josef Dvořák (1885 – 1974), Iška Havlenová Kühnová, bankovní prokurista JUDr. Oldřich Jehlička, prof. Václav Kocourek (1885 - 1954), prof. František Kostohryz, vrchní berní tajemník Václav Košák, vrchní magistrátní rada JUDr. Jaroslav Šafář, řídicí učitel Jan Vaněk a student architektury, později architekt a scénograf Miroslav Kouřil (1911 - 1984). Revizory účtů byli navrzeni berní tajemník František Vápeník a ředitel Okresního úřadu v Praze František Berdych. Za členy smírčího soudu SKF byli navrzeni vládní rada JUDr. Josef Farský (1878 - 1951), úředník Zemského úřadu Petr Kolínský, Krista Košáková a ředitel učitelského ústavu v Olomouci prof. Albin Polešovský (1874 – 1941).

¹⁵⁵ Jednalo se o tzv. Šestku, přední zástupce organizací mládeže ČČSH.

¹⁵⁶ HRADIL Oldřich, Od padesáti do šedesáti let, in: Jednomu z nejlepších. Sborník k šedesátým narozeninám ministerského rady JUDr. Josefa Dvořáka, ÚR ČČS, Praha 7. května 1945, s. 5 – 6; HRADIL Oldřich (nar. 1907), učitel náboženství a duchovní ČČSH.

¹⁵⁷ POKORNÝ František (1893 - 1959), duchovní, ředitel kanceláře ÚR ČČSH.

např. anonymními dopisy patriarchovými, ale že toho nečiním v zájmu církve. Hovořili jsme téměř do půlnoci a výsledek byl, že mne doprovodili až na Cibulku a že ke mně zcela přilnuli, ovšem při vědomí, že to nesmí nikdo vědět. Stal jsem se i jejich tajným vůdcem. Šinták zase informoval Korduleho a tomu jsem poslal tuto knihu, aby si přečetl její zápisky do r. 1931.¹⁵⁸ Přivezl mi ji sám zpět do minist(erstva) a řekl, že je to v jeho očích má úplná rehabilitace a že kdybych to uveřejnil, že by církev smetla patriarchu. Kordule se chtěl pokusit dosáhnout, aby mě ústř(ední) rada opět navrhla na fakultu, neboť opravdu nikoho neměli, zvláště když dr. Urban, který se habilitoval pro praktické bohosloví, zemřel.¹⁵⁹ Avšak když se o věci zmínil některým členům ústř(ední) rady, nepochodil. Biskup Stejskal řekl: „Nezačínej s tím. Kováři je dobře bez nás a nám je dobře bez něho!“ K patriarchovi se bál s tím přijít. Chtěl mít oporu ve veřejném církevním mínění. Dal si u duchovních své diecése zjistit, jak by se v této věci zachovali (a) chtěl ten návrh dát projednat na jarní synodě duchovních. Přes třicet duchovních se podepsalo, že souhlasí, ale prosili, aby jejich jména uchoval v tajnosti. Báli se pomsty patriarchovy. Taková byla situace ještě v prvních měsících tohoto roku. Ta „Šestka“ si počínala dobře. Dali se kooptovat do výboru Jednoty duchov(enstva ČČS), obsadili redakci Svobody svědomí (a) vnesli tam jiného ducha. Se mnou byli stále ve styku, chtěli vedení a rady pro studium, ale hlavně pro činnost v církvi. Byl jsem od nich podrobně informován o všem, co se děje. Šinták a Vinklárek bydlí v koleji, jsou u pramene.¹⁶⁰ Nebylo takřka dne, aby některý nebyl u mne v ministerstvu, nebo aspoň aby netelefonovali. Je přirozené, že se to brzy dověděli v Dejvicích, takový už režim byl! Pokorný Hradilům napověděl, že „mladí duchovní si hrají s ohněm a to je může stát nejen Prahu, ale i existenci.“ Když pak jednou setkal se Hradil a Šinták, vycházejíce z mé kanceláře na chodbě s Roháčkem, který šel ke mně a o němž bylo známo, že vše, co ví donáší - ovšem na všechny strany, řekli si: „Máme být denuncováni - řekneme to raději sami.“ Šli k patriarchovi a tam mu vše pověděli.¹⁶¹ Že jsou ve styku se mnou, že se přesvědčili, že já mám pravdu a že v zájmu církve by bylo, aby přestalo nepřátelství. Že bychom si měli pohovořit, aby se vyjasnilo mezi námi osobně. Patriarcha byl zaražen, ale řekl, on že proti mně nic nemá, ani proti rozmluvě. Dali si od něho dát zmocnění, aby mi to řekli a jednali o schůzku. Oba přišli ke mně a řekli zas vše mně. Se své strany jsem neměl nic proti tomu, sejít se. Vždy jsem se jen stavěl proti tomu, učinit to, co mě stále mladí

¹⁵⁸ ŠINTÁK Viktor PhDr. (1906 - 1979), duchovní, historik a teolog ČČSH; KORDULE Stanislav (1885-1940), duchovní a v letech 1928 – 1940 biskup ČČSH.

¹⁵⁹ STEJSKAL Rostislav Josef, Br. ThDr. Rudolf Urban (15. dubna 1887 - 19. listopadu 1934), in: Náboženská revue, roč. 3, č. 6/ 1931, s. 358 a násl.

¹⁶⁰ VINKLÁREK Antonín (nar. 1907), duchovní ČČSH.

¹⁶¹ ROHÁČEK Jan (nar. 1892), duchovní ČČSH.

a četní staří radili. Že se mám přihlásit o profesuru na fakultě, že nebude mít nikdo odvalu se proti tomu postavit, že kde kdo uznává moje oprávnění k tomu, že po tom potřebuji jen sáhnout! Odmítal jsem to naprosto rezolutně a důsledně. Tvrdil jsem: Já jsem byl odkopnut, já nemohu přijít. Vždyť o mně vědí, kde jsem! Já mohu čekat! Vytýkali mi to jako tvrdohlavost. To prý se nikdy nesejdeme. Přece prý oni nemohou udělat první krok. Odpovídal jsem, že já také ne a že tedy musí někdo třetí splnit officium boni viri, ale k tomu nikdo nemá odvahy.¹⁶² Teď to učinili moji žáci. Prozřetelnost, logika dějin k tomu určila Oldřicha (Hradila), který kdysi byl vášnivě proti mně, poněvadž prý nejsem theista a Šintáka, který r. 1930 napsal Kordulovi dopis, že prý jsem mluvil s duchovními, kteří konali v Praze vojenskou službu, proti ČČS a tím začalo vyšetřování – ovšem tajné – proti mně. Souhlasil jsem se schůzkou, ale v přítomnosti obou mladých duchovních, jako svědků. Aby se věc netáhla, vzal jsem telefonní sluchátko a zavolal jsem patriarchu. Třásl se mu hlas, když jsem hlásil jméno, dlouho nemohl vypravit ze sebe souvislou větu. Řekl jsem: Jsou zde ti a ti, vyřizují mi tvůj vzkaz, že po jednání s nimi pokládáš za vhodné, abychom se sešli. Souhlasím s tím, bude-li to v přítomnosti obou duchovních – a žádám o určení místa a času. Dohodli jsme se na druhý den na pátou h(odinu) v koleji v jeho kanceláři. Později jsem se dověděl, že jeho paní se ostře postavila proti té schůzce, vytýkala mu, že povolil, že to je porážka předem. Proto prý mne druhý den dvakrát do úřadu volal, chtěje schůzku odsunout a snad odvolat, ale nezastihl mě v kanceláři. Snad jsem byl na schůzi Filmového porad(ního) sboru. Tak došlo po letech k památné schůzce. Patriarcha se snažil hledat námitky proti činnosti Spol(ečnosti dr. K.) Far(ského), ale vyvrátil jsem je hravě. Chtěl jsem vědět, co mají proti mně osobně. Ukázalo se, že ani to nejmenší. Mladí duchovní stáli na mé straně velmi horlivě. Patr(iarcha) shrnul výsledek, že o věci bude referovat v ústř(ední) radě. Hned druhý den na to mladí duchovní vyvolali usnesení výboru Jednoty duch(ovenstva ČČS) poslat ústř. radě žádost, abych byl navržen na fakultu a to pro Nový Zákon. Před tím se mnou o tom mluvili a projevil jsem s tím souhlas. Co jsem za poslední léta pracoval, jevílo se stále víc jako oklika přes vědu o nábož(enství) k N. Z., k Ježíšovi a k mé první lásce. Nechtěl jsem také překážet Rutrlovi, jež jsem povzbuzoval, aby se habilitoval z vědy o nábož(enství).¹⁶³ Ústř. rada v nejbližší schůzi o věci jednala, ale horlivě se proti tomu stavěl Stejskal, který dosud sám bohoslovcům N. Z. přednášel. Přišel s námitkami proti mé osobě i proti činnosti oposice, jíž jsem vůdcem. Rozhodnuto, pozvat do příští schůze mne s tím, že si mohu přivést dva členy SKF, dále jako svědky zástupce Jednoty duchov(enstva), Spolku učit(elů) nábož(enství), prof. Spisara a dr. Hníka.

¹⁶² Officium boni viri (lať.) - povinnost dobrého člověka.

¹⁶³ RUTRLE Otto prof. PhDr. ThDr. (1908 - 1976), duchovní a teolog ČČSH.

To ovšem byla vskutku historická schůze.¹⁶⁴ Přišli s výtkami proti mně. Prý jsem budil v mladých duchovních nedůvěru k církvi, pěstoval defétizmus, bořil autoritu vedení. Snadno jsem to vyvrátil, moji žáci mi dosvědčili opak. Výslovně jsem chtěl vědět, co vytýkají mé činnosti v koleji. Přede všemi potvrdili, že nemají prazádných výtek. Výtky do činnosti SKF vyvrátili hravě a skvěle Hartl a Dvořák. Patriarcha sám shrnul výsledek tak, že oni mysleli, že já tam budu obžalovaný, ale ve skutečnosti že já jsem žalobce. Celá schůze za přítomnosti tolika svědků byla pro mne ohromným zadostiučiněním. Patriarcha před schůzí z návodu paní a jiných štvál proti, ale jakmile se to dověděli mladí duchovní, došli na něho a upozornili ho, že mám v rukou několik anonymních dopisů o nichž se dá lehce dokázat, že on je psal a že bych jej jimi mohl zničit. Že jsem mlčel a mlčím o tom, že je dokladem gentlemanství. Proto patriarcha na schůzi byl „objektivní“, ani pro, ani proti. Při hlasování, abych byl navržen na fakultu byl proti Kloubek a Schneider, ostatní všichni pro. Velmi pro mne i pro SKF zasáhl Kordule.

Zpráva o smíření se záhy roznesla po církvi, vyvolala ohromnou radost a události, jedna neuvěřitelnější než druhá, se pak řítily jako lavina. O velikonocích jsem už měl referáty na synodách duchovních v Praze a v Hradci Králové a obě znamenaly obrovské manifestace pro mne. Patriarcha prohlásil, že ten smír pokládá za nejkrásnější vyvrcholení oslav 15. výročí vzniku církve. Všichni si oddechli, nastala úleva. „Ancien régime“ padl, přišel převrat, nastal nový režim v ČČSH!

Pod dojmem všeho toho se konala prvá diecézní shromáždění podle nové ústavy a lidé z SKF byli za velikého nadšení zvoleni na rozhodující místa v církvi. Kloubek vypadl ze všeho – nejbližší, právní rádce patriarchův – do ústř. rady místo něho zvolen dr. Dvořák.¹⁶⁵ Předsedou finanční komise zvolen Plechatý a tím i členem ústř(ední) rady. Do diecesní rady pražské zvoleni z nás: Dvořák, Hartl, Halbhuber a já, do finanční komise Kostohryz a Jehlička.¹⁶⁶ „Opozičníci“ se doslali na rozhodující místa ve vládě. Bylo to vše jako pohádka.

¹⁶⁴ František Kovář - Antonínu Procházce, dopis z 9. dubna 1935, ÚAM ČČSH, neinventovaný fond Františka Kováře. 3. dubna 1935 při schůzi ústřední rady jednalo všech jejich osm členů s Kovářem. Za SKF byli na schůzi přítomni Kovář, dr. Antonín Hartl a dr. Josef Dvořák, za Jednotu duchovenstva Ladislav Kopal, Oldřich Hradil a Antonín Vinklárek, za Spolek katechetů Jaroslav Halbhuber, za Kolej ČČSH prof. Alois Spisar, dr. František M. Hník a Martin Zeman. Kovář se zde dostalo úplné satisfakce a SKF byla požádána o spolupráci. Byla jí slíbena svoboda projevu a schválena oprávněnost opozice. Komise jejich členů měla vypracovat požadavky společnosti pro spolupráci s ÚR ČČSH.

¹⁶⁵ Na 5. června 1935 svolal patriarcha Procházka schůzi ústřední rady. JUDr. Vilém Kloubek neměl být v budoucím novém složení ÚR ČČSH, ani DR ČČSH; DVOŘÁK Josef JUDr. (1885 – 1974), člen SKF, byl zvolen na místo JUDr. V. Kloubka do ÚR ČČSH.

¹⁶⁶ KOSTOHRYZ František, středoškolský profesor, laik ČČSH; JEHLIČKA Oldřich JUDr., bankovní prokurista, laik ČČSH.

To byl však jen první útok a vítězství bylo nutno udržet. Přátelé starého režimu podnikali vše možné, aby nový režim v začátcích potlačili. Podnikalo se vše, aby noví lidé byli znechuceni a aby své funkce položili. Musili jsme si uvědomit, že neustoupíme ničemu. Proti mně bojovali na fakultě a i když tam návrh koncem června prošel (Žilka pracoval návrh pro sbor, v komisi byli ještě Daněk a Linhart), chtěli ho zmařit u presidenta republiky.¹⁶⁷ Budovali jsme posice zvolna. Dali jsme ústř. radě písemně své podněty a předpoklady spolupráce. Odkládali je do podzimu, ale na konec schválili a postavili se tím na principy, hlásané SKF. Dali jsme další podobné návrhy na zřízení Akce církev(ní) spolupráce a novou úpravu církev(ního) tisku. Zvítězili jsme i tím a dnes máme zcela v rukou církev(ní) tisk. Od nového roku vydává Český zápas red(akční) rada celá naše (Hartl, Novák, Rutrle, Nechvátal, Roháč).¹⁶⁸ Dosáhli jsme víc, než nám kdy mohlo napadnout. Měli jsme také obtíže. Šestka si přála také „odstřelovat“, hl(avně) Pokorného a Hníka. Stálo nás boje, než jsme Šestku přesvědčili, že musí jít s námi, jako naši členové a že se nesmí „odstřelovat“, ale jen znenáhla přivést na správná místa. Dnes je po nebezpečích, je před námi kladná práce. Ke všem zůstaneme na kritické stráž.

Sám pro sebe nemám v prof(eserském) sboru postavení záviděnihodné. Evangeličtí profesori mne s nadšením nepřijali. Říkají prý, že já chci CČS držet vzdáleno od protestantismu, zatím co oni si přejí splynutí. Nebudu vyhledávat bojů. Jsem sám, Spisar jde s nimi.¹⁶⁹ Budu si kladně pracovat učitelsky i vědecky. Přednášky jsem vybral: tři hod(iny) Uvedení do studia Nového Zákona, dvě hod(iny) Idea království Božího v Nov(ém) Zákoně. Toto poslední bych rád zpracoval v knihu, již bych si přál mít brzy, jako důvod k navržení řádným. Je to otázka, která má základní důležitost pro orientaci i způsob práce CČS. Svou práci v CČS začal jsem r. 1920 knížkou Království Boží na zemi. Stejným tématem začínám svou práci profesorskou.¹⁷⁰ Byl bych rád, kdybych se mohl věnovat jen práci profesorské a vědecké, ale vím, že to možné není. Jsem příliš exponován svou dosavadní činností, abych

¹⁶⁷ ŽILKA František, Návrh komise z 10. června 1935 k jmenování F. Kováře mimořádným profesorem, in: Vyjádření MŠANO k návrhu ÚR CČSH a Husovy fakulty k jmenování F. Kováře mimořádným profesorem z 22. září 1935, čj. 80123/ 35, NA, fond MŠK - osobní spis Františka Kováře, karton 93. 10. června 1935 zasedla na Husově fakultě komise připravující podklady pro návrh ke Kovářovu jmenování mimořádným profesorem. Jejím referentem byl prof. František Žilka (1871–1944), dalšími členy prof. Slavomil Ctibor Daněk (1885–1946) a prof. František Linhart (1882–1959).

¹⁶⁸ Členové SKF a Šestky; NECHVÁTAL František (1905 - 1983), básník, překladatel, laik CČSH.

¹⁶⁹ Jednací řád profesorského sboru HČEFB usnesený 2. června 1937, ÚCA ČCE, fond HČEFB, karton 1. Tento jednací řád schválil výnos MŠANO č. j. 58903/ 38. V § 1 uvádí, že pro řízení fakulty byl směrodatný její organizační statut z 18. září 1918, upravený vládním nařízením roku 1935, který vymezil účast konfesních skupin, tedy i pedagogů CČSH, v řízení fakulty. Pedagogové CČSH na fakultě tedy mohli zájmy sekce CČSH v profesorském sboru fakulty hájit společně.

¹⁷⁰ KOVÁŘ František, Idea království Božího v křesťanství, ÚR CČS, Praha 1937; KOVÁŘ František, Království Boží na Zemi. K ideovým základům Církve československé, NO CČS Praha 1, Praha 1920.

se vyhnul veřejné činnosti v církev(ním) životě daleko mimo rámec fakulty.¹⁷¹ Konečně - věda není pro vědu, musí se osvědčit v životě. Prosím Boha o osvětlení k pravému poznání, o prohrátí pravým cítěním a o posilu k pravému jednání.

V Cibulkách, konec prosince 1936

Pokračuji po roce, abych shrnul zase aspoň krátce hlavní události a celkový dojem roku 1936. (...) Koncem července jsem měl jet na bohosloveckou mezinárodní konferenci svobodných církví v Arnhemu v Holandsku, měl jsem tam mít referát, těšil jsem se na to, ale nebylo možno jet, byl bych tam možná musil někde uvázat v nemocnici. Štěstí že jsem měl referát vypracovaný ještě z Prahy. Poslal jsem jej Dr. Hníkovi, který jej tam za mne přečetl.¹⁷² (...).

Konec zápisu.¹⁷³

Seznam zkratek¹⁷⁴

CČSH	Církev československá husitská
ČCE	Českobratrská církev evangelická
DR CČSH	Diecézní rada Církve československé husitské
HČEFB	Husova československá evangelická fakulta bohoslovecká
MŠANO	Ministerstvo školství a národní osvěty
SKF	Společnost dr. Karla Farského
ÚAM CČSH	Ústřední archív a muzeum Církve československé husitské
ÚR CČSH	Ústřední rada Církve československé husitské
ÚSJM CČS	Ústřední svaz Jednot mládeže Církve československé
VŠB CČS	Vysoká škola bohovědná Církve československé

¹⁷¹ KOVÁŘ František, Ekklésia v Novém Zákoně, in: Ročenka HČEFB v Praze za rok 1937 - 1938 a sborník za druhé desetiletí 1929 - 1939, HČEFB, Praha 1939, s. 42 - 62. Ročenky Husovy fakulty dokládají Kovářovu vědeckou činnost i pracovitost; Zápis ze schůze komise pro návrh na úpravu dokončení studia bohoslovců CČS konané 26. dubna 1937, ÚCA ČCE, fond HČEFB, karton 1. Z části uchované prameny dokládají i činorodou práci pedagogů CČSH na domyšlení forem vzdělání bohoslovců jejich církve.

¹⁷² ÚR CČSH - Františku Kováři, dopis z 15. února 1936, čj. 1113/ 36, Archív rodiny Františka Kováře, neinventovaný fond Františka Kováře. 12. února 1936 projednala ÚR CČSH na své schůzi složení delegace CČSH na druhou teologickou konferenci svobodných církví v holandském Arnhemu. Tu na dny 28. července - 2. srpna 1936 svolal Světový svaz svobodného křesťanství a náboženské svobody. Kovář, jmenovaný členem delegace, se konference pro nemoc nemohl zúčastnit. Jeho přednášku na téma Církevní pospolitost a stát proslovil F. M. Hník.

¹⁷³ Děkuji ThMgr. V. Červenému za základní opsání deníkového textu.

¹⁷⁴ U organizací a periodik CČSH, jež v roce doplnění názvu církve již nebyly živé, užívám CČS.

BALTSKÉ KŘÍŽOVÉ VÝPRAVY. TEOLOGIE SVATÉ VÁLKY V OBLASTI BALTSKÉHO MOŘE KOLEM ROKU 1200

CARSTEN SELCH JENSEN

THEOLOGICKÁ FAKULTA KODAŇSKÉ UNIVERZITY, DÁNSKO
UNIVERSITY OF COPENHAGEN FACULTY OF THEOLOGY, DENMARK
csj@teol.ku.dk

THE BALTIC CRUSADES: A THEOLOGY OF HOLY WAR IN BALTIC SEA REGION AROUND 1200

Abstract: This notion of a biblical inspired holy war against the enemies of God and his holy church came to influence much of the theological reasoning of the crusades and the overall military campaigns that became part of the crusades. That also holds true with regards to crusading activities in the Baltic Sea Region. This paper discusses first of all the developments in the theological reasoning behind the notion of these holy and divine wars and how they came to merge with the idea of mission and crusading. In that respect, some scholars have argued that the legal tradition of the just war dating back to Roman times with an important supplement through the writings of St. Augustine slowly was put on the defensive by a more theological based notion of a biblical holy war during the high medieval period that in a more profound way came to influence the theological and practical ideas behind crusading warfare, not least in the Baltic Sea Region. The paper presents first an outline of the general developments of these ideas before looking more closely at the chronicle of Henry of Livonia and the overall developments in the Baltic Sea Region especially in the early decades of the thirteenth century. Thus, for chroniclers like Henry of Livonia and his contemporaries it made very much sense to talk about “the Lord’s Wars” as essentially the ultimate holy war taking the form of a (formal) regional crusade promising penance in the form of indulgence to those partaking in these wars along the lines of reformist popes as Eugenius III, Gregory VIII, and Innocent III.

Keywords: Holy War; crusade; crusading; mission; Baltic Sea Region; Estonia; Livonia; St. Augustine; Henry of Livonia; theology

THEOLOGICAL REVIEW, Vol. 92, 2021, No. 4, Number of Article 3, p. 444 – 462.

DOI: 10.14712/12117617.92.4.3

Kolem roku 1200 se Dánové spolu se Švédý a Nory významně zapojili do dobývání a kolonizace baltských pohanských území Estonska, čímž se vyrovnali německé misi, která vznikla o několik desetiletí dříve v Livonsku.

Již na počátku 70. let 11. století se papež Alexandr III. pokusil dosadit v Estonsku biskupa. To by mohlo naznačovat, že mezi Estonci mohli být lidé, které římská církev uznala za křesťany již koncem 12. století. O tomto raném papežském pokusu o formální založení křesťanské misie mezi Estonci toho však není mnoho

známo. Dokonce ani nevíme s jistotou, zda navrhovaný biskup - klerik jménem Fulco - své zamýšlené biskupství někdy navštívil.¹

V roce 1184 se první němečtí misionáři trvale usadili na březích dolního toku řeky Daugavy v oblasti, která se později stala známou jako Livonsko (dnešní Lotyšsko). Přesně ve stejném roce se od dánského kronikáře jménem Saxo Grammaticus dozvídáme, že Dánové ze Skanie a Zélandie se natolik nudili přílišnou zahálkou, že se rozhodli podniknout nájezd na Estonsko. Pravděpodobnějším vysvětlením tohoto konkrétního nájezdu než pouhá nuda a zahálka by mohla být odvěta za to, že estonští nájezdníci každoročně prováděli časté útoky na skánské pobřežní oblasti. V 90. letech 11. století přišly další dánské nájezdy spolu se švédskými a norskými útoky na pobřežní oblasti severního Estonska.²

Zatímco o prvních dánských nájezdech na Estonsko jsou prameny skoupé, o raném německém angažmá v Livonsku jsme informováni poměrně dobře. V roce 1227 německý klerik Jindřich, který působil ve službách římskokatolické církve, dokončil skutečně fascinující kroniku o raných dějinách německé misie. Vypráví, že pouhé dva roky po příchodu prvních německých misionářů do Livonska byl jmenován biskup jménem Meinhard. Ten upevnil pokračující činnost kázání a křtu a brzy po něm následovaly pravidelné křížové výpravy.³

Kronika Jindřicha Livonského - *Chronicon Livoniae* - nabízí jedinečný vhled do mentálního světa těchto prvních misionářů a křížáků prostřednictvím tohoto zvláštního vyprávění. Nebyl však jako každý jiný kronikář své doby neutrálním pozorovatelem dění kolem sebe. Byl spíše horlivým stoupencem livonské církve se saským základem, který propagoval německou misii na úkor všech ostatních soupeřů v regionu, o nichž se domníval, že zasahují do úspěchů německých duchovních. Jindřich byl rodilý Němec/Sas, který přišel do Rigy v roce 1205 a jako mladý klerik se věnoval aktivnímu životu misionáře, tlumočnicka a nakonec i faráře, který působil mezi místním obyvatelstvem více než pět desetiletí.⁴ Jeho kronika je tak v mnoha ohledech očitým svědectvím o misijních dějinách Livonska

¹ Předchozí verze této přednášky byla vydána lotyšsky pod titulem "Krusta kari: svetais kars Livonija", in Andris SNE (ed); Vara, zeme un sabiedriba: politiskas un socialas transformacijas Austrumbaltija 12. Un 13. gadsimta, (Riga 2020), pp. 124-43. Ane BYSTED, Carsten Selch JENSEN, K,urt Villads JENSEN a John H. LIND, Jerusalem in the North. Denmark and the Baltic Crusades, 1100-1522, Turnhout (Brepols) 2012, s. 75, 85, 140-142.; Carsten JENSEN, Med ord og ikke med slag. Teologi og historieskrivning i Henrik af Letlands krønike, Kodaň (GAD) 2019, s. 76-80.

² BYSTED et al. 2012 (jako poznámka pod čarou 1), s. 139-143.

³ JENSEN 2019 (jako poznámka pod čarou 1), s. 87-88.

⁴ James A. BRUNDAGE, "Úvod: Jindřich z Livonska, spisovatel a jeho kronika", in: Jindřich z Livonska, spisovatel a jeho kronika: Křížové výpravy a psaní kronik na středověkém baltském pomezí. A Companion to the Chronicle of Henry of Livonia, eds. Marek TAMM, Linda KALJUNDI a Carsten Selch JENSEN, Farnham (Ashgate) 2011, s. 1-19.

a Estonska, které vychází z jeho vlastních “terénních zkušeností”. Je však také značně tendenční zprávou o převaze livonské církve, přičemž hlavními protivníky kolonizace nejsevernějších provincií Estonska byli Dánové.

Formální název Jindřichovy kroniky zní “*Chronicon Livoniae*” (asi 1227) a předkládá nám poutavý příběh o raných dějinách livonské církve. Přibližně od roku 1185 začaly procesy christianizace a kolonizace zásadně měnit životní podmínky místních obyvatel a komunit, pokud jde o náboženské přesvědčení, sociální struktury a mocenské vztahy. V součinnosti s těmito procesy se objevila myšlenka vést křesťanskou svatou válku, jejímž cílem bylo konkrétně podmanit si a obrátit na víru místní nekřesťanské obyvatelstvo. Tento typ svaté války kronikář několikrát v kronice označuje jako *prelia Domini* neboli “bitvu Páně”.⁵ Tyto války měly podobu křížových výprav s příslibem duchovní odměny v podobě odpustku pro ty, kdo se do tohoto boje proti Božím nepřítelům za svou spásu pustí. V tomto příspěvku se budu zabývat tím, jak se toto teologické pojetí svaté války v podobě křížových výprav dostalo k břehům baltských zemí, zejména do Livonska a Estonska, a jak je třeba tyto místní války vnímat ve vztahu k obecným představám o svaté válce a křížových výpravách před dokončením kroniky.

Cesta vpřed: svatá válka a křížová výprava.

V posledních letech věnují historici zabývající se středověkými křížovými výpravami mnoho úsilí tomu, aby určili přesnou definici správné křížové výpravy. Kdy a jak se vojenské tažení stalo křížovou výpravou: Jaký byl přesný vztah mezi biblickým pojetím svaté války, augustinovskou ideou spravedlivé války, karolinskou misijní válkou a (zřejmě) novou myšlenkou křížové výpravy? Někteří historici tvrdí, že počáteční praxe křížových výprav začala bez velmi specifického nebo podrobného teologického rámce, který by tento nový typ války definoval ve srovnání se spravedlivými a svatými válkami dřívějších dob. Jiní badatelé argumentovali rychlejší proměnou a považovali tak první křížovou výpravu v letech 1096-99 za onen “kvantový skok”, který změnil svatou válku v něco zcela nového tím, že spojil dobře známou myšlenku o svaté válce s neméně známou myšlenkou poutnictví.⁶ Pro tyto badatele “byla křížová výprava svatou válkou, jejímž cílem bylo znovuzískání svatých míst v Jeruzalémě pro křesťany”, jak uvedl známý britský historik

⁵ Viz například první zmínku v kronice v HCL XI,5 (rok 1207). Kritické edice textu se nacházejí u Heinricha von Lettland: *Livländische Chronik*, Neu übersetzt von Albert Bauer, Darmstadt 1959; Leonid Arbusow & Albert Bauer (Hrsg.): *Heinrichi Chronicon Livoniae*, MGH Scriptores, separatim editi 31, Hannover 1955. Anglické překlady textu jsou převzaty z: *The Chronicle of Henry of Livonia*. Přeložil s novým úvodem a poznámkami James A. Brundage, New York 1961 (nové vydání 2003).

⁶ Norman Housley: *Contesting the Crusades*, Oxford 2006, s. 3.

křížáckých válek Norman Housley.⁷ Tato poněkud tradicionalistická definice klade poněkud úzký důraz na Svatou zemi, což by ztěžovalo, ne-li znemožňovalo, její aplikaci na pozdější dějiny Pobaltí ve 12. a 13. století. Poněkud otevřenější je pluralistická definice zesnulého profesora Jonathana Riley-Smithe, podle níž byly křížové výpravy ve skutečnosti zvláštním typem křesťanské svaté války, neboť “šlo o kající válku, která se řadila mezi poutě a měla mnoho jejích atributů”, projevující se na různých válečných scénách.⁸ Tato definice je zjevně užitečnější, když se snažíme pochopit adaptaci myšlenky křížových výprav v Pobaltí, protože zde máme toto jasné spojení svaté a kající války spolu s myšlenkou poutnictví, které není vázáno na geografii Svaté země. Navíc se zdá, že tyto války byly účastníky rozhodně poměrně brzy považovány za “řádné křížové výpravy”.

Někteří badatelé také zdůrazňují určité eschatologické aspekty u iniciátorů první křížové výpravy, které jsou důležité pro pochopení této nové myšlenky vedení svaté a kající války, jež podněcuje duchovní cítění účastníků.⁹ Má smysl tyto eschatologické myšlenky zahrnout, i když se zdá, že byly církevními autoritami poněkud omezovány a kroceny. Opatření byla zavedena krátce po první výzvě ke křížové výpravě v roce 1095, aby neztratily kontrolu nad ohromující a poněkud nečekanou duchovní a válečnou odezvou na své výzvy k akci.¹⁰ Navíc se zdá, že tento eschatologický nádech v poněkud pozměněné podobě přežíval v převládajících reformních hnutích církve a stále tak ovlivňoval myšlenku křížových výprav, jak se vyvíjela a zrála v průběhu dalších generací. Každopádně trvalo několik generací, než se ustálila explicitní teologie křížáckých výprav, která určovala konkrétní duchovní a světská privilegia těch, kdo vzali na sebe kříž a šli jako křížáci do války jménem papežů a církve bojovat Boží válku.¹¹

Z tohoto pohledu je pontifikát papeže Inocence III (1198-1216) často považován za mimořádně důležitý pro dějiny křížových výprav. Právě za jeho vlády došlo k praktickému, právnímu a teologickému upevnění křížových výprav. Jeho pozoruhodná pozornost věnovaná aktu křížáckých výprav jako podstatné součásti obnovy vnitřního duchovního života křesťanské společnosti je patrná po celou dobu jeho pontifikátu. Lze ji spatřovat v jeho první významné výzvě ke křížové

⁷ Citát Normana Housleyho (jako v poznámce pod čarou 2), s. 3. Viz také Nicholas Morton: *Setkání s islámem na první křížové výpravě*, Cambridge 2016/2017.

⁸ Norman Housley (jako v poznámce pod čarou 2), s. 3.

⁹ Norman Housley (jako v pozn. 2), s. 5; Philippe Buc: *Crusade and Eschatology: Holy War fostered and inhibited*, in: *Mitteilungen des Instituts für Österreichische Geschichtsforschung*, s. 125. Band, Teilband 2, Wien 2017, s. 304-39, zde zejména s. 308 a násl.

¹⁰ Philippe Buc (jako v poznámce pod čarou 5), s. 332.

¹¹ Viz například diskuse v knize Christopher Tyerman: *God's War. A new History of the Crusades*, London 2006, s. 243-67.

výpravě v listu *Post miserabile* z roku 1198, přes výzvu ke svolání všeobecného koncilu a nové křížové výpravy v roce 1213 s listem *Quia maior* až po obsáhlý a závěrečný dokument z roku 1215, takzvané *Ad liberandum*, tvořící 71. kánon čtvrtého lateránského koncilu.¹²

Snad nejzajímavější je spojení vnitřní duchovní reformy s myšlenkou křížové výpravy v kánonech čtvrtého lateránského koncilu. Reformní prvky jsou snadno rozpoznatelné v kánonech, které se zabývají tak důležitými otázkami, jako je správná víra, odsouzení kacířství, kněžská disciplína a morálka, církevní volby a vztahy se světskou mocí v těchto záležitostech, simonie a exkomunikace, manželství a desátky (kánony 1-66). Podobně se další kánony zabývají správným vztahem k židům a muslimům, přičemž zdůrazňují například, že mají vždy nosit zvláštní oděv, aby byli snadno rozpoznatelní a odlišovali se od křesťanů (kánon 67-70). Nakonec tu máme nespornou souvislost s aktem křížové výpravy v posledním kánonu *Ad liberandum*. Zde papež naléhavě zdůrazňuje nutnost osvobodit Svatou zemi z rukou muslimů a žádá všechny křížáky, aby se připravili na nové tažení stanovené na následující rok. Inocenc popisuje nadcházející křížovou výpravu jako svatý podnik, znovu zdůrazňuje duchovní a právní výsady křížáků a hrozí také exkomunikací těm, kteří by nadále "vozili Saracénům zbraně, železo a dřevo na lodě" nebo jinak podporovali nepřátele církve a bránili křížákům přijít Svaté zemi na pomoc.¹³

Je zřejmé, že tato hlavní myšlenka reformy byla pro papeže Inocence klíčová a za hlavní kritérium pravého křesťana považoval absolutní poslušnost Římu. Ve svém teologickém myšlení přitom hojně čerpal z biblických vyprávění a soudobých feudálních praktik. Stejně jako jeho předchůdci Inocenc dokonce tvrdil, že spása spočívá v této poslušnosti papeži a Římu.¹⁴ Proto bylo třeba se zlým ďábelským silám - třeba v převleku pohanských vojsk, nevěřících ve Svaté zemi nebo kacířů uvnitř křesťanských srdcí - postavit prostřednictvím aktivního tažení a svedením boje proti nesvatým. To bylo v pojetí papeže Inocence právě *bellum Domini*, boje Páně, dosti podobné myšlence *prelia Domini*, kterou najdeme v Kronice Jindřicha Livonského asi o 10-15 let později. Explicitní vyjádření této myšlenky najdeme také v *Quia maior*. Zde papež svolává všeobecný koncil a zároveň označuje akt křížové

¹² Jessalynn Bird, Edward Peters a James M. Powell: Křížová výprava a křesťanství. Annotated Documents in Translation from Innocent III to the Fall of Acre, 1187-1291, Philadelphia 2013, s. 1-3 a 22-23; Norman Housley (jako v pozn. 2), s. 13.

¹³ Bird/Peters/Powell (jako v poznámce pod čarou 8), s. 124-29, zde s. 128.

¹⁴ John Gilchrist: John Christchrist: Pánova válka jako důkaz víry: (1198-1216), in: Papež Inocenc III. a šíření násilí (1198-1216): Maya Shatzmiller (ed.): Crusaders and Muslims in Twelfth-Century Syria, Leiden 1993, s. 65-83, zde s. 66 a s. 80.

výpravy čistě a jednoduše jako *negotium crucis*, “křížový obchod”.¹⁵ Jednalo se o skutečné naplnění biblického *imitatio Christi*: “Kdo chce jít za mnou, ať vezme svůj kříž a následuje mě” (Mt 16,24). Proto *negotium crucis* chápal Inocenc jako ochotu účastnit se *bellum Domini*, čímž se tyto války, křížové výpravy, staly “zkušebním polem jejich víry, víry pevně zakotvené v poslušnosti Římu”, jak poznamenal americký historik John Gilchrist.¹⁶

Rozbíhající se tradice

Jak již bylo naznačeno výše, snaha papeže Inocence III. o reformu nebyla v jeho pontifikátu ojedinělá, stejně jako jeho zdůrazňování pojmu *bellum Domini* jako pravé svaté války. Naopak, volání po reformě bylo důležitou a živou šňůrou mezi dominantními teology a církevními představiteli po celé 12. století, kteří se inspirovali gregoriánským reformním programem z konce 11. století. Gregoriánská reforma sama o sobě přišla jako podnět k první křížové výpravě, která vyvrcholila v roce 1099, kdy byl dobyt Jeruzalém a údajně nejkrvavějším způsobem očištěn od všech, kdo byli považováni za nepřátele Boha.¹⁷ Reformní hnutí církve tak bylo od samého počátku úzce spojeno s touto neotřelou myšlenkou křížové výpravy jako zvláštní svaté a kající války - dokonce s apokalyptickým “nádechem”.¹⁸ Sám Inocenc se jako mladík - tehdy známý jako Lotario dei Conti di Segni - nechal inspirovat jedním z předních reformních prostředí v Evropě, pařížskou univerzitou s její novou generací morálních teologů.¹⁹ Toto živé teologické prostředí ho připravilo na obrovský úkol pokračovat v reformě po jeho zvolení papežem v roce 1198.

Podobně se setkáváme i s termínem *bellum Domini*, který zdůrazňovali někteří jeho předchůdci s jasným biblickým odkazem, i když šlo o teologii války takřkajíc v procesu a nedosáhla plného rozvoje před rokem 1200.²⁰ Christopher Tyerman dokonce tvrdí, že “reformní papežové nebyli radikální v nějaké nově objevené bojovnosti, ale v tom, že si přisvojili právo definovat nepřítel”, jak se výslovně ukázalo za pontifikátu papeže Inocence III.²¹

¹⁵ Diplomatarium Danicum, ed. Niels Skyum-Nielsen et al., Kodaň 1938-, série 1, svazek 5, číslo 29. Podobná formulace se nachází také v Ad liberandum as crucis negotium srov. Bird/Peters/Powell (jako v poznámce pod čarou 8), s. 124-29, zde s. 129.

¹⁶ John Gilchrist (jako v poznámce pod čarou 10), s. 70 a 75 (citace).

¹⁷ Christopher Tyerman (jako v poznámce pod čarou 7), s. 157-58. Viz také Benjamin Z. Kedar: Jeruzalémský masakr z července 1099 v západní historiografii křížových výprav, in: The Jerusalem Massacre of July 1099 in the Western Historiography of the Crusades: Křížové výpravy, svazek 3, 2004, s. 15-75.

¹⁸ Philippe Buc (jako v poznámce pod čarou 5), s. 326 a následující stránky.

¹⁹ Bird/Peters/Powell (jako v poznámce pod čarou 8), s. 4 a 11.

²⁰ John Gilchrist (jako v poznámce pod čarou č. 10), s. 66; tamtéž: The Papacy and the War against the 'Saracens', 795-1216, in: International History Review 10 (1988), s. 174-97, zde s. 178.

²¹ John Gilchrist (jako v poznámce pod čarou 16), s. 186.

Často opomíjeným reformátorem církve, který se stal zásadním pro rozvoj myšlenky křížových výprav, byl papež Řehoř VIII (říjen-prosinec 1187).

Přestože jeho pontifikát trval jen 57 dní, papež Řehoř v dopise *Audita tremendi* z října 1187 velmi silně vyzval k nové křížové výpravě. Tento list byl poněkud zastíněn některými spisy jeho předchůdců i těch následujících, zejména papeže Inocence III. Nedávno však několik významných historiků zabývajících se křížáckými výpravami zdůraznilo význam tohoto dopisu, neboť jej považují nejen za “nejvášnivější výzvu ke křížové výpravě, jakou kdy papež do té doby vydal, ale také za dosud nejuplnější podrobný popis duchovních a světských odměn a privilegií křížáků”.²² Papež Řehoř zdůraznil selhání bohatých a mocných při ochraně Sváté země a jejích svatých míst a připsal osudovou porážku křesťanů v bitvě u Hattínu v červenci 1187 (zpráva o ní údajně způsobila, že jeho předchůdce papež Urban III. zemřel šokem a hrůzou) “nepravosti nehodného lidu”.²³ Porážky a neúspěchy křesťanů tedy neměly nic společného s nějakou vojenskou převahou muslimských nepřátel - Řehoř je následně ve svém listu označuje za “pohany” -, spíše bylo třeba křesťanské porážky vnímat jako Boží trest pro hříšníky. V tomto ohledu zvolil papež Řehoř podobný postoj jako jeho předchůdce, papež Eugenius III (1145-53), který se v roce 1146 přimlouval za křížovou výpravu, když porážky křesťanů přičítal jejich vlastnímu hříšnému chování.²⁴ Řehoř ve svém listě také uvádí, že “odčiněním našich hříchů se můžeme obrátit k Pánu pokáním a skutky zbožnosti a můžeme nejprve změnit ve svém životě zlo, které pácháme. Pak se můžeme vypořádat s divokostí a zlobou našich nepřátel”. S odkazem na Makabejské Řehoř dále uvádí, že křížáci se budou muset opásat “a být mocnými syny, protože je pro nás lepší zemřít v boji než být svědky znesvěcení našeho národa a našich svatých”.²⁵

*Dále pak “slibuje úplné odpuštění ... hříchů a věčný život těm, kdo se ujmou práce na této cestě se zkroušeným srdcem a pokorným duchem a odejdou v pokání za své hříchy a s pravou vírou. Ať už přežijí, nebo zemřou, měli by vědět, že po pravdivém vyznání jim bude z milosti všemohoucího Boha, z autority apoštolů Petra a Pavla a z naší autority uloženo zmírnění pokání”.*²⁶

²² Bird/Peters/Powell (jako v poznámce pod čarou 8), s. 4.

²³ Bird/Peters/Powell (jako v poznámce pod čarou 8), s. 7, citace z překladu *Audita tremendi*.

²⁴ Christopher Tyerman (jako v poznámce pod čarou 7), s. 274-75; Bird/Peters/Powell (jako v poznámce pod čarou 8), s. 17.

²⁵ Bird/Peters/Powell (jako v pozn. 8), s. 7-8, citace z překladu *Audita tremendi* s odkazem na 1 Mc. 3:58-59.

²⁶ Bird/Peters/Powell (jako v poznámce pod čarou 8), s. 8. Papež Řehoř také dává najevo, že majetek křížáků i jejich rodin bude chráněn církví. Stejně tak křížák nebude podléhat žádným právním výzvám a nemůže být nucen platit úroky z jakýchkoli půjček. (p. 8-9).

Je zde tedy patrná jasná linie směrem k papeži Inocenci III., kdy oba papežové považují křížovou výpravu za definitivní akt pokání a nejvyšší známku upřímné oddanosti Kristu a církvi, která účastníkům přinese duchovní zásluhy.

Profesor Jonathan Riley-Smith na jednom místě shrnul toto pojetí křížové výpravy mezi papeži 12. a počátku 13. století takto: “Křížová výprava znamenala zapojení se do války, která byla zároveň svatá, protože se věřilo, že je vedena ve prospěch Boha, a kající, protože účastníci ji považovali za akt pokání”.²⁷Důležitou otázkou, kterou je třeba si v této fázi položit, však je, kdy tyto nové myšlenky svatě kající války vedené ve jménu Boha a církve skutečně dorazily k břehům baltských zemí?

Svatá válka v oblasti Baltského moře

Z pramenů víme, že první němečtí křižáci, kteří vstoupili do Livonska, dorazili na jaře roku 1198 v doprovodu nově zvoleného biskupa Bertolda na jeho druhé cestě do těchto zemí - do Estonska dorazili dánští, švédští a norští křižáci a/nebo nájezdníci, jak bylo zmíněno v úvodu tohoto článku, mnohem dříve v rámci společných sezónních nájezdů v oblasti Baltského moře. Německá angažovanost v Livonsku nabrala na nějakou dobu trvalejší podobu, která se datuje od počátku 80. let 11. století.

Pokud jde o Livonsko, kronika Jindřicha Livonského zcela lakonicky uvádí, že “biskup se tedy po shromáždění svých mužů vydal do Livonska s vojskem a zamířil k pevnosti Holm”.²⁸ Dva roky předtím zemřel první livonský biskup Meinhard a za jeho nástupce byl zvolen Bertold. Při své první cestě do Livonska se Bertold setkal s otevřeným nepřátelstvím a musel ze země uprchnout, aby se následujícího roku vrátil s čerstvě naverbovaným vojskem křižáků.²⁹ I tentokrát se biskup setkal s naprostým nepřátelstvím jak ze strany nekřesťanů, tak i poměrně velkého počtu nově obrácených, kteří se mezitím vrátili k pohanství a otevřeně se zřekli své dřívější křesťanské víry. Kronika opět zcela lakonicky uvádí, že místní obyvatelé “nechtěli víru ani uznat, ani udržet”.³⁰Po dalších vyjednáváních a drobných násilnostech přerostly události v řádnou bitvu, která se odehrála na místě dnešní Rigy. Křižáci porazili místní bojovníky, kteří nebyli zvyklí na vojenskou taktiku těchto saských křižáků s jejich těžkými rytíři a silnými kušemi. Biskup Bertold však měl tu smůlu, že se právě v této bitvě nechal zabít, když, jak uvedl Jindřich Livonský, špatně udržel svého koně a nechal se jím unést doprostřed prchajících livonských

²⁷ Jonathan Riley-Smith: *Riley Smith: The Crusades, Christianity and Islam*, New York 2008, s. 9.

²⁸ HCL II,4; překlad od Jamese A. Brundage (jako v poznámce pod čarou 1), str.32.

²⁹ HCL II,2-3.

³⁰ HCL II,4; překlad od Jamese A. Brundage (jako v poznámce pod čarou 1), str.32.

bojovníků, kteří ho popadli a hned zabili! Přestože³¹ byl zabit nešťastnou náhodou, byl Bertold - jako biskup - pro Pobaltí zcela typický tím, že se aktivně účastnil nejen misijní činnosti, ale i samotných bojů, jako například slavný dánský biskup Absalon, k němuž se za chvíli vrátíme.

Zdá se, že tažení v roce 1198 bylo praktickým debutem křížových výprav do Livonska, ale co *myšlenka křížových výprav*, ta se v Pobaltí objevuje mnohem hlouběji v čase? Někteří historici raných dějin livonské církve tvrdí, že Bertoldova křížová výprava byla praktickou i ideovou novinkou. Když byl první livonský biskup, výše zmíněný Meinhard, v roce 1186 jmenován biskupem, byl prý jeho způsob vykonávání misijní činnosti založen výhradně na pokojném obracení místního nekřesťanského obyvatelstva pouze prostřednictvím kázání a bez použití vojenské síly. Teprve za jeho nástupce, biskupa Bertholda, se tedy tato původně mírová misie prostřednictvím kázání změnila ve skutečnou misii mečem v Livonsku, která se opírala o křížáky a najaté ozbrojence, kteří podporovali a chránili misionáře v dlouhodobém procesu nucení pohanů k přijetí křesťanství a jejich podřízení novým německým pánům.³² Jako příklad tohoto pohledu na rané dějiny livonské církve lze uvést renomovaného německého učenca Manfreda Hellmanna. Podle Hellmanna bylo zcela mimo mysl biskupa Meinharda, aby v rámci své misijní činnosti využíval křížáky a vojenskou sílu: (cituji) “Dem bescheidenen, demütigen und opferwilligen Augustinerkorherren aus Segeberg ist die Belastung durch einen Kreuzzug erspart geblieben”.³³

Je třeba se ptát, zda tento pohled na ranou livonskou misii odpovídá skutečnosti - zdá se, že mnohé je proti tomuto předpokladu, a dokonce i Hellmann připouští, že křížové výpravy byly v době, kdy Meinhard začal kolem roku 1184

³¹ HCL II,6.

³² Viz například Harald Biezais: *Bishop Meinhard zwischen Visby und der Bevölkerung Livlands*, in: Sven Ekdah (hrsg.): *Kirche und Gesellschaft im Ostseeraum und im Norden vor der Mitte des 13. Jahrhunderts: Acta Visbyensa III*, Visby 1967, s. 77-98, zde zejména s. 79f.; Peep Peter Rebane: *Denmark, the papacy and the Christianization of Estonia*, in: *Gli inizi del cristianesimo in Livonia-Lettonia, atti del Colloquio internazionale di storia ecclesiastica in occasione dell'VIII centenario della Chiesa in Livonia (1186-1986)*, Vatikán 1989, s. 171-201, zde s. 180; Bernd Ulrich Hucker: *Der Zisterzienserabt Bertold, Bischof von Livland, und der erste Livlandkreuzzug*, in: *Srov: Manfred Hellmann (hrsg.): Studien über die Anfänge der Mission in Livland (Studie o počátcích misie v Livlandu)*, in: *Livland: Vorträge und Forschungen, Sonderband 37, Ostfildern 1989*, s. 39-64, zde s. 40; Wolfgang Bender: *Bernhard II. Zur Lippe und die Mission in Riga*, in: *Zur Lippe und die Mission in Riga: Jutta Prieur (Hrsg.), Lippe und Riga. Mittelalterliche Herrschaftsbildung im Zeichen der Rose, Bielefeld 2008*, s. 147-68, zde s. 154.

³³ Manfred Hellmann: *Hellmann: Die Anfänge christlicher Mission in den baltischen Ländern*, in: *Manfred Hellmann (Hrsg.): Studien über die Anfänge der Mission in Livland (Studie o počátcích misí v Livlandsku)*, in: *Křesťanské misie v křesťanských zemích: Vorträge und Forschungen, Sonderband 37, Ostfildern 1989*, s. 7-38, zde zejména s. 31.

v Livonsku působit, v Pobaltí skutečně známy jako praktický fenomén.³⁴ Jak jsem sám před několika lety tvrdil v jednom článku, Meinharda v počáteční fázi misie v Livonsku skutečně podporovali ozbrojenci.³⁵ Kronika Jindřicha Livonského označuje tyto ozbrojené muže jako *servi episcopi*, "biskupovy muže", kteří měli za úkol bránit biskupa a jeho kolegy misionáře před případnými útoky pohanů.³⁶ Lze samozřejmě zvolit interpretaci takové ozbrojené družiny pouze jako biskupovy tělesné strážce, která chránila nově vybudovaný biskupský stolec na hradě Üxküll - v těchto prvních letech jim nejspíše chyběla jakákoli výraznější útočná síla. Jejich pouhá přítomnost však zřejmě naznačuje, že biskup Meinhard zcela ochotně přijal ozbrojenou podporu jako součást své misijní činnosti, která mu umožňovala každodenní ochranu jeho samotného a jeho spolubratří kazatelů. Při jedné příležitosti se zdá, že se biskupovi muži skutečně zapojili do řádného boje, když byl kostel a hrad Üxküll obsazen loupeživými semgalliány. Protože nebyli příliš obeznámeni s bojovými schopnostmi biskupových mužů, odvážili se semgalliáni příliš blízko k hradbám hradu - šlo vlastně o vůbec první kamenný hrad, který byl v Livonsku postaven zručnými kameníky z Gotlandu v souladu s vojenskými architektonickými tradicemi ze Saska - a semgalliáni byli okamžitě zasaženi těžkými projektily kuší strážců hradeb.

Podle kroniky utrpěli semgalliáni kvůli těmto kuším těžké ztráty a museli ustoupit od zřejmě prvního zaznamenaného souboje mezi některými místními bojovníky a biskupovými zbrojnoši.³⁷

V další části kroniky se Jindřich Livonský velmi jasně vyjadřuje k možnosti povolání křížácké vojsko do Livonska ještě za vlády biskupa Meinharda. V roce 1195 nebo 1196 se místní Livové vzbouřili proti Němcům a víceméně donutili biskupa, aby zvážil zanechání misijní činnosti. Jindřich píše, že vzbouřeným Livům dělá starosti možnost, že by biskupovi a jeho stoupencům přišlo na pomoc křesťanské vojsko - kronika hovoří o *exercitum ...christianorum*.³⁸ Někteří z místních německých kupců navíc biskupovi slíbili, že takové vojsko je skutečně nablízku: "Někteří

³⁴ Manfred Hellmann (jako v poznámce pod čarou 29), s. 13 a 17.

³⁵ Viz podrobnou diskusi o této konkrétní otázce v Carsten Selch Jensen: The nature of the Early missionary activities and Crusades in Livonia, 1185-1201, in: Lars Bisgaard, Carsten Selch Jensen, Kurt Villads Jensen a John Lind (eds.), *Medieval Spirituality in Scandinavia and Europe. A collection of essays in honour of Tore Nyberg*, Odense 2001, s. 121-37.

³⁶ Viz např. odkaz v HCL X,8; Carsten Selch Jensen (jako v poznámce pod čarou 31), s. 127.

³⁷ HCL I,6; tento text se výslovně nezmiňuje o "servi episcopi", ale pouze uvádí, že "sed a balistarii vulnerati dampna reportantes" (česky: ale místo toho byli zraněni [kušemi] a odešli poté, co utrpěli ztráty). Překlad podle Jamese A. Brundage (jako v poznámce pod čarou 1), s. 27.

³⁸ HCL I,11.

Němci a někteří Dánové a Norové a každá z obchodních skupin totiž slíbili, že v případě potřeby přivedou vojsko," uvádí Jindřich.³⁹

Na základě kroniky se zdá být pravděpodobnější, že to byla spíše náhoda než ideologické zásady biskupa Meinharda, že za jeho života nepřišli do Livonska žádní křižáci, ale téměř okamžitě přišel na pomoc jeho nástupce, biskup Bertold.

K tomuto závěru zřejmě vedou i obecné dějiny křížových výprav v Pobaltí. Jak uvádí profesor Hellmann, vojenská tažení, misijní války a křížové výpravy nebyly v oblasti Baltského moře na konci 12. století v žádném případě neznámé. Sérii kazatelských tažení po celé Evropě zahájil papež Eugenius III. po šokující zprávě o ztrátě Edessy v roce 1144. Papež chtěl povolat křižáky na obranu Svaté země v rámci akce, která se později stala známou jako druhá křížová výprava.⁴⁰ Cílem bylo především znovu dobýt Edessu a pomoci obléhaným křesťanům ve Svaté zemi. V důsledku toho vydal papež Eugenius 1. prosince 1145 křižáckou bulu *Quantum praedecessores*, v níž vyzval křesťanská knížata z celé Evropy, aby vzala kříž a vydala se do Svaté země na pomoc svým křesťanským bratřím v boji proti pohanům.⁴¹ Papež se však nespolehal pouze na písemnou bulu. Vyslal také řadu zkušených kazatelů, aby se vydali na cestu a dali papežovo přání o nové křížové výpravě všem na vědomí. Jedním z nejvýznamnějších z nich byl cisterciácký opat Bernard z Clairvaux, kterého papež Eugenius jmenoval zejména pro jeho mimořádné kazatelské schopnosti.⁴² Bernard se poprvé vydal do Francie, aby o Velikonocích roku 1146 kázal francouzskému králi a jeho nejvýznamnějším rytířům. Později téhož roku se vydal do Německa, aby kázal také králi Konrádovi III. během oslav Vánoc. Němečtí rytíři a šlechtici papežovo pozvání na křížovou výpravu do Svaté země uvítali - alespoň někteří z nich! Řada saských šlechticů prohlásila, že raději budou bojovat proti těm nepřátelům církve, kteří žijí nedaleko na druhé straně Labe v zemích slovanských (polo)pohanských Vendů.⁴³ Tito lidé byli po

³⁹ Příklad podle Jamese A. Brundage (jako v poznámce pod čarou 1), s. 29.

⁴⁰ John H. Lind, Carsten Selch Jensen, Kurt Villads Jensen & Ane L. Bysted: Jerusalem in the North. Dánsko a baltské křížové výpravy, 1100-1522, *Outremer. Studies in the Crusades and the Latin East*, Turnhout 2012, s. 28 a 45-53.

⁴¹ Lind/Jensen/Jensen/Bysted (jako v pozn. 36), s. 51; viz také Iben Fonnesberg-Schmidt: *The Popes and the Baltic Crusades 1147-1254*, Leiden 2007, s. 27.

⁴² Iben Fonnesberg-Schmidt (jako v poznámce pod čarou 37), s. 28-31.

⁴³ Lind/Jensen/Jensen/Bysted (jako v poznámce pod čarou 36), s. 45; Friedrich Lotter: *The Crusading Idea and the Conquest of the Region East of the Elbe*, in: *The Crusading Idea and the Conquest of the Region East of the Elbe: Robert Bartlett a Angus Mackay (eds.), Medieval Frontier Societies*, Oxford 1989, s. 267-306, zde s. 287; Janus Møller Jensen: *Sclavorum expugnator: J.: Conquest, Crusade, and Danish Royal Ideology in the Twelfth Century*, in: *Sborník příspěvků k tématu dánské královské ideologie ve dvanáctém století: Crusades vol. 2 (2003)*, s. 55-81, zde s. 55-6. O rané misii mezi otroky podrobně pojednává Dietrich Kahl: *Compellere intrare. Die Wendenpolitik Bruns von Querfurt im Lichte hochmittelalterlichen Missions- und Völkerrechts*, in: *Zeitschrift für Ostforschung* 4 (1955), s. 161-93 a 360-401.

staletí terčem různých misijních podniků a kombinovaných pokusů dánské a saské šlechty o dobytí jejich území, takže misijní války zaměřené na konverzi místního nekřesťanského obyvatelstva nebyly v žádném případě novinkou, sahající v podstatě až k misijním válkám Karolingů a Ottonů bojujících o rozšíření křesťanství podél svých severovýchodních hranic v 9. a 10. století.⁴⁴

Wendové však nebyli snadno porazitelným nepřítelem a po celé generace se bránili, aniž by měli v úmyslu se svým nepřátelům podřídit.⁴⁵ Po relativním úspěchu první křížové výpravy v roce 1099 se zdá, že již v roce 1108 byla prostřednictvím magdeburského arcibiskupství plánována řádná křížová výprava proti Wendům. Dopis, který zřejmě napsal arcibiskup, svolával místní křesťanská knížata z okolních zemí, aby se zúčastnila boje proti pohanským Vendům, stejně jako se jejich rytířští souputníci a družiníci o několik let dříve zúčastnili dobývání Jeruzaléma v boji proti nevěřícím. Arcibiskup také slíbil, že ti, kdo přijmou jeho pozvání k boji proti pohanům, zachrání své duše (*animas uestras saluificare*), zjevně věřil, že tento boj bude řádnou kající válkou po vzoru svaté války vedené ve Svaté zemi. Není jasné, zda tento podnik - tento raný příklad křížové výpravy na severu - dospěl dál než do fáze pouhého plánování, nebo zda byl tento dopis vůbec rozeslán mezi místní knížata.⁴⁶ Důležité však je, že samotná myšlenka křížové výpravy zřejmě skutečně zakořenila v Pobaltí již v roce 1108. V této rané fázi v tomto regionu zjevně existovali lidé, kteří se inspirovali událostmi kolem první křížové výpravy s neodmyslitelnými myšlenkami na vedení svaté a kající války za Boha, a to nejen ve Svaté zemi, ale také mezi pohanskými lidmi žijícími podél hranic křesťanství v oblasti Baltského moře. Tito místní církevní představitelé zcela zjevně považovali svá vlastní "místní" či "regionální" vojenská tažení proti pohanům za součást společného boje proti nepřátelům církve, čímž přenesli myšlenky Urbana II. do místního severoevropského kontextu necelých deset let po dobytí Jeruzaléma. Místní a osvědčené způsoby vedení války se tak poměrně brzy začaly prolínat s novými myšlenkami křížových výprav jako kající války, která nakonec nabyla podoby vskutku svaté války, totiž války Boží.

I když není jasné, zda se tažení z roku 1108 vůbec uskutečnilo, brzy následovala řada lokálních tažení, respektive pokračování známých regionálních tradic

⁴⁴ Michael Müller Wille: Kříž jde na sever: M.: Cross: Carolingian Times between Rhine and Elbe, in: Martin Carver (ed.), *The Cross Goes North. Processes of Conversion in Northern Europe, AD 300-1300*, York 2003, s. 443-62. Viz také podrobné diskuse v Arnold Angenendt: *Das Frühmittelalter*, Stuttgart 1995, s. 292 a dále; Lutz E. von Padberg: *Christianisierung im Mittelalter*, Darmstadt 2006, s. 137-59.

⁴⁵ Manfred Hellmann (jako v poznámce pod čarou 29), s. 10-11; Friedrich Lotter (jako v poznámce pod čarou 39), s. 271; Lind/Jensen/Jensen/Bysted (jako v poznámce pod čarou 36), s. 29-31; Janus Møller Jensen (jako v poznámce pod čarou 39), s. 70-71.

⁴⁶ *Diplomatarium Danicum*, ed. Niels Skyum-Nielsen et al., Kodaň 1938-, série 1, svazek 2, číslo 39. Viz také Lind/Jensen/Jensen/Bysted (jako v poznámce pod čarou 36), s. 29.

dobývání a misíí po meči, zaměřených především na Vendy ve snaze přinutit je k poddanství a přijmout konverzi. Když tedy saská šlechta v roce 1147 prosazovala křížovou výpravu proti Vendům jako paralelu k plánované křížové výpravě do Svaté země, nejednalo se v podstatě o novou myšlenku. Již v polovině 10. století křesťanství zapustilo mezi Dány kořeny a nakonec i oni sami začali být motivováni těmito myšlenkami na vedení svaté války proti svým pohanským sousedům.⁴⁷ Ve 12. století tak Sasové i Dánové vedli svatou válku proti Vendům v duchu křížáckého hnutí, kteří několikrát zaútočili na jejich země. Jako příklad lze uvést útok Dánů na významné wendské město Rujána v roce 1136 a později v roce 1168, kdy byl dánským králem Valdemarem a jeho blízkým spojencem - již zmíněným biskupem Absalonem - konečně dobyt hlavní pohanský chrám v Arkoně. Ti pak pohanský chrám a sochy pohanských bohů, které se v něm nacházely, v souladu s dnes již dobře zavedenou tradicí křížáckých výprav a svaté války rozbořili.⁴⁸ Přesněji řečeno, Dánové se řídili názorem Bernarda z Clairvaux, který výslovně prohlásil, že křížáci musí nechat zničit pohanskou společnost Vendů, aby již nebyli lahůdkou pro sousední křesťanské země ani pro ty misionáře, kteří se do těchto nových zemí odváží hlásat slovo Boží.⁴⁹ V podobném duchu se ve dvacátých letech 11. století zintenzivnila tažení proti Pomořanům, především prostřednictvím misie Oty z Bamberka. Ve 50. druhé polovině 12. století zase začaly křížácké a misijní výpravy z Dánska, Norska a Švédska, které se zaměřily jak na Finsko, tak na Pomořansko a Estonsko a ukázaly, jak hluboce se v těchto zemích kolem Baltského moře zakořenila myšlenka křížáckých výprav.⁵¹

Na tomto pozadí je zřejmé, že když saský misionář Meinhard na počátku 80. let 11. století zahájil svou misijní činnost mezi Livy podél řeky Daugavy v dnešním Lotyšsku, byly křížové výpravy a dokonce i svaté války v těchto částech světa již dobře zavedeným jevem, pokud jde o podporu a posílení různých misijních podniků. V důsledku toho nemá smysl trvat na počátečních (a tedy spíše výlučných) mírových misiích v Livonsku za vlády biskupa Meinharda, které byly teprve později nahrazeny a vystřídány vojensky podporovanou misíí mečem - tedy řádnou křížovou výpravou. Jak bylo uvedeno výše, zdá se, že to, že za Meinhardova života do Livonska skutečně nepřišli žádní křížáci, byla spíše pouhá náhoda, která neměla nic společného s nějakým exkluzivním a jedinečným přístupem Meinharda a jeho

⁴⁷ Kurt Villads Jensen: Danske korstog før og under korstogstiden, in: Peter Carelli, Lars Hermanson og Hanne Sanders (red.), *Ett annat 1100-tal. Individ, kollektiv och kulturella mönster i medeltidens Danmark*, Göteborg 2004, s. 246-83.

⁴⁸ Lind/Jensen/Jensen/Bysted (jako v poznámce pod čarou 36), s. 66-76.

⁴⁹ Lind/Jensen/Jensen/Bysted (jako v poznámce pod čarou 36), s. 48-53.

⁵⁰ Lind/Jensen/Jensen/Bysted (jako v poznámce pod čarou 36), s. 32-34; 36-37; 82.

⁵¹ Obecně viz Lind/Jensen/Jensen/Bysted (jako v poznámce pod čarou 36).

kolegů kněží a misionářů ke kázání a křtu. Proto se zdá, že kronika Jindřicha Livonského považuje za samozřejmost, když krátce před svou smrtí nabídl Meinhardovi pomoc křesťanského vojska. Tato událost není v žádném případě prezentována tak, že by se biskup *musel* vzdát svých dosavadních ideálů o zcela mírumilovném kázání a křtu a jen neochotně přijal pomoc křesťanského vojska. Naopak, zmínka o tomto vojsku připraveném bojovat za livonskou církev jako by z vyprávění vyplývala zcela přirozeně. Posílíme-li tento argument ještě o něco více, zdá se, že tato zdánlivá “bagatelizace” křížáckého prvku během rané livonské misie v *Chronicon Livoniae* souvisí spíše s přáním kronikářů formálně legitimizovat použití vojenské síly za vlády biskupa Bertolda a později i biskupa Alberta, kteří budou křížáky do Livonska povolávat každoročně, než s tím, že by Meinharda vykreslili jako obzvláště mírumilovného ve své misii. Zdůrazněním toho, že obyvatelé Livonska dobrovolně přijali křest předtím, než se uchýlili zpět k pohanství, byla legálnost použití síly k donucení těchto odpadlíků k návratu ke křesťanství pevně stanovena a dobře zakotvena v učení církve, pokud jde o legálnost donucování odpadlíků k opětovnému přijetí řádné křesťanské víry.⁵²

Z dánského pohledu hraje dobytí Livonska a Estonska v národní historiografii obzvláště důležitou roli, protože naše národní vlajka - říkáme jí “Dannebrog” a je to červená vlajka s bílým křížem - prý byla Dánům darována přímo od Boha během jedné z těchto křížových výprav, když dánští křížáci bojovali proti pohanským Estoncům v bitvě, která se odehrála v roce 1219 - alespoň taková je legenda! Během krutého boje v místě, kde dnes leží Tallinn - hlavní město Estonska (a jeho název vlastně znamená “město/hrad Dánů”) - prý Bůh nechal křížáky zvítězit a jako boží dar jim nabídl tento křížácký prapor, který se nakonec stal naší státní vlajkou.

Jediným skutečným historickým pramenem pro tuto bitvu v Estonsku v roce 1219 není nikdo jiný než Jindřich Livonský, který nebyl velkým příznivcem Dánů a rozhodně by si nepřál, aby se těšili zvláštní přízni Boha. V jeho kronice je tedy vyprávění jasně příběhem o naivním dánském králi, který příliš důvěřoval pohanským Estoncům, kteří na oplátku přepadli Dány a jejich podpůrné germánské a vendské síly. V jeho verzi příběhu není žádná zmínka o božském praporu snášejším se z nebe, i když Dánové v bitvě zvítězili, a to ani v jeho líčení, kdy je zachránily některé křesťanské vendské síly bojující po boku Dánů na této konkrétní křížové výpravě.

Dánská vlajka tedy nakonec nemusí být božským symbolem, ale legendární příběh nám připomíná historickou minulost aktivních křížáků kolem roku 1200.

⁵² Carsten Selch Jensen: Med ord og ikke med slag. Teologi og historieskrivning i Henrik af Letlands krønike (ca. 1227), Copenhagen 2019, s. 130-132.

Pokud jde o původ vlajky, jedná se pravděpodobně o poutnický prapor, který sloužil jako společné znamení všem novým křižákům sloužícím v Livonsku a Estonsku od poloviny 13. století.

Již dříve jsme se velmi stručně dotkli toho, jak správně definovat křížovou výpravu ve srovnání s jinými typy svatých válek ve středověku. Bylo navrženo, aby se na křížové výpravy pohlíželo jako na kající války vedené na papežský rozkaz s příslibem odpustků pro ty, kdo přijali kříž, aby se těchto podniků zúčastnili, ať už byly zaměřeny na Svatou zemi, Pyrenejský poloostrov, jižní Francii nebo Pobaltí. Někdo by mohl namítnout, že se stále jedná o poněkud "volnou" definici tak významného podniku v dějinách středověku. Profesor Norman Housley však zvolil ještě otevřenější přístup k definici "správné" křížové výpravy, když tvrdí, že badatelé musí být při čtení pramenů týkajících se křížových výprav pozorní a citliví a snažit se zjistit, "co křížová výprava pro své současníky znamenala". Jedna věc tedy byly papežem vyhlášené křížové výpravy, druhá věc pak myriády lokálně organizovaných a prováděných tažení, které jsou v pramenech prezentovány jako řádné křížové výpravy.⁵³

Bylo by falešné odmítat místní tažení jako skutečné křížové výpravy, protože sami účastníci je tak zcela jasně vnímali. Tyto relativně volné formální struktury týkající se "řádné" křížové výpravy měly tu nespornou výhodu, že bylo mnohem snazší přizpůsobit staré místní a regionální tradice misijních válek novým představám o křížáckých výpravách, jak lze vidět v Pobaltí.⁵⁴ Estonský profesor historie Marek Tamm to ještě zdůraznil, když poukázal na to, že livonské křížové výpravy byly vlastně prvním skutečně úspěšným příkladem symbiotického spojení christianizace, křižácké výpravy a dobovačné války. Tím se oblast Baltského moře stává v dějinách křížových výprav velmi zvláštní a vysoce důležitou, což nakonec ovlivnilo ostatní křižácké regiony díky tomuto zvýšenému významu vůči křižáckému tažení a christianizaci jako řádné svaté válce.⁵⁵

Nyní se podrobněji zaměříme na kroniku Jindřicha Livonského a podíváme se, jak tato významná kronika líčí křížové výpravy od roku 1198.

Je zřejmé, že válka a válečnictví hrají v této kronice nesmírně důležitou roli. Stránku za stránkou najdeme podrobné zprávy o menších nájezdech, obrovských vojenských taženích, křížových výpravách, obléhání a námořních bitvách, které se odehrávaly mezi západními křižáky a osadníky, jejich místními spojenci a nekřes-

⁵³ Norman Housley (jako v poznámce pod čarou 2), s. 1-23.

⁵⁴ Kurt Villads Jensen (jako v poznámce pod čarou 43), s. 261-3.

⁵⁵ Marek Tamm: Jak ospravedlnit křížovou výpravu? Dobyť Livonska a nová křižácká rétorika na počátku třináctého století, in: *The Conquest of Livonia and new Crusade Rhetoric in the early XIII Century*: V. 4, 2013, s. 431-55, zde s. 442.

ťanskými či schizmatickými (ruskými) nepřáteli; boje probíhaly v létě i v zimě a pustošily kraje, kde byli lidé zabíjeni, zajímáni nebo prchali do pustiny. Zdá se, že sám kronikář se několika těchto vojenských tažení zúčastnil a zcela zjevně věděl, o čem mluví, pokud jde o vojenské záležitosti, a to jak pokud jde o zbraně a zbroj, tak o správnou taktiku a ideologický a teologický rámec těchto tažení.⁵⁶

Psaní o válce bylo jednoduše základní součástí Jindřichova budovaného vyprávění o rané církvi v Livonsku, které přesahovalo pouhé zaznamenávání faktů a událostí. Příběhy o válce a válčení je v podstatě třeba vnímat jako součást Jindřichova celkového teologického vyprávění, které zobrazuje boje a křížové výpravy jako součást posvátných dějin odehrávajících se na těchto nových územích. Dějiny livonské církve byly pro Jindřicha prakticky pokračováním biblických vyprávění, a odhalovaly tak aktuální Boží vůli v těchto nových zemích. Ze stejného důvodu se ve válečných vyprávěních objevuje téměř nekonečné množství odkazů na biblické texty, převážně excerptce ze starozákonních knih Makabejských, což zdánlivě staví křížáky na roveň zbožným bojovníkům biblických dob. Německo-baltský historik Leonid Arbusow dokonce poznamenal, že Jindřich "seine Missionschronick als Kriegsgeschichte schrieb".⁵⁷ V novější charakteristice Jindřicha Livonského dospěl anglický křížácký historik Christopher Tyerman k závěru, že "Jindřichovo intenzivní využívání Makabejských jako literární předlohy nemohlo být nevědomé nebo náhodné. Jeho příběh byl novou kapitolou v hrdinské bojovné obraně víry, která se hodí pro srovnání s hrdiny Bible".⁵⁸ Pro Jindřicha se tak v podstatě mohlo vedení války v zásadě rovnat vedení bohoslužby, čímž plnil Boží vůli. V tom se dosti podobá jiným soudobým kronikářům - jedním ze zřejmých příkladů je již zmíněný dánský kronikář Saxo Grammaticus, který krátce po roce 1208 dokončil své *Gesta Danorum*. Při jedné příležitosti Saxo vypráví, jak biskup Absalon na jednom ze

⁵⁶ Viz např. James A. Brundage: Introduction: Jindřich z Livonska, spisovatel a jeho kronika, in: Jindřich z Livonska, spisovatel a jeho kronika: Marek Tamm, Linda Kaljundi a Carsten Selch Jensen (eds.): *Crusading and Chronicle Writing on the Medieval Baltic Frontier*, Turnhout 2011, s. 1-19, zde s. 2; Ain Mäesalu: *Mechanical Artillery and Warfare in the Chronicle of Henry of Livonia*, in: in Tamm/Kaljundi/Jensen (jako v této poznámce pod čarou), s. 265-90, zde s. 265-7; Christopher Tyerman: *Henry of Livonia and the ideology of Crusading*, in: Tamm/Kaljundi/Jensen (jako v této poznámce pod čarou), s. 265-90, zde s. 265-7; Christopher Tyerman: *Henry of Livonia and the ideology of Crusading*, in: Tamm/Kaljundi/Jensen (jako v této poznámce pod čarou), s. 23-44, zde s. 27; Carsten Selch Jensen: *Boží válka. Válka a christianizace na baltském pomezí na počátku 13. století*, in: *Quaestiones Medii Aevi Novae*, sv. 16 (2011), s. 123-47; Simon Gerber: *Heinrich von Lettland - ein Theologe des Friedens*, in: *Srov: Zeitschrift für Kirschengeschichte* vol. 115, (2004), s. 1-18, zde s. 7 a 9-10; Shami Ghosh: *Conquest, Conversion and Heathen Customs in Henry of Livonia's Chronicon Livoniae and the Livländische Reimchronik (Dobývání, konverze a pohanské zvyky v Chronicon Livoniae Jindřicha Livonského a v Livländische Reimchronik)*, in: *Křížové výpravy* vol. 11 (2012), s. 87-108, zde s. 90-100.

⁵⁷ Leonid Arbusow: *Arbow: Das entlehnte Sprachgut in Heinrichs Chronicon Livoniae*, in: (1951), s. 100-153, zde s. 111.

⁵⁸ Christopher Tyerman (jako v poznámce pod čarou 52), s. 29

svých tažení proti pohanským Vendům opouštěl právě probíhající bohoslužbu, aby se věnoval, jak říká, neméně důležité službě tím, že Bohu přinášel oběť “ne modlitbami, ale použitím zbraní, neboť sotva je něco vhodnějšího než smrt zloduchů”.⁵⁹ Zda se Absalon skutečně zúčastnil skutečných bojů proti Vendům, není v tomto případě podstatné. Důležitý postřeh spočívá v tom, že boj proti pohanům je v kronice prezentován, *jako by* byl stejně hodnotný jako slavení mše svaté.

V kronice Jindřicha Livonského nacházíme velmi podobný přístup k vojenské síle jako způsobu boje proti nepřátelům livonské církve, tedy skutečného boje v Božích válkách. Příznačné je také to, že Jindřich zřejmě hodně mluví o míru - zejména ten “pravý mír” je třeba chápat nikoli jako absenci války, ale spíše jako přijetí křesťanské víry pohany.⁶⁰ Německý badatel Simon Gerber z téhož důvodu a zcela ironicky charakterizoval Jindřicha “als eine theologe des Friedens”, přičemž zdůraznil, že pro Jindřicha byl ve skutečnosti jediným pravým mírem sám Kristus. Boj se tak stal důležitým nástrojem k prosazení tohoto míru.⁶¹ Nešlo tedy o válku pro válku, ale spíše o zobrazení války jako nezbytné podmínky toho, co bylo hlavním cílem misijního úsilí, totiž přijetí křesťanské víry pohany a obrana livonské církve a všech jejích kněží a misionářů.⁶² Ze stejného důvodu Jindřich znovu a znovu zdůrazňuje, že války pohanů v podstatě nebyly vedeny proti Germánům přicházejícím do Livonska, ale spíše proti *Lyvonensis ecclesia*, tedy “livonské církvi”, čímž z ní činí eschatologickou válku za Boha *proti* ďáblu, opět s některými jasnými biblickými vzory.⁶³ Tuto základní myšlenku Jindřich zdůrazňuje, když o Rize - nově založeném církevním centru livonské církve - mluví prostě jako o *civitate Dei*, tj. o Božím městě, neustále ohrožovaném pustošením okolních pohanů.⁶⁴ Je zcela zřejmé, že pro Jindřicha bylo město Riga důležitým fyzickým projevem přítomnosti křesťanství v Livonsku a mělo být samozřejmě bráněno všemi dostupnými prostředky.⁶⁵

⁵⁹ Saxo, 16:5:1.: [“1] Quo abeunte, cum Absalon divinae venerationi vacaturus litus scapha petisset, repentino nuntio per larimari familiarem suscepto cognoscit Pomeranicam adventare classem, quae, si nebulae densitas non obstaret, cerni comminus posset. [2] Igitur revocatis, qui sacra gestabant, cupide concitatam classem obviam hosti in altum direxit, armis, non precibus Deo libamenta daturus. [3] Quod enim sacrificii genus scelestorum nece divinae potentiae iucundius existimemus? ”, Saxo Grammaticus: Gesta Danorum, red. J. Olrik et H. Ræder, Copenhagen 1931.

⁶⁰ Viz například HCL XII,6; XIX,8; XX,6; XXI,5; Carsten Selch Jensen (jako v poznámce pod čarou 48), s. 201-202.

⁶¹ Simon Gerber (jako v poznámce pod čarou 52), s. 12 a 15.

⁶² Carsten Selch Jensen (jako v poznámce pod čarou 48), s. 200-202. Viz také Christopher Tyerman (jako v poznámce pod čarou 52), s. 36.

⁶³ HCL XIV,7.

⁶⁴ HCL IX,4.

⁶⁵ Viz také Carsten Selch Jensen: How to Convert a Landscape: Henry of Livonia and the Chronicon Livoniae, in: Murray (ed.): The Clash of Cultures on the Medieval Baltic Frontier, Turnhout 2009, s. 151-68, zde s.

Je zřejmé, že takové války nemohou být jen dobovačnými válkami, jak bylo uvedeno výše, válkami vedenými pouze o moc a světské statky. Místo toho to musely být války *prelia Domini* - války Páně -, jak několikrát uvedl Jindřich ve své kronice jako podstatu správné války, totiž svaté války vedené proti nepřítelům Boha a jeho církve.⁶⁶ Proto dává dokonalý smysl, když kronika jako příklad popisuje vojenské střetnutí s litevským vojskem jako boj, v němž křesťané "spěchali bojovat Pánovu válku".⁶⁷ Podobně Jindřich zcela přirozeně mluví o křižácích a místních křesťanech jako o příslušnících "Pánova vojska", jemuž velí mistr Volkwin z řádu mečových bratří.⁶⁸

Toto pojetí biblicky inspirované svaté války proti nepřítelům Boha a jeho svaté církve do značné míry ovlivnilo teologické zdůvodnění křižových výprav a celých vojenských tažení, jak je patrné z kroniky Jindřicha Livonského i z celkového vývoje v Pobaltí, který předcházal. Někteří badatelé dokonce tvrdili, že právní tradice spravedlivé války sahající až do římských dob s významným doplněním prostřednictvím spisů svatého Augustina byla v období vrcholného středověku pomalu stavěna do defenzívy teologičtěji založeným pojetím biblické svaté války.⁶⁹ Pro kronikáře jako Jindřich z Livonska a jeho současníky tak mělo velký smysl hovořit o "válkách Páně" jako v podstatě o *konečné* svaté válce mající podobu (formální) regionální křižové výpravy slibující účastníkům těchto válek odpuštění v podobě odpustků po vzoru reformních papežů jako Eugenius III, Řehoř VIII a Inocenc III.

Pozdější generace tyto představy o křižových výpravách jako o svaté válce dále rozvíjely - v neposlední řadě v prostředí pozdního středověku, kdy se Dánové i Češi zapletli do nových svatých válek, když dánští králové navrhli osvobodit Jeruzalém útokem na muslimská území Osmanů a Mamlúků přes ruské stepi a zaútočit tak nepřítelům Boha takříkajíc do zad. Z těchto plánů nic nevzešlo, ale český národ musel v důsledku teologických myšlenek husitského hnutí trpět dlouhá léta vleklými křižovými výpravami. Historie středověkých křižových výprav jako taková je součástí dějin obou našich národů.

156-62.

⁶⁶ John Gilchrist (jako v poznámce pod čarou 10), s. 65-83; Carsten Selch Jensen (jako v poznámce pod čarou 52), s. 128-39.

⁶⁷ Ad *prelia domini festinantes*. Viz např. HCL XI,5. Viz také HL XXVII,1.

⁶⁸ HCL XIII,2.

⁶⁹ Ernst-Dieter Hehl: Hehl: Kirche und Krieg im 12. Jahrhundert. Studien zu Kanonischem Recht und Politischer Wirklichkeit, Stuttgart 1980, s. 69. Viz také John Gilchrist (jako v poznámce pod čarou 10); John Gilchrist (jako v poznámce pod čarou 16).

PSYCHOLOGICKÁ ANALÝZA AKCENTACÍ CHARAKTERU RESPONDENTŮ PRAKTIKUJÍCÍCH OKULTISMUS

VLADISLAV SHESTAKOV / GABRIEL KŇAŽEK

KATEDRA PSYCHOLOGIE, FILOZOFICKÁ FAKULTA, UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI
DEPARTMENT OF PHILOSOPHY, FACULTY OF ARTS, PALACKÝ UNIVERSITY OLMOUC
vladislav.shestakov01@upol.cz
gabriel.knazek01@upol.cz

A PSYCHOLOGICAL ANALYSIS OF CHARACTER ACCENTUATIONS IN RESPONDENTS PRACTICING OCCULTISM

Abstract: The article deals with a psychological analysis of character accentuations in respondents practicing the occult. The aim is to identify personality accentuations and reveal psychological personality types. The authors use the psychological character questionnaire Accent of Personality of Leonhard and Shmishek for research. The sample includes ninety respondents with Belarusian and Russian citizenship, of which 25 were men and 65 women. The average age of the respondents is thirty years. Quantitative research took place during the years 2019–2020 and was carried out by electronic data collection via Google Forms. The research shows that out of a total of ninety respondents, 86 respondents tend to have some emphasis. Research confirms the view that respondents tend to believe in a number of alternative ideas, such as psychokinesis, reincarnation, astrology, witchcraft, and supernatural psychic abilities. The results can also be used by the staff of the centers when working with adolescents who are interested in the occult but do not profess any religion. Psychologists can use the results obtained in psychological training or psychodrama to normalize the emotional behavior of participants.

Keywords: occultism; character accentuation; witchcraft; magy; spirituality

THEOLOGICAL REVIEW, Vol. 92, 2021, No. 4, Number of Article 4 p. 463 – 474.

DOI: 10.14712/12117617.92.4.4

Úvod

V současné době dochází ke spontánnímu procesu vzniku forem nových náboženských hnutí, včetně hnutí okultního. To se stává významným faktorem společenského života. Jak uvádí Šabek, přítomnost okultismu v moderní společnosti naznačuje, že okultismus byl a zůstává základem kultury každé společnosti.¹ Pod okultismus lze přitom zařadit i kvazivědy jako okultní mineralogie, okultní botanika, okultní zoologie, okultní anatomie či toro mapy.

¹ ŠABEK, Jiří. *Československý okultismus a jeho přední reprezentanti v období I. republiky*. Praha, 2013. Bakalářská práce. Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, Ústav hospodářských a sociálních dějin. Dostupné také z: <https://dspace.cuni.cz/handle/20.500.11956/60266>

Nové formy pouze vyjadřují staré myšlenky – být bohem bez Boha zůstává hlavním cílem okultních hnutí. Dalším cílem okultismu je nabídnout zasvěcenému novou vizi světa a pomoci mu dosáhnout „nejvyššího stupně“ vědomí, v němž může ovládat skryté síly. Navíc se zdá, že svět je spiritualizovaný a jeho síly jsou v neustálé dynamické interakci. Jedná se o problematiku, která je úzce svázána s názory těch, kteří sami sebe nazývají duchovně založenými (nikoliv však v náboženském slova smyslu), přičemž se tito „duchovně založení lidé“ nezaměřují na jednu náboženskou tradici, ale kombinují prvky různých východních tradic a okultních hnutí.

V současném Rusku vede vědecká debata k přehodnocení stávajících názorů a vzniku nových paradigmat v oblasti nových náboženských hnutí. Jednu takovou klasifikaci nových náboženských hnutí nabízí Jablokov, který se drží definice „moderních netradičních kultů“. Autor identifikuje těchto pět skupin nových náboženských hnutí:

1. neorientální hnutí (spojují různé varianty hinduismu a buddhismu),
2. neokřesťanské spolky (vyznačují se synkretismem křesťanské ideologie s prvky východních náboženství),
3. scientologické hnutí,
4. magie a spiritismus,
5. „satanistické“ skupiny.²

Na základě této klasifikace je třeba upozornit, že v současnosti je hlavním rysem nových náboženských hnutí v Rusku schopnost přizpůsobit se kulturám předků a protonáboženstvím. V důsledku toho jsou v současném Rusku populárními alternativními hnutími slovanské novopohanské okultní organizace jako „Strely Yarmily“, „RNOD“, „Soyuz sotvorcov Svyatoj Rusi“ a další struktury různého stupně radikalismu. Je třeba poznamenat, že podle Kanoplevé a Kahuta „je tento požadavek způsoben pozitivními myšlenkami lásky k rodné zemi, které je vlastní novopohanství, a touhou oživit tradice, které dříve existovaly v ruské kultuře.“³

Při dalším bádání v této oblasti je důležité brát v potaz, že podle Eliade vychází většina těchto hnutí z ideologie okultního hnutí „New Age“ a je založena na teistickém satanismu a čarodějnictví spolu s uctíváním přírody.⁴ Podle Michajlova

² JABLOKOV, Igor. *Religiovedenie: Uchebnik dlya bakalavrov*. Moskva: Jurajt-Izdat, 2013. ISBN 978-5-9916-2234-9

³ KANOPLEVA, Anna a KAHUTA, Igor. (2019). Příčiny populjarnosti neojazyčestva v sovremennom rossijskom obščestve. *Tambov: Gramota* [online]. 2019, 10 [cit. 2022-03-05]. Dostupné z: <https://doi.org/10.30853/manuscript.2019.10.44>, s. 3.

⁴ ELIADE, Mirča. *Okkul'tizm, koldovstvo i mody*. Moskva: Sofija, 2002. ISBN 5-344-00159-2

se v podstatě „prostředí stává předmětem kultu.“⁵ Tento trend naznačuje, že se v Rusku šíří mezinárodní organizace jako Earth First!, Asatru, Ferapheria a další ekoteistické struktury, které popírají prvotní hřích, praktikují transové věštecké techniky, magická spiknutí proti lidem a další okultní metody s prvky thelemitského učení.

V souvislosti s těmito okolnostmi je třeba konstatovat, že dnes neexistuje dostatek přímého vědeckého kvantitativního ani kvalitativního psychologického výzkumu týkajícího se osob praktikujících okultismus. Tento článek pojednává o psychologické problematice a zkoumá psychologické rysy participantů, zatímco teoretická část se okrajově dotýká okultního či teologického diskursu.

Teoretická východiska

Teoretická část tohoto článku je založena na struktuře jednoho z nových okultních klubů, klubu Castalia, který působí od roku 2009 v Moskvě a Petrohradě.

Klub Castalia spoléhá především na psychologické objevy C. G. Junga a na esoterické myšlenky A. Crowleyho. Organizace poskytuje příležitost účastnit se uzavřených konferencí, webinářů a placených kurzů na téma „magic stones“, „okultní iniciační systémy“, „smrt a nesmrtelnost v různých tradicích“ a tak dále. Vzhledem k tomu, že klub má více než 21 tisíc následovníků, je v současné době otevřena pobočka klubu i v Petrohradě.

Zásadním rozdílem mezi okultním klubem Castalia a dalšími ezoterickými školami, bratrstvími a řádými je univerzálnost zastávaných názorů v oblasti egyptologie, gnóze a rosekruciánské křesťanské tradice, astrologie, tarotu, transpersonální psychologie, orientálních praktik, severní tradice i tradicionalismu Guénona. Je důležité poznamenat, že základní konstantou pro okultní klub je jungiánsko-thelemistický vektor vývoje, vyjádřený analýzou snů a skupinovou prací s emocemi a nevědomím. Soubor metod transpersonální psychologie tuto okultisté nazvali „praxí prohlubování“ s tím, že právě oni pomáhají člověku v poznání jeho vnitřního Já. Fundamentální konstanta okultního klubu je postavena na obrazech dvou osob na protilehlých pólech: okultně-filozofické pohledy, komentáře a ezoterické okolí poskytují díla A. Crowleyho, zatímco psychologické osnovy jsou zajištěny vědeckými pracemi C. G. Junga. Myšlenka svobody tohoto thelemistického učení je charakterizována individuálním výběrem kariérních, kreativních a sexuálních partnerů, který je plně synchronizován s ustanoveními liberální filozofie. Tato doktrína navíc nepřijímá koncept „prvotního hříchu“, proto se přívrženci tohoto okultního hnutí výše uvedenými metodami pokoušejí poznat své božství. Autoři

⁵ MICHAJLOV, Konstantin. *Malen'kij plohoj zajac, ili Vzaimosvyaz' religii i okruzhayushchej sredy*. Moskva: OOO, 2019. ISBN 978-5-00139-147-0, s. 228.

zastávají názor, že struktura a počet členů daného klubu odpovídají aktuálním cílům výzkumu. Otevřenost vedoucího okultního klubu a jeho zájem o tento výzkum umožní kompletní výzkum nejen v rámci struktury okultního klubu, ale i na poskytnutém vzorku adeptů. To je důvod, proč se autoři ve svém výzkumu blíže věnují právě tomuto aspektu.

Podle Pechové „Okultismus (hermetismus, tajné čili okultní alias ezoterní vědy) tvoří tři základní disciplíny: astrologie, magie, alchymie.“⁶

Z tohoto důvodu je jasné, že okultismus je souborem kvazivěd, které mají pomáhat člověku v poznání jeho vnitřního a skrytého Já, což naznačuje alternativní víru člověka ve vyšší moc. Jak dále zdůrazňuje ve svém odborném článku Šram: „Lidé, kteří se zaměřili na subjektivní spiritualitu a méně se zajímali o religiozitu, měli sklon k určitým osobnostním rysům; jmenovitě mají tendenci věřit v řadu „alternativních“ myšlenek, jako je psychokineze, reinkarnace, astrologie, čarodějnictví a psychické síly, což dokazuje respekt k síle magie a vyjádření magického myšlení.“⁷

Nadruhé straně Kolkunova upozorňuje na skutečnost, že počet nenáboženských respondentů je téměř vždy heterogenní a sjednocujícím faktorem pro ně není společné chápání spirituality, ale spíše obecný postoj nedůvěřující náboženství.⁸

Je třeba podtrhnout, že podle Vávry, Vávrové a Pechové spiritualitu obecně vymezujeme jako osobní duchovní přesvědčení, které je nezávislé na příslušnosti k církvi či náboženské společnosti.⁹ Lidé, kteří samostatně budují individuální duchovní systém využívající alternativní okultní praktiky, které se netýkají oficiálních náboženských institucí, jsou charakterizováni Streibem, Bahnsenem a Rushdoonem jako lidé s oslabenými sociálními vazbami a výrazným spotřebitelským modelem chování.¹⁰

⁶ PECHOVÁ, Olga. *Psychologie náboženství*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2011. ISBN 978-80-244-2927-4, s. 92.

⁷ ŠRAM, Zlatko. Psychopathy and depression as predictors of the satanic syndrome. *Open Theology* [online]. 2017, 3(1), [cit. 2022-02-02]. Dostupné z: <https://doi.org/10.1515/opth-2017-0007>, s. 2.

⁸ KOLKUNOVA, Ksenia. Spiritual but not religious respondents in contemporary studies. *St. Tikhons' University Reviews* [online]. 2015, 62(6) [cit. 2022-03-05]. Dostupné z: <https://doi.org/10.15382/sturi201562.81-93>

⁹ VÁVRA, O., S. VÁVROVÁ a O. PECHOVÁ. Spiritualita u studentů sociální pedagogiky a dalších oborů pomáhajících profesí [Spirituality among Students of Social Pedagogy and Other Fields]. *Sociální pedagogika / Social Education* [online]. 2017, 5(1) [cit. 2022-03-10]. Dostupné z: <https://doi.org/10.7441/soced.2017.05.01.05>

¹⁰ STREIB, Heinz a Ralph W. HOOD. „Spirituality“ as privatized experience-oriented religion: Empirical and conceptual perspectives. *Implicit Religion* [online]. 2011, 14(4) [cit. 2022-03-02]. Dostupné z: <https://doi.org/10.1558/imre.v14i4.433>; WORTHEN, Molly. The chalcedon problem: Rousas John Rushdoony and the origins of Christian Reconstructionism. *Church History* [online]. 2008, 77(2) [cit. 2022-02-05]. Dostupné z: <https://doi.org/10.1017/S0009640708000590>

Je třeba poznamenat, že mytologizované vědomí člověka může pod vlivem okultně-mystických postojů vést za určitých podmínek k neadekvátnímu posouzení toho, co se děje, ke změně priorit a hodnot vyjádřených ve formách jako ospravedlnění a generování netolerance, k individualismu a demonstrativitě. V této souvislosti autoři článku naznačují, že lidé, kteří praktikují okultismus, mají specifické charakterologické rysy. Za účelem identifikace těchto osobnostních rysů rozpracoval Shmishek dotazník, který obsahuje deset stupnic podle deseti typů zdůrazněných osobností identifikovaných Leonhardem. Na jejich základě rozlišujeme deset typů zvýrazněných: I. hypertymie, II. zaseknutí, III. emotivita, IV. pedantství, V. úzkost, VI. cyklotymie, VII. demonstrativnost, VIII. excitabilita, IX. dystymie, X. exaltace.¹¹ Jak dále zdůrazňují Yasnikova a Sobennikov, hypertymie popisuje člověka, který je téměř vždy v inspiračním stavu a plný nápadů. Rád dělá několik věcí najednou, ale často je nedokončí, ztrácí zájem nebo motivaci. Má široké zájmy, miluje učit se a poskytovat užitečné rady. Zaseknutý typ má tendenci vést dlouhotrvající konflikty. Tato osoba je náchylná k žárlivosti a nadměrnému podezírání. Velmi dlouho si pamatuje křivdu. Emotivní typ se blíží hypertymnímu typu, ale reakce nejsou tak jasné. Tento typ je soucitný a ukazuje nadměrnou citlivost na vnější vlivy. Pedantická osoba je dost opatrná, přesná, a totéž vyžaduje i od jiných lidí. Velmi násilně reaguje na porušování pravidel. Tento typ ukazuje pečlivost, je náchylný k opakovanému ověřování skutečností. Úzkostlivý typ se rád stará o své okolí. Snaží se nacházet se v činnostech, které dělá nejlépe. Vyhýbá se vysokým pozicím, protože se obává rizika a konkurence. Pro cyklotymika je typická měnící se nálada. Lidé tohoto typu se snaží najít optimální způsob fungování, jdou do extrémů. Jejich nálada a reakce závisí na vnějších událostech. Demonstrativní typ má tendenci k intrikám, psychika je docela labilní, má sklon být v centru pozornosti, má dobře rozvinutou fantazii. Excitabilní neboli vzrušený typ osobnosti se vyznačuje zvýšenou impulzivitou, špatně ovládá své touhy a podněty. Dystymik je často v depresivní náladě. V práci je zodpovědný, ale v životě je pesimista. Nemá rád hlučnou společnost. Exaltovaný typ osobnosti je emocionální, milující, altruistický. Tímto typem často bývají fanatici a nábožensky založení lidé.¹²

¹¹ YASNIKOVA, E. E. a V. S. SOBENNIKOV. *Predmet i zadači medicinskoj psihologii*. Irkutskij gosudarstvennyj medicinskij universitet [online]. Kafedra psihiatrii i medicinskoj psihologii, ©2013 [cit. 2022-02-05]. Dostupné z: https://www.ismu.baikal.ru/src/downloads/d35483f0_predmet_zadachi_med_psihologii..pdf

¹² YASNIKOVA, E. E. a V. S. SOBENNIKOV. *Predmet i zadači medicinskoj psihologii*. Irkutskij gosudarstvennyj medicinskij universitet [online]. Kafedra psihiatrii i medicinskoj psihologii, ©2013 [cit. 2022-02-05]. Dostupné z: https://www.ismu.baikal.ru/src/downloads/d35483f0_predmet_zadachi_med_psihologii..pdf

Výzkumný problém a cíle výzkumu

Výzkumný problém této studie je založen na tvrzení, že lidé, kteří se zaměřili na subjektivní spiritualitu a méně se zajímali o religiozitu, měli sklon k určitým osobnostním rysům a měli tendenci věřit v řadu „alternativních“ myšlenek jako psychokineze, reinkarnace, astrologie, čarodějnictví a nadpřirozené psychické schopnosti, což dokazuje vyjádření magického myšlení.

V souladu s účelem práce autoři formulují tyto úkoly: analýza a interpretace výzkumů v této oblasti, realizace psychologického kvantitativního výzkumu v rámci okultního klubu.

Cílem výzkumu je identifikace akcentace osobnosti respondentů a odhalení psychologických osobnostních typů v rámci okultního klubu Castalia.

Na základě provedené analýzy vědeckých studií autoři formulují následující výzkumné otázky:

1. Jaká je prevalence zvýšené exaltace u adeptů okultního hnutí?
2. Jaká je prevalence akcentací charakterů u osob vyznávajících okultismus?

Metoda výzkumu

Sběr dat se provádí prostřednictvím psychologické metody Akcentace osobnosti dle Leonharda a Shmisheka. Termín „akcentace osobnosti“ byl představen v roce 1968 německým psychiatrem K. Leonhardem, který popsal tento jev a který je zakladatelem pojmu „akcentace“ v psychologii. Jeho teorie je založena na myšlence přítomnosti hlavních, expresivních a doplňujících se osobnostních rysů. Psychologická metoda obsahuje 88 výroků, které jsou seskupeny do deseti škál, z nichž každá odpovídá jednomu směru akcentace charakteru. Čas na vyplnění dotazníku není omezen. Můžeme hovořit o tendenci ke zdůraznění charakteru, pokud je konečné skóre v rozmezí od 15 do 19. Charakterový rys je zdůrazněn, pokud je skóre rovno nebo větší než 19. Dotazník taktéž zkoumá deset charakterových rysů. Autoři volí danou metodu na základě adekvátního množství položek pro testování a pro její snadnou dostupnost, dobré psychometrické kvality a jasnou formulaci a způsob vyhodnocení otázek. Test má taktéž dobrou vnitřní i vnější validitu. Všechny škály dosahují vysoké reliability, Cronbachova alfa se rovná 0,76. Metoda je adaptovaná na ruskou populaci, což odpovídá cílům a výběrovému vzorku aktuálního výzkumu.

Autoři realizují daný výzkum v rámci ruského okultního klubu Castalia srespondentysběloruskouaruskoustátní příslušností v počtu devadesátiosob. Z toho 25 dotazovaných osob tvoří ženy a zbývajících 65 dotazovaných mužů. Průměrný věk dotazovaných mužského pohlaví je třicet let, průměrný věk respondentů ženského pohlaví je 29,5 roku. Dále se ve výzkumu ptáme na nejvyšší dosažené vzdělání

respondentů. Celkem 85 participantů výběrového vzorku uvádí vysokoškolské (případně vyšší odborné) vzdělání, zbývajících pět jedinců má bakalářský titul. Graf č. 1 znázorňující nejvyšší dosažené vzdělání si můžete prohlédnout níže. S účelem výzkumu jsou participanté seznámeni prostřednictvím informovaného souhlasu, který předchází vlastnímu vyplňování dotazníku. Respondent může kdykoliv v průběhu vyplňování testů svou účast bez udání důvodu ukončit. Získané výsledky se týkají pouze samotného výzkumu a neposkytují žádné další identifikační údaje.

Tento výzkum probíhal mezi 12. prosincem 2019 a 31. červnem 2020 a byl realizován způsobem elektronického sběru dat přes Google Forms.

Analýza a interpretace výsledků

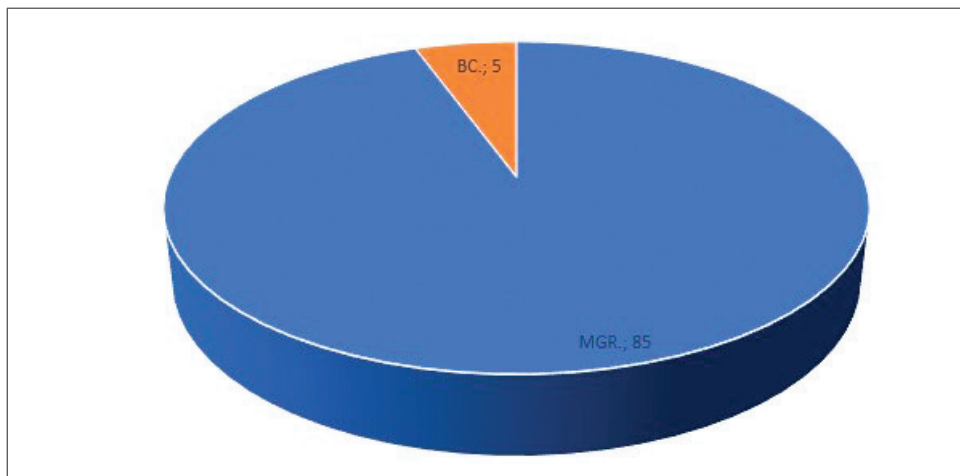
Na grafu č. 1 jsou získané výsledky týkající se vzdělání respondentů výběrového vzorku. Pro výzkum byl zvolen kvantitativní přístup a pro následné zpracování dat deskriptivní statistika. Na grafech č. 2 a č. 3 jsou získané výsledky představitelů prezentovány podle charakterového dotazníku Akcentace osobnosti Leonharda a Shmisheka. Výsledky výzkumu jsou rozděleny do tří skupin. V první skupině jsou čtyři respondenti, kteří nemají akcentaci charakteru. Tato skupina se skládá z dotazovaných, kteří mají minimální počet bodů podle dotazníkové normy.

Ve druhé skupině je 45 respondentů, kteří mají tendenci ke zdůrazněným rysům, jejich konečné skóre je v rozmezí od 15 do 19 bodů. Například 12 respondentů má sklon k exaltaci, sedm dotazovaných má sklon k emotivitě, osm respondentů má sklon k hypertenzi, sedm respondentů má sklon k úzkosti, pět dotazovaných má sklon k dystymii, čtyři respondenti mají sklon k pedantství. Na grafu č. 2 jsou získané výsledky tendence ke zdůrazněným rysům respondentů.

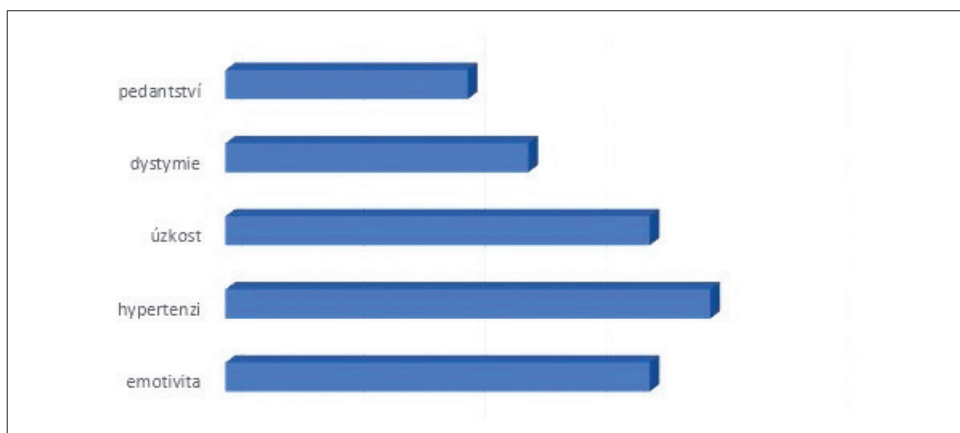
Ve třetí skupině je 41 respondentů, kteří mají jeden a více zdůrazněných rysů a jejich skóre je rovno nebo více než 19. Například 18 respondentů má exaltovanou akcentaci charakteru. Je třeba upozornit, že se jedná o většinu účastníků ze skupiny. Emotivní zdůraznění osobnostních rysů má 14 respondentů. Následující zdůrazněné osobnostní rysy byly rozděleny takto: hypertenzi má osm lidí, zaseknutí má jeden člověk, pedantismus mají čtyři dotazovaní, úzkost mají tři osoby, cyklotymické zdůraznění charakteru má šest respondentů, demonstrativní zdůraznění charakteru má sedm účastníků, excitabilitu mají čtyři dotazovaní a dystymické akcentované rysy má pět osob. Na grafu č. 3 jsou výsledky respondentů s několika zdůrazněnými rysy.

V této souvislosti je třeba ještě podtrhnout, že podle výsledků výzkumu má z celkového počtu respondentů 86 osob zdůrazněné rysy některých charakterů nebo sklon k některým akcentacím charakterů. Ve svém odborném článku Šram uvádí, že lidé, kteří se zaměřili na psychokinezi, reinkarnaci, astrologii a síly

čarodějnicí, mají sklon k určitým osobnostním vlastnostem jako úzkost, deprese, sklony k sebekritice a víra v magické síly.¹³

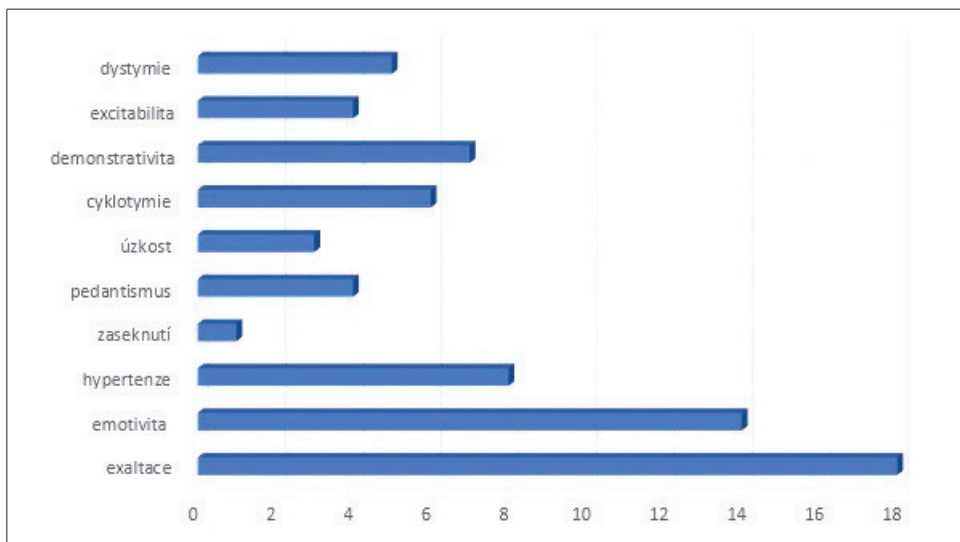

Graf č. 1

Graf č. 2

¹³ ŠRAM, Zlatko. Psychopathy and depression as predictors of the satanic syndrome. *Open Theology* [online]. 2017, 3(1), [cit. 2022-02-02]. Dostupné z: <https://doi.org/10.1515/opth-2017-0007>

Graf č. 3

Diskuze

Na základě výsledků můžeme konstatovat, že adepti okultního hnutí jsou charakterizováni zvýšenou úrovní exaltace a že většina zástupců okultního klubu má zdůrazněné rysy některých charakterů anebo sklon k některým akcentacím charakterů. Dle výsledků výzkumu můžeme na první výzkumnou otázku odpovědět, že zvýšenou exaltaci má 18 respondentů v třetí skupině a sklon k exaltaci má 12 respondentů v druhé skupině. Na druhou výzkumnou otázku můžeme odpovědět, že u okultistů daného klubu je výskyt akcentace charakteru u 86 respondentů z devadesáti dotazovaných.

Řada autorů jako Popp-Baire, Streib, Zwingmane a Klein (2011) upozorňuje na to, že alternativní víra je stabilizujícím faktorem pro následovníky s nízkou úrovní emoční stability a nízkou úrovní osobní úzkosti.¹⁴

Z hlediska rozmanitých názorů v oblasti egyptologie, gnóze, rosekruciánské křesťanské tradice, astrologie, tarotu, orientálních praktik i severské tradice, které

¹⁴ POPP-BAIER, Ulrike. From religion to spirituality – Megatrend in contemporary society or methodological artefact? A contribution to the secularization debate from psychology of religion. *Journal of Religion in Europe* [online]. 2010, 3(1) [cit. 2022-02-01]. Dostupné z: <https://doi.org/10.1163/187489209X478337>; STREIB, Heinz a Ralph W. HOOD. „Spirituality“ as privatized experience-oriented religion: Empirical and conceptual perspectives. *Implicit Religion* [online]. 2011, 14(4) [cit. 2022-03-02]. Dostupné z: <https://doi.org/10.1558/imre.v14i4.433>; ZWINGMANN, C., C. KLEIN a A. BÜSSING. Measuring religiosity/Spirituality: Theoretical differentiations and categorization of instruments. *Religions* [online]. 2011, 2(3) [cit. 2022-03-10]. Dostupné z: <https://doi.org/10.3390/rel2030345>;

okultisté využívají, byly podobné výsledky studie očekávány. Dle názoru autorů tento výsledek představuje základní skutečnost, která interpretuje tendenci respondentů věřit v řadu alternativních myšlenek, které pomáhají v poznání svého vnitřního a skrytého Já.

Některé akcentované charakterové rysy jsou často dostatečně kompenzovány, ale v problémových nebo kritických situacích může osoba se zvýrazněnými rysy vykazovat poruchy adekvátního chování. Zdůraznění se projevuje ve specifických stresových a krizových situacích, které ovlivňují jednu oblast života člověka, zatímco porucha osobnosti ovlivňuje všechny oblasti života. Pojem „exaltace“ je charakterizován zvýšenou úrovní emocionality, která je typická pro extraverty. Výzkumníci Ferrari, Reed a Guerrero zjistili, že poctivost, pokora a extraverte jsou důležitými prediktory náboženského závazku a duchovního přesvědčení. Ferrari zjistil trend pozitivních korelací mezi osobní religiozitou a její velikostí, náboženským přístupem a extravertzí, poddajností a svědomitostí.¹⁵ Tento výsledek je v souladu s dalšími studii, které zkoumaly zprostředkovatelskou roli religiozity v různých rámcích nezávislých a závislých proměnných (například Saroglou, Lacey et al., Szcześniak, Sopinska a Kroplewski, Carvalho et al.).¹⁶

Výsledky našeho výzkumu se liší od výsledků Carvalha et al.¹⁷ Tento rozdíl je způsoben odlišnými náboženskými přesvědčeními výběrových souborů respondentů. Zmínění autoři vycházejí ze vztahu mezi oblastmi religiozity a schizoidními osobnostními poruchami, zatímco v naší studii se zabýváme vlivem okultismu na charakterologické rysy adeptů, kteří nemají žádné poruchy. V posledních letech začalo mnoho výzkumníků a vědců používat pětifaktorový model osobnosti k určení vztahu mezi psychotickým a religiozitou. Barber ukazuje, že lidé, kteří praktikují modlitbu nebo meditaci v každodenní realitě, cítí jejich prospěch ve

¹⁵ FERRARI, J. R., J. REED a M. GUERRERO. Personality as predictor of religious commitment and spiritual beliefs: Comparing Catholic deacons and men in formation. *Journal of Spirituality in Mental Health* [online]. 2017, 19(1) [cit. 2022-03-05]. Dostupné z: <https://doi.org/10.1080/19349637.2016.1193405>

¹⁶ SAROGLOU, Vassilis. Personality and religion. In: WRIGHT, J. D., ed. *International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences*. Amsterdam: Elsevier, 2015; LACE, J. W., L. N. EVANS, Z. C. MERZ a P. J. HANDAL. Five-factor model personality traits and self-classified religiousness and spirituality. *Journal of Religion and Health* [online]. 2020, 59(3) [cit. 2022-02-01]. Dostupné z: <https://doi.org/10.1007/s10943-019-00847-1>; SZCZEŚNIAK, M., B. Sopińska a Z. KROPLEWSKI. Big Five Personality Traits and Life Satisfaction: The Mediating Role of Religiosity. *Religions* [online]. 2019, 10(7) [cit. 2022-03-02]. Dostupné z: <https://doi.org/10.3390/rel10070437>; CARVALHO, L. D., D. E. SAGRADIM, G. PIANOWSKI a A. P. GONÇALVES. Relationship between religiosity domains and traits from borderline and schizotypal personality disorders in a Brazilian community sample. *Trends in Psychiatry and Psychotherapy* [online]. 2020, 42(3) [cit. 2022-03-01]. Dostupné z: <https://doi.org/10.1080/15528030.2013.867422>

¹⁷ CARVALHO, L. D., D. E. SAGRADIM, G. PIANOWSKI a A. P. GONÇALVES. Relationship between religiosity domains and traits from borderline and schizotypal personality disorders in a Brazilian community sample. *Trends in Psychiatry and Psychotherapy* [online]. 2020, 42(3) [cit. 2022-03-01]. Dostupné z: <https://doi.org/10.1080/15528030.2013.867422>

svém životě.¹⁸ Podle Sarogloua otevřená, zralá religiozita a duchovnost pozitivně korelují se svědomitostí, extravertizací a otevřeností a negativně s neurotismem.¹⁹ Jak dále zdůrazňuje ve svém odborném článku Lace et al., podskupina respondentů, kteří jsou věřící, ale nehlásí se k žádnému konkrétnímu náboženství, prokázala vyšší úroveň extravertize a otevřenosti než podskupina respondentů hlásících se k náboženství.²⁰

V této souvislosti je třeba poznamenat, že získané výsledky nám umožňují předpokládat, že volba určitého náboženského systému může korelovat s osobnostními rysy člověka.

Za účelem lepšího pochopení fenoménu individuálních náboženství by mohly být další výzkumy zaměřeny na ověření této hypotézy na vzorku respondentů praktikujících alternativní formy víry.

Závěr

Některé akcentované charakterové rysy jsou často dostatečně kompenzovány, ale v problémových nebo kritických situacích může osoba se zvýrazněnými rysy vykazovat poruchy adekvátního chování. Je nutno říci, že německý psychiatr Karl Leonhard označuje exaltovanost za „temperament úzkosti a štěstí“.²¹ V psychologii se tendence k takovým náhlým změnám emočního stavu nazývá zvýšená labilita.

Lidé sexaltovaným typem osobnosti jsou charakterizováni projevem intenzivních emočních reakcí na vnější podnět. Respondenti s exaltovaným temperamentem projevují pocity a považují duševní zkušenosti za nejdůležitější složku svého života. Emocionální stav těchto lidí se odráží ve fyzické pohodě, chuti k jídlu, spánku, což v extrémních případech může ohrozit život takového člověka. Podle názoru autorů tohoto článku se exaltované osobnosti často snaží realizovat v oblastech jako náboženství a umění, protože mají dobrý vkus a empatii. Dle názoru autorů tento výsledek představuje základní skutečnost vysvětlující tendenci respondentů

¹⁸ BARBER, Clifton E. Is religiosity a protective factor for Mexican-American filial caregivers? *Journal of Religion, Spirituality & Aging* [online]. 2014, 26(2–3) [cit. 2022-03-01]. Dostupné z: <https://doi.org/10.1080/15528030.2013.867422>

¹⁹ SAROGLOU, Vassilis. Religiousness as a cultural adaptation of basic traits: A five-factor model perspective. *Personality and Social Psychology Review* [online]. 2009, 14(1) [cit. 2022-02-05]. Dostupné z: <https://doi.org/10.1177/1088868309352322>

²⁰ LACE, J. W., L. N. EVANS, Z. C. MERZ a P. J. HANDAL. Five-factor model personality traits and self-classified religiousness and spirituality. *Journal of Religion and Health* [online]. 2020, 59(3) [cit. 2022-02-01]. Dostupné z: <https://doi.org/10.1007/s10943-019-00847-1>

²¹ YASNIKOVA, E. E. a V. S. SOBENNIKOV. *Predmet i zadachi medicinskoj psichologii*. Irkutskij gosudarstvennyj medicinskij universitet [online]. Kafedra psichiatrii i medicinskoj psichologii, ©2013 [cit. 2022-02-05]. Dostupné z: https://www.ismu.baikal.ru/src/downloads/d35483f0_predmet_zadachi_med_psihologii..pdf

věřit v řadu alternativních myšlenek, které pomáhají v poznání svého vnitřního a skrytého Já.

Aktuální výzkum potvrzuje názor vyjádřený Šramem týkající se respondentů, kteří se zaměřili na subjektivní spiritualitu a méně se zajímali o religiozitu, podle čehož měli sklon k určitým osobnostním rysům.²² Podle výsledku výzkumu z celkového počtu devadesáti respondentů až 86 osob má zdůrazněné rysy některých charakterů nebo sklon k některým akcentacím charakterů. Dle názoru autorů jsou náboženské názory člověka ovlivněny zvláštnostmi jeho charakteru, které určují konkrétní výběr náboženského hnutí.

Příspěvek vznikl za podpory MŠMT ČR udělené UP v Olomouci (IGA_FF_2020_005). V rámci této studie není předpokládán konflikt zájmů.

²² ŠRAM, Zlatko. Psychopathy and depression as predictors of the satanic syndrome. *Open Theology* [online]. 2017, 3(1), [cit. 2022-02-02]. Dostupné z: <https://doi.org/10.1515/opth-2017-0007>

RABI MOŠE CHAJIM LUZZATTO: DERECH HA-ŠEM¹ – KAPITOLA DRUHÁ – O DŮVODU STVOŘENÍ²

MARKÉTA HOLUBOVÁ

HUSITSKÁ THEOLOGICKÁ FAKULTA UNIVERZITY KARLOVY

HUSSITE THEOLOGICAL FACULTY OF CHARLES UNIVERSITY

Marketa.Holubova@htf.cuni.cz

RABBI MOSHE HAYIM LUZZATTO: THE WAY OF THE LORD – CHAPTER TWO – PURPOSE OF CREATION

Abstract: This article is another part of the series focused on the life and works of one of the greatest Jewish thinkers, Rabbi Moshe Hayim Luzzatto (1707–1746; also known as RaMHaL). This part brings the translation of Chapter Two (focused on God’s perfection, the purpose of creation and the human’s task in creation) from Luzzatto’s religious philosophical treatise *Derekh Ha-Shem* (i.e. *The Way of The Lord*; usually translated as: *The Way of God*). The author of the translation tries to clarify RaMHaL’s way of thinking (via the commentary as well as system of comprehensive and detailed footnotes which take into account the religious, philosophic and historic context of Rabbi Moshe Hayim Luzzatto’s specific approach).

Keywords: Judaism; Moshe Hayim Luzzatto; Creation; Philosophy; Kabbalah

THEOLOGICAL REVIEW, Vol. 92, 2021, No. 4, Number of Article 5, p. 475 – 494.

DOI: 10.14712/12117617.92.4.5

- ¹ Základní informace k nelehkému životu a obdivuhodnému dílu tohoto všestranného učenice viz např. DAN, Joseph – HANSEL, Joelle. *Luzzatto, Moses Hayyim*. In BERENBAUM, Michael – SKOLNIK, Fred (eds.). *Encyclopaedia Judaica. Second Edition. Vol. 13*. Detroit/Jerusalem: Macmillan Reference USA in association with the Keter Publishing House. Thomson Gale, 2007. ISBN 0-02-865941-4, s. 281–286. Moše Chajim Luzzatto dokončil *Derech Ha-Šem* roku 1743 při svém pobytu v Amsterdamu. Blíže viz GA’ARV, Jehonatan. *Ha-Mekubal be-lev ha-se’ara: Rabi Moše Chajim Luzzatto*. Tel Aviv: Universitat Tel Aviv, 2014. ISBN 978-965-7241-62-2. Perek he: Tkufat Amsterdam, s. 229–270. Ibidem. Kitvej RaMChAL – Rešima chronologit, s. 349–351. Pro účely tohoto překladu užívám vydání LUZZATTO, Moshe Ch. *Derech Ha-Šem. The Way of God*. New York: Feldheim Publishers, 1997. ISBN 0-87306-338-4. Rovněž pak text volně přístupný na Sefaria: https://www.sefaria.org/Derech_Hashem?lang=bi. Poslední aktualizace neuvedena. [cit. 2022-02-02]. Ohledně hebrejského názvu spisu srov. Gn 18:19; Iz 40:3. Viz též HOLUBOVÁ, Markéta. *Rabi Moše Chajim Luzzatto: Derech Ha-Šem – Úvod*. Theologická revue, 2020, sv. 91, č. 3, ISSN 1211-7617, s. 329–347, jakož i HOLUBOVÁ, Markéta. *Rabi Moše Chajim Luzzatto: Derech Ha-Šem – Kapitola první – O Stvořiteli, Jméno Jeho budíž požehnáno*. Theologická revue, 2021, sv. 92, č. 2, ISSN 1211-7617, s. 201–218.

- ² Autor užívá polyvalentní hebrejské substantivum *tachlit* značící: „důvod“, „cíl“, rovněž „konec“, „zakončení“, „úplnost“, „završení“, „absolutno“ atp. Srov. níže.

1) Hle, důvodem³ stvoření bylo, aby [Hospodin], Jeho Jméno Samojediné budiž velebno, prokázal Své dobrodiní [někomu] kromě Sebe Sama.⁴

A hle, nazřeš, že On, [totiž Bůh], Samojediný (Jméno Jeho budiž požehnáno) jest skutečnou dokonalostí⁵ zbavenou⁶ veškerých nedostatků⁷ a mimo Něj, [totiž Hospodina], vůbec neexistuje jiná [skutečná] dokonalost. A shledáváme, že veškerá představitelná dokonalost kromě Jeho dokonalosti, [totiž dokonalosti Boží], (Jméno Jeho budiž velebno) není skutečnou dokonalostí; leč je zvána dokonalostí v poměru k záležitosti, jež [cosi] ze [zmíněné relativní dokonalosti] postrádá.⁸ [Čirá] dokonalost je nepochybně toliko Jeho, [totiž Hospodinovou], dokonalostí (Jeho Jméno budiž požehnáno).

³ V textu je opětovně užito polyvalentního hebrejského výrazu *tachlit*. Srov. výše, jakož i níže.

⁴ RaMCHaL užil polyvalentního hebrejského výrazu *le-zulato*. Srov. však další běh textu, jakož i poznámku č. 17. Uputřebení tohoto slova do jisté míry asociuje Boží altruismus, a zároveň Boží suverenitu. Viz též text komentáře.

⁵ Autor užívá hebrejského sousloví *ha-šlemut ha-amiti*. Znovu se ukazuje, jak zásadní postavení má v RaMCHaLově diskurzu polyvalentní slovesný kořen *šin-lamed-mem*, nejčastěji odkazující k integritě, celistvosti, úplnosti, završení, dokonalosti atp. Viz též další běh textu. Srov. GARB, Jonathan. *The Circle of Moshe Hayyim Luzzatto in Its Eighteenth-Century Context*. Eighteenth-Century Studies, 2011, vol. 44, no. 2. ISSN 0013-2586, s. 189–202. Dále GARB, Jonathan. *Perfection and Lack in Religion: A Comparative View*. Images of Perfection: An Interdisciplinary Conference in the Study of Religion Mandel Scholion Interdisciplinary Center in the Humanities and Jewish Studies /The Martin Buber Society of Fellows, Hebrew University. January 5, 2015. Příspěvek byl volně stažen z dnes již zřejmě neexistující internetové adresy http://www.academia.edu/10051862/Perfection_and_Lack_in_Religion_A_Comparative_View. Poslední aktualizace neuvedena. [cit. 2022-05-05]. Srov. však pozvánku uloženou na <https://jewishphilosophyplace.files.wordpress.com/2014/12/perfection.jpg>. Poslední aktualizace neuvedena. [cit. 2022-05-05]. Srov. též GARB, Jonathan. *From Fear to Awe in Luzzatto's Mesillat Yesharim*, *European Journal of Jewish Studies*, 2020, vol. 14, issue 2. ISSN 1025-9996, s. 285-299. Výraz *amiti* je odvozen od slova *emet* (tzn. pravda, spolehlivost, neochvějnost atp.), respektive od slovesného kořene *alef-mem-nun*, jež má pro rabiho Luzzatta stejně kruciólní význam. Srov. dále.

⁶ Autor užívá polyvalentního hebrejského výrazu *mešolal* (sg. m.), který můžeme v daném kontextu překládat rovněž jako: „vyňatá“, „odloučená“, „vyloučená“, „vymykající se“, „odporující“ atp.; v jiných souvislostech pak i „zahrnující“ atp. Srov. TISHBY, Isaiah. *Messianic Mysticism. Moses Hayyim Luzzatto and the Padua School*. Oxford/Portland: The Littman Library of Jewish Civilization, 2008. ISBN 978-1-874774-09-9. Chapter Ten. Traces of Luzzatto's Influence in Hasidic Doctrine, s. 486–527.

⁷ K problematice nedostatku a privace v díle RaMCHaLově srov. GARB, Jonathan. *Perfection and Lack in Religion: A Comparative View*. Images of Perfection: An Interdisciplinary Conference in the Study of Religion Mandel Scholion Interdisciplinary Center in the Humanities and Jewish Studies /The Martin Buber Society of Fellows, Hebrew University. January 5, 2015. Příspěvek byl volně stažen z dnes již zřejmě neexistující internetové adresy http://www.academia.edu/10051862/Perfection_and_Lack_in_Religion_A_Comparative_View. Poslední aktualizace neuvedena. [cit. 2022-05-05]. Srov. však pozvánku uloženou na <https://jewishphilosophyplace.files.wordpress.com/2014/12/perfection.jpg>. Poslední aktualizace neuvedena. [cit. 2022-05-05].

⁸ Srov. výše.

A proto, touží-li [Bůh] (Jméno Jeho budiž velebeno) prokázat dobrodiní⁹ ostatním,¹⁰ nepostačuje Mu [pouhá] trocha dobra, leč prokazuje [tolik] absolutního dobrodiní,¹¹ [kolik] mohou stvoření přijmout. A jelikož¹² On, [totiž Hospodin], Samojediný (Jméno Jeho budiž velebeno) jest skutečným dobrodiním, nespokojí se s touhou po dobru, nýbrž sám má požitek,¹³ zakouší-li ostatní dobrodiní, jímž je [Bůh] sám (Jeho Jméno budiž požehnáno), [dobro vyvěrající] z aspektu Jeho Podstaty, což je dokonalé a skutečně dobrodiní.

A hle: Z odlišné perspektivy¹⁴ není možné, aby toto dobro existovalo mimo Něj,¹⁵ [totiž Hospodina]; proto Jeho, [totiž Boží], Moudrost rozhodla,¹⁶ že existence tohoto skutečného dobrodiní bude [spočívat] v tom, že [Hospodin] dá tvorům

⁹ Srov. RaMCHaLovu formulaci výše.

¹⁰ Srov. výše.

¹¹ RaMCHaL upotřebil hebrejské sousloví *tachlit ha-tov*. Ohledně polyvalentního výrazu *tachlit* srov. výše, jakož i níže.

¹² Autor užívá hebrejského výrazu *ve-al ken*; doslova tedy: „a proto“, „a tudíž“ atp. Po důkladném uvážení jsem se rozhodla pro verzi překladu nacházející se v hlavním textu.

¹³ RaMCHaL užívá polyvalentního hebrejského výrazu *mehane*, odvozeného od slovesného kořene *he-nun-he*, *he-nun-jod*, jenž mj. značí: „těšit se“, „mít užitek“, „mít prospěch“, „těžit z něčeho“ atp. Motiv potěšení, a zároveň užítku je velice zajímavý srov. např. GARB, Jonathan. *The Modernization of Kabbalah: A Case Study*. Modern Judaism, 2010, vol. 30, no. 1. ISSN 0276-1114, s. 1–22. GARB, Jonathan. *Mussar, Curriculum and Exegesis in the Circle of Ramhal*. Tikvah Center Working Paper no. 01/12. 2012. Dostupné z <http://www.law.nyu.edu/sites/default/files/TikvahWorkingPapersArchive/WP1Garb.pdf>. Poslední aktualizace neuvedená. [cit. 2022-02-02]. SHATIL, Sharron. *The Kabbalah of R. Israel Sarug: A Lurianic-Cordoverian Encounter*. The Review of Rabbinic Judaism - Ancient, Medieval, and Modern, 2011, vol. 14, Issue. 2. ISSN 1568-4857, s. 158–187. Pasáže, kde se vyskytuje zmíněný slovesný kořen, patří mezi nesmírně podnětné, neboť v nich můžeme vystopovat jak esoterní koncepty (např. kabalů Sarugovu), tak opětovný dotek modernity. Srov. též komentář k textu.

¹⁴ Autor užívá hebrejského sousloví *mi-cad acher*, přičemž substantivum *cad* značí rovněž stranu, úhel pohledu atp. Viz další běh textu. V daných souvislostech se jako velmi zajímavé jeví pojednání ELIOR, Rachel. *The Paradoxical Ascent to God. The Kabbalistic Theosophy of Habad Hasidism*. Translated from Hebrew by J. M. Green. Albany: State New York University Press, 1993. ISBN 0-7194-1045-5, s. 43–47. Dále srov. TISHBY, Isaiah. *Messianic Mysticism. Moses Hayim Luzzatto and the Padua School*. Oxford/Portland: The Littman Library of Jewish Civilization, 2008. ISBN 978-1-874774-09-9. Chapter Ten. *Traces of Luzzatto's Influence in Hasidic Doctrine*, s. 486–527.

¹⁵ V textu se vyskytuje hebrejské sousloví *i ešar še-jimace ela Vo*, jež lze také překládat jako: „není možné, aby existovalo, leč v Něm...“, „není možné, aby se nacházelo, leč v Něm...“ atp. Ohledně kořenů tohoto názoru (ibn Gabirol, ibn Latif aj.) viz SIRAT, Colette. *A History of Jewish Philosophy in the Middle Ages*. Cambridge: Cambridge University Press, 1990. ISBN 0-521-39727-8, s. 255–256. Dále Tikuneh Zohar 57:105b. Srov. CORDOVERO, Moše. *Sefer Elima rabati*. Lvov: 1881. Ostatní údaje neuvedeny, s. 51 (respektive 57).

¹⁶ RaMCHaL užívá hebrejského sousloví *gazra Chochmato*. Slovesný kořen *gimel-zajin-reš* asociuje sekání, roztínání, nekompromisní rozhodnutí, jakož i konání atp. Ohledně Boží Moudrosti (*Chochma*) srov. OGREN, Brian. *The Beginning of the World in Renaissance Jewish Thought: Ma'aseh Bereshit in Italian Jewish Philosophy and Kabbalah, 1492–1535*. Leiden – Boston: Brill, 2016. ISBN 978-90-04-33062-7, s. 1–43. Viz též další text.

prostor,¹⁷ aby se k Němu přimknuli¹⁸ (Jméno Jeho budiž velebeno) – v takové míře, v jaké se k Němu mohou přimknout.¹⁹ A tehdy se děje, že z úhlu pohledu úhlu pohledu jich samotných, [totiž tvorů], je nemožné, aby představovali Jeho dokonalost,²⁰ [totiž dokonalost Boží] (Jméno Jeho budiž velebeno). Hle: Z úhlu pohledu těch, kdo se k Němu [již] přimykají, se k nim [Hospodin] přibližuje²¹ v takové míře, která je možná vzhledem²² k oné dokonalosti a k těm, kdo se k Němu, [totiž k Bohu] (Jeho Jméno budiž požehnáno) přimykají a radují se²³ z dokonalého dobrodiní – v míře, v níž je možné, aby z něj, [totiž z dokonalého dobrodiní Hospodina], měli potěšení.

¹⁷ Autor užívá hebrejského výrazu *makom* (tzn.: „místo“, „prostor“). Slovo *Makom* (respektive *Ha-Makom* – „to Místo“) jest zástupným Božím Jménem, vztahujícím se k všudypřítomnosti Hospodinově (srov. např. Iz 6:3; Ez 3:12, ale také Gn 22:4); dále viz např. RABINOWITZ, Louis I. *Rabbinical Names of God*. In *God, Names of*. In BERENBAUM, Michael – SKOLNIK, Fred (eds.). *Encyclopaedia Judaica. Second Edition. Vol. 7*. Detroit/Jerusalem: Macmillan Reference USA in association with the Keter Publishing House. Thomson Gale, 2007. ISBN 0-02-865935-X, s. 677. V této souvislosti se jakožto podnětný jeví FISHBANE, Michael. *Sacred Attunement: Jewish Theology*. Chicago: University Of Chicago Press, 2008. ISBN 0226251721. 2 A Jewish Hermeneutical Theology. Torah and Hermeneutical Theology, s. 62–101. Je zde možné hledat nexus s aramejským termínem *tehiru*, v rámci luriánské kabaly poněkud přeznačeným (srov. Zoh. 1:15a, 38a; viz též Zoh. 2:126b; 3:135a–b). V aramejštině Sefer Zohar tento termín značí „nebeskou zář“ či „nejsubtilnější vyzařování“ atp.; Luria jej však užívá ve smyslu „primordiálního prostoru“, „primordiální prázdnoty“ atp. Srov. JASTROW, Marcus. *Sefer milim DICTIONARY of the Targumim, Talmud Babli, Yerushalmi and Midrashic Literature*. With an Index of Scriptural Quotations. Volume I and Volume II. New York: The Judaica Press, 1971. ISBN 0-910818-05-3, s. 520.

¹⁸ RaMCHaL užívá hebrejského sousloví *še-jitdabku* Vo. Slovesný kořen *dalet-vet-kof* (srov. např. Gn 2:24 a Dt 11:22) značí hlubokou oddanost (doslova též: „přilnutí“, „přivnutí“, „přitulení“ atp.). Kabalisté chápou *dvekut* jako skutečnou realizaci lidského údělu, kdy je lidská vůle (případně mysl, nebo duše) nerozborně spjata s Bohem (*dvekut* může nabývat extatické formy). Blíže IDEL, Moshe. *Kabbalah. New Perspectives*. New Haven/London: Yale University, 1988. ISBN 0-300-04699-5. Chapter 3. Varieties of Devekut in Jewish Mysticism, s. 35–58. Srov. LUZZATTO, Moshe Ch. *Derech Ha-Šem. The Way of God*. New York: Feldheim Publishers, 1997. ISBN 0-87306-338-4, s. 223–225. Viz též níže.

¹⁹ Viz předchozí poznámku. Srov. TISHBY, Isaiah. *Messianic Mysticism. Moses Hayim Luzzatto and the Padua School*. Oxford/Portland: The Littman Library of Jewish Civilization, 2008. ISBN 978-1-874774-09-9. Chapter Ten. Traces of Luzzatto's Influence in Hasidic Doctrine, s. 486–527.

²⁰ Autor užívá hebrejského sufigovaného podstatného jména *šlemuto*. Ohledně důležitosti polyvalentního slovesného kořene *šin-lamed-mem* (nejčastěji odkazujícího k integritě, celistvosti, úplnosti, završení, dokonalosti atp.) srov. výše, jakož i níže.

²¹ V textu se vyskytuje polyvalentní hebrejský výraz *jagi'a* (odvozený od slovesného kořene *nun-gimel-ajin*) jenž může být v daném kontextu chápán také jako: „dotýká se“ atp.

²² Autor opětovně užívá hebrejského sousloví *mi-cad*. Srov. výše.

²³ RaMCHaL užívá hebrejského výrazu *nehenim*. Ohledně významu polyvalentního slovesného kořene *he-nun-he, he-nun-jod* viz výše.

Jest tomu tak, že Jeho, [totiž Božím], záměrem²⁴ (Jméno Jeho budiž velebeno) v [aktu] stvoření²⁵ bylo stvořit toho, kdo se bude radovat²⁶ z Jeho, [totiž z Hospodina], dobrodiní (Jeho Jméno budiž požehnáno) – takovým způsobem, aby se z něj mohl radovat.

2) Nicméně Jeho, [totiž Boží], Moudrost rozhodla,²⁷ že pokud má být dobro [vylévané na tvory] dokonalé, je vhodné, aby ten, kdo se z něj má těšiti, byl „vlastníkem“²⁸ onoho dobrodiní. Výklad: [„Vlastník“ značí toho], kdo získá toto dobro pro sebe²⁹ a nikoliv toho, jehož toto dobro provází³⁰ náhodně. A viz, že takové³¹ [uspořádání] může být chápáno³² trochu (v možném měřítku) jako nápodoba³³ Jeho, [totiž Hospodinovy], dokonalosti (Jméno Jeho budiž velebeno). Vždyť, hle On (Jeho Jméno budiž požehnáno) jest dokonalým Sám o Sobě,³⁴ nikoliv náho-

²⁴ Autor užívá polyvalentního hebrejského sufigovaného podstatného jména *kavanato*. *Kavana* (dále značí „zaměření“, „soustředění“, „usebrání“, „zacilení“ atp.) Ohledně soustředění při modlitbě viz např. Ber. 29b, 30b, 34b aj. V širších souvislostech pak např. BLUMENTHAL, Elchanan H. *Kavvanah*. In WIGODER, Geoffrey – SECKBACH, Fern (eds.). *Encyclopaedia Judaica*[CD-R]. Version 1.0. Jerusalem: Judaica Multimedia (Israel), 1997. ISBN neuvedeno. Zvláště zajímavé jsou některé tradiční názory v Ber 7a–b (týkající se modlícího se a meditujícího Boha).

²⁵ V textu je užito hebrejského sousloví *ba-bri'a še-bara*; tedy: „ve stvoření, které [Bůh] stvořil“ atp.

²⁶ Ohledně polyvalentního slovesného kořene *he-nun-he*, *he-nun-jod* viz výše.

²⁷ Srov. též výše.

²⁸ Autor upotřebil polyvalentní hebrejské substantivum *ba'al*, jež lze dále překládat mj. jako: „majitel“, „disponent“, „manžel“ atp. Slovesný kořen *bet-ajin-lamed* dále souvisí s podílem (respektive s podílnictvím, účastenstvím atp.), zvládnání, ovládnání atp., ale i se zavlažováním. Viz též další běh textu.

²⁹ RaMCHaL užívá polyvalentního hebrejského výrazu *be-acmo*, (odvozeného od slovesného kořene *ajin-cade-mem*). Srov. níže. V odlišném kontextu by bylo možné jej překládat jako: „[věc] o sobě“ atp.

³⁰ V textu se vyskytuje hebrejské sousloví *še-jitlave*; slovesný kořen *lamed-vav-he*, případně *lamed-vav-jod* však můžeme chápat i ve smyslu přimykání, připojování, lnutí, lpění, připevnění atp. Srov. důležitost *dvekut* v díle RaMCHaLově. Viz výše, jakož i níže. Zmíněné slovesné kořeny však rovněž souvisejí s půjčováním atp. Někdo by daný úsek textu mohl vnímat jako: „[„Vlastník“ značí toho], kdo získá toto dobro pro sebe a nikoliv toho, jemuž se toto dobro propůjčuje náhodně.“ Osobně jednoznačně preferuji verzi uvedenou v překladu.

³¹ Autor užívá hebrejského zájmena *ze* (sg. m.), doslova značícího: „tento“, „toto“ atp.

³² RaMCHaL užil hebrejského polyvalentního výrazu *nikre*, který bývá prioritně překládán jako: „je nazýván“ atp. Srov. též IDEL, Moshe. *Absorbing Perfections. Kabbalah and Interpretation*. New Haven/London: Yale University Press, 2002. ISBN 0-300-08379-3. 1. The World-Absorbing Text, s. 26–44.

³³ Autor užívá hebrejského výrazu *hitdamut*; ten můžeme dále překládat jako: „připodobnění“, „připodobnění se“, „přirovnání“ atp. Srov. níže.

³⁴ RaMCHaL opětovně užil polyvalentního hebrejského výrazu *be-acmo*. Srov. výše. Toto vyjádření lze překládat rovněž jako: „ve Svě Podstatě“, „Svou Podstatou“ atp.

dou; nýbrž z úhlu pohledu Jeho podstaty³⁵ je nevyhnutelná³⁶ Jeho³⁷ dokonalost; přičemž³⁸ je nutně³⁹ oproštěna⁴⁰ od nedostatků.⁴¹ Avšak není možné, aby takto existoval někdo jiný [než Bůh]; totiž aby jeho pravdivost⁴² nutně⁴³ [znamenala] jeho dokonalost a zbavovala jej⁴⁴ nedokonalostí.⁴⁵ Pro tuto malou nápodobu,⁴⁶ [totiž stvoření], je však potřebí,⁴⁷ že bude aspoň „vlastníkem“ dokonalosti, která nezakládá nárok⁴⁸ na [nezpochybnitelnou] pravdivost jeho podstaty,⁴⁹ [totiž

³⁵ Autor užívá výrazu *injano*. Polyvalentní hebrejské substantivum *injan* lze dále překládat mj. jako: „záležitost“, „věc“, „objekt“, „pojem“, „koncept“, „zájem“, „případ“, „odpověď“, „dílo“, „souvztažnost“, „problematika“, „fenomén“ atp. Viz též běh dalšího textu.

³⁶ Autor užívá polyvalentního hebrejského výrazu *muchrach* (respektive *muchrach Bo*). Viz následující poznámku. Srov. RaMCHaLovy zmínky o nutné existenci Boží. Viz např. LUZZATTO, Moshe Ch. *Derech Ha-Šem. The Way of God*. New York: Feldheim Publishers, 1997. ISBN 0-87306-338-4, s. 30–35.

³⁷ V textu se vyskytuje hebrejský výraz *Bo*; tedy: „v Něm“, „s Ním“ atp.

³⁸ V hebrejském textu se vyskytuje spojka *u*, tedy: „a“.

³⁹ RaMCHaL upotřebil hebrejský výraz *be-hechreach*. Slovesný kořen *kaf-reš-chet* je shodný jako v případě slova *muchrach*. Srov. výše.

⁴⁰ Autor užívá polyvalentního hebrejského sousloví *mešolalim mi-menu*. Srov. výše.

⁴¹ RaMCHaL užívá hebrejského polyvalentního výrazu *ha-chesronot*. Srov. výše.

⁴² Autor užívá sufigovaného hebrejského substantiva *amitato*. Ohledně výrazu *emet* (tzn. pravda, spolehlivost, neochvějnost atp.), respektive slovesného kořene *alef-mem-nun* viz výše, jakož i níže.

⁴³ V textu je užito hebrejského sousloví *machrachat lo* (slovesný kořen *kaf-reš-chet* souvisí s nutností, nevyhnutelností, donucováním atp.), jež lze překládat rovněž jako: „která by vyžadovala jeho...“, „která by vynucovala jeho...“, „která by jej nutila...“, „která by vymáhala jeho...“ atp. Srov. výše, jakož i níže.

⁴⁴ RaMCHaL užívá polyvalentního hebrejského vyjádření *ma'ederet mi-menu*. Slovesný kořen *ajin-dalet-reš* lze v tomto kontextu také vnímat jako: „odstranit“, „svléci“, „prosít“ atp. Srov. Srov. GARB, Jonathan. *The Circle of Moshe Hayyim Luzzatto in Its Eighteenth-Century Context*. *Eighteenth-Century Studies*, 2011, vol. 44, no. 2. ISSN 0013-2586, s. 189–202. Dále GARB, Jonathan. *Perfection and Lack in Religion: A Comparative View*. *Images of Perfection: An Interdisciplinary Conference in the Study of Religion* Mandel Scholion Interdisciplinary Center in the Humanities and Jewish Studies / The Martin Buber Society of Fellows, Hebrew University. January 5, 2015. Příspěvek byl volně stažen z dnes již zřejmě neexistující internetové adresy http://www.academia.edu/10051862/Perfection_and_Lack_in_Religion_A_Comparative_View. Poslední aktualizace neuvedena. [cit. 2022-05-05]. Srov. však pozvánku uloženou na <https://jewishphilosophyplace.files.wordpress.com/2014/12/perfection.jpg>. Poslední aktualizace neuvedena. [cit. 2022-05-05]. Dále TISHBY, Isaiah. *Messianic Mysticism. Moses Hayyim Luzzatto and the Padua School*. Oxford/Portland: The Littman Library of Jewish Civilization, 2008. ISBN 978-1-874774-09-9. Chapter Ten. *Traces of Luzzatto's Influence in Hasidic Doctrine*, s. 486–527. Viz též další běh textu.

⁴⁵ Srov. výše.

⁴⁶ Srov. text výše.

⁴⁷ V textu je hebrejského užito výrazu *carich*, který lze dále vnímat např. jako: „musí“, „je žádoucí“, „důležité“, „zásadní“ atp.

⁴⁸ RaMCHaL upotřebil hebrejské sousloví *machriach lo*. Ohledně slovesného kořene *kaf-reš-chet* viz výše.

⁴⁹ Srov. výše.

stvoření] a [stvoření] se bude samo vysvlékat⁵⁰ z nedostatků (k čemuž bude mít příležitosti).⁵¹

A proto [Hospodin] rozhodl a nařídil,⁵² že [tvorové] budou stvořeni [s] prvky⁵³ dokonalosti, jakož i [s] elementy⁵⁴ nedostatku a [dále]: Stvoření bude stvořeno tak, že bude mít⁵⁵ rovnocenné předpoklady⁵⁶ pro oba tyto fenomény a stvoření budou dány prostředky, díky nimž samo získá dokonalost a svlékne ze sebe nedostatky. A tehdy se bude moci říkat, že se [stvoření] (v čem mohlo) připodobnilo Stvořiteli a je hodno přilnout k Němu, [totiž k Bohu] a těšit se z Jeho dobrodiní.

3) A věru, kromě toho, že toto stvoření získalo dokonalost, je hodno, aby přilnulo ke svému Stvořiteli (Jméno Jeho budiž požehnáno), kvůli faktu,⁵⁷ že se Mu připodobnilo. Hle, díky tomu,⁵⁸ že [ono stvoření] pro sebe nabylo [jistou míru] dokonalosti, přimyká se [k Bohu] a kráčí k Němu,⁵⁹ až nakonec [ono stvoření] získá sobě dokonalost, Inouc k Němu, [totiž k Hospodinu], celou svou existencí a vše se stane jedním.⁶⁰

Toto⁶¹ [se děje], protože Jeho existence, [totiž Boha] (Jméno Jeho budiž velebeno) je skutečnou dokonalostí, jak jsme [dříve] pověděli. Hle, co jest doko-

⁵⁰ Autor užívá polyvalentního hebrejského výrazu *ma'adir*. Ohledně slovesného kořene *ajin-dalet-reš* viz výše. Srov. též text komentáře níže.

⁵¹ V textu se vyskytuje hebrejský výraz *efšarijim*. Srov. výraz *efšarut* níže.

⁵² RaMCHaL upotřebil hebrejské sousloví *gazar ve-sider*. Srov. text krátkého komentáře níže.

⁵³ Autor užívá polyvalentního hebrejského substantiva (jedná se o plurál) *injenej*. Srov. výše.

⁵⁴ Srov. předchozí poznámku, jakož i další běh překladu.

⁵⁵ Autor užívá hebrejského sufigovaného výrazu *vah*; tedy: „v ní“, „s ní“ (stvoření – *brí'a* jest femininum); doslovněji tudíž: „Stvoření bude stvořeno tak, že v něm budou rovnocenné předpoklady...“ atp.

⁵⁶ RaMCHaL užívá hebrejského výrazu *efšarut*; doslova tedy: „možnost“, překlad uvedený v hlavním textu je však rovněž přípustný, stejně jako varianta: „schopnost“ atp.

⁵⁷ Autor opětovně užívá hebrejského sousloví *mi-cad*. Po důkladném zvážení jsem se rozhodla pro překladovou variantu uvedenou v hlavním textu článku, která však není doslovnou. Srov. výše. Zcela jistě je i v tomto případě možno dané sousloví překládat jako: „úhel pohledu“, „perspektiva“ atp. Srov. výše.

⁵⁸ V textu je užito hebrejského výrazu *al jedej*; doslova tedy: „prostřednictvím“, „skrze“ atp. Substantivum jad značí: „ruka“ atp. Srov. s autorovým důrazem na důležitost snahy, práce, námahy atp. Viz GARB, Jonathan. *The Circle of Moshe Hayyim Luzzatto in Its Eighteenth-Century Context*. Eighteenth-Century Studies, 2011, vol. 44, no. 2. ISSN 0013-2586, s. 189–202. Srov. výše, jakož i níže.

⁵⁹ RaMCHaL užívá hebrejského sousloví *holechet bo*, jež může rovněž značit: „pokračuje v tom“, [tedy v přimykání k Bohu] atp. Ohledně významu chůze v kontextu židovského pietismu srov. WOLFSON, Elliot R. *Along the Path: Studies in Kabbalistic Myth, Symbolism, and Hermeneutics*. Albany: State University of New York Press, 1995. ISBN 0-7914-2408-1. 3. Walking as a Sacred Duty: Theological Transformation of Social Reality in Early Hasidism, s. 89–110.

⁶⁰ Autor upotřebil hebrejské sousloví *injan echad*. Srov. výše, jakož i níže.

⁶¹ V textu se vyskytuje hebrejský výraz *ve-ze*; doslova tedy: „a toto“ atp.

nalostí, vztahuje se⁶² výlučně k Němu, [totiž k Hospodinu] – jako větev ke kořeni;⁶³ neboť přestože [stvoření zdaleka] nedosahuje „kořenné“⁶⁴ dokonalosti, je od ní odvozena⁶⁵ a představuje její explikaci.⁶⁶ Hle, viz, že opravdová dokonalost jest Jeho existencí, [totiž Boha] (Jméno Jeho budiž požehnáno) a každý nedostatek⁶⁷ je pouze utajením Jeho, [totiž Hospodinova], dobrodiní (Jméno Jeho budiž velebeno) a skrytím Jeho Tváře.⁶⁸ A má se to tak, že rozjasnění Jeho Tváře⁶⁹ a Jeho blízkost

⁶² Autor užívá hebrejského výrazu *mitjaches*. Slovesný kořen *jod-chet-samech* dále značí mj. sepětí, spřízněnost (rodinnou, rodovou, genealogickou atp.) atd.

⁶³ Hebrejský výraz *šoreš* je oblíben v kabalistickém diskurzu (zvláště mezi luriánskými kabalisty). Srov. např. FINE, FINE, Lawrence. *Physician of the Soul, Healer of the Cosmos: Isaac Luria and His Kabbalistic Fellowship*. Stanford: Stanford University Press, 2003. ISBN 0-8047-3825-4, s. 288, 434 aj. Zcela specifické postavení získal výraz *šoreš* v sabatiánské mystice. Srov. např. WEISS, Joseph. *Studies in East European Jewish Mysticism and Hasidism*. Oxford – Portland: The Littman Library of Jewish Civilization, 1997. ISBN 978-1-874774-32-7. A Late Jewish Utopia of Religious Freedom, s. 209–248. Viz též další běh textu, jakož i komentář.

⁶⁴ Srov. výše.

⁶⁵ Autor užil výrazu *humšech*. Hebrejský slovesný kořen *mem-šin-chaf* lze překládat též jako: „táhne“, což sice parciálně změnilo smysl textu, nikoli však jeho celkové vyznění (srov. lz 45:7).

⁶⁶ V textu se vyskytuje hebrejský polyvalentní výraz *tolada*, odvozený od slovesného kořene *jod-lamed-dalet*, jenž má význam: „rodit“, „plodit“, „produkovat“ atp. Pro překlad „explikace“ jsem se rozhodla u vědomí jisté myšlenkové spřízněnosti RaMChALovy s Mikulášem Kusánským. Srov. např. WATTS MOFFITT, Pauline. *Nicolaus Cusanus: A Fifteenth-Century Vision of Man*. Leiden: E. J. Brill, 1982. ISBN 90-04-06581-4. Chapter Two. Ut nocticoraci solem videre attemptanti: The Methaphysical Foundations of Cusanus' Vision of Man, s. 33–86. Ibidem. Chapter Three. Mens imago Dei: The Conjectural Art and the Dignity of Man, s. 87–116. Ibidem. Chapter Four. Sapientia clamat in plateis: Lay Wisdom and Artisan Creativity, s. 117–152. Připomínám, že nesmíme zapomínat ani na tradiční židovské vlivy; jednak můžeme opětovně vystopovat impakt Sefer Zohar, potažmo luriánské kabaly, jednak vliv Maimonidův. Srov. např. Zoh. 1:65b; 2:90a, 2:204a–b; 3:290a aj. K problematice luriánských theogonických konceptů viz např. MAGID, Shaul. *From Metaphysic to Midrash. Myth, History, and the Interpretation of Scripture in Lurianic Kabbala*. Bloomington: Indiana University Press, 2008. ISBN 978-0-253-35088-6. The Lurianic Myth. A Playbill, s. 16–33. Ohledně impaktu Maimonidova viz BEN MAJMON, Moše. *More ha-nevuchim*. Targum le-ivrit Josef Ka'fich. Jerušalajim: Mosad ha-rav Kuk, 1977. Ostatní údaje neuvedeny. Chelek ri'šon. Perek 7. Da'at Limudej jahadut ve-ruach. <http://www.daat.ac.il/daat/mahshevt/more/a4-2.htm#4>. Poslední aktualizace nevedena. [cit. 2022-05-05], jakož i text RaMChALova spisu Da'at tvunot a tamní citace Průvodce tápajících. Blíže LUZZATTO, Moshe Ch. *Da'ath tevunoth. The Knowing Heart. the philosophy of God's oneness*. Jerusalem / New York: Feldheim Publishers, 1982. ISBN 0-87306-194-2, s. 220–221. Srov. např. některé pasáže dalších Luzzattových spisů. Konkrétně např. Kla"ch pitchej Chochma, Petach 86 aj. Srov. též HOLUBOVÁ, Markéta. *Rabi Moše Chajim Luzzatto: Derech Ha-Šem – Úvod*. Theologická revue, 2020, sv. 91, č. 3, ISSN 1211-7617, s. 329–347, jakož i HOLUBOVÁ, Markéta. *Rabi Moše Chajim Luzzatto: Derech Ha-Šem – Kapitola první – O Stvořiteli, Jméno Jeho budiž požehnáno*. Theologická revue, 2021, sv. 92, č. 2, ISSN 1211-7617, s. 201–218. Zároveň je třeba mít na paměti, že výraz *tolada* může dále znamenat mj.: „důsledek“, „následek“, „rozvinutí“ atd.

⁶⁷ Srov. výše.

⁶⁸ Srov. intenzivní zájem autora o tuto problematiku v LUZZATTO, Moshe Ch. *Da'ath tevunoth. The Knowing Heart. the philosophy of God's oneness*. 361 stran. Jerusalem / New York: Feldheim Publishers, 1982. ISBN 0-87306-194-2.

⁶⁹ Srov. Dt 31:17; 31:18; 32:20 ad., jakož i předchozí poznámku.

(Jméno Jeho budiž požehnáno) stává se⁷⁰ kořenem a příčinou veškeré dokonalosti, která se děje⁷¹ a skrytí Jeho Tváře [je] kořenem a příčinou veškerého nedostatku, jenž [odpovídá] míře tohoto skrytí – [jaká jest míra skrytí Boží Tváře], taková jest míra nedostatku z něj odvozeného, [totiž ze skrytí Boží Tváře].

Tudíž⁷² se toto stvoření nachází⁷³ v rovnováze⁷⁴ mezi dokonalostí a nedostatkem; což jsou explikace⁷⁵ rozjasnění a skrytí [Tváře Hospodinovy]. Pokud [stvoření] zesílí⁷⁶ v [záležitosti prvků] dokonalosti⁷⁷ a jejich získávání pro sebe, hle, upíná se k Němu,⁷⁸ [totiž k Hospodinu] (Jméno Jeho budiž velebeno), poněvadž On jest jejich kořenem a zdrojem,⁷⁹ [totiž elementů dokonalosti]. A tak jak [stvoření] rozhojňuje⁸⁰ prvky dokonalosti, tak rozhojňuje pouto⁸¹ [s Bohem] a přimkne k Němu, až dosáhne cíle získání prvků dokonalosti. Hle, [tehdy stvoření] dosahuje cíle spojení⁸² [s Hospodinem] a přilnutí k Němu (Jméno Jeho budiž velebeno)

⁷⁰ V textu se vyskytuje hebrejský výraz *tihje*. Sloveso *haja* značí: „být“, „existovat“ a v neposlední řadě: „stávat se“ atp. Je možné, že volba slova, a především imperfektní tvaru je ovlivněna autorovým zájmem o eschaton a jeho uspišení. Srov. TISHBY, Isaiah. *Messianic Mysticism. Moses Hayim Luzzatto and The Padua School*. Oxford – Portland: The Littman Library of Jewish Civilization, 2008. ISBN 978-1-874774-09-9. Chapter One. A Collection of Kabbalistic Works from the Unpublished Manuscripts of Rabbi Moses Hayim Luzzatto: MS Oxford 2593, s. 1–113. Viz též níže.

⁷¹ RaMCHaL opětovně užívá hebrejského výrazu *tihje*. Srov. výše.

⁷² Autor užívá hebrejského výrazu *ve-al ken*; doslova tedy: „a proto“, „a tudíž“ atp.

⁷³ V hebrejském textu je užito slova *omed* (tzn.: „stojící“, „stojí“ atp.).

⁷⁴ RaMCHaL užil hebrejského výrazu *šikul*, který lze překládá jako: „vážení“, „zvažování“, případně „rozhodování“, může však rovněž značit mj. vyrovnanost, srovnatelnost, ba harmonii atp. Srov. WIJNHOFEN, Jochanan H. *Sefer ha-Mishkal. Text and Study*. A Dissertation Presented to The Faculty of the Graduate School of Arts and Sciences Brandeis University Department of Near Eastern Judaic Studies In Partial Fulfillment of the Requirements of the Degree Doctor of Philosophy. Brandeis University, 1964. ISBN neuvedeno, s. 23.

⁷⁵ Autor užívá polyvalentního hebrejského substantiva *toldot* (pl. f.). Srov. výše.

⁷⁶ RaMCHaL upotřebil hebrejský výraz *be-hitchazko*, přičemž slovesný kořen *chet-zajin-kof* souvisí mj. se silou, neochvějností, mocí, energií, statečností atp. Srov. též níže.

⁷⁷ V textu je užito hebrejského výrazu *šlemujot*. Ohledně častého výskytu a důležitosti polyvalentního slovesného kořene *šin-lamed-mem* v RaMCHaLově díle viz výše, jakož i níže.

⁷⁸ Autor upotřebil hebrejské sousloví *ochez Bo*; srov. výskyt substantiva *achiza* níže. Je otázka, zda volba výraziva může souviset s RaMCHaLovým pojetím *dvekut*, nebo (třebas podvědomě) s jeho pojmáním theurgie (srov. IDEL, Moshe. *Kabbalah. New Perspectives*. New Haven/London: Yale University, 1988. ISBN 0-300-04699-5. Chapter 8. Kabbalistic Theurgy, s. 173–199).

⁷⁹ Hebrejský výraz *makor* též značí: „pramen“, což může asociovat představu stromu a vodního pramene; srov. Zoh. 1:102b.

⁸⁰ Autor užívá hebrejského výrazu *jarbe*. Jistě lze zvolit i jiné varianty překladu; slovesný kořen *reš-vev-he* každopádně souvisí s velikostí, mohutností, množstvím, zvětšováním, rozmnožením, růstem atp.

⁸¹ RaMCHaL upotřebil polyvalentní hebrejský výraz *ha-achiza*, který může značit mj.: „držení“, „sevření“, „pevné chycení“, „pochopení“, „podpora“, „základ“, „základna“. Srov. výše.

⁸² Srov. výše.

a [skutečně] se k Němu přimyká (Jméno Jeho budiž požehnáno) a užívá si⁸³ Jeho dobrodiní a je Jím,⁸⁴ [totiž Bohem], zdokonalováno a samo se stává „vlastníkem“⁸⁵ Jeho, [totiž Hospodinova], dobrodiní, jakož i Jeho dokonalosti.

4) Hle, to, co existuje⁸⁶ se liší v relacích dokonalosti a nedostatku, což jsme zmínili. A [dále]: K charakteru⁸⁷ stvoření, jež jsme vzpomněli, [patří], že musí existovat,⁸⁸ majíc potenci⁸⁹ k oběma těmto záležitostem, [totiž k dokonalosti a k nedostatku] a schopnost k jejich⁹⁰ [rozvinutí]; protože může získat dokonalost a zbavit se⁹¹ nedostatků a má k dispozici prostředky k této věci; totiž:⁹² aby získalo dokonalost.⁹³ Hle, ve stvoření se nutně nachází mnoho rozličných jednotlivin a množství souvztažností mezi těmito detaily, [které se zdají nesrozumitelné], dokud [svět] neuspěje [v dosažení] cíle, jenž je pro něj [Bohem] zamýšlen.⁹⁴

⁸³ Autor užívá hebrejského výrazu *nehene*. Ohledně polyvalentního slovesného kořene *he-nun-he, he-nun-jod* viz výše.

⁸⁴ V textu je užito hebrejského sousloví *mištalem bo*. Existuje samozřejmě také možnost, že stvoření je zdokonalováno Božím dobrodiním. Na celkovém vyznění textu se sice takřka nic nemění, může však docházet k posunům v interpretaci *dvekut* atp. Ohledně častého výskytu a důležitosti polyvalentního slovesného kořene *šin-lamed-mem* v RaMCHaLově díle viz výše, jakož i níže.

⁸⁵ Srov. výše.

⁸⁶ V textu se vyskytuje hebrejské sousloví: *le-še-jihju ba-meci'ut*; tedy: „všechny [záležitosti], jež existují“ atp. Rovněž je zajímavé užít *imperfecta*. Srov. výše, jakož i níže.

⁸⁷ Autor užívá polyvalentního hebrejského sousloví *ba-tchuna*; přičemž substantivum *tchuna* se obvykle překládá jako: „kvalita“, „jakost“, „náležitost“, „vlastnost“, „atribut“, „řád“, „rys“, „příprava“ atp.

⁸⁸ RaMCHaL užívá hebrejského výrazu *peruš*, který má primární konotaci: „vysvětlení“, „výklad“, „komentář“, „význam“, „doslovnost“, „specifikace“ atp. Srov. níže.

⁸⁹ V textu se vyskytuje hebrejský výraz *be-efšarut*. Srov. výše.

⁹⁰ Autor užívá hebrejského sousloví *jecholet alejhem*; doslova tedy: „schopnost nad nimi“, „moc nad nimi“ atp. Srov. GARB, Jonathan. *The Circle of Moshe Hayyim Luzzatto in Its Eighteenth-Century Context*. *Eighteenth-Century Studies*, 2011, vol. 44, no. 2. ISSN 0013-2586, s. 189–202.

⁹¹ V textu je užito polyvalentního hebrejského výrazu *te'ader*. Ohledně slovesného kořene *ajin-dalet-reš* viz výše. Srov. též text komentáře níže.

⁹² Autor opětovně upotřebil hebrejský výraz *peruš*, spoléhaje na jeho polyvalenci, a zároveň obecnou srozumitelnost. Srov. výše.

⁹³ V textu se vyskytuje hebrejské sousloví *ze ha-šlemut*. Srov. výše.

⁹⁴ Autor užil polyvalentního hebrejského výrazu *ha-mechuvan*, který lze dále překládat mj. jako: „připraven“, „přichystán“, „uzpůsoben“, „přizpůsoben“, „nasměrován“, „seřizen“, „nastaven“ atp. Z hlediska jazykového i myšlenkového se dostáváme do blízkosti konceptu *kavana* (srov. výše, jakož i níže); ideově se rovněž dotýkáme Luzzattovy záliby v úvahách ohledně systému a jeho přesnosti atp., což je pozoruhodné. Srov. GARB, Jonathan. *Clocks and Gardens: Turmoil and Order in Modern Kabbalah*. *Politics, Religion & Ideology*, 2017, vol. 18, Issue 1. ISSN 2156-7689, s. 91–93. Dále HOLUBOVÁ, Markéta. *Rabi Moše Chajim Luzzatto aneb Orloj v zahradě (harmonie, systém a zdánlivý chaos)*. *Theologická revue*, 2018, sv. 89, č. 3, ISSN 1211-7617, s. 281–310.

Nicméně tvor, který je určen⁹⁵ pro tento úžasný vztah,⁹⁶ což značí: Přimknout se k Němu, [totiž k Hospodinu] (Jméno Jeho budiž požehnáno), jak jsme uvedli, se zove principiálním⁹⁷ pro celé stvoření⁹⁸ a vše ostatní, co existuje⁹⁹ mu jenom v nějakém ohledu, či aspektu pomáhá k cíli – aby uspěl a realizoval se;¹⁰⁰ a proto se [ostatní tvorové] zovou méně důležitými¹⁰¹ než principiální stvoření, jež jsme vzpomněli.

5) Toto¹⁰² v pravdě zásadní stvoření je lidský druh a všichni ostatní tvorové (ať nižší, nebo vyšší¹⁰³ než on) existují jedině kvůli němu,¹⁰⁴ aby učinili úplným jeho, [totiž lidská], díla¹⁰⁵ – v souladu se všemi početnými, adekvátními a rozmanitými kvalitami, které se v nich, [totiž v tvorech podporujících člověka], nacházejí; jak vysvětlím později (s pomocí Nebes).¹⁰⁶

Hle, intelekt a veškeré kladné vlastnosti představují prvky dokonalosti,¹⁰⁷ v nichž se má člověk zdokonalovat. A hrubě hmotné záležitosti a negativní vlastnosti představují elementy nedostatku (což jsme zmínili); mezi ně je člověk vsazen, aby [se rozvíjel a] vydobyl sobě dokonalost.

⁹⁵ V textu se vyskytuje hebrejský výraz *hit'atda*. Slovesný kořen *ajin-tav-dalet* odkazuje mj. k připravenosti, budoucnosti, ale také k trvání. Je pravděpodobné, že při volbě výrazu hrál roli RaMCHaLův zájem o eschaton a jeho uspišení. Srov. TISHBY, Isaiah. *Messianic Mysticism. Moses Hayim Luzzatto and The Padua School*. Oxford – Portland: The Littman Library of Jewish Civilization, 2008. ISBN 978-1-874774-09-9. Chapter One. A Collection of Kabbalistic Works from the Unpublished Manuscripts of Rabbi Moses Hayim Luzzatto: MS Oxford 2593, s. 1–113.

⁹⁶ RaMCHaL užil polyvalentní hebrejské sousloví *injan ha-gadol ha-ze*, jež můžeme rovněž překládat jako: „tato veliká věc“, „tato úžasná záležitost“ atp. Po důkladném zvážení jsem zvolila překladovou variantu uvedenou v hlavním textu.

⁹⁷ V textu se vyskytuje polyvalentní hebrejský výraz *ha-ikarit*.

⁹⁸ Autor upotřebil hebrejské sousloví *še-be-chol ha-bri'a*; doslova tedy: „který jest v celém stvoření“ atp.

⁹⁹ V textu se nachází hebrejské vyjádření *ma še-jimace ba-meci'ut*.

¹⁰⁰ RaMCHaL užil polyvalentního hebrejského výrazu *jimace*. Srov. výše.

¹⁰¹ RaMCHaL upotřebil hebrejský výraz *tefelim*, který může vedle druhotnosti atp. dále ukazovat na podřízenost, menší důležitost, ba nedůležitost atp. Srov. též níže.

¹⁰² Autor užil hebrejského výrazu *ach*; doslova tedy: „ale“, „avšak“, „leč“, „nicméně“, „jenomže“, „až na to, že“ atp. Srov. též níže (viz komentář).

¹⁰³ Zde je třeba zmínit, že dle většinové židovské tradice nemají andělé svobodnou vůli. Tou je Bohem nadán člověk jakožto Boží obraz (srov. Gn 1:26–27). Srov. např. Šab. 119b; Ned. 32a; JT Šab. 6:9 aj.

¹⁰⁴ V textu je užito hebrejského sufigovaného výrazu *ba-avuro*, který značí: „pro něj“, „kvůli němu“ atp. V základu sousloví však nacházíme substantivum *avur* znamenající: „završení“, „zakončení“, „výsledek“, „plod“, „ovoce“ atp. Viz též komentář.

¹⁰⁵ Autor užívá sufigovaného podstatného jména *injanav*. Ohledně výrazu *injan* viz výše.

¹⁰⁶ RaMCHaL užívá aramejského rčení *bi-sija'ta di-šma'ja*, jež lze také překládat jako: „s podporou Nebes“, „s pomocí Boží“ atp. Toto sousloví má v tradičním židovském prostředí dotvrzovat rétorovu (nebo pisatelovu) oddanost Hospodinu, a zároveň přinášet požehnaní snaze dotyčného.

¹⁰⁷ RaMCHaL užívá polyvalentního hebrejského sousloví *injenej šlemut*. Srov. výše.

Kapitola „O důvodu stvoření“ opět úzce navazuje na kapitolu předchozí;¹⁰⁸ RaMCHaL rozvíjí téma vyřčené v jejím názvu především úvahami o vzájemném vztahu Hospodina a jím stvořených entit, aby v závěru odhalil klíčovou úlohu člověka v Božím plánu.

Rámec autorova pojednání je vymezen koncepty židovské tradice [včetně esoterních motivů (RaMCHaL se zajímá především – nikoli však výlučně – o Sefer Zohar a luriánskou kabalou)]¹⁰⁹ a některé akcenty se v diskurzu rabiho Luzzatta vracejí [(dokonalost, integrita, celistvost – srov. opakovaný výskyt slovesného kořene *šin-lamed-mem*),¹¹⁰ pravda,¹¹¹ motiv snahy a usilování]¹¹², zůstává i autorova schopnost pohybovat se s jistotou na poli filosofie (židovské¹¹³ i nežidovské).¹¹⁴

¹⁰⁸ Srov. HOLUBOVÁ, Markéta. *Rabi Moše Chajim Luzzatto: Derech Ha-Šem – Kapitola první – O Stvořiteli, Jméno Jeho budiž požehnáno*. Theologická revue, 2021, sv. 92, č. 2, ISSN 1211-7617, s. 201–218.

¹⁰⁹ Viz např. GILLER, Pinchas. *Reading the Zohar. The Sacred Text of the Kabbalah*. New York: Oxford University Press, 2001. ISBN 0-19-511849-9, s. 69–87. MAGID, Shaul. *From Metaphysic to Midrash. Myth, History, and the Interpretation of Scripture in Lurianic Kabbala*. Bloomington: Indiana University Press, 2008. ISBN 978-0-253-35088-6. *The Lurianic Myth. A Playbill*, s. 16–33.

¹¹⁰ Viz výše. Srov. GARB, Jonathan. *The Circle of Moshe Hayyim Luzzatto in Its Eighteenth-Century Context*. *Eighteenth-Century Studies*, 2011, vol. 44, no. 2. ISSN 0013-2586, s. 189–202. Dále např. HOLUBOVÁ, Markéta. *Rabi Moše Chajim Luzzatto: Derech Ha-Šem – Kapitola první – O Stvořiteli, Jméno Jeho budiž požehnáno*. Theologická revue, 2021, sv. 92, č. 2, ISSN 1211-7617, s. 201–218.

¹¹¹ Srov. LUZZATTO, Moshe Ch. *Derech Ha-Šem. The Way of God*. New York: Feldheim Publishers, 1997. ISBN 0-87306-338-4, s. 30–35. Potažmo HOLUBOVÁ, Markéta. *Rabi Moše Chajim Luzzatto: Derech Ha-Šem – Kapitola první – O Stvořiteli, Jméno Jeho budiž požehnáno*. Theologická revue, 2021, sv. 92, č. 2, ISSN 1211-7617, s. 201–218.

¹¹² Viz GARB, Jonathan. *The Circle of Moshe Hayyim Luzzatto in Its Eighteenth-Century Context*. *Eighteenth-Century Studies*, 2011, vol. 44, no. 2. ISSN 0013-2586, s. 189–202. Srov. výše.

¹¹³ RaMCHaL si hluboce vážil Mošeho ben Majmona a čerpal z jeho díla mnohé podněty (viz výše, jakož i níže). V Luzzattových spisech můžeme též mj. vysledovat vliv Avrahama Kohena de Herrery. Tento svěbytný myslitel se snažil platónskou, novoplatónskou, jakož i aristotelickou filosofii harmonizovat s kabalou. Blíže k jeho životu (asi 1570–1635 nebo 39) a působení např. GORDIN, Jacob. *Herrera, Abraham Kohén de*. In BERENBAUM, Michael – SKOLNIK, Fred (eds.). *Encyclopaedia Judaica. Second Edition. Vol. 9*. Detroit/Jerusalem: Macmillan Reference USA in association with the Keter Publishing House. Thomson Gale, 2007. ISBN 0-02-865937-6, s. 40–41.

¹¹⁴ Vedle již zmiňovaného Mikuláše Kusánského (viz výše) se jedná např. o italského humanistu Giambattistu Vica. Blíže k možnému vlivu tohoto filosofa na RaMCHaLa viz GARB, Jonathan. *The Modernization of Kabbalah: A Case Study*. *Modern Judaism*, 2010, vol. 30, no. 1. ISSN 0276-1114, s. 1–22; GA'ARV, Jehonatan. *Ha-Mekubal be-lev ha-se'ara: Rabi Moše Chajim Luzzatto*. Tel Aviv: Universitat Tel Aviv, 2014. ISBN 978-965-7241-62-2. Perek d'ezet: Bejn Italija la-Amsterdam: 'Sod ha-hanhaga', s. 172–228; dále GA'ARV, Jehonatan. *Ha-Model ha-politi ba-kabala ha-modernit: Ijjon be-kitvej RaMCHaL u-sevivato ha-ra'ajonit*. In BRA'UN, Benjamin – ŠTERN, Jedidja (eds.). *Al da'at ha-kahal: Dat u-folitika ba-hagut ha-jehudit. Sefer ha-jovel li-chevod profesor Avi'ezer Ravicki*. Jerušalajim: Ha-Machon Ha-Jisra'eli le-demokratija, 2012. ISBN 9655191052, s. 533–566. Bezpochyby i nalezneme i vliv dalších nežidovských myslitelů [včetně Cartesia srov. např. LUZZATTO, Moshe Ch. *Da'ath tevunoth. The Knowing Heart. the philosophy of God's oneness*. Jerusalem / New York: Feldheim Publishers, 1982. ISBN 0--194-2, s. 168–169 aj. (některé uvádím i v tomto textu)]; ovšem originalita Luzzattova jejich působení kreativně využívá k utužení židovské identity (tváří v tvář turbulentnímu dění a proměňám světa 18. století).

RaMCHaL se nicméně zabývá rovněž tématy novými, nebo tematiku typickou a zdánlivě samozřejmou nahlíží inovativním způsobem; proto někdy zápasí se zacyklením textu a s artikulací těžko zachytitelných fenoménů¹¹⁵ (jindy opakování některých formulací takofka připomíná meditaci, nebo edukační proces).¹¹⁶

Nyní bych ráda upozornila na několik motivů překládané kapitoly, o nichž se domnívám, že jsou signifikantní, vysoce interesantní atp.

Rabi Luzzatto se zabývá důvodem aktu stvoření, přičemž zdůrazňuje Boží altruismus a Hospodinovu touhu podělit se o vlastní dobrodiní: Bůh „prokázal Svě dobrodiní [někomu] kromě Sebe Sama.“¹¹⁷ Hebrejský výraz *le-zulato* otevírá otázku stvoření a jinakosti,¹¹⁸ jakkoliv je autor fascinován Boží dokonalostí¹¹⁹ a způsobem, jakým na ní mohou participovat stvořené entity.¹²⁰ Jak již bylo řečeno, na pozadí RaMCHaLových vět lze stále vystopovat základní ukotvení v koor-

¹¹⁵ Ohledně hebrejštiny a filosofické terminologie srov. HALPER, Yehuda. *Chapter 4 “For the Earth Shall Be Filled with de’ah”*: Terminological Ambiguity and the Connection between Knowledge and Action in Maimonides’s Commentary on the Mishnah and Mishneh Torah. In LEICHT, Reimund – VELTRI, Giuseppe (eds.). *Studies in the Formation of Medieval Hebrew Philosophical Terminology*. Leiden / Boston: Koninklijke Brill, 2019. ISBN 978-90-04-41298-9, s. 76–103. Ohledně snahy artikulovat mystická témata srov. WOLFSON, Elliot, R. *Heidegger and Kabbalah. Hidden Gnosis and the Path of Poiēsis*. Bloomington: Indiana University Press, 2019. ISBN 9780253042576, s. 299–334. WOLFSON, Elliot, R. *Concealing the Concealment: Towards a Politics of Kabbalistic Esotericism*. In URBAN, Hugh B. – JOHNSON, Paul, Ch. (eds.) *The Routledge Handbook of Religion and Secrecy*. New York: Routledge / Taylor and Francis Group, 2022. ISBN 978-1-032-22865-5, s. 120–131. Dále srov. WOLFSON, Elliot R. *Through a Speculum that Shines: Vision and Imagination in Medieval Jewish Mysticism*. Princeton / Chichester: Princeton University Press, 1994. ISBN 0-691-01722-0, s. 3–4. WOLFSON, Elliot, R. *Eroticism and Esotericism in Medieval Kabbalah*. In KRIPAL, Jeffrey J. – HANEGRAAFF, Woulter J. (eds.). *Hidden Intercourse: Eros and Sexuality in the History of Western Esotericism*. Leiden: Brill, 2008. ISBN 978-9004168732, s. 65–109. Mj. z hlediska epistemologie jeví se jako vynikající počín GARB, Jonathan. *Doubt and Certainty in Early Modern Kabbalah*. In REBIGER, Bill (ed.). *The Yearbook of the Maimonides Centre for Advanced Studies*. Berlin – Boston: Walter De Gruyter, 2017. ISBN 978-3-11-052796-4, s. 239–246.

¹¹⁶ Ohledně zákazu vyučovat esoterní záležitosti atp. viz např. SCLAR, David. *„Like Iron to a Magnet“: Moses Hayim Luzzatto’s Quest for Providence*. New York: CUNY Academic Works, 2014. ISBN neuvedeno. Chapter Four, s. 238–313. Přístupné na http://academicworks.cuny.edu/gc_etds/380. Poslední aktualizace neuvedena. [cit. 2022-05-05]. Srov. též níže.

¹¹⁷ Viz výše.

¹¹⁸ Na tuto problematiku můžeme samozřejmě pohlížet z nesčetných úhlů; v souvislosti s luriánskou vizí kosmogonie a kosmologie lze doporučit např. MAGID, Shaul. *From Metaphysic to Midrash. Myth, History, and the Interpretation of Scripture in Lurianic Kabbala*. Bloomington: Indiana University Press, 2008. ISBN 978-0-253-35088-6. Chapter 4. NUMBERS. Balaam, Mores and the Prophecy of the “Other”: A Lurianic Vision for the Erasure of Diference, s. 143–195. GREEN, Arthur. *Ehyeh: A Kabbalah for Tomorrow*. Woodstock: Jewish Lights Publishing, 2003–2011. ISBN 978-1-58023-213-5, s. 25–26. LANCASTER, Brian L. *Engaging with the Mind of God: The Participatory Path of Jewish Mysticism*. In FERRER, Jorge N. – SHERMAN, Jacob H. (eds.). *The Participatory Turn: Spirituality, Mysticism, Religious Studies*. Albany: State University of New York Press, 2008. ISBN 978-0-7914-7601-7, s. 173–196.

¹¹⁹ Rabi Luzzatto se však intenzivně zabývá i možností získávání dokonalosti stvořením. Srov. výše, jakož i níže.

¹²⁰ Srov. výše.

dinátách kabalistické kosmogonie, kosmologie a psychologie;¹²¹ jako zajímavé se jeví užití hebrejského slova *makom* (tzn.: „místo“, „prostor“ atp.),¹²² souvisí totiž mj. s metaforickým Hospodinovým „vycházením ze Sebe Samého“, ale také se schopnostmi a svobodnou vůlí jednotlivých tvorů. Dále se čtenář může tázat po nexu mezi *makom* a procesem Boží kontrakce (tj. *cimcum*).¹²³

Osobně se domnívám,¹²⁴ že na Luzzattovu reflexi luriánských nauk mělo vliv jak pojetí Josefa ibn Tabula,¹²⁵ tak pojetí Jisra'ela Saruga;¹²⁶ což před námi odkrývá obzory dotýkající se delikátního předitiva dialektických souvztažností mezi *cimcum*

¹²¹ Jakkoliv se rabi Luzzatto vyjadřuje obecně a velice přístupně.

¹²² Hebrejský výraz *makom* evokuje zástupné Jméno Boží (totiž: *Ha-Makom*). Srov. např. Iz 6:3; Ez 3:12, ale také Gn 22:4); dále viz např. RABINOWITZ, Louis I. *Rabbinical Names of God*. In *God, Names of*. In BERENBAUM, Michael – SKOLNIK, Fred (eds.). *Encyclopaedia Judaica. Second Edition. Vol. 7*. Detroit/ Jerusalem: Macmillan Reference USA in association with the Keter Publishing House. Thomson Gale, 2007. ISBN 0-02-865935-X, s. 677. V této souvislosti se jakožto podnětný jeví FISHBANE, Michael. *Sacred Attunement: Jewish Theology*. Chicago: University Of Chicago Press, 2008. ISBN 0226251721. 2 A Jewish Hermeneutical Theology. Torah and Hermeneutical Theology, s. 62–101.

¹²³ K problematice tzv. „prázdného prostoru“ (*tehiru*) a „zbytkového světla“ (*rešimu*), což jsou termíny související právě s představou Boží kontrakce (*cimcum*), viz např. TIŠBI, Ješa'ja. *Torat ha-ra ve-ha-kelipa be-kabalat Ha-Ar''i*. Jerušalajim: Hoca'at Šoken, 1942. ISBN neuvede-no, s. 52–59. Dále např. HALLAMISH, Moshe. *An Introduction to the Kabbalah*. Translated by Bar-Ilan, R., Wiskind-Elper, O. Albany: State University of New York Press, 1999. ISBN 0-7914-4012-5. Part Two: The Basic Concepts of the Kabbalah. Chapter 11. The Doctrine of Creation, s. 183–206. Dále též WOLFSON, Elliot R. *Divine Suffering and the Hermeneutics of Reading: Philosophical Reflections on Lurianic Mythology*. In GIBBS Robert – WOLFSON, Elliot R. (eds.). *Suffering Religion*. London: Routledge / Taylor and Francis Group, 2002. ISBN 0-415-26612-2, s. 101–162. Rovněž pak DAN, Joseph. *Gershom Scholem and the Mystical Dimension of Jewish History*. New York: New York University Press, 1987. ISBN 0-8147-1779-9. Chapter 10. The Safed School of the Kabbalah, s. 244–285.

¹²⁴ Srov. HOLUBOVÁ Markéta. *Da'at tvunot: pronikavé poznání rabiho Mošeho Chajima Luzzatta*. 1 vyd. Chomutov: L. Marek, 2018. ISBN 978-80-87127-87-2, s. 66–68.

¹²⁵ Ohledně života a díla Josefa ibn Tabula (asi 1545 — počátek 17. století) viz např. SCHOLEM, Gershom. *Joseph ibn Tabul*. In WIGODER, Geoffrey – SECKBACH, Fern (eds.). *Encyclopaedia Judaica[CD-R]*. Version 1.0. Jerusalem: Judaica Multimedia (Israel), 1997. ISBN neuvedeno. Dále viz např. WOLFSON, Elliot R. *Divine Suffering and the Hermeneutics of Reading: Philosophical Reflections on Lurianic Mythology*. In GIBBS Robert – WOLFSON, Elliot R. (eds.). *Suffering Religion*. London: Routledge / Taylor and Francis Group, 2002. ISBN 0-415-26612-2, s. 101–162. Srov. však i FINE, Lawrence. *Physician of the Soul, Healer of the Cosmos*. Four. Lurianic Myth, s. 124–149. Ibidem. Notes to pages 124–126, s. 393. Dále srov. MAGID, Shaul. *From Metaphysic to Midrash*. 1. GENESIS. “And Adam's Sin Was (Very) Great”: Original Sin in Lurianic Exegesis, s. 34–74.

¹²⁶ Viz SHATIL, Sharron. *The Kabbalah of R. Israel Sarug: A Lurianic-Cordoverian Encounter*. The Review of Rabbinic Judaism - Ancient, Medieval, and Modern, 2011, vol. 14, Issue. 2. ISSN 1568-4857, s. 158–187. SCHOLEM, Gershom. *Major Trends In Jewish Mysticism*. New York: Schocken Books, 1946—1995. ISBN 0-8052-1042-3. Seventh Lecture. Isaac Luria and His School, s.244–286.

a motivem síly,¹²⁷ jakož i nucení a nutnosti¹²⁸ (srov. časté užití hebrejského slovesného kořene *kaf-reš-chet*),¹²⁹ snad i nutkání.¹³⁰ Stejně podnětné je zjištění, že mezi těmito subtilními relacemi nechybí ani *dvekut*,¹³¹ neměnný je RaMCHaLúv důraz na dokonalost¹³² (ať již o ní z hlediska stvoření smýšlíme jako o získávané,¹³³ či (vy)

¹²⁷ Srov. GARB, Jonathan. *The Circle of Moshe Hayyim Luzzatto in Its Eighteenth-Century Context*. Eighteenth-Century Studies, 2011, vol. 44, no. 2. ISSN 0013-2586, s. 189–202. Z jistého úhlu pohledu i FINE, Lawrence. *Physician of the Soul, Healer of the Cosmos*. Four. Lurianic Myth, s. 124–149.

¹²⁸ Srov. nutnou, či nevyhnutelnou existenci v úvahách autorových. Viz např. LUZZATTO, Moshe Ch. *Derech Ha-Šem. The Way of God*. New York: Feldheim Publishers, 1997. ISBN 0-87306-338-4, s. 30–35. Srov. BEN MAJMON, Moše. *More ha-nevuchim*. Targum le-ivrit Josef Ka'fich. Jerušalajim: Mosad ha-rav Kuk, 1977. Ostatní údaje neuvedeny. Chelek ri'šon. Perek 57. Da'at Limudej jahadut ve-ruach. <http://www.daat.ac.il/daat/mahshevt/more/a16-2.htm#1>. Poslední aktualizace neuvedena. [cit. 2022-07-07].

¹²⁹ Viz výše.

¹³⁰ V takovém případě by šlo o vliv Sarugův; jakkoliv rabi Jisra'el Sarug spíše zmiňuje rozkoš, potěchu, pobavení, hru atp. (hebr.: *ša'ašu'a*). Srov. SHATIL, Sharron. *The Kabbalah of R. Israel Sarug: A Lurianic-Cordoverian Encounter*. The Review of Rabbinic Judaism - Ancient, Medieval, and Modern, 2011, vol. 14, Issue. 2. ISSN 1568-4857, s. 158–187. Víím, že tato má úvaha ohledně nutkání zůstává spekulací. Srov. však WOLFSON, Elliot, R. *Heidegger and Kabbalah. Hidden Gnosis and the Path of Poiesis*. Bloomington: Indiana University Press, 2019. ISBN 9780253042576, s. 99–104.

¹³¹ Srov. výše. Dále srov. IDEL, Moshe. *Messianic Mystics*. New Haven/London: Yale University Press, 1998. ISBN 0-300-08288-6. Chapter Six. Sabbateanism and Mysticism, s. 183–211. IDEL, Moshe. *Kabbalah. New Perspectives*. New Haven/London: Yale University, 1988. ISBN 0-300-04699-5. Chapter 3. Varieties of Devekut in Jewish Mysticism, s. 35–58. TISHBY, Isaiah. *Messianic Mysticism. Moses Hayim Luzzatto and The Padua School*. Oxford – Portland: The Littman Library of Jewish Civilization, 2008. ISBN 978-1-874774-09-9. Chapter One. A Collection of Kabbalistic Works from the Unpublished Manuscripts of Rabbi Moses Hayim Luzzatto: MS Oxford 2593, s. 1–113 (konkrétně s. 6–7). Srov. též LUZZATTO, Moshe Ch. *Derech Ha-Šem. The Way of God*. New York: Feldheim Publishers, 1997. ISBN 0-87306-338-4, s. 223–225.

¹³² Viz GARB, Jonathan. *The Circle of Moshe Hayyim Luzzatto in Its Eighteenth-Century Context*. Eighteenth-Century Studies, 2011, vol. 44, no. 2. ISSN 0013-2586, s. 189–202. Dále GARB, Jonathan. *Perfection and Lack in Religion: A Comparative View*. Images of Perfection: An Interdisciplinary Conference in the Study of Religion Mandel Scholion Interdisciplinary Center in the Humanities and Jewish Studies /The Martin Buber Society of Fellows, Hebrew University. January 5, 2015. Příspěvek byl volně stažen z dnes již zřejmě neexistující internetové adresy http://www.academia.edu/10051862/Perfection_and_Lack_in_Religion_A_Comparative_View. Poslední aktualizace neuvedena. [cit. 2022-05-05]. Srov. však pozvánku uloženou na <https://jewishphilosophyplace.files.wordpress.com/2014/12/perfection.jpg>. Poslední aktualizace neuvedena. [cit. 2022-05-05]. Srov. též GARB, Jonathan. *From Fear to Awe in Luzzatto's Mesillat Yesarim*, *European Journal of Jewish Studies*, 2020, vol. 14, issue 2. ISSN 1025-9996, s. 285-299.

¹³³ Viz GARB, Jonathan. *Mussar, Curriculum and Exegesis in the Circle of Ramhal*. Tikvah Center Working Paper no. 01/12. 2012. Dostupné z <http://www.law.nyu.edu/sites/default/files/TikvahWorkingPapersArchive/WP1Garb.pdf>. Poslední aktualizace neuvedena. [cit. 2018-02-02]. Dále GARB, Jonathan. *R. Moshe Hayyim Luzzatto: Kabbalist in the Heart of the Storm*. Indiana University, Bloomington The Robert A. and Sandra S. Borns Jewish Studies Program, November 2014. Přístupné na http://www.academia.edu/9372744/R._Moshe_Hayyim_Luzzatto_Kabbalist_in_the_Heart_of_the_Storm. Poslední aktualizace neuvedena. [cit. 2022-07-07]. Viz tamní paralely k dílům Bernarda Mandevillea (1670–1733). aj. Viz motiv vlastnění atd.; srov. volbu výraziva např. *achiza*, ochez Bo – viz výše [jež může asociovat několikero konceptů – od přimknutí (tj. *dvekut*), přes zábor a držbu, k pochopení až k určitým typům theurgie, založených na silovém působení (srov. srov. IDEL, Moshe. *Kabbalah. New Perspectives*. New Haven/London: Yale University, 1988. ISBN 0-300-04699-5. Chapter 8. Kabbalistic Theurgy, s. 173–199)].

dobývané.¹³⁴

Dovolila jsem si načrtnout možné horizonty Luzzattova pojetí stvoření a kreativity; nyní pokročme dále: Lze pozorovat neutuchající autorův zájem o řád a systém¹³⁵ (viz upotřebením hebrejského sousloví *gazar ve-sider*);¹³⁶ pozoruhodný je opakující se motiv kořene [(hebr.: *šoreš*),¹³⁷ který může, ale nemusí signalizovat

¹³⁴ Srov. zmíněný důraz na sílu, nucení, nutnost atp., jež má přesah k politice a základům moderních společenských věd. Viz též RaMCHaLovo zaujetí pro fenomén lidského usilování. Srov. GARB, Jonathan. *The Circle of Moshe Hayyim Luzzatto in Its Eighteenth-Century Context*. Eighteenth-Century Studies, 2011, vol. 44, no. 2. ISSN 0013-2586, s. 189–202. Srov. GA'ARV, Jehonatan. *Ha-Model ha-politi ba-kabala ha-modernit: Ijun be-kitvej RaMCHaL u-sevivato ha-ra'ajonit*. In BRA'UN, Benjamin – ŠTERN, Jedidja (eds.). *Al da'at ha-kahal: Dat u-folitika ba-hagut ha-jehudit. Sefer ha-jovel li-chevod profesor Avi'ezer Ravicki*. Jerušalajim: Ha-Machon Ha-Jisra'eli le-demokratija, 2012. ISBN 9655191052, s. 533–566. Dále GARB, Jonathan. *Mussar, Curriculum and Exegesis in the Circle of Ramhal*. Tikvah Center Working Paper no. 01/12. 2012. Dostupné z <http://www.law.nyu.edu/sites/default/files/TikvahWorkingPapersArchive/WP1Garb.pdf>. Poslední aktualizace nevedena. [cit. 2022-06-07]. GARB, Jonathan. *R. Moshe Hayyim Luzzatto: Kabbalist in the Heart of the Storm*. Indiana University, Bloomington The Robert A. and Sandra S. Borns Jewish Studies Program, November 2014. Přístupné z http://www.academia.edu/9372744/R._Moshe_Hayyim_Luzzatto_Kabbalist_in_the_Heart_of_the_Storm. Poslední aktualizace nevedena. [cit. 2022-07-07]. Srov. též GARB, Jonathan. *Clocks and Gardens: Turmoil and Order in Modern Kabbalah*. Politics, Religion & Ideology, 2017, vol. 18, Issue 1. ISSN 2156-7689, s. 91–93. GARB, Jonathan. *Paths of Power*. Journal of Religion, 1998, vol. 78, Issue 4. ISSN 0022-4189, s. 593–601. GARB, Jonathan. *Shamanic Trance in Modern Kabbalah*. Chicago: University of Chicago Press, 2011. ISBN 0-226-28207-4, s. 16 aj. EZRAHI, Yaron. *Imagined Democracies: Necessary Political Fictions*. Cambridge – New York: Cambridge University Press, 2012. ISBN 978-1-107-02575-2. Chapter 9. Animated Fictions: Self (as) Fulfilling Prophecy and the Performative Imaginaries of Democratic Political Agencies, s. 176–208.

¹³⁵ Srov. GARB, Jonathan. *The Modernization of Kabbalah: A Case Study*. Modern Judaism, 2010, vol. 30, no. 1. ISSN 0276-1114, s. 1–22, jakož i GA'ARV, Jehonatan. *Ha-Mekubal*. Perek dalet: Bejn Italija la-Amsterdam: 'Sod ha-hanhaga', s. 172–228. Dále GA'ARV, Jehonatan. *Ha-Model ha-politi ba-kabala ha-modernit: Ijun be-kitvej RaMCHaL u-sevivato ha-ra'ajonit*. In BRA'UN, Benjamin – ŠTERN, Jedidja (eds.). *Al da'at ha-kahal: Dat u-folitika ba-hagut ha-jehudit. Sefer ha-jovel li-chevod profesor Avi'ezer Ravicki*. Jerušalajim: Ha-Machon Ha-Jisra'eli le-demokratija, 2012. ISBN 9655191052, s. 533–566. GARB, Jonathan. *Clocks and Gardens: Turmoil and Order in Modern Kabbalah*. Politics, Religion & Ideology, 2017, vol. 18, Issue 1. ISSN 2156-7689, s. 91–93. Dále HOLUBOVÁ, Markéta. *Rabi Moše Chajim Luzzatto aneb Orlov v zahradě (harmonie, systém a zdánlivý chaos)*. Theologická revue, 2018, sv. 89, č. 3, ISSN 1211-7617, s. 281–310.

¹³⁶ Viz výše. Myšlenkové průniky s MaHaRaLem nemusí být zdaleka dány přejímáním konceptů rabiho Loewa. Srov. GARB, Jonathan. *Mussar, Curriculum and Exegesis in the Circle of Ramhal*. Tikvah Center Working Paper no. 01/12. 2012. Dostupné z <http://www.law.nyu.edu/sites/default/files/TikvahWorkingPapersArchive/WP1Garb.pdf>. Poslední aktualizace nevedena. [cit. 2022-02-02]. Srov. také vliv výše uvedeného Giambattisty Vica. Viz GARB, Jonathan. *The Modernization of Kabbalah: A Case Study*. Modern Judaism, 2010, vol. 30, no. 1. ISSN 0276-1114, s. 1–22. GA'ARV, Jehonatan. *Ha-Mekubal be-lev ha-se'ara: Rabi Moše Chajim Luzzatto*. Tel Aviv: Universitat Tel Aviv, 2014. ISBN 978-965-7241-62-2. Perek dalet: Bejn Italija la-Amsterdam: 'Sod ha-hanhaga', s. 172–228. GA'ARV, Jehonatan. *Ha-Model ha-politi ba-kabala ha-modernit: Ijun be-kitvej RaMCHaL u-sevivato ha-ra'ajonit*. In BRA'UN, Benjamin – ŠTERN, Jedidja (eds.). *Al da'at ha-kahal: Dat u-folitika ba-hagut ha-jehudit. Sefer ha-jovel li-chevod profesor Avi'ezer Ravicki*. Jerušalajim: Ha-Machon Ha-Jisra'eli le-demokratija, 2012. ISBN 9655191052, s. 533–566.

¹³⁷ Srov. výše. K důležitosti výrazu *šoreš*, případně *šorašim* (plurál) v kabalistickém diskurzu viz dále např. SCHOLEM, Gershom. *Kabbalah*. First edition, 1978. New York: Meridian Penguin Books, 1978. ISBN 0-452-01007-1. Part One: Kabbalah. Chapter 3. The Basic Ideas of Kabbalah, s. 87–189. Dále FINE, Lawrence. *Physician of the Soul, Healer of the Cosmos: Isaac Luria and His Kabbalistic Fellowship*. Stanford:

ozvěnu sabatianismu];¹³⁸ stejně zajímavé jsou další vlivy, jež na rabiho Luzzatta pravděpodobně působily¹³⁹ [většinu z nich můžeme najít i v jiných textech RaMCHaLových (včetně předchozích pasáží Derech Ha-Šem)].¹⁴⁰

V akademické obci se někdy setkáváme s tvrzením, že rabi Luzzatto byl stoupencem¹⁴¹ tzv. ramismu.¹⁴² Vliv Piérre de la Ramée na RaMCHaLovu logiku¹⁴³

Stanford University Press, 2003. ISBN 0-8047-3825-4, s. 288, 434 aj. Ohledně případných souvislostí se sabatianismem srov. TISHBY, Isaiah. *Messianic Mysticism. Moses Hayim Luzzatto and the Padua School*. Oxford/Portland: The Littman Library of Jewish Civilization, 2008. ISBN 978-1-874774-09-9. Chapter One. A Collection of Kabbalistic Works from the Unpublished Manuscripts of Rabbi Moses Hayim Luzzatto: MS Oxford 2593, s. 1–113. Srov. např. WEISS, Joseph. *Studies in East European Jewish Mysticism and Hasidism*. Oxford – Portland: The Littman Library of Jewish Civilization, 1997. ISBN 978-1-874774-32-7. A Late Jewish Utopia of Religious Freedom, s. 209–248.

¹³⁸ Tato problematika je extrémně zajímavá, zvláště víme-li, že v prostředí mysticko-intelektuálně laděných Židů v severní Itálii, což bylo milieu, jež autora formovalo, nebyly diskuse o sabatiánství zcela tabu. Blíže např. SCHOLEM, Gershom. *Sabbatai Sevi: The Mystical Messiah*. Bollingen Series, vol 93. Princeton: Princeton University Press, 1975. ISBN 978-0197100127. 5 The Movement in Europe (1666). II Italy. Allegations regarding a “reign of terror” in the Italian communities, s. 477–518. Ohledně RaMCHaLova skandálu viz zvláště CARLEBACH, Elisheva. *The Pursuit of Heresy: Rabbi Moses Hagiz and The Sabbatian Controversies*. New York: Columbia University Press, 1990. ISBN 878-0-231-07191-8, s. 195–255. SCLAR, David. ‘Like Iron to a Magnet’: *Moses Hayim Luzzatto’s Quest for Providence*. New York: CUNY Academic Works, 2014. ISBN neuvedeno. Chapter Four, s. 238–313. Přístupné na http://academicworks.cuny.edu/gc_etds/380. Poslední aktualizace neuvedena. [cit. 2022-04-04]. GA’ARV, Jehonatan. *Ha-Mekubal be-lev ha-se’ara: Rabi Moše Chajim Luzzatto*. Tel Aviv: Universitat Tel Aviv, 2014. ISBN 978-965-7241-62-2. Perek gimel: Markivej ha-pulmus, s. 128–171.

¹³⁹ Srov. výše

¹⁴⁰ Srov. LUZZATTO, Moshe Ch. *Derech Ha-Šem. The Way of God*. New York: Feldheim Publishers, 1997. ISBN 0-87306-338-4, s. 20–35. Případně HOLUBOVÁ, Markéta. *Rabi Moše Chajim Luzzatto: Derech Ha-Šem – Úvod*. Theologická revue, 2020, sv. 91, č. 3, ISSN 1211-7617, s. 329–347, jakož i HOLUBOVÁ, Markéta. *Rabi Moše Chajim Luzzatto: Derech Ha-Šem – Kapitola první – O Stvořiteli, Jméno Jeho budí pozhěnáno*. Theologická revue, 2021, sv. 92, č. 2, ISSN 1211-7617, s. 201–218.

¹⁴¹ Viz MANEKIN, Charles. *On Humanist Logic Judaized – Then and Now: Two Models for the Appropriation of Gentile Science*. In FONTAINE, Resianne – GLASNER, Ruth – LEICHT, Reimund – VELTRI, Giuseppe (eds.). *Studies in the History of Culture and Science: A Tribute to Gad Freudenthal*. Leiden: Brill, 2011. ISBN 978-90-04-19123-5, s. 431–451. GUETTA, Alessandro. *Italian Jewry in the Early Modern Era: Essays in Intellectual History*. Boston: Academic Studies Press, 2014. ISBN 978-1-61811-208-8. Chapter 9 Kabbalah and Rationalism in the Works of Moshe Hayim Luzzatto and some Kabbalists of his time, s. 185–226.

¹⁴² Blíže k dílu francouzského učenice (teologa, filosofa, matematika, logika, pedagog a atd.) Piérre de la Ramée (1515–1572; latinsky zván Petrus Ramus) viz např. FEINGOLD, Mordechai – FREEDMAN, Joseph S. – ROTHER, Wolfgang. (eds.). *The Influence of Petrus Ramus: Studies in Sixteenth and Seventeenth Century Philosophy and Sciences*. 285 stran. Basel: Schwabe, 2001. ISBN 978-3-7965-1560-6. V češtině viz URBÁNEK, Vladimír. *Ramus a ramismus. Dějiny a současnost*, 1994, sv. 16, č. 2, ISSN 0418-5129, s. 14.

¹⁴³ RaMCHaL je mj. autorem spisu o logickém myšlení. Jde o *Sefer ha-higajon*, již napsal roku 1742. Viz GA’ARV, Jehonatan. *Ha-Mekubal be-lev ha-se’ara: Rabi Moše Chajim Luzzatto*. Tel Aviv: Universitat Tel Aviv, 2014. ISBN 978-965-7241-62-2. Perek he: Tkufat Amsterdam – Ha-Ktavim ha-metodiim, s. 229–270. Ibidem. Kitvej RaMCHaL – Rešima chronologit, s. 349–351.

a rétoriku¹⁴⁴ je zřejmě reálný, neměl by však být přečeňován.¹⁴⁵

Víme již, že Luzzattovy spisy měly (a mají) dalekosáhlé ozvy napříč židovským názorovým spektrem.¹⁴⁶ V případě této konkrétní kapitoly z díla Derech Ha-Šem je vhodné opět vyzdvihnout ozvěny RaMCHaLovy při zrodu a následném rozkvětu východoevropského chasidismu¹⁴⁷ (jedná se např. o koncept *hitpaštut ha-gaš-mijut*,¹⁴⁸ důraz na přimknutí se k Bohu (*dvekut*),¹⁴⁹ schopnost radovat se (autor neužívá slovesný kořen *sin-mem-chet*, preferuje totiž mnohovýznamový slovesný kořen *he-nun-he, he-nun-jod*),¹⁵⁰ snad i další představy a myšlenkové vzorce.¹⁵¹

Druhá kapitola Derech Ha-Šem pracuje s kruciální ideou Jediného,¹⁵² naprosto dokonalého Boha.¹⁵³ Stejně kruciální jest i představa člověka jakožto zcela

¹⁴⁴ RaMCHaL je také autorem spisu o řečnickém umění. Jedná se o *Sefer melica*, kterou dokončil též r. 1742. Opakovaná citace.

¹⁴⁵ Lze doporučit např. pojednání HANSEL, Joelle. *Logique et herméneutique dans l'œuvre de Moïse Hayyim Luzzatto (1707-1746)*. *Revue des Sciences Religieuses*, 1996, vol. 70, no. 3, ISSN 0035-2217, s. 333–352. Viz též střídavá stanoviska Davida Sclara v SCLAR, David. *Adaptation and Acceptance: Moses Hayim Luzzatto's Sojourn in Amsterdam among Portuguese Jews*. *AJS Review*, 2016, vol. 40, no. 2. ISSN 0364-0094, s. 335–358.

¹⁴⁶ Srov. např. BINDMAN, Yirmeyahu. *Rabbi Moshe Chaim Luzzatto His Life and Works*. New Jersey/London: Jason Aronson, 1995. ISBN 1-56821-293-3, s. 125. BARTAL, Israel. *On Periodization, Mysticism, and Enlightenment: The Case of Moses Hayyim Luzzatto*. In RUDERMAN, David B. – FEINER, Shmuel (eds.). *Early Modern Culture and Haskalah: Reconsidering the Borderlines of Modern Jewish History*. *Simon Dubnow Institute Jahrbuch – Yearbook VI 2007*. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 2007. ISBN 978-3-525-36933-3, s. 201–214.

¹⁴⁷ Srov. TISHBY, Isaiah. *Messianic Mysticism. Moses Hayim Luzzatto and the Padua School*. Oxford/Portland: The Littman Library of Jewish Civilization, 2008. ISBN 978-1-874774-09-9. Chapter Ten. *Traces of Luzzatto's Influence in Hasidic Doctrine*, s. 486–527.

¹⁴⁸ Tzn.: „svlékání materiální stránky existence“, „svlékání tělesnosti“ atp. Viz výše častý výskyt některých slovesných kořenů souvisejících s oprošťováním se, zbavováním se, vysvlékáním atp. Srov. např. BUXBAUM, Yitzhak. *Jewish Spiritual Practices*. Lanham – Oxford: a Jason Aronson Book. Rowman & Littlefield Publishers, 1990–2005. ISBN 1-56821-206-2. Part II Spiritual Practices 5 Prayer – The Service of the Heart, s. 99–176. Ibidem. 21 *Repetition of a Holy Sentence*, s. 443–455. Dále TISHBY, Isaiah. *Messianic Mysticism. Moses Hayim Luzzatto and the Padua School*. Oxford/Portland: The Littman Library of Jewish Civilization, 2008. ISBN 978-1-874774-09-9. Chapter Ten. *Traces of Luzzatto's Influence in Hasidic Doctrine*, s. 486–527.

¹⁴⁹ Srov. výše.

¹⁵⁰ Srov. výše.

¹⁵¹ Viz časté užívání hebrejského substantiva *cad*, značícího mj.: „perspektiva“, „úhel pohledu“ (viz výše). Srov. pojednání ELIOR, Rachel. *The Paradoxical Ascent to God. The Kabbalistic Theosophy of Habad Hasidism*. Translated from Hebrew by J. M. Green. Albany: State New York University Press, 1993. ISBN 0-7194-1045-5, s. 43–47.

¹⁵² Srov. Dt 6:4.

¹⁵³ Srov. např. LUZZATTO, Moshe Ch. *Derech Ha-Šem. The Way of God*. New York: Feldheim Publishers, 1997. ISBN 0-87306-338-4, s. 30–35. Případně HOLUBOVÁ, Markéta. *Rabi Moše Chajim Luzzatto: Derech Ha-Šem – Kapitola první – O Stvořiteli, Jméno Jeho budíž požehnáno*. *Theologická revue*, 2021, sv. 92, č. 2, ISSN 1211-7617, s. 201–218.

zásadního tvora,¹⁵⁴ který jediný je plně¹⁵⁵ uschopněn přijímat Boží pobídky ku zdokonalování a realizovat je,¹⁵⁶ a tedy fruktifikovat¹⁵⁷ své výsostné postavení, úděl (či roli).¹⁵⁸ Z řečeného vyplývá řetězec navazujících a logicky vyplývajících motivů (mnohé z nich již byly uvedeny výše);¹⁵⁹ zaznamenáníhodná je i opakovaná volba polyvalentního hebrejského výrazu *tachlit*,¹⁶⁰ která může naznačovat, že RaMChAL vnímá historii jako smysluplný, odůvodněný proces, jehož cíl se postupně odvíjí a vyjevuje mj. i díky účastenství¹⁶¹ člověka. Takový nárok na lidského tvora samo-

¹⁵⁴ Srov. výše.

¹⁵⁵ Srov. např. Gn 1:26–28.

¹⁵⁶ V tradiční židovské reflexi a sebereflexi lze vypočítat jakýsi cluster představ [1. člověk jakožto Boží obraz, 2. láskyplný vztah Boha k lidu Izraele a 3. z těchto predispozic plynoucí možnosti nápravy universa (*tikun* – viz níže)]. Srov. např. Gn 1:26–28 a z ní vyrůstající Gn r. 6:8:12; Pirkej de-rabi Eliezer (kapitola 35) – podoba Jáкова je vyryta v Božím Trůnu. Ohledně nerozborného vztahu mezi Hospodinem a Izraelem viz např. Pis 5:2, 6:9 a Šir ha-širim r. 5:3; srov. Tosefta Sanh. 9:7. Viz též Zoh. 3:163b [hieros gamos mezi sefirou Tiferet (spjatou s osobností Jáкова – Izraela) a Šechinou]. Srov. představu Izraele jako kosmického Stromu a srdce národů – viz Sefer Ha-Kuzari 2:8–12, 2:36–44; Sefer Ha-Bahir 3:94, 98; Zoh. 1:131a aj. Kvalitní akademická pojednání zabývající se touto komplexní tematikou, jež dovolují čtenáři orientovat se v různých teologických důzřech v průběhu času jsou např. ANISFELD, Rachel A. *Sustain Me With Raisin-Cakes: Pesikta deRav Kahana and the Popularization of Rabbinic Judaism*. Leiden: Koninklijke Brill, 2009. ISBN 978-90-04-15322-6. Part One. Introductions. Methodological Introduction: On The Self-Referential Reading of PRK Texts, s. 20–43. Part Two. Pesikta deRav Kahana (PRK) on its Own. Chapter Four. PRK's Thematic Concerns: A Theology of Intimacy, Humility and Indulgence, s. 67–95. ORLOV, Andrei A. *From Apocalypticism to Merkabah Mysticism: Studies in the Slavonic Pseudepigrapha*. Leiden: Koninklijke Brill, 2007. ISBN 90-04-15439-6. The Face as the Heavenly Counterpart of the Visionary in the Slavonic Ladder of Jacob, s. 399–420. HALPERIN, David J. *The Faces of The Chariot: Early Jewish Responses to Ezekiel's Vision*. Tübingen: J. C. B. Mohr, 1988. ISBN 3-16-145115-5, s. 49–55. WOLFSON, Elliot R. *Along the Path: Studies in Kabbalistic Myth, Symbolism, and Hermeneutics*. Albany: State University of New York Press, 1995. ISBN 0-7914-2408-1. 1. The Image of Jacob Engraved Upon the Throne: Further Speculation on the Esoteric Doctrine of the German Pietists, s. 1–57. Jakož i lehce odlišná, hebrejská verze článku WOLFSON, Elliot R. *Dmut Ja'akov chakuka ba-Kise ljun nosaf ba-Torat ha-sod šel Chasidut Aškenaz* přístupná z http://www.michtavim.com/Wolfson/25_The_Image_of_Jacob_Engraved_Upon_the_Throne_Further_Speculation_on_the_Esoteric_Doctrine_of_the_German_Pietism.PDF. Poslední aktualizace neuvěděna. [cit. 2022-02-02].

¹⁵⁷ Srov. užití hebrejského sufigovaného výrazu *ba-avuro*. Viz výše.

¹⁵⁸ Srov. RaMChALův zájem o divadlo. Rabi Luzzatto je autorem několika divadelních kusů (což je samo o sobě pozoruhodné); vrchol jeho dramatického snažení představuje divadelní hra *La-ješarim tehila* (srov. Ž 33:1) sepsaná v Amsterdamu (r. 1743), jež je alegorií pojednávající vítězství poctivosti a přímosti nad pýchou a fašší. Viz LUZZATTO, Moše Ch. *La-ješarim tehila. Šir ha-jedidut*. Lemberg: Michael Wolf, 1879. ISBN neuvěděno. Blíže např. ZINBERG, Israel. *A History of Jewish Literature. The German–Polish Cultural Centre*. Translated from the Yiddish by Martin, B. New York: KTAV Publishing House, 1975. ISBN 0-87068-464-7. Book Two. Chapter Three: Moses Hayyim Luzzatto, s. 173–190.

¹⁵⁹ Např. již zmíněný motiv nabývání a „vlastnění“ dokonalosti; případně možnosti člověka jakožto agenta silné, ba silové theurgie. Srov. výše. IDEL, Moshe. *Kabbalah. New Perspectives*. New Haven/London: Yale University, 1988. ISBN 0-300-04699-5. Chapter 8. Kabbalistic Theurgy, s. 173–199.

¹⁶⁰ Viz výše.

¹⁶¹ Toto účastenství lze chápat i jako oddanost Bohu, snahu plnit Jeho Vůli a participovat na procesu tikunu. Pod hebrejským slovem *tikun* rozumím univerzální nápravu, či vylepšení současného stavu všehomíru.

zřejmě přináší obrovskou zodpovědnost na něj kladenou (z hlediska filosofického, etického, mystického atd.). Jakkoliv autor ještě nemluví o plnění Boží Vůle atp., čtenáře na toto odhalení pečlivě připravuje.¹⁶²

Ostatně text místy působí téměř jako by jej RaMCHaL chystal pro auditorium¹⁶³ (viz např. pomyslné sprásknutí rukou:¹⁶⁴ „Jenomže v pravdě zásadním stvořením je lidský druh...“) – živě a barvitě; pro autora je důležitá snaha zapojit samostatné myšlení čtenářů.¹⁶⁶

Postřehy, které předkládám v tomto krátkém komentáři, mají potenciálnímu zájemci sloužit k podkrytí RaMCHaLovy reflexe témat probíraných v samotném textu;¹⁶⁷ úvahy rabiho Luzzatta (a styl, jakým je autor prezentuje) jsou nadmíru inspirativní a jeho cesta, na níž prahne po doteku transcendence, nadčasová.¹⁶⁸

Srov. IDEL, Moshe. *Kabbalah. New Perspectives*. First edition, 1988. New Haven/London: Yale University, 1988. ISBN 0-300-04699-5. Chapter 7. Ancient Jewish Theurgy, s. 156–172. Ibidem. Chapter 8. Kabbalistic Theurgy, s. 173–199 aj. Dále např. FREEDMAN, Daphne. *Man and the Theogony in the Lurianic Cabala*. Piscataway: Gorgias Press, 2006. ISBN 1-59333-200-9. Part 2: Procession: The Death of Kings. 5 Female Waters, The Death of the Kings and the Martyrs of the Kingdom, s. 87–90. Ibidem. Part 3: Reversion: Exodus. 10 The Restoration of the Emanation, s. 169–176.

¹⁶² Jedná se o zkušeného, skvěle argumentačně vybaveného myslitele, ovládajícího pravidla logiky i rétoriky. Srov. výše.

¹⁶³ Srov. poznámku 116.

¹⁶⁴ Tento literární prostředek má vzbudit a přitáhnout pozornost, jakkoliv jsou všichni čtenáři Tóry obeznámeni přinejmenším s tvrzením Gn 1:26–28.

¹⁶⁵ Srov. výše (viz text překladu a odpovídající poznámky).

¹⁶⁶ Ohledně zdánlivě drobných jazykových specifik autorových viz např. nakládání s polyvalentním hebrejským substantivem *injan*. Viz výše; především však srov. HOLUBOVÁ, Markéta. *Rabi Moše Chajim Luzzatto: Derech Ha-Šem – Kapitola první – O Stvořiteli, Jméno Jeho budiž požehnáno*. Theologická revue, 2021, sv. 92, č. 2, ISSN 1211-7617, s. 201–218.

¹⁶⁷ Přičemž jakožto překladatel se samozřejmě musím vypořádat s problematikou, jak text převést co nejvěrněji.

¹⁶⁸ Při psaní tohoto textu byly užity další prameny: *BIBLE Písmo svaté Starého a Nového zákona / včetně deuterokanonických knih / 2. katolické vydání*. Přeložily ekumenické Komise pro Starý a Nový zákon. Praha: Zvon, 1991. ISBN 80-7113-009-5. ELLIGER, Karl – RUDOLPH, Wilhelm (eds.). *Tora Nevi'im u-chtuvim. Biblia Hebraica Stuttgartensia. editio Funditus renovata*. Stuttgart: Deutsche Bibelgesellschaft, 1990. ISBN 3-438-05219-9. Rovněž byly užity následující slovníky: FEYERABEND, Karl. *Langenscheidt's Pocket Hebrew Dictionary to the Old Testament. Hebrew – English*. New York: Langenscheidt Publishers, 1985. ISBN 0-88729-082-5. JASTROW, Marcus. *Sefer milim DICTIONARY of the Targumim, Talmud Babli, Yerushalmi and Midrashic Literature. with an Index of Scriptural Quotations. volume I and volume II*. New York: The Judaica Press, 1971. ISBN 0-910818-05-3. Pokud není uvedeno jinak, při citaci Talmudu, midrašů, Sefer Zohar a dalších zdrojů, relevantních pro tradiční židovství, cituji z EDITORIAL STAFF. *The Torah CD-Rom Library (CD-ROM)*. Taklitor Torani. Version 2.4. Jerusalem: D.B.S. Computers Ltd, Copyright 1999–2001. ISBN neuvedeno. Případně z KANTROWITZ, David (ed.). *Judaic Classic Library (CD-ROM)*. Version II f. New York/Chicago: Institute for Computers in Jewish Life. Davka Corporation & Judaica Press Inc, Copyright 1991–1999. ISBN neuvedeno.

PASTORÁLNA SLUŽBA - SÚČASŤ BOŽEJ MISIE

JÚLIUS FILO

EVANJELICKÁ BOHOSLOVECKÁ FAKULTAUNIVERZITA KOMENSKÉHO V BRATISLAVE
EVANGELICAL LUTHERAN THEOLOGICAL FACULTYCOMENIUS UNIVERSITY BRATISLAVA
filo@fevth.uniba.sk

PASTORAL SERVICE: A PART OF THE DIVINE MISSION

Abstract: The basic premise of this study is the missiological position that the mission of the church is the work of the triune God. The church with its programs is an instrument of God's action in the world. In doing so, pastoral ministry is one of the most important expressions of missional ministry, since its personal quality permeates and integrates many ministries within the community of the church as well as those that are directed to God's beloved world of people. The actual research aim of this study is to explore and present how pastoral ministry becomes a personally addressing and contextually active instrument of God's mission. The study draws on missiological positions and pastoral-theological principles, but seeks to suggest concrete ways of implementing pastoral ministry alongside people in a variety of situations. The study leads to the observation that pastoral ministry calls for a differentiated approach to the human person in a variety of situations. The need for a differentiated approach in terms of the content and form of ministry is presented in the study by a few selected examples.

Keywords: mission; mission of God; pastoral ministry; differentiated approach; pastoral support for young people; stages of confrontation with death; participation of the ordained and the non-ordained; pastoral programme of the congregation

THEOLOGICAL REVIEW, Vol. 92, 2021, No. 4, Number of Article 6, p. 495 – 504.

DOI: 10.14712/12117617.92.4.6

Úvodom

V tejto štúdií vychádzame z poznania, že pastorálna služba je jedným z najdôležitejších nosičov Božej misie. Je to tak preto, že pastorálna služba preniká a spája mnohé služobné úlohy vo vnútri spoločenstva cirkvi rovnako ako tie, ktoré sú priamo zamerané na Bohom milovaný svet ľudí. Dá sa to pozorovať už na úrovni prípravy na pastorálnu službu pri vzdelávaní teológov rovnako, ako pri praktickom výkone v službe cirkvi vo svete. Aký je teda význam pastorálnej teológie a pastorálnej služby v komplexe rôznych teologických disciplín a úloh cirkvi?

K významu pastorálnej služby uprostred iných disciplín sa dá povedať, že je podľa názoru uznávaných odborníkov prakticko-teologickou disciplínou, ktorá preniká snád' všetky oblasti práce cirkvi a oblasti práce duchovného cirkvi.

Medzi takých odborníkov patrí napríklad z kontextu kerygmatickej pastorálky Edaurd Turnaysen. On vidí tieto hlavné spôsoby konania kresťanského zboru: kázeň - vyučovanie - modlitby - diakonia - učenie teda teológia. Thurneysen hovorí: „medzi týmito spôsobmi konania zboru sa tvorí ďalšie dielo: dielo pastorálnej služby“. Znamená to, že pastorálka sa uskutočňuje aj v kázni, vo vyučovaní mládeže, v diakonii a tiež v teológii a musí byť preniknutá a nesená modlitbou. Pastorálka je však stále (v chápaní Thurneysena je to jej špecifikum) službou zvesti, oslovovaním jednotlivca, je zvestou Božieho slova, ktorá sa podáva v konkrétnom prípade jedným človekom jednému človeku.

Aby sa pastorálna služba dala chápať ako samostatné dielo vychádza **Thurneysen** z jedného Logia Ježišovho Mt 9:36-38. „ **36** Keď uzrel zástupy, bolo Mu ich ľúto, že boli zmorené a bezmocné ako ovce, ktoré nemajú pastiera. **37** Vtedy povedal učeníkom: Žatvy je síce mnoho, ale pracovníkov málo, **38** preto proste Pána žatvy, aby vyslal pracovníkov na svoju žatvu.“ Tak ako možno chápať poverenie ku misii z Ježišovho vyslania Mt 28:18-20, tak možno vidieť v spomenutom vyslaní do práce na žatvu poslanie ku pastorálnemu pôsobeniu. Žatvu nemožno chápať len eschatologicky. Ježiš hovorí zreteľne o ľuďoch, ktorí už pred koncom vekov zbierajú úrodu.¹

Pastorálna služba je súčasťou misie. Tak sa v nej veľmi osobne a konkrétne prejavuje Boží záujem o človeka každej doby za pomoci spolupracovníkov cirkvi Ježiša Krista.

1. Misia cirkvi v súčasnosti - jej ciele a výzvy

Skúmame základnú kvalitu misijnej angažovanosti a jej vzťah k pastorálnej službe v našom čase. Chápeme ju tak, ako to výstižne konštatuje teologicky misijný dokument Svetového Luteránskeho Zväzu s názvom "Spoločne v Božej misii" ako „**pokračujúce zachraňujúce dielo Boha Otca, Syna a Duchu Svätého a súčasne ako Božie poverenie pre Boží ľud, aby sa zúčastňoval na tomto pokračujúcom, zachraňujúcom diele.**“²

Cirkev stojí pod misijným príkazom vzkrieseného Krista, Víťaza nad smrťou, hriechom a peklom. Pretože je postavená na Kristovi a žije z Kristovho Duchu milosti, nemôže si dovoliť vytesnenie misijnej úlohy zo svojho stredu niekde na okraj. Pre cirkev nemôže byť misia, teda služba pre Bohom milovaný svet Kristo-

¹ Thurneysen, Eduard: Seelsorge im Vollzug, 23nn, 1968.

² Lutheran World Federation. Together in God's mission, LWF Dokumentation No 26, Geneva 1988, s. 5.

vou milosťou, nejakou eventualitou popri iných úlohách. Keď počujeme Kristove: „Choďte teda a čiňte mi učeníkmi všetky národy“, vieme, že toto slovo stojí nad každým naším zhromaždením, nad každým vyučovaním, oslavou, modlitbami či službou v núdzi. Cirkve nakoniec vie popri svojej misijnej práci v zboroch poveriť a modlitbami a ďalšou pomocou podporovať Bohom zvlášť obdarených členov k misijnej službe v svojich spoločenstvách, ale tiež v novom prostredí doma či v zahraničí, v mene Božom a misijne aktívnej cirkvi. To všetko je výrazom našej poslušnosti voči Kristovi, hlave cirkvi a svedectvom, že sme pochopili a prijali hodnotu Jeho obetavej zachraňujúcej lásky do svojho života.

Ako sa to deje medzi nami?

Platnosť a osobná záväznosť povolania do misijnej služby nás núti pýtať sa otázky: Deje sa naša služba v Božom mene s plným záujmom a láskou k blížnemu? Ako hlboko sa dokážeme skloniť k človeku? Deje sa vo vedomí Božej moci tak, že sme ochotní prijať na seba zodpovednosť a konať? Alebo príliš skoro opúšťame človeka v núdzi, či to je núdza viery, sociálna marginalizácia alebo odkázanosť pri základných potrebách pre život v čiasnosti? Nenechávame človeka príliš ľahkomyselne v jeho slobode a hľadaní samého?

Ako sa má konať zachraňujúca pomoc rešpektujúc slobodu človeka pre rozhodnutie a spoliehajúc sa na Božiu moc v znamení ktorej sa má diať? Ako sa pastoraálnou službou podporuje rozhodovanie človeka konať v svojom záujme a pre dobro iných? Ako pri tom pomáha pastoraálny záujem a pastoraálna odbornosť? Aký význam má pri tom tímový prístup k pastoraálnej službe v kontexte cirkevného zboru? Ako si definujeme okruh ľudí, za ktorými sme poslaní či už sme ordinovaní alebo neordinovaní spolupracovníci pastoraálnej práce?

Otázka, ktorej sa chceme venovať v tomto príspevku teda znie: **Ako zapojiť cirkve do misijného diela za pomoci citlivého pastoraálneho prístupu?**

Pri hľadaní odpovede na túto otázku chceme stručne naznačiť meniaci sa globálny kontext misijnej služby cirkvi, ktorého sme aj my súčasťou.

Meniaci sa misijný kontext na prahu 21. storočia

V globálnom kontexte misie možno vidieť viaceré zmeny. James A. Shere, profesor svetovej misie a dejín cirkvi na Lutheran School of Theology v Chicagu, na Kongrese o Svetovej misii cirkvi v St. Paul, USA, v roku 1998 konštatuje skutočnosti, ktoré sa týkajú aj nás:

- Trhový kapitalizmus sa stal celosvetovo príkazom dňa.
- Náboženský rivali kresťanstva, predovšetkým islam, dokazujú misijnú odvahu.
- V západnej kultúre vytláča sekularizácia náboženstvo na okraj a vyčleňuje náboženskému presvedčeniu úzku privátnu, osobnú sféru.

- Naša „novoveká“ spiritualita sa „vyžíva“ v duchovných objavoch a experimentoch, zatiaľ čo postmodernistické postuláty podrážajú dôveru v tradičné články viery a duchovné a morálne hodnoty.
- Ustarostené a zmätené kresťanstvo Západu sa napriek tomu, že došlo ku kolapsu ateistického komunizmu, nachádza v duchovnom úpadku. Trpí na pokles členstva a upadajúcu účasť na zhromaždeniach a túžobne hľadá spôsoby, ako si zachovať vlastnú relevantnosť a funkčnosť.
- Cirkevné hnutia, ktoré sa javia byť na vzostupe, sa často vyznačujú pochybnými podnikateľskými iniciatívami, ktoré sa nezaujímajú o hlbšie teologické témy.
- Tradičné cirkvi, ktoré sú vyrušené karikatúrami a kritikou médií na adresu misijných snažení, majú výčitky svedomia a nemajú odvahu pozrieť sa kriticky na misijné zlyhania a chyby minulosti. Zdá sa, že majú len málo skutočnej vízie a energie pre nové misijné podujatia.³

Štruktúra služobníkov tradičných cirkví v Európe nemá na misijnú službu pastorálnym spôsobom, popri iných úlohách veľa priestoru. Počet kňazov na počet obyvateľov je taký nepriaznivý, že kňazi nestíhajú robiť viac, ako im určuje bohoslužobný a administratívny program a to, o čo ich požiadajú členovia. Nestíhajú sa venovať ani jadru svojich cirkevných zborov pastorálnym spôsobom. Na prekračovanie rámca aktívneho zboru misijne zameranou pastorálnou cestou neostáva odvaha ani čas.

Misijná obnova cirkvi ostáva pri tradičných cirkvách naliehavou úlohou. Tá sa smie diať z moci Božej milosti a v moci oživujúceho Ducha Božieho práve tak, že všetky služby cirkvi a predovšetkým citlivá, osobne relevantná, špecializovaná a kontextuálne diferencovaná pastorálna služba, bude mať misijný cieľ a misijnú kvalitu. Čo je obsahom tejto misijnej kvality pri jej aplikácii na pastorálnu službu?

2. Pastorálna starostlivosť sa zameriava na jednotlivca a prekračuje hranice aktívneho zboru

Pastorálna služba nesie misijnú kvalitu niekoľkými spôsobmi.

Pripomeňme základné ciele pastorálnej služby. Dá sa vyjadriť klasickou definíciou, ktorá má jasnú oporu v Písme a svoj príklad v konaní Ježiša Krista a znie takto: *„Pastorálka je na nasledovaní Krista založená pomoc viery a života. Má za cieľ dopomôcť jednotlivcovi k osobnej plnosti, ku zaradeniu do tela Kristovho a ku osvedčeniu sa vo všetkých otázkach pochopenia sveta, zvládnutia sveta*

³ SCHERER, A. James. Key issues to be considered in global Mission today. In *Mission at the Dawn of the 21st century*, s. 11.

a poriadku sveta⁴⁴. Osobná plnosť, dosahovanie osobného šťastia a získavanie istoty záchrany v Ježišovi Kristovi, to všetko znamená posilnenie činorodej viery.

V prvom rade je teda misijne zameraná pastorálna práca nástrojom duchovného rastu jednotlivca. V dialogickom a dôvernom prostredí pri povzbudení k aktívnejšiemu životu viery. Pastorálnou službou možno najmä v sposednom rozhovore stáť v službe odstránenia prekážok pre duchovný rast, ktoré sú v nezmierenej vine a neodpustenom hriechu.

Pastorálnym rozhovorom možno poslúžiť pri hľadaní úprimnejšieho spoločenstva s Kristom. Pastorálnym rozhovorom sledujeme zároveň návrat sestry či brata do spoločenstva veriacich. Spoločenstvo s Kristom je vždy nanovo tvorené a posilňované pri posväcujúcom hode Večere Pánovej. To vedie k otvoreniu možností pre využitie darov každého. Objavovanie osobných darov, ich rozvíjanie a využitie v službe cirkvi patrí k rozhodujúcim misijným a pastorálnym cieľom. To všetko sa uskutočňuje v osobnom pastorálnom vzťahu.

Pastorálne návštevy v domácnostiach, nemocniciach, väzniciach... sú priestorom pre skutočnú misijnú službu. Pri nich Pán dáva spoznať ľudí, ktorí stoja mimo kresťanského spoločenstva alebo aj mimo formálneho členstva cirkvi a potrebujú Kristovu lásku. Môžeme sa pre nich stať nástrojmi Božej zachraňujúcej pomoci.

Pastorálne rozhovory sú nakoniec vzácnym nástrojom pomoci pri misijnej službe spolupracovníkov cirkevného zboru a členov cirkevného zboru, ktorí sa snažia konať túto službu bez služobného poverenia spontánnosťou lásky. Aj tu treba viac ako náhodnosť a spontánnosť.

Ako pomôcť v zbore k tomu, aby sa kňaz mohol pravidelne venovať aspoň svojim pastorálnym spolupracovníkom? Ako ich môže vyhľadávať a ako ich vystrojiť, aby ich služba bola súčasťou misijnej služby zboru?

Naznačené dôrazy poukazujú na pluralitu úloh, možností a spôsobov ktorými sa pastorálna služba stáva nástrojom misijnej služby.

3. Pastorálna služba vedie ku diferencovanému prístupu

Téza: Keďže je pastorálna služba ako súčasť Božej misie venovaná spravidla jednotlivcovi, všíma si jeho/jej situáciu pokiaľ ide o stav viery a životné výzvy, pri ktorých potrebuje naliehavú pomoc zo strany cirkvi a hľadá primerané formy pomoci.

3.1. Služba sa uskutočňuje primerane k stavu viery, štádiu duchovného vývoja človeka

Pre účinok pastorálnej pomoci je dôležité, aby si ten, čo s pomocou prichádza ujasnil, v akej situácii pokiaľ ide o stav viery sa človek pred nami nachádza.

⁴⁴ Tak tvrdí Müller, Alfred. Dedo. Pozri viac v Handbuch der Seelsorge, EVA Verlag 1983, s 60.

Pastorálna pomoc si žiada diferencovanú diagnostiku, aby bolo možno ponúknuť účinnú pomoc.

Dôkazom správnosti tohto prístupu je aj konanie apoštola Pavla, aktívneho misionára v Biblickej dobe. Pavel svoju službu zvesti diferencoval podľa stavu poslucháčov. Výrečné príklady o tom nachádzame na viacerých miestach

1.K 3,2nn „**2** Mliekom som vás krmil, nie tvrdým pokrmom, lebo by ste ho neboli mohli zniesť, ba ešte ani teraz nemôžete, **3** lebo ste ešte telesní, keď sú žiarlivosť a sváry medzi vami. Či nie ste telesní a nestýkate sa príliš ľudsky?“ Podobne pisateľ listu Židom v Žd. 5,12-14: „**12** Lebo hoci by ste po toľkom čase mali byť učiteľmi, zase potrebujete, aby vás niekto učil prvopočiatkom Božích zjavení, a znovu potrebujete mlieko, a nie tvrdý pokrm. **13** Ved' nikto, kto dostáva mlieko, nechápe slovo o spravodlivosti, lebo je ešte nedospelé dieťa. **14** Len dokonalým patrí tvrdý pokrm, tým, čo návykom sú vycvičení rozoznávať dobré od zlého.

Martin Liedholz v pastorálnej príručke pre prácu s mladými ľuďmi s názvom „Unterwegs mit jungen Menschen“ tvrdí, že ak pastorálny pracovník správne nerozpozná duchovnú situáciu, ak správne „neurčí diagnózu,“ „liečenie“ nebude primerané. Ak človeka pred nami vidíme ako takého, ktorý sa rozhodol pre vieru a nestalo sa to, bude naša pomoc pre neho skôr vedenie do sebaklamu. Liedholz navrhuje rozlišovať medzi štyrmi stupňami duchovného vývoja.⁵ Naznačený diferencovaný prístup sa prirodzene dá aplikovať u ľudí rôzneho veku. Často dochádza k návratu na začiatok procesu v raste viery po mnohých rokoch. Potom je nutné prispôbiť službu k duchovnému a sociálnemu kontextu človeka. Uvedme niekoľko príkladov, ktoré sa usilujú pochopiť vývojový stav života viery a adekvátne poslúžiť.

Pastorálna pomoc hľadajúcim.

Človek nie je počas svojho života nikdy tak hľadajúci ako v puberte. Pri mnohých takéto hľadanie pokračuje počas celého života. Pomoc človeku na tejto duchovnej úrovni sa rovná misijnej úlohe, ktorá ho má priviesť k uvedomelému prebudeniu pre Boha a poverenie, ktoré nám dáva. Pri tomto úsilí však nemožno zabudnúť na niektoré skutočnosti: Prebudenie (mladých) ľudí pre vieru v Ježiša Krista nie je výsledkom pastorálnej práce. Je to dielo Božej milosti (J 6:44). Božia milosť sa však dostáva k slovu tam, kde sú (mladí) ľudia vedome privádzaní ku viere *modlitbou, príkladmi pre vieru a podnecovaním rozhovorov* (tri vzájomne skĺbené metodické postupy).

⁵ Pozri viac v Martin Liedholz: *Unterwegs mit Jungen Menschen*. Martin Liedholz. Giessen, Brunnen Verlag. 1979, ISBN 978-3765522116.

Misijná pastorálna služba, ktorá sa v tomto prípade má dostať k slovu hľadá pri (mladom) človeku záchytné body evanjelia v živote jednotlivca. Pýta sa: „*Ktoré konkrétne problémy a konflikty má? Trpí pocitom prázdnoty života? Na čo je viazaný? Zažil pocit viny?*“ Na tomto mieste sa môže prebudíť potreba spoznať pomocníka Ježiša Krista.

Pastorálka o trých, čo sa u nich prebudil záujem o spoločenstvo s Kristom.

Pastorálna služba sa môže oddať falošnej istote a pasivite pri precitlivení (mladého) človeka pre vieru. Pri prebudení ide vlastne len o úvodné štádium viery. Od precitlivenia, prebudenia záujmu o vieru musí pastorálna práca viesť človeka k obráteniu človeka ku Kristovi, ku zmene pohľadu na svoj život a ku rozhodnutiu. To všetko sa deje z Božej milosti, to treba znovu prízvukovať, preto môže akýkoľvek, hoci len malý tlak, byť len na škodu. Božia milosť sa ponúka a nevnučuje; v tom je silná, to treba mať na pamäti.

Pastorálka u tých, ktorí udávajú, že zažili zvrät života.

Stále treba vedieť, že ide o „kojenca“ vo viere. Preto potrebuje stálu pomoc radou alebo príkladným činom. Spomeňme niektoré úlohy, ktoré sa vynárajú v tejto fáze duchovného vývoja človeka.

Treba nášho brata či sestru zaučiť do tichých chvíľ. Myslíme na *spoločné čítanie Bibie*, ktoré bolo nášmu partnerovi doteraz iste cudzie. Toto čítanie sa deje v tichej a pokojnej atmosfére načúvania na hlas Božieho slova a uvážených meditácií. Aby sa naučil *modliť*, potrebuje tiché a dôverné modlitebné spoločenstvo. Tak bude predchádzať a prekonávať pochybnosti, ktoré sa iste vyskytnú.

Je tu potreba povzbudiť brata či sestru, aby *napravil svoje chyby*, ktorých sa dopustil medzi ľuďmi. Pri životnom zvrate dochádza k odpusteniu vín pred Bohom. Poznanie vín zároveň vyžaduje snahu napraviť zavinené medzi ľuďmi.

Treba sa usilovať o skoré *zapojenie do služby* v zbore medzi mladými i starými, podľa spoznaných darov. Tým sa stáva zřejmé, že sme neboli obdarovaní len pre seba, ale že máme z našich darov rozdávať. Sem patrí tiež *povzbudzovanie ku svedectvu* o Ježišovi Kristovi.

Pastorálne sprevádzanie spolupracovníkov.

Cesta (mladého) človeka ku viere nie je ľahká a vyžaduje si, ako sme spoznali, veľa lásky od starších vo viere. Aby sa z (mladého) kresťana, ktorý sa rozhodol pre vieru stal spolupracovník starších vo viere v kresťanskom zbore, to si vyžaduje ešte viac skrytej jemnej práce. V prvom období života mladej viery sa v človeku obyčajne objavuje názor, že Ježiš rieši všetky jeho problémy. Zažíva očami viery vnímané zázračné riešenia niektorých problémov. Predsa však dochádza tiež k situáciám, ktoré by mohli kresťana zlomiť, ak by nebol pevne napojený na spoločenstvo.

Zápasí s viacerými problémami: nevie si poradiť so svojou povahou, robí mu problémy vlastná sexualita, možno má ťažkosti s rodičmi, hrozí mu, že nová životná náplň, spoznaná vo viere ho bude viesť k tomu, že bude zanedbávať povinnosti v škole alebo v zamestnaní, možno stále za sebou vlečie neočistené pocity o vlastnej vine alebo je unavený ťažkosťami nejakej konkrétnej úlohy pri práci v zbore.

3.2 Pastorálna služba je ponúkaná primerane ku životnej situácii.

Ako výborný príklad potrebnej diagnostiky možno uviesť výsledky štúdie Elisabeth Kübler-Ross-ovej uverejnenej v práci: „Rozhovory z umierajúcimi“⁶. Týka sa náročnej situácie, keď sa chorý človek dozvedá o svojej smrteľnej nemoci. Podľa jej výskumu sa u ľudí opakovane objavujú podobné situácie s prejavmi, na ktoré treba reagovať. Autorka na ne reaguje svojím spôsobom. Pastorálna pomoc kresťanským a biblickým spôsobom je možná a potrebná pri jednotlivých fázach vývoja osobného poznania a postoja k odchodu z časnosti.

Fázy meniacich sa postojov pacienta k vlastnej smrteľne nebezpečnej nemoci podľa Kübler-Rossovej si žiadajú odpoveď zo strany pastorálneho sprievodcu.

Keď sa po zážitku vlastnej smrteľnej nemoci objavuje:

- Šok, negácia tejto skutočnosti a popieranie jej pravdivosti, je potrebné nadviazať kontakt so zomierajúcim a získať si jeho dôveru,
- Agresivita, hnev a vzbura pacienta si žiada zo strany pastorálneho poradcu umožnenie odreagovania, trpezlivé prijatie jeho/jej prejavov bez pohoršovania
- Snaha o vyjednávanie a zjednávanie nových možností, je potrebná zo strany pastorálneho pracovníka maximálna trpezlivosť
- Depresia a smútok si vyžaduje trpezlivé načúvanie, pomoc pri náprave vzťahov, pomoc pri hľadaní riešení (pre rodinu, priateľstvá)
- Zmierenie sa so situáciou, pokora, príprava na lúčenie si žiada podľa Elisabeth Kübler-Rossovej mlčanlivosť, ľudskú a láskavú prítomnosť, držanie za ruku.

Pri chápaní pastorálnej služby ako súčasť Božieho záujmu o človeka v jeho situácii treba zároveň konštatovať, že vo všetkých týchto štádiách konfrontácie so smrťou a umieraním je možné a potrebné zároveň hľadať a ponúkať adekvátnu duchovnú podporu. Táto je založená na prítomnosti Toho, ktorý prekonal moc smrti a ponúkol nám spoločenstvo života s Ním aj v čase odchodu s časnosti.

⁶ Kübler-Ross, Elisabeth: Interviews mit Sterbenden. Kreuz-Verlag. ISBN 978-3783133936. Prekladu 12 vydania, 1980.

3.3. Pastorálna služba má kolektívny rozmer a žiada si podporu cirkevného zboru ako celku

Duchovný pastier je v cirkevnom zbore duchovným predsedom cirkevného zboru a zodpovedá za organizovanie pastorálnej služby v cirkevnom zbore. Nedokáže ju zvládnuť sám. Vykonáva ju osobne a za pomoci pastorálnych spolupracovníkov a pokiaľ je to ten prípad aj spolu s ďalším kňazom/kňazmi, ktorí v zbore pôsobia.

Pastorálna služba sa nevykonáva iba spontánne a náhodne. Vykonáva sa na základe ročného plánu, v ktorom je priestor pre akútne, naliehavé potreby a pre pravidelné pastorálne úlohy. Duchovný pastier cirkevného zboru vypracuje spolu so spolupracovníkmi plán pred začiatkom kalendárneho roka.

V pláne sú okrem iného najmä tieto pravidelné úlohy s určením dňa alebo týždňa, v ktorom sa majú vykonať napr.:

- Návšteva rodín detí, ktoré boli v minulom roku pokrstené
- Návšteva rodín detí, ktoré sa majú prihlásiť na vyučovanie náboženstva v škole /termín: do začiatku prihlasovania/.
- Návšteva rodín detí, ktoré sa majú prihlásiť na konfirmačnú prípravu (vstupné služby Božie pri začiatku konfirmačnej výučby)
- Návšteva rodín detí, ktoré sa zúčastňujú vyučovania a pre návštevu je osobitný (pozitívny alebo negatívny) dôvod.
- Návšteva rodín presbyterov a spolupracovníkov cirkevného zboru.
- Návšteva jubilantov podľa stanoveného kľúča (napr. pri násobkoch 5 alebo 10 narodenín).
- Návšteva rodín a jednotlivcov, ktorí z dôvodu nemoci, staroby alebo odcudzenia nemajú pravidelný kontakt s cirkevným zborom.

V pláne pastorálnej služby sa počíta s priestorom pre tieto akútne pastorálneho úlohy:

- Pastorálna príprava rodičov a krstných rodičov pred krstom. Jej cieľom je vytvorenie pochopenia (a) spásonosného významu krstu (b) liturgickej podoby krstu a úlohy rodičov a krstných rodičov pri krste (c) spoluzodpovednosti cirkvi a rodiny pri výchove (d) prejavenie záujmu o rodinu a spoznanie zvláštností situácie a pastorálna pomoc pri zvládnutí špecifik príchodu dieťaťa do rodiny.
- Návšteva rodiny po krste (do jedného mesiaca)
- Návšteva najbližšej rodiny pozostalého / pozostalej (do jedného týždňa po pohrebe v rodine, ktorá sa starala o zosnulého, alebo mala najbližšie k zosnulému / zosnulej).
- Pastorálna príprava novomanželov
- Návšteva mladomanželov (do 3 mesiacov po sobáši)

- Návšteva chorých (v týždni po ochorení v domácnosti, či v nemocnici s týždennou periodicitou)
- Návšteva zomierajúcich. Jej cieľom je nakoniec aj posilnenie za pomoci spovede a Večere Pánovej.
- Návšteva jednotlivcov a rodín v krízach (vieroučných, morálnych, sociálnych, manželských, výchovných...).

Cirkevný zbor, ak chce konať pastorálnu službu celoplošne, potrebuje spolupracovníkov. Ordinovaný pracovník ani v malých zboroch nestačí na splnenie tejto úlohy. V tíme pastorálnych spolupracovníkov má ordinovaný svoje nenahradiateľné miesto ako školiť a ako vykonávať pastorálnej služby napríklad tam, kde si ho výslovne žiadajú a tiež tam, kde je možné zaradiť Večeru Pánovu, spoveď alebo kde ide o závažné pastorálno – psychologické problémy a úlohy.

Záverom

Pastorálna služba pre svoj osobný spôsob kontaktu a pre aktívny prístup na ceste za človekom je nevyhnutným komponentom misijnej služby cirkvi. Evanjelická teológia sa tejto úlohe musí vždy nanovo odborne venovať, aby sa táto služba vykonávala ako výraz vernosti k svojmu povolaniu Ježišom Kristom a priliehavo k meniacemu sa kontextu. Môže budovať na odborných východiskách v domácom a medzinárodnom kontexte. Umožňovať diferencovaný prístup pre jednotlivé situácie, v ktorých ľudia žijú a do ktorých sa v procese života dostávajú, a tak byť pomocou pri procese posvätenia jednotlivca a aktivizácii členov cirkvi v jednej Božej misii v našej dobe.

Martin Muránsky, Ernst Tugendhat a jeho „prvá filozofia“. Praha, Togga, 2021.

Profesor Martin Muránsky je samostatný vědecký pracovník Filosofického ústavu SAV v Bratislavě. Zaobírá se současnou antropologií a praktickou filosofií. Předložená monografie je přehledovou analýzou velmi zajímavého filosofického vývoje světoznámého filosofa, v Brně narozeného, jehož obsáhlé dílo je téměř příkladem pozoruhodného vývoje myslitele, jenž začíná uvažovat na ontologickém předpokladu fenomenologickém a pomalu přechází k ontologii naprosto opačné, tj. k novopozitivistickým kořenům. Jeho poslední práce mají charakter antropologický, kde Ernst Tugendhat vychází z vědeckého postoje, který fenomenologie kritizuje.

Tuto podvojnost prof. Muránský nalézá v rozlišování pravdy propoziční a pravdy ukazující se na horizontu smyslu. Je třeba poukázat na toto Tugendhatovo dilema, které je zvláště důležité pro střeoevropské myšlení, kde se objevují kořeny těchto přístupů k pravdě. Tato kniha o Tugendhatově myšlenkovém vývoji je tak i zrcadlem posledních, zhruba padesáti let, v nichž pomalu začínáme rozumět habitu naší doby, jejímu celku bez margu.

Hned na prvních stránkách své slavné práce „Der Wahrheitsbegriff bei Husserl und Heidegger“ se zmiňuje: „Logika při určení pravdy vychází od pravdy výroků, zatímco metafyzika a transcendentální filozofie vychází od vztahu člověka k bytí.“¹ Autor této přehledové práce akcentuje tuto podvojnost velmi poctivou analýzou, která provází v podstatě všechna díla Tugendhatova, ať je to snadno nahlédnutel-

ný pasus, nebo implicitní skrytost, kterou je možno pochopit až z citelné privace, kterou zakouší recipient Tugendhatova díla.

Autor, Prof. Mgr. Martin Muránský, PhD., vysvětluje antropologický obrat u Ernsta Tugendhata jako proměnu, dějící se ve světě jsoucen, opomíjí ontologickou diferenci, která odděluje jsoucná a bytí, jež není překročitelná v subjekt-objektové poznávací pozici.

Aletheia (neskrytost) a orthotes (správnost) jsou důsledkem nepochopené ontologické diference. Návrat „zu den Sachen selbst!“, se nedá pochopit jako sémiologie se svými třemi podobory. Kolega Muránský tento zřetel uplatňuje ve své několikrát připomínané augustinovské aporii spojené s pochopením toho, co je to čas. Husserlovské noeze nesou v sobě předmětný smysl, vstupující do noematu, tj. skrz noeze (signitivní intence) se názorem vyplňují daná noemata, a pravda se tak stává neskrytou. To ovšem odporuje možnosti nalézat vyplněnosti u noemat, k nimž směřují signitivní intence u negativních soudů, např. věta „dábel neexistuje“ apod.

Lež a klam nejsou založeny jen nevyplněností signitivní intence, ale vždy již částečnou vyplněností, která přináší zdánlivě pravdu celou, v tom se ukazuje velké nebezpečí polopravd, které se dnes, a tak tomu bylo i dříve, objevují ve věcech mínění (dle Kanta res opinabile). Zde se setkáváme s něčím, co známe z Heideggerovy myšlenky o die Anwesenung a die Abwesenung. Mínění (res opinabile) je tak podobné platónskému stínu. Stín jakožto stín (die Anwesenung) je pravdivým, ovšem

¹ Tugendhat, E. Der Wahrheitsbegriff bei Husserl und Heidegger. Berlin : W. de Gruyeter, 1970, s. 2.

chybění odstíněného ve stínu (die Abwe-sung), je nepravdivé. Obsahuje v sobě obojí pravdu i nepravdu současně, to je podstatou mediálního působení i dnes. Sem patří také i Tugendhatova věta „faleš je ve společném, pravda v jednoduchém“. Od pseudos k falsum je cesta, vedoucí před filosofické kritické myšlení, není to cesta jednoduchá, a pak filosofie se nahrazuje humanitními vědami, které tento problém prostě přecházejí.

Autor této monografie prof. Mgr Martin Muránský, PhD. objevuje tak to, co fascinovalo v poslední čtvrtině minulého století čtenáře slavného díla „Der Wahrheitsbegriff bei Husserl und Heidegger“. Tak se vlastně propojilo to husserlovké a heideggerovské pojetí pravdy v reflexi recipienta, jenž pozorně promýšlel vyplnění signitivní intence u Husserla a úlohu neskrytosti, jež vychází z věci samé a nikoli z voluntativní predikce toho, kdo pravdu hledá. Tento ohled se autorovi této přehledové práce podařilo nejen ukázat, ale i vyložit, což je pozoruhodný výkon.

Apodiktická evidence pravdy u Husserla vzniká vyplněním signitivní intence intuitivním názorem a není zde možný opak, u Heideggera je důležité vytržení neskrytosti ze skrytosti, jež je původním skokem (der Ur-sprung), je to aletheia, která se v myslí rodí, nikoliv konstruuje, je založena na uvlastněné akceptaci, používá ratio essendi, nikoliv pouhé ratio cognoscendi. V posledních pracích Heideggera je pravda spojena s počátkem (der Anfang) nikoli se začátkem, jenž je příčinou, tedy náleží oboru jsoucen.

„Anfang anfaengt“, to znamená, řečeno heideggerovsky, neskrytost potkáváme jakožto „počátkování“, které není ničím

jiným než jediným přístupem k bytí ve smyslu Seyn, což je die Kehre (obrat).

„Prvá“ filozofia Ernsta Tugendhata se posléze proměňuje na antropologii, ztrácí tak to, co bylo v jeho první filosofii tak uchvacující, ovšem, to si žádá naše dnešní doba. Práce prof. Martina Muránského ukazuje něco velmi podstatného pro současnost, je velmi poctivě a hluboce napsána, a čtenář by ji neměl míjet na své cestě k pochopení toho, co je podstatné pro naši dobu.

Anna Hogenová

Jeffrey Veidlinger: In the Midst of Civilized Europe: The Pogroms of 1918–1921 and the Onset of the Holocaust, First published in the UK 2021 by Picador, London, 446 p.

Professor Jeffrey Veidlinger has authored his new book with a perspective on a significant historical fact worthy of significant attention. As the title of the new book suggests, he contrasts civilized Europe with the slaughter of Jews. It deals with the suffering of the eastern Jewish communities in the pogroms during the collapse of society in and around Ukraine between 1918 and 1921, when Jews were oppressed and murdered by Ukrainians, Poles, Russians and Germans alike, and where one can see the danger of any ideology of superiority and power being exploited by the strong powers of the time. It will be 100 years since these events in 2021. The deep insight and analysis of those events is important because it was on these foundations of the social values of the region that the extermination camps were built. The author draws attention to the risk of

erasing and forgetting the guilt of the local population for the murder of Jews not long before the Nazis arrived. It is in the context of the events of the Holocaust during the Second World War, which obscured the killings that preceded them with their darkness, that he mentions the possibility of erasing and relativizing guilt. It is certainly worth mentioning that the Czech Republic also experienced pogroms¹ and violence against Jews in those years, with the perpetrators even referring to the pogrom in Lviv, Ukraine, as an example of how to act.²

The author addresses the reader as an apolitical observer whose point of view and interest is objectively historical. His aim is to remind people of the historical events, their impact and significance in terms of the loss of the lives of innocent Jews in the East, and to show that previous events should not be forgotten despite the greater and worse tragedy of the Holocaust during World War II. He is concerned with a fair account of objective history. He perceives the absence of historical reminder that the extermination of the Jews was already taking place not long

before the Nazis arrived and that it was largely committed by ordinary murderous people, who surrounded Jews in Ukrainian villages and towns and murdered them on a large scale, as well as by military units. Within that short period of a few years, he points to a thousand pogroms in hundreds of towns. The work is based on the author's research in the field of oral history in Ukraine, conducted between 2002 and 2010 by interviewing Yiddish-speaking people in various areas, as well as by studying omitted archival materials and court proceedings. The author therefore uses the direct method of researching the original sources, which he supplements with the retrospective method to aid in understanding, combining them with the necessary comparative method. Biographical, statistical and demographic methods are also an integral part of the work.

There are questions hidden beneath the text that seem to emerge before the reader. Questions arise as to how far did the systematic slaughter of Jews in the eastern region of Europe influence the later location of the extermination camps there. And thus how was the whole Ho-

¹

- a) Češi, Němci, Židé, Kateřina Čapková, publishing house Paseka, Prague 2005, ISBN: 80-7185-695-9, p. 112: "The pogrom in Holešov is particularly well known. During two days (3 and 4 December 1918), local citizens, in cooperation with Holešov officers, looted more than fifty houses and caused damage amounting to approximately five million Czech crowns."
- b) Formování českého židovstva, Hilel J. Kieval, publishing house Paseka, Prague 2011, ISBN 978-80-7432-174-0, p. 278: "The worst violence occurred in November 1920, when violent mobs stormed the old Jewish town hall and destroyed extremely valuable documents concerning the history of the Jews in the city. According to a report in Vienna's Neue Freie Presse, the November riots were so violent that the U.S. consul in Prague promptly hung out an American flag on the Jewish town hall to protect the refugees from Halič who were temporarily staying there."
- ² Češi, Němci, Židé, Kateřina Čapková, publishing house Paseka, Prague, 2005, ISBN: 80-7185-695-9, p. 112: "Two days before the pogrom in Holešov, the capital also witnessed anti-German riots, which turned into anti-Jewish incitement in many cases. There were slogans such as 'Beat up the Jews! Show them like they did it in Lvov!', a reference to the pogrom orchestrated by the Poles in Lvov in November 1918, during which several Jews lost their lives."

locaust connected to the killing of Jews in Eastern Europe as early as in 1918–1921. Is the root of the slaughter of Jews the evil in man, or situational reasons and social changes? Professor Veidlinger's book also contains the essential message that neighbours, people one sees and thinks of as educated, can turn into something sinister, into murderous monsters, when the opportunity presents itself. When such opportunities are linked to the hardships of war and social change. Just as greater wrongs sometimes allow for unfair relativization and erasure of previous wrongs and failure to remember the past.

The first chapter confronts the reader with the sheer horror of pogroms, the pretexts that lead to them, and poses the question as to the origin of human evil in the form of the murder of innocent Jews. The author seeks to answer this question by, among other things, the fact of situational occurrence based on the collapse of civilizations associated with the World War and social changes when people sought an answer to their problems in the slaughter of Jews.

In the second chapter, Professor Veidlinger analyses selected pogroms of 1919, with the important aspect being the Ukrainian army, in the form of the militia, as the initiator of the pogrom, which was followed by ordinary people who went house to house and systematically tortured and murdered Jews. With this connection of official violence associated with the mob, on the one hand, the town

got used to the pogrom as a matter of course, and on the other hand, Professor Veidlinger considers this aspect within the system and the number of murdered as the beginning of the Holocaust, the culmination of which was the leadership of educated Nazis "playing the piano". It should be mentioned in this part that the territory of the Czech lands also witnessed the connection between military violence and the mob in the pogrom in Holešov in 1918.³ However, the main difference that the author uses to distinguish the events in Ukraine from other pogroms that took place until then is the systematic nature and size of the pogroms.

The remainder of the book is divided into a third, a fourth and a final fifth part. The third and fourth parts of the book deal with pogroms, which are particularly characterized by neighbourly hatred of Jews, when, among other things, ordinary tools of labour for the benefit of life become a weapon to harm a Jewish neighbour, which also characterizes the meaning of the message expressing mutual coexistence, the constant insecurity endured by Jews.

In addition, it addresses the return of the Russian Tsarist army, describing that the support for the murder of Jews was based on the claim that Jews were behind the Bolshevik Revolution, and Professor Veidlinger tries to acquaint the reader with the real reasons that led the local Jews to gradually join the Red Army, which, according to the author, was the only army that

³ Češi, Němci, Židé, Kateřina Čapková, publishing house Paseka, Prague, 2005, ISBN: 80-7185-695-9, p. 111-112: "The pogrom in Holešov is particularly well known. During two days (3 and 4 December 1918), local citizens, in cooperation with Holešov officers, looted more than fifty houses and caused damage amounting to approximately five million Czech crowns."

opposed the pogroms and the oppressors in that place and time. This is expressed by the significance of the so-called “snowball effect”; the more Jews were recruited into the Red Army, the more the Bolshevik Revolution was associated with Jews, which the author associates with the rise of far-right politics in Europe in the fifth and final chapter, caused by the refugee crisis triggered by the killing of Jews in the East, and thus the fear of Bolshevism with which Jews were associated. The author concludes by commenting on the reciprocal return of the rising hateful right-wing politics against Jews to the sites of the Eastern pogroms, when the Nazis used the source of local hatred against Jews to make the impossible possible, i.e. what was not possible in the centre of the Western European world, but what, according to the author, was possible and even previously done in parts of Ukraine and adjacent areas.

Professor Veidlinger’s work advocates situational and social reasons within the context of significant hardship as the cause of these violent pogroms and killings, not intrinsic evil in man. It should be noted, however, that even his own text shows that whether the Jews in a given area were oppressed by Ukrainians, Russians, Poles, or Germans, each found an opposite cause to the previous one, such as Jews were mistreated by Ukrainians for sympathizing with Poles and Poles mistreated Jews for sympathizing with Ukrainians. This makes the denied cause of DNA, i.e. of a certain essential evil that is part of the human being and is given utterance at certain moments, more important, because it can be seen that the reasons are only pretexts

for these manifestations, not the objective original cause.

In reminding of the guilt of ordinary people linked to ideological backgrounds, political, national or religious trends and ideologies, this subject could have been more elaborated beyond ideological backgrounds and more focused on the essence of the origin of the essential evil in man, which often lies behind many murders under the above-mentioned pretexts, for example, their interest in stealing movable property. The ideological movements rather give the impression of a cover and justification to plunder and extinguish one’s desire to sacrifice other innocent people. In addition to the desire to steal movable property, the author is aware of the matter of stealing immovable property by murdering its owners. However, the development of these areas, such as the theft of immovable property and the exposure of human evil concealed by ideologies and wars, is lacking, yet this gives future authors the opportunity to explore these subjects further. Thus, both the development of human evil without regard to ideologies, which is nevertheless abused and covered up by ideologies, and the theft of dwellings are topics open to more extensive elaboration in this respect.

The work is outstanding specifically because of the very exceptional discovery of many archival materials, interviews with survivors, finding answers to the issue of connecting Bolshevism with Judaism, linking the historical events in Ukraine between 1918 and 1921 and the first Nazi extermination activities in 1941, including the refugee crisis. He particularly solidifies this connection in the final part,

where he shows that, when the German troops arrived, they resumed the previous killings and continued where they had already been committed. It is a historical symbolism that will not go unnoticed by the reader.

The author confronts the reader with the question of the profound suffering of the Jewish people throughout history, coupled with the desperate situations associated with false and biased accusations, pretexts for violence and theft. The

suffering, where the suffering innocent person is a Jew, which foreshadowed the murder of millions during the Holocaust and which has been overlooked until now. It is these aspects of the book, its uniqueness and high quality, its essential pillars, which are the reason why a person inquiring into the fundamental questions of human existence, the suffering of the innocent and the origins of the Holocaust should choose this book.

Filip Šanca